

Observationes de febrivs, praecipue intermittentibus et ex earum genere continuis / [Paul Gottlieb Werlhof].

Contributors

Werlhof, Paul Gottlieb, 1699-1767.

Werlhof, Paul Gottlieb, 1699-1767. Cavtiones medicae.

Publication/Creation

Hannoverae : J. Christoph, Lvdolph, Schvltze, 1732.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/y6rj7hzs>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

54725/B
54733/B

- 1) WERLHOF, P.G.
- 2) WAGNER, J.G.

Slathine (33)
400 ft.
9 Oct. 20

Journal de la Commission de la République
pour l'année 1793. par G. P. de la Commission de la République

50635 (1)

OBSERVATIONES DE FEBRIBVS

PRAECIPVE INTERMITTENTIBVS
ET EX EARVM GENERE CONTINVIS
DEQVE EARVM PERICVLIS AC REVERSIONIBVS
PRAENOSCENDIS
ET PRAECAVENDIS
PER MEDELAM TEMPESTIVAM EFFICACEM ADAEQVATAM
CANDIDE ET PERSPICVE PROPOSITAM
AD VIROS CLARISSIMOS ET EXPERIENTISSIMOS
AVCTORES

COMMERCI LITTERARII
NORIBERGENSIS
OCCASIONE PROBLEMATIS

DE
FEBRIBVS INTERMITTENTIBVS SOPOROSIS ET APOPLECTICIS
SCRIBEBAT

PAVL. GOTTLIEB VVERLHOF D.

MAGNAE BRITANNIAE REGIS MEDICVS AVLICVS.

Neque hercule fatis est ipsas tantum febres medicum intueri, sed etiam totius corporis habitum, & ad eum dirigere curationem, seu supersunt vires, seu defunt, seu quidam mali affectus interueniunt.

Corn. Celsus. Lib. III. c. 6.

το καρωδες αρα γε πανταχε κακον;
annon soporosus affectus vbique malus est?

Hippocrat. prorrh. L. I. 63

HANNOVERAE
TYPIS ET IMPENSIS IOH. CHRISTOPH. LVDOLPH. SCHVLTZE.
MDCCLXXXII.

OBSERVATIONES

FEBRIBUS

DE
PRAESENTIA INTERMITTENTIBUS
ET EX FARTVM GNERE CONTINUIS
DEQUE EALVM PERICULIS AC RATIONIBUS
PRAENOSCENDIS
ET PRAECAVENDIS
PER MEDICAM TEMPERATIVAM EFFICACIAM ADIUVANTIAM
CANDIDE ET PERSPICUE PROPOSITAM
AD VIROS CLARISSIMOS ET EXPERIENTISSIMOS

AVCTORES
COMMERCIUM LITTERARUM
NORIBERGENSIS

OCASIONE PROBLEMATIS
DE
FEBRIBUS INTERMITTENTIBUS SOPOROSIS ET APOLECTICIS
SCREBAT

PAVL. GOTTLIEB VERRHOF D.
MAGNAE BRITANNIAE REGIS MEDICUS AULICVS

Verum haec non sine illis est ipse tantummodo methodum huius
gravis totius corporis huiusmodi, & ad eum digne curandam
non impossibile est, sed debet, seu quidem non affertur in
terminum.

Cur. Off. L. A. M. C. A.

to negotio esse se habere
annon laboribus affectus vixit, manus est
Huiusmodi, propter, L. A. C.

MANUSCRIPTA
TIT. IT. LIBR. JOH. CHRISTOPH. LUDOLPH. SCHULTZE
1712

LECTORI CANDIDO.

Nihil iam a pluribus annis in medicina facienda obuium magis fuit febribus intermittentibus, aliisque ex earum radice progerminantibus morbis. Inde est, quod fieri vix potuerit, quin medicus quilibet, in curatione ægrorum curiosus, obseruauerit aliqua circa istud afflictionis popularis genus, aut meditatus sit, haud omnino saltim indigna, quæ cum aliis, quos eadem cura sollicitos habet, communicentur. Constitui equidem meæ etiam tenuitatis obseruationes meditationesque in systema aliquod theoreticum & practicum colligere, quo doctrinam vniuersam, vti meo quidem animo comprehensa est, de isto febrium genere, eiusque medelis, ordine pertractare, ac verum a falso, probabile a certo, opinionem ab experientia, vtile ab inutuli, proficuum a noxio, per singulas morbi & medicaminum species, æqua lance expensas, discriminare allaborem. Attamen, & accurate elaborandi operis operosum studium, & ratio eius vitæ generis, cui memet obstrinxi, retardare forsan diu satis possunt iusti voluminis conscriptionem, correctionem, editionem. Sunt vero obseruata aliqua, & vberiori obseruatione indies firmantur, de quibus alienam experientiam, pro propriæ confirmatione aut illustratione, exquirere dudum optaui, præsertim circa febres indolis magis periculosæ, earumque signa & medicinam, circa vsum decantati illius corticis, febrium exterminatoris, & circa præ-

notionem & auersionem reuersionum, quas *σκανδαλον* antiquum medentum iure voces: sicut ante corticem repertum quartana audiuit, in qua *Plinius* (l. 30. c. 11.) medicinam nihil propemodum pollere dixit. Accidit opportune, ut in elegantissimis illis schedis Noribergensibus, quæ commercii litterarii nomine veniunt, problema aliquod de obseruandis, prænoscentis, curandis, febribus quibusdam intermittentibus subito exitiosis, proponeretur. Arrepta occasione, epistolam ad illos fructuosorum mercimoniorum negotiatores breuiter exarare institui, forsan, si haud plane displiceret, ipsis commercii speciminibus inferendam. At coeptum semel opusculum in hanc, quam vides, lector, molem, ultra eorum schediasmatum spatium, inuitante sensim argumenti vbertate, excreuit. Nomen meum alieno velo tegere constitueram, dum aliquid vberius elaboratum darem, eoque consilio tota iam opella scriptione & typis absoluta erat: neque enim videbatur lectorum interesse, scriptorem nosci, modo quid scriptum esset pernosceretur. Ita factitasse plures medicos obseruationum suarum editores notum est: quos inter memorare lubet cl. *Dauinium*, medicum aulicum Mutinensem, qui, ut verbis collegæ eius, cl. *Torti*, utar (ex therap. special. p. 241.) “lucubrationes in tutamen corticis Peruuiani, *Hectoreo* plane robore “conflatas, sub nomine *Hectoris a Valle*, tum latino idioma- “te, tum Hetrusco, conscripsit, easque a. 1708. proprio ve- “lato nomine, tomo sexto diarii litterarii Veneti, quod *galleria di Minerva*, museum Mineruæ, inscriptum est, voluit “insertas.” Mentem mihi fuisse, ut nomen tantisper file- retur meum, præmoneo, ne obscura legenti maneat di-
cta

cta varia, occulendi auctoris caussa aliter paullo enuntiata,
ac fuisset futurum, si nomen meum profiteri placuisset.
Ipso meos præceptores, amicosque & fautores alios, vel
reticui, vel haud saltim satis pro animi mei propensione
commemoravi, ne vel exinde dignoscerer: præcipue aman-
tissimos meos in academia Iulia patria, vbi maxima vitæ stu-
diorumque meorum pars est exacta, doctores, quibus pri-
mitus debeo, si quid in me est, Brandanum *Meibomium*,
Henrici, qui auunculus parentis mei fuit, filium, & Lau-
rentium *Heisterum*, vtinam diu bono publico superstites:

*Quos mihi gratus ego, quos Iulia ducit honori
Grata sibi, quos Phœbus amat, naturaque mystas,
Doctaque posteritas sero venerabitur æuo.*

Non memoravi ceteros, qui vita iam functi sunt, quibus
ego vero immortales gratias habeo, viros celeberrimos,
Bötticherum, *Gakenholtzum*, *Spiesium*: & hunc quidem
etiam in febrium per corticem Peruuianum curatione
profitenda, & perficienda, magistrum inter præcipuos lucu-
lentum & felicem. Ei ego, quum fato sat præmaturo vi-
uis eriperetur, ante hoc triennium successor designatus, in
procinctu eram, vt ad functionis vitæque academicæ in pa-
tria, iam vndecim annis relicta, exoptatas inde a iuuentu-
te delitias, me reciperem: tunc vero, clementiæ regiæ nu-
tu, collata aulici medici prouincia, in stabili heic sede re-
tentus sum; sed in praxi inquieta, qua a studiorum dulce-
dine distineor. Quos, dum hic dego, fautores mihi gra-
tulator eximios, & curationum consiliorumque amice
socios sæpe habeo, medici nostrates omnes, viri incliti &
peritissimi, laudandi mihi fuissent passim, nisi ciuitatem

cum nomine meo lubuisset reticere. Neque nominatus mihi est ex his ipse, quem tamen sæpe (p. 224. & passim) tecto indicaui nomine, vir supra laudes meas positus,

Ille & præsidium & dulce decus meum,

Augustus Iohannes *Hugo*, archiater regius, quo hic loci, vbi octauum nunc annum ago, præeunte, dirigente, iuuante, consulente, feliciores curationes, quas recensui, peractas ingenue fateor. Tecte alicubi (p. 186.) allegaui socerum meum, Iohann. Andream *Plohr*, medicum ante paucos annos haud proletariæ doctrinæ, & famigeratæ praxeos: itemque duos archiatros heic olim illustres, quorum prior, Iacobus *Kotzebue*, primus inter nostros præclaram cortice sanationem præstitit (p. 249. sq.) alter, Brandanus Augustus *Conerding*, idem remedium, sub specierum cordialium anodynarum nomine (p. 186.) & sulfur antimonii *Glauberianum*, (p. 77.) sub purgantis catholici titulo, in officinam pharmaceuticam introduxit. Typis exscribi cœptum est opusculum fere simulatque conscriptum fuit; interuenientibus vero aliis atque aliis apud typographum impedimentis, in hunc usque diem retardatum. Mora ista occasionem mihi præbuit, quintæ maxime, & postremæ sectioni, quæ serius typis expressæ sunt, inferendi varia, quæ exquisita scribendi methodus ad priores sectiones, aliumue locum ablegari, aut pleniori operi rite disposito relinquere iuberet. Optauit typographus, & votum eius secundarunt consilia paucorum amicorum consciorum, ut nomen denique meum præfigerem, ne quid perspicuitati obseruationum decederet, si & locus & auctor ignoraretur. Atque facile conieceram fore, ut neque diu, neque omnino, inter nostrates certe, occulta-

re

re me possem: & ideo fere domestica tantum litteris hisce
consignaram obseruationum exempla, quæ, si quid ex me
quærat, ita liceat explicare, vt digito monstrare queam,
& dicere: hic est. Prodeoque igitur in lucem leuidentis libelli
auctor, nullo profecto, quod sinceram conscientiam testor,
nisi eo cum animi voto scripti, vt, si per ingenii mei viri-
umque paupertatem liceret, merce aliqua haud plane rei-
cula, quantumuis exigua, commercium medicum augerem;
vt quasdam noxias hominum opiniones, salutis ægrorum
caussa, corrigerem apud æquos æstimatores, vel hos præmu-
nirem; & vt denique alienæ cordatorum virorum experien-
tiæ trutina expendendum publice exponerem, quod se-
dula pro virili attentione reperisse mihi videor. Febres præ-
cipue pro posui intermittentes, & quæ ex earum genere peri-
culum & reuersionem minantur. Ab his indicari statui re-
medium *ληξιπυρετον* certum: certum, inquam, quod non nisi
vnum ars medica possidet. Huius descripsi præbitionem
occasionis electione tempestiuam, dosi vero, & continua-
tione, & accurato repetitionis ordine, efficacem & adæqua-
tam. Non potui simul, quin idemtidem erroneas quorum-
dam persuasiones de febrium intermittantium indole per-
petuo tuta, & quasi sacro sancta, suspensionesque, qui-
bus id medicamen premitur, modeste refellerem, ac
huius demonstrarem, sub legitimo vsu, innocentiam, ne-
cessitatem, vtilitatem, & vniuersalem fere assererem medi-
corum vere experientissimorum, a longo inde tempore, per
regiones constitutionesque plurimas, stabilitum iis in rebus
consensum: quem sunt qui, ob diuulgata paucorum, leuibus
ex causis dissentientium, vel dissensum affectantium, theo-
rema-

remata, effata, & schediasmata, & vagas maleuolorum, aut aberrantium sermocinationes, sibi ita non persuadent, uti re vera est. Observationes potissimum generaliores, nempe quæ in plerisque similiter laborantibus æque responderunt, annotavi, sexcentorum exemplorum narratione, nisi ea superuacanea esse & nauseosa videatur, roborandas. Particulares, quæ dicendæ visæ sunt, observationes passim immiscui, sed eas solum, in quibus singulare aliquid a ceteris notatum est. Regulas ex observationibus repetitis, & generatim similiter succedentibus constitui, & quantum per breuitatis consiliique rationem fieri potuit, distincte inculcaui, additisque exceptionibus limitaui. Repetii aliquoties, quæ apud multos semel dixisse suffecerit: dum lectores æque attentione munitos, & præcepta opinione vacuos, mihi non sponendi, neque per aphorismos, aut more mathematico, sed stylo observationum & epistolarum liberiori, scribere animus fuit. Interspersi iudicia, experimenta, & amenitates, ex aliis auctoribus conquisita; immiscui hic illic, data occasione, alienas aliquo modo a proprio tractationis argumento, sed itidem in experientia fundatas, annotationes medicas; adiunxi etiam, cum licita in rei publicæ litterariæ toto ambitu sentiendi libertate modesta, sententias & coniecturas theoreticas: ut, varietate aliqua, tædium lectorum amolirer, quod argumenti ipsius ratio, & concinnitas deficiens, næuique styli negligenter labentis, neque ab adscitis ex sequioris dictionis scriptorum commercio formulis castigati, creare facile possunt. Rari sunt *Lomii*, *Borrichii*, *Bergeri*, quibus per praxeos medicæ turbas, per multas defuescendi purioris styli causas, per consuetudinem cum pharmacopœorum lingua, & omnis æui auctoribus multifario sermone utentibus, intemeratum scriptionis nitorem seruare licet. Istorum vero defectuum, & tractationis haud exasciatæ, veniam impetraturum me apud benignos iudices spero, qui candorem obseruatoris, quippè in medicis observationibus præcipue ponderandum, æstimaauerint, (quo vno nomine commendatum me velim) & quibus loci huius, medico clinico negotiosi, ratio, meaue temporis penuria, haud fuerit ignota. Etenim, quod hi facile intelligent,

<i>hæc ego scripsi</i>	<i>Et mentem & corpus studio cursuque fatigans,</i>
<i>Per breuis & dubia rara intervalla quietis,</i>	<i>Huc illuc vocat ægra cohors: dum limpida longe</i>
<i>Et curas inter, perturbantesque querelas,</i>	<i>Flumina Permessi, doctaue beata cohortis</i>
<i>Lutcola ad Leina ripas, ubi nocte diuque,</i>	<i>Otia prospicio, quæ non mihi fecit Apollo.</i>

Hannoveræ prid. Kal. Decembr. clō lō ccxxxii.

E L E N C H V S.

Proœmium.

Occasio scriptiōis : commercium *Noribergense*. observatiōes & problema de febribus intermittētibz soporosis & apoplecticis. p. 1.

Sectio prima

docet affectus notitiā, pericula, signa, causas.

§. 1. Nomen affectus soporosi febribz accidentis carus, siue subeth. Eius definitio, & differentia exigua ab apoplexia, lethargo seu veterino, cataphora, comate somnolento; item maior a vigili, catōche, catalepsi, suffocatione hysterica & spasmodica, syncope. Febres syncopales. Permutatio affectuum soporiformium. p. 4.

§. 2. Exempla experientię alienę antiquę & novę. p. 6.

§. 3. Experientia propria sub statu epidemio nouissimo. Brevis historia eius status. Causę generales. Noxia paludum effluvia. Multitudo febrium insolita, in ænium ambiguum. p. 9.

§. 4. Securitas febrium fallax. Impositura & noxa remediis imputata, febribz etiam imputanda. Laudatę securitatis febrium moderamen. *Hippocratis* prognosis rectius explicata. Tertianę multis periculis expositę. Quotidianę periculosę. Quartanę nimium laudatę, difficillimę, infidę. Epilepsiā nonnunquam suspen-

dunt. Medela similis vtrique apta, Quartanę hibernę metuendę, ex observatiōe *Hippocratis*, & aliorum. Morbus & mors *Kanoldi*. p. 10.

§. 5. Historia, descriptio, & euentus febris cum caro. Carus in tertianis, quartanis, quotidianis, apoplexię simillimus. Paroxysmus tertius gravissimus. Tertianę intermittētes malignę. Observatiōes de febre soporosa generales & particulares. Partus in ipso sopore. Abscessus in femore & dorso. p. 17.

§. 6. Signa prænuntiā medicum attentum poscunt. 1. Somnus naturali profundior. 2. Urina: frequens micturitiō. 3. Sanguis venę emissus. 4. Hypochondriorum dolor. 5. Cardialgia. p. 20.

§. 7. Causę ad prænotionem cognitu vtilēs. 1. Purgatio sine indicatione. Cruditas, coctiō, orgasmus, nifus naturę, attendenda in febribz. Pulvis *Cornachini*. Scammonei benignitas & virtus febrifuga. Aquarum mineralium vis soporifera. 2. Remedia vel potentia spirituosa, febrifuga vulgi sulfurea, calida, vaporifera, lac sæpe coctum, urina propria. 3. Dispositiō corporis, & proportiō ad violentiam paroxysmorum. p. 24.

§. 8. Ingenium tertianarum epidemiarum biliosum, ferox, capiti infensum, sæpe malignum. Symptomata comitantia & pedissequa.

Coli-

Colica & cardialgia epidemia. Tubercula in cerebro. Serum lactis ad surditatem. Sopor in febribus biliosis monstrum alir. Cur *Em-de* frequens? Causa ad nostrates applicata. p. 27.

Sectio secunda

indicat curationem per remedium certum & opportunum adæquatam.

§. 1. Indicatio vrgens ex signis notatis: febrim fugandam, p. 27.

§. 2. Cortex Peruvianus per se tutissimus, & solus certissime febrifugus. Etymon nominis china. Vis corticis in morbis variis: effectus circa profluvia sanguinis & aluum: sanitas post legitimum usum firmior. p. 30.

§. 3. Certa eius efficacia cum aliis comparata præstantior. Laus eius num temporaria? Curatio febrium apud veteres dubia per remedia incerta, sordida, periculosa. Vulgus materiæ medicæ iudex & auctor vanus. Ingens catalogus Specificorum laudatorum. Quorundam recentiorum imitatio affectata. p. 35.

§. 4. Experientia circa alia febrifuga. Arsenici usus temerarius. Salia. Febrifugum *Kergeri*. Oleum animale *Dippelii*. Eius usus in epilepsia, passione hysterica, chorea S. Viti, cuius etiam cortex antidotus. Absorbentia terrea. Dosis magna horum, aliorumque remediorum, Cascarilla spem frustrans. Adstringentia. Adstrictio non exhaurit vim febrifugam. Lactis usus in febr-

bus. Lac asininum *Hoffmanno* mire laudatum, a *Stahlio* explosum. Remedia domestica num cuius regionis sufficiant? p. 41.

§. 5. Usus corticis opportunus, vel secus, in morbis variis. Febres corticem prohibentes. *Mortoni* error in nomine febris continetis. Exanthemata in intermittentibus. Hemitritæus verus. Paroxysmus. Morbi periodici ex causa non intermittente chronica. Febres intermittentes putridæ. Morbi spastici, fluxionibus stipati, chronici sine febre. p. 50.

§. 6. Morbi chronici ex genere febrium intermittentium. Febriles phthises, cachexiæ, hydropes, tympanitides, arthritides, icteri. Tabes Anglica. Usus corticis in ætate infantili & puerili. Causæ hydropis ex febribus. Succus ireos nostratis anthydropicus. Cortex diureticus. Subdolæ febrium occultationes multifariæ. p. 53.

§. 7. Usus corticis opportunus, vel secus, in febribus ex genere intermittentium, intermittentibus veris, continuis, semiterianis nothis. Cautio circa usum & abusum. Hemitritæus verus præpediendus. Præmittenda, miscenda, subiungenda. Febres innoxiae, salutare, faciliores. p. 61.

§. 8. Regula usurpandi corticis prima ex præscriptis fluens. p. 66.

Sectio tertia

medicinam exhibet, tum habitu, & præparatione corporis, tum electione, dosi, continuatione, efficacem.

§. 1. Necessitas & opportunitas eius remedii in febribus soporosis. Carus ubique malus. *Galeno* sæpe obseruatus in febrium paroxysmis. Cortex ibi commendatus a *Ramazzino*. Cur interdum non profuerit? Feliciter in eodem casu vsurpatus a medicis *Mutinsibus*, item a *Lancisio*. Vesicatoria. *Apinus* cortice prosperissime vsus. Verum corticem adhibuisse probatur, non cascarillam. Felix multorum medicorum experientia de efficacia illius in febribus soporosis.

§. 2. Methodus medendi in paroxysmo, & si quid corticem prohibet. Euacuationes. Venæ sectio in febribus. In eius loco eligendo regulæ de reuulsione & deriuatione vtilis sunt, sed non sufficiunt. Aqua benedicta *Rulandi*. Purgans catholicum *Glauberi*. Enemata febrifuga. Remedia excitantia alia. Purgatio ex ialappa, aut scammono, hoc in casu periculosa. Laudanum *Riuero* laudatum *παράδοξον*. Nasturium aquaticum soporem prohibens, & febrifugum. Eius semen emulsum. Potus theæ. Solutio accessionis nimium imperfecta corticem prohibet. p. 72.

§. 3. Corticis electio, diuersæ species, indicia bonitatis præcipua odor & sopor. Cortex trunci, ramulorum, radicis, fructuum, ipsumque semen febrifuga, lignum vero secus. Dignotio cascarillæ, chin-

chinæ spurix, seu eleterii. Hæc mire a *Stahlio* laudatur, item a *Stisfero*. Febrifuga virtus exigua. p. 82.

§. 4. Vfus electi corticis efficax, in substantia, dosi, tempore. Dosis minor alias vtilis, item maior vna ante paroxysmum, sed in hoc affectu non conuenit. Methodus *Talboriana*. Lintea post sudorem renouanda. p. 88.

§. 5. Vfus continuandus. Eius sufficientis signa certo secutura. Cibatio post dosin remedii. Cubitus in lecto. Huius summa utilitas in multis casibus. Purgantia cortici interposita, addita, subiuncta. Sanguinis sub medicatione fluxus naturales, adfueti, irregulares, morbofi. p. 94.

§. 6. Symptomata emergentia. Hæmorrhoides cœcæ, tenesmus, alui adstrictio. Lac sulfuris laudatum. Album Græcum ad hæmorrhoides. Aurium tinnitus, surditas, temulentia, abscessus auris. Rheumatismus vagus calidus *Sydenhamio*; fixus frigidus nobis post febres obseruatus. Vfus empl. de hyoscyamo. Tussis, dolores, diarrhœæ. Aquæ *Emsanæ* in diarrhœis laudatæ. Simarouba remedium nouum laudatissimum. Passiones hypochondriacæ. Scorbutus, febris lenta. Aquarum mineralium virtus. Serum lactis *Hoffmannianum*, correctum, chalybeatum, medicatum. p. 79.

§. 7. Exempla aliquot singulæ curatarum febrium soporosarum: in corpore virilis ætatis im-

penſe corrupto; in ſene ſeptuagenario; in alio ſere nonagenario; in grauida conſtitutionis teneræ & veletudinaria; in ſexagenaria graui lapſu laſa; in ſexagenario multis pathematibus prius afflicto. Exſiccatio fiſtulæ lacrimalis antiquæ. Vſus corticis internus ophthalmicus. p. 105.

§. 8. Curatio imperfecta. Pauca-
rum & minorum corticis doſium v-
ſus & abuſus. Accuſationes falſæ a-
liis obſoletis propediem ſimiles fu-
turæ. Πανεπιστίας de mali venerei
indole, cura, remediis ſpecificis.
Eius complicatio cum febribus.
Martyrologium antimonii, chinæ,
& religionis ab hac abhorrentis.
Accuſatio iuſta ex vſu imperfecto.
Culpa accuſatorum. Infida æque
curatio per naturam, & alias me-
delas imperfectas, Febres faciliores
pro ceterarum norma, perperam
habitæ. Noxæ curationis imper-
fectæ cuiusuis, ipſo recto vſu vni-
co ſæpe reſarciendæ, ſæpe vix
ſine eo. Petitio ad non ſatis ex-
pertos. p. 109.

§. 9. Regula pro corticis vſu
ſecunda ex præmiſſis fluens. p. 119.

Sectio quarta

de prænoſcendis & præcauendis
febribus recidiuis agit, & oftendit
medelam, ordine & repetitione
adæquatam.

§. 1. Febrium recidiuarum iuſtus
metus ex morbi ingenio. Obſer-
uatæ omni æuo, quacunque
methodo adhibita. Virtus vni-
cornu Grœnlandici. Febres ad

redeundum non pronæ. Recuſus
earum, quæ ſine potenti medicina
curatæ ſunt. Reuerſiones poſt fe-
brifugum remedium. Poſt cura-
tionem imperfectam quamuis
febres recidiuæ nothæ. De re-
uocatione febris. Medela reuoca-
tione tutior. Reuerſiones poſt
morbum ſubito periculoſum: poſt
morbum indolis diuturnioris.
Remora reuerſionum, & morbus
longior, per culpam remedii. Error
in continuatione inutili. Nimii
remediorum febrifugorum vſus
noxæ. p. 120.

§. 2. Febris recidiua ab ipſa febre ſæ-
pius oritur. Theſis *Arabum & Cam-
panella*, febrim non eſſe morbum,
a *Stahl* renouata. Notio popula-
ris & medica vocabuli morbus. Fe-
bris instrumentum naturæ omni
æuo creditum. Conſenſus hac in
re omnium medicorum; diſſenſus
exigui momenti. Matura febrium
fuga ab *Hoffmanno* deſenſa. Na-
turæ errores & defectus. Paro-
xyſmorum particularium criſis
infida. Cur plures febres indolis
chronicæ redeant, quam acutæ?
Contagium intermittentium pro-
prio corpori aliisque minatur. Fe-
bris febrim generat. Sententia
Stahli de paroxyſmis ex conſuetu-
dine, & ibi adhibendo cortice. p. 131.

§. 3. Problema & obſeruaciones
de cita febris fuga reuerſionem
præpediente. Vſus, doſis, præpara-
tio Martis. Vermes cucurbitini:
ſolius. Aliæ præter corticem me-
delæ cito vſurpatæ pariter felicio-
res.

res. Pulvis *Cornachini*, & alia purgantia. Mistura simplex. De spiritu scorbutico *Drawizii*. Vfus eius in morbis variis, sigillatim in paralyfi scorbutica, & apoplectica. Tennesmus hæmorrhoidalis sub corticis vfu. Vis salium volatilium ad præcauendos febrium reditus. p. 138.

§. 4. Monitio de non præiudicando. Reuersiones faciliores, vel difficiliore morbo priori. Vis salium, & aquarum martialium, & lixiuiarum ad febres recidivas. Aquarum mineralium sal volatile acidulum & medium. Obseruationes de reuersionum tempore. Tempus incertum ex causis extraordinariis. Tempus certum ex morbi indole tertiana, quartana, quotidiana. Quotidianæ veræ. Harum cum quartanis conformitas. Monitum *Sydenhamii* de purgatione post corticem limitandum. Hæc, aliæque redituum causæ pro temporis ratione efficaces, vel secus. Petitio ad obseruatores. p. 148.

§. 5. Obseruationes alienæ concordēs, de tempore febrium recidivarum, & maxime de curatione ad eius normam instituenda. p. 156.

§. 6. Methodus præcauendarum reuersionum. Febrium indoles *επαναστατική*. Vfus corticis interpolandus. *ὕστερος γὰρ*. Tempus repetitionis in tertianis. Dosis. Fortuita sanationum quarundam constantia, vt methodi *Talboriana*, & similium. Pulvis Berolinensis *du Closii*. Iterandæ repetitionis, & suf-

ficienter factæ, indicium. Methodus *Tortiana*. Eius consensus nobiscum in præcipuis. Felicior aliquanto nostræ methodi in febribus soporosis successus. p. 160.

§. 7. Methodus præcauendi reuersiones quotidianarum, quartanarum, erraticarum. Efficacia corticis ante paroxysmum dati. *Tortianum* inuentum nobile. Quartana in duplicem prona, anomala, periculosa. Febres mixtæ. p. 170.

§. 8. Regula tertia pro genuino corticis vfu ex præscriptis deducta. p. 175.

Sectio quinta

subiungit aliqua de constantia effectuum, & methodi securitate.

§. 1. Constantia sanationis. Effectum graue *Brunneri*. De censura curationis in casu desperato. Absoluta nostra methodo fere certo non redit febris. Si etiam aliquando redeat, causa est fontica, aut noua, nec remedium ideo culpandum, aut metuendum. Excusatione hac vix opus est. p. 175.

§. 2. Experientia & consensus doctorum. *Παραλογισμοί* de corticis vfu recto noxio explosi. *Boerhauius* de corticis vfu. Obstructiones viscerum quando hunc prohibeant? *Tortiologia*. Consensus medicorum nostratium, & exterorum per totum fere orbem. p. 181.

§. 3. Dissensus quorundam apparens. Dissimulatio. Rationes politice dissimulandi, carpendi, limitandi. *Machianellus* medicus. Incongrua doseos censura, *Ramazzini*

ad meliores partes transitus. Gen-
nuinum doseos moderamen. p. 88.

§. 4. Præparationis & expecta-
tionis laudatio nimis generalis.
Remedii præparatio inutilis. Ex-
spectare & corpus præparare iu-
uat sæpe, sæpe nocet. *Hoffmanni*
ea de re iudicium explicatum. Opi-
nio de motibus sine materia. Eius
rei signum non datur. Cur rede-
ant tandem ad corticem, qui eum
reddunt suspectum. Excusationes
eius vsurpati ex consuetudine na-
turæ. Methodus naturalis dicta ad
febres curandas laudata, sed sæpe
non sufficiens. Humectantia ne-
cessaria. Arsenicum *ληξιπυρετον*
infidum & incertum. Consensus
eorum, qui circa corticem dissen-
tire videntur. Vera remedii, tem-
poris, doseos indicatio. p. 96.

§. 5. De aliquorum medicorum
dissensione vera, & hæsitatione.
Fluctuatio *Ramazzeni*. Hæsitatio
Genderi. Huius experientia de cor-
tice, cum regulis elegantibus. Er-
ror medentium sine medicinæ cul-
pa. Fundamenta dissensus. Spes
de eo melior. p. 209.

§. 6. Dissensus & hæsitatio quo-
rundam non medicorum. Ad-
monitio rationi & artis indoli
congruens. Fallacia non causæ
vt causæ. Noxæ censurarum in
remedia. Indoctorum & insipien-
tum pseudodoxia epidemia. Πο-
λυπραγμοσύνη nociua. p. 216.

§. 7. Experientia experientiæ
opposita. Experientia manca. Ex-
perientia vberima *Bæleri*, *Torri*,

aliorum. Opusculum de impostu,
ra corticis perperam creditum
alicuius esse ponderis. p. 222.

§. 8. Absoluta cura reliquæ ne-
que a febre, neque a remedio me-
tuendæ sunt. Materia febrilis
μιασμα σηπονωδες exiguum: ar-
te domabilis est. Effectus medela-
rum febrifugarum adæquatarum,
Dubitatio mire vana, quo abeat
materia febris per corticem cura-
tæ. Indicatio reversionem præca-
uendi sæpe inutilis. Sufficit ei cor-
tex. Febres aliter ac pro regulis
nostris recidiuæ, præsertim annuæ.
Naturæ febricitantis vis violenta
& incertior. *Harnei* ars curandi
per expectationem cum notis
Stahlii. Cortex diuinum be-
neficium. Eius particulæ facile di-
gerendæ & innocuæ. Crocus mar-
tis antimoniatus. Morbus acutus
ex quartana. *Pechlinus* de quarta-
na ex morbo acuto funesta. *Syl-
uius* de tertiana epidemice exitio-
sa & recidiua. p. 226.

§. 9. Medicamenti securitas
exemplis declarata. Non latet
noxa sub sanitatis specie. Febris
soporosæ terror, & auersio per ci-
tam medelam necessaria & felix.
Vsus corticis tonicus & digesti-
uus sine febre; idem post vario-
las utilissimus; in infante anni-
cula feliciter copiosus; senectus
post eum vegeta; phthisicus su-
perueniente & fugata febre cura-
tus; lepidum longæ & multæ re-
medii assumptionis exemplum.
Explicatio experientiæ medici
præ-

præclari a *Iunckero* laudatæ. Cortex ad sphacelum, cancerum, morbos alios. p. 243.

Sectio sexta

proponit obseruationes, & coniecturas ætiologicas, de modo quo operatur medicamen, typisque, & periodis.

§. 1. Problema & coniecturæ de modo, quo cortex operatur. Adstrictio non sufficit. Inquirenda prius quam decidatur. Coniecturæ nostræ. p. 256.

§. 2. Vis specifica. Remedii specifi notio generalis. Dissertatio de corticis usu cauto & suspecto *Sydenhamio* opposita. p. 262.

§. 3. Dubitatio generalis de causis febrium, typorum, & periodorum. Dictum argutum *Talborii*. Causa temporum febrilium vniuersalis. p. 265.

§. 4. Obseruationes communes de febrium ratione typica, & periodica. Regiones certarum febrium non feraces. Febres multiplices, mixtæ, quintanæ, octanæ, nonanæ, aliæque. Horæ ordinatæ. Tempus anticipandi & postponendi regulare. Ex tertio tertianæ paroxysmo indicium: alterni paroxysmi, alternæ hebdomades grauiores. p. 267.

§. 5. Problemata & coniecturæ de febrium, typorum, periodorum causis. Frequentia febrium & similitudo vniuersalis. Elementum aereum in corpore humano num typorum causa? Respiratio calefacit? Aer internus pars athmosphæræ. Oscillatio eius periodica. Fe-

bres brutorum animantium. Differentia & materia specifica singulorum febrium. Materiæ febrilis generatio & motus, Typi constantia & mutatio. Quartanæ finis criticus. Motus naturales quotidiani, tertiani, quartani. p. 272.

§. 6. Explicatio opinionis de athmosphæræ motu periodico febrium periodos moderante. Motuum athmosphæræ typus. Fluxus & refluxus maris & aeris. Ventiperiodici, Aer febrilis fomitis motor. Obiectiones refutatæ. Summa dictorum. p. 282.

§. 7. Periodi in statu sano & morbis sine febre. Periodus menstrua naturalis in viris, feminis, brutis animalibus. Febris menstrua medica. Fluxui menstruo plethora non sufficit. Non fit per rupturam seu vulnerationem. Vulneratio in ipso puerperio non est naturalis. Culpa obstetricum. Secundinæ separatio cautissime facienda. Prolapsus vteri. Secundina abortientium sponte elabens. Causa plerorumque puerperiorum infelicitum. Febris miliaris puerperarum num a violenta læsione vteri? Sine hac rara est. Intermittentem simulat. Non tolerat corticem, nisi quando declinauit. *Hoffmanni* methodus laudata. Emulsionum utilitas. Eadem febris a læsionibus neruorum & tendinum extra puerperium obseruata. Signum puerperii salutariter terminandi ex secundina. Hæmorrhagiæ ex abortu ingentes, frequenter obuiæ, sed
fine

sine violentia circa secundinas
 haud mortiferæ. Sphaceli vteri,
 & febris miliaris cura, per remedia
 ad gangrænam abdomini imposi-
 ta. Menstruus fluxus ab orgasmo
 materiæ seminalis, & structura
 corporis a virili diuersa: periodus
 a periodo atmosphæræ. Mulieres
 barbatae. Cur animalia pleraque
 non patiantur menstrua? Eunu-
 chis hæmorrhoides necessariae.
 Hæmorrhoides a seminali materia
 vberius abundante, quam elabo-
 rata, menses, & molimina periodica
 sine plethora. De abortibus notata.
 Reliquæ abortuum tempus sta-
 tum sequuntur. Causa iteratorum
 abortuum, molarum, hæmorrha-
 giarum. Methodus præcauendi ea
 symptomata. Imperium solis &
 lunæ in corpus humanum. Medi-
 cus naturæ vniuersi minister, hu-
 manæ sæpe dominus. p. 288

§. 8. Consensus practicus cum
 theoria mechanica & organica.
 Dissensus ab hac theoreticus. Vis
 animæ in corpus, & vicissim: etiam
 animæ matris in corpus embryo-
 nis. Instrumenta animæ mouen-
 tis, & corporeorum motuum, cui
 scopo eadem? Sanitas, ægrotatio,
 conualescentia, indicationes, me-
 chanice a deo ordinata. Animæ
 vis occulta neque necessaria est,
 neque probabilis. p. 303.

§. 9. Natura humana conser-
 uans, sanans, errans, indicans,
 quid sit? Corpus quomodo medi-
 co considerandum? Perquirenda
 prius quam principium vitale ne-
 cessarium statuatur. Motus & ni-
 sus omni materiæ impressus, præ-
 fertim liquoribus natura calidis.
 Corpus machina hydraulica & hy-
 drostatica. Nerui liquore subtilissi-
 mo, eoque elastico, turgentes. Con-
 trouersia *Gælickii* & *Burggrafii*. Cor-
 pus ab anima propria non forma-
 tum. *Stentzelii* refutatio theoriæ
Stahlianæ, & censura praxeos cir-
 ca febres. Motus vitales sine ani-
 ma. Harmonia præstabilita de-
 monstrari nequit. Unio mentis
 & corporis, p. 311.

Epicrisis.

Æqua petitio, & prouocatio ad
 solam experientiam iudicem. Re-
 gulæ nobis præscriptæ. Remedia
 exotica necessaria. *Heisteri*
 verum de corticis vsu effatum.
 Observationes de mercurio vitæ
 cælesti *Klaunigii*. Simplex cortex
 præparatis & compositis omnibus
 præstans, elogio *Ramazzeni*. Ar-
 cana remediorum occultatio non
 excusanda. Consilium de scriben-
 do opere pleniori. p. 319.

Addenda.

Corticis vsus ad sphacelum nouis
 experimentis confirmatus. p. 332.

PROOEMIUM
AD AVCTORES COMMERCII
LITTERARII NORIBERGENSIS.

QUod cum orbe litterato, in emolumentum artis sa- *Occasio*
lutaris, & naturalis philosophiæ, haud ita pridem *scriptio-*
instituissemus commercium, *nis.* *viri clarissimi atque ex-*
perientissimi, id meum etiam plausum, quanti is
cunque est, in satis diffusa ab oris vestris regione excitat.
Lego relegoque, multa cum animi voluptate, neque sine
scientiæ accessione, schediasmata illa, doctrinæ, amenitatis,
& elegantiarum plena, & aliquoties animum induxi, ut
qualecunque ex mea experientia symbolum eo conferrem,
quamvis forsan haud satis dignum, quod reliquis immiscere-
tur: dum tamen vix vlla observatio in arte medica est, quæ,
sincere annotata, non habere aliquid utilitatis æquis æstima-
toribus videri possit. Medicinam facio in πολυανθρωπων Germa-
niæ mediterraneæ ciuitate, vbi observationum faciendarum
larga messis, publicæ editioni aptandarum parca est oppor-
tunitas, quippe muneris & praxeos negotiis obruto. Interim
studium meum in rei medicæ & scientiæ naturalis incre-
mentum, & in vos, promotores eiusdem egregios, sincere
testor. Æqui igitur bonique consuletis, spero, quod via,
A quam

quam commercium vestrum concedit, compendiaria vti sustineam, & notationes quasdam meas, volante calamo breuiter lucubratas, circa febrium intermittantium, morbi a pluribus annis insigniter graffantis, indolem & medellam, vobis, si ita placet, patrocinantibus, in publicam lucem emittam. Occasionem ei rei maxime præbuit problema aliquod, in laudatissimo illo commercio vestro propositum, de ipsis febribus intermittantibus, quæ alioqui adeo tutæ reputari solent, infidis tamen aliquoties, immo exitalibus obseruatis: vnde haud immerito de prænoscentis & auertendis earum periculis quæritur. Et mihi eiusmodi casus obtigerunt haud pauci, & signa mihi esse puto, ex quibus suspicio mali haberi possit, antequam ipsum ingruat, & medicinam afferri posse notaui, si tempestiue & efficaciter medicemur. Liceat ipsas a vobis editas historias, & problema exinde natum, propriis obseruatoris vestri verbis huc repetere, deinde vero affectus notitiam, prognosin, & curationis adæquatæ methodum, pro tenuitate mea, explicare. In speciminum vestrorum aliquo (*) vir cordatus, qui nomen suum reticet, *de febre intermittente vera*, subito in *affectum soporosum*, & ipsam *apoplexiam* mortiferam terminata, obseruationes suas eleganter recenset, & alias expetit, & signa eius periculi prænuntia, medicinamque exoptat.

Problema
de febre
intermit-
tente sopo-
rosa & a-
poplecti-
ca.

" In praxi mea, inquit, quam per quindecim iam annos
" exerceo, non semel annotare licuit euentum quemdam, quem
" me apud scriptores historie morborum vnquam legere non
" memini. Scilicet homines quinquagenarii & sexagenarii,
" symptomatibus, ut videbantur, ordinariis febris intermit-
" tentis, vel quotidiane, vel tertiane, aut stata hora redeun-
" tis, aut anticipantis, vel postponentis, primo horrore, dein
" aestu,

(*) Spec. XXIII. §. 3.

"estu, siti, aliisque affligebantur, nec aliud quicquam mo-
 "lestum aut periculosum ostendebant. In his, prout in aliis
 "febre intermittente laborantibus feliciter consueui, febrem
 "non statim medicamentis directe aggressus sum, sed potius
 "aliquos, cum primo, paroxysmos sub regimine debito perferre
 "suasi: praesertim cum, ut antea dixi, nihil ab ordinario
 "febrium genio diuersum secum ferrent. Sed praeter omnem
 "expectationem factum est, ut post quartum, quintum, vel
 "sextum paroxysmum, illo tempore, quo nouus horror acce-
 "dere debebat, apoplexia insequens immedicabilis aegrum e
 "medio sustulerit. Eiusmodi casum praeterito mense in mu-
 "liere quadam vidi, cum hac peculiari circumstantia, ut
 "apoplexiam praecederet affectus soporosus, in ipso insultus
 "febrilis articulo aegram corripuens. Hoc mense alia duo
 "exempla, in aegris meae curae quidem non commissis, anno-
 "tare licuit, qui apoplexia, sed absque soporoso affectu pra-
 "gresso, mortui sunt. Prorsus nihil extraordinarium, & a
 "genio febris intermittentis alienum, nullumque signum tam
 "funesti euentus praenuntium deprehendere licuit. Vulgus
 "nostratum eiusmodi febres **die Todten = Fieber** appellat.
 "Tam ad historiam morborum plenioram reddendam; quam
 "ad semeioticam illustrandam, consultum duxi, si aliis egre-
 "giis practicis haec proponerem, illosque humanissime roga-
 "rem, ut ad publicum commodum indicare velint, si forte
 "illis similes casus obuenerint, multoque magis, si signum
 "quoddam nouerint, ex quo vel certe, vel probabiliter, euen-
 "tus praevideri queat, ut vel mature obuiam iri, aut
 "saltim prognosi artis nostrae existimatio
 "seruari possit.

SECTIO PRIMA

DOCET AFFECTVS NOTITIAM, PERICVLA,
SIGNA, CAUSSAS.

§. I.

Nomen,
definitio,
differen-
tia affe-
ctus.

Febbris intermittens est ista, quæ proponitur, ægro-
tatio. Perniciosus, qui inopinato superuenit, affectus
sopor est profundissimus, apoplexiæ nomine vocatus.
Neque vero ipsa res noua est. *Carum* plerique auctores di-
cunt id symptoma, febribus sat consuetum, aut cum Arabibus
subeth. (a) “Est autem carus veterni (b) species, affectio sopo-
“rosa, lethargo maior, *apoplexia* paullo minor, huic tamen
“valde *affinis*, vt *in ipsam* non raro *transseat*, cum respiratio-
“ne tamen adhuc paullo liberiori. (c) Si vero spirationem
“ita vehementer opprimat, vt quis vel magno conatu vix
“spirare possit, eorum exemplo, qui per grauem somnum
“stertere solent, (d) apoplexia tunc affectio nomina-
tur:

(a) Nomen hoc soporem omnem
præter naturam profundum,
præcipue carum, significat.
Avicenn. L. III. fen. I. tr. 4. c. I.
Castelli lexicon. *Rondelet.* me-
thod. curand. morbor. c. 19.
Valesci de Taranta philonium
c. 10.

(b) Veternum etiam vocat *Amat.*
Lusitanus cent. II. obs. 27. in
scholio, quod tamen nomen id
proprie latinis sonare videtur,
quod Græcis *ληθαργος* est:

quamuis & *Pechlin.* L. II. obs. 20.
lethargum mortiferum ex fe-
bre tertiana pro caro vocet, &
Aetius eadem notione vtatur.

(c) Definitio est *Brunonis* in lexi-
co *Castelliano*.

(d) Ita facile discriminantur hi
affectus soporosi a *suffocatione*
hysterica & *spasmodica*, vbi fauces
veluti vinculo præstrictæ sen-
tiuntur, cum metu præfoca-
tionis, quod ita sæpe augetur,
vt aliquo tempore plane non
spirent

“tur: (e) quamuis & ipsa interdum spiratio lædatur, si
 “carus magnus est.” (f) In hoc aliquam, licet exiguam, sen-
 sus tactus facultatem, si æger fortiter irritetur, remanere di-
 cunt; non item in apoplexia: quam deinde etiam, si æger
 in vita maneat, paralyfis consueuerit sequi, ex caro non
 æque facile expectanda. (g) Differentia tamen omnino
 exigua est, & facile secum hi permutantur affectus, vti &
 nomina passim apud auctores etiam exquisitissimos promi-
 scue vsurpata leguntur. *Cataphora*, (h) *coma* somnolen-
 tum, (i) & *lethargus*, quorum definitio apud eosdem au-

A 3

ctores

spirent ægrotantes. Sæpe etiam
 animo linquuntur, & sensibus
 destituuntur, dum tamen pulsus
 manere, immo vix mutari solet.
 Secus res habet in *syncope*, quæ
 neque suffocatio est, neque so-
 por; sed ingens animi deli-
 quium, vbi subito omnes vires
 sentiendi & mouendi labuntur,
 pulsus aboletur, aut summe fit
 debilis, facies cum gelido su-
 dore fœde pallet, velut homi-
 nis emortui, quæ in caro &
 apoplexia non ita mutatur, im-
 mo sæpe magis rubet. Neque er-
 go hic loquimur de *febris syn-*
copalibus, seu, quibus syncopes
 symptoma accedit, itidem per-
 quam periculosas, quas aliquo-
 ties obseruauimus, alibi tractan-
 das, & de quibus, post *Galenum*,
 aliosque plures, singulari capite,
 obseruationes enarrat *Restau-*

randus in libello, quem vocat:
 Hippocrates de vsu chinae chi-
 nae c. 8. in *Blegny* zodiaco medico
 Gallico anno V. m. Iulio.

(e) Sunt verba *Castelli* in lexico.

(f) Teste *Pisone* in de cognoscen-
 dis & curandis morbis. pag. 88.

(g) add. *Galen.* in Hippocrat. de
 artic. comm. 2. item comm. 2. in
 prorrh. & in aphor. 5. L. V.
 & de loc. affect. c. 2. *Aetius* te-
 trabibl. L. VI. c. 5. *Forestus*. L.
 X. obseru. 38. in scholio. *Villis*.
 pathol. cerebri c. 4. *Trincanelli*
 epist. p. 928. *Lomm.* obseruat.
 L. II. *Gorrai* defin. med. voce
Kagos. *Prosp. Alpinus* de medic.
 method. L. X. c. 5.

(h) *Galenus* l. 13. meth. med. apo-
 plexiam, carum, catochen,
 omnesque affectus soporosos,
 qui febrem comitem perpe-
 tuam non habent, hoc catapho-

ra

etores reperitur, minori gradu fere solum discrepant, (i) suntque itidem sopores profundi, carumque & apoplexiam referunt, sicubi incrementum mali insigne fit: vnde sine notabilis erroris metu confundi possunt. (k)

§. II.

Exempla
experien-
tia alie-
ne.

Pertinet ergo huc, quod *Galenus* (a) memorat & describit, & deinde *Paulus Aegineta* refert, (b) & omnes fere auctores superioris ætatis repetunt, vbi de soporosis affectibus agi-

ræ nomine complectitur. Eidem auctori magis sigillatim in 1. prorrhæ 32. & in 3. epid. cataphora comati *συνορυμος*, vel paullo grauior est, & ad cari definitionem propius accedit. Dicuntur enim illa affecti omni sensu & motu priuari 1. de dieb. criticis c. 4.

- (i) Euidentiùs discrepat *coma vigil*, vbi ægri ingenti quidem ad somnum procliuitate laborant, dormire tamen nequeunt, sed sensum motumque vigiles seruant. Dormituriens vigilia est, quamuis vigilans sopor dicatur. *Catalepsis* eodem sæpe nomine vocatur, qua ægri correpti velut obrigescunt, & oculis plerumque apertis, membris immotis, sensibus vel omnino, vel maximam partem, soporatis, sed spiratione integra, eum situm seruant, quem habebant, quum corripere viderentur, vt videantur vigilare. *Catoche* & *catochus*

pro catalepseos synonymis habentur.

- (k) *Prosp. Alpinus* l. c. "carus, inquit, differt a comate, quia comatosi neque sensu, neque motu priuantur, & a lethargo, quoniam lethargum febris subsequitur & carum antecedit, & lethargici stimulatim aliquid loquuntur, neque omnino muti permanent; in caro vero nihil, etiam stimulatim dicunt." Id maxime lethargum distinguit, quod febrem lentæ indolis, & ex sua natura, propriam habeat comitem, sine qua morbus proprie ita non vocatur: quum contra neque in caro, neque in comate, vbique, & ex proprio affectus ingenio, notetur febris, quamuis sæpissime præcedat & comitetur.

- (a) in 1. prorrhæ. comment. 2.

§. 29.

- (b) de re medica L. III. c. 9.

agitur: *carus frequenter febrium accessionibus superuenit*: (c) id quod vberius explicat, & in febribus acutis, & chronicis, quotidianis, semitertianis, quartanis, vel semel, grauissimo cum periculo, vel iterum iterumque per periodos, contingere, docet *Aetius*. (d) *Zacutus Lusitanus* (e) *apoplexiam, Auicennæ periodicam* dictam, eodem refert. *Alpinus* (f) carum febribus accidere solere, & plerumque semitertianarum aliarumque febrium accessionibus superuenire indicat. *Lommius* (g) "carus, ait, notis lethargo persimilis, "febrim non facit, sed sequitur, eamque non leuem," & alibi (h) "accedit febrī cotidianæ dormiendi pæne inextinguibilis necessitas. Omnis autem cotidianæ ægerrime "remediis cedit, tædii & periculorum plena." *Eugalenus* (i) multifariam & dilucide de hoc febrium symptomate agit. *Forestus* (k) haud absimilia notat. *Bonetus* (l) *veterni* meminit singulorum febris paroxysmorum comitis. *Cl. Cohausen* (m) febrium *soporosarum & apoplecticarum* passim mentionem facit, & ex *Puerario* (n) statum epidemium

(c) Recte explicandum est, quod in *Mangeri* biblioth. pract. T. I. p. 432. exstat, *carum esse somnum sine febre*; quum, sæpiissime cum febre eum esse, omnium auctorum consensus doceat, & ipse vir celeb. pag. seq. "carus," inquit, prognosis omnino est "ominosæ, præcipue si febrē malignam, aliamque non iudicatam, adiunctam habet."

(d) tetrabibl. II. ferm. 2. c. 3. Nomen adhibet *lethargi*: descriptio vero apprimè congruens caro est,

(e) histor. morbor. princip. I. I. hist. 33. dubio 17.

(f) de medic. method. I. X. c. 5.

(g) obseru. medicinal. I. 2. p. 69.

(h) L. I. p. 18. sq. cotidianas vero plerasque *tertianas duplices* censet, adeoque cum nostris obseruationibus §. 5. conspirat,

(i) de scorbuto p. 66. 199, 366.

(k) I. X. obseruat. 39.

(l) in medic. septentrion. paralip. ad I. V. sect. 3. obseru. I.

(m) in archeo febrium fabro, præsertim p. 110.

(n) in notis ad *Burneti* thesaur. med. practic.

mium tertianum annotat, vbi non pauci ex affectione *soporosa* perierint. *Mortonus* (o) *apoplexiam* inter ea proteiformis, vti vocat, febris intermittens symptomata, vel schemata, refert, quibus præsentibus æger vnoquoque paroxysmo in vitæ discrimen adducitur: & idem auctor historias nonnullas affert, plures etiam pollicetur, capiti affecto de febre *apoplectica* & *paralytica* subiungendas. Referenda huc videntur quæ *Ramazzinus* (p) de febribus tertianis malignis Mutinensibus memorat, stupore & *aphonia* (q) accedente, exitiosis. Neque non huc quadrat *sopor profundus*, quem *Sylvius* (r) inter symptomata febris epidemiæ intermittens Lugdunensis, eiusque impense periculosa, enumerat. *Lancisus* (s) febres tertianas perniciosas recenset, semper in principio typum intermittentium seruantes, quinta plerumque die in continuum versas, septima, nona, vel raro vndecima, *cum graui sopore*, (t) sudore algido, vrinis tenuibus, parotidibus, in mortem terminatas, *priusquam opportuna inuenta esset medendi ratio*. (u) *Sydenhamius* (x) de *apoplexia* sub certo statu epidemio febribus intermittens superueniente, sigillatim agit. *Goblius* (y) casum febris tertianæ, subito in *apoplexiam* & mortem desinentis, enarrat. Plura, si vacaret

(o) pyretolog. exerc. 4. 5. 9. & ibi histor. 25. 26.

(p) diss. de usu & abusu chinæ chinæ, operum p. 228. sq.

(q) Hoc vocabulum *Hippocrati* frequens, quod vocis priuationem notat, *apoplexiam*, catalepsi, syncopen, & id genus affectus, complectitur. v. *Castell.* in lexico, *Hollerius*, *Foesius* ceterique Hippocratis interpretes.

(r) prax. med. append. 10. §. 37. 347.

(s) de noxiis paludum effluuiis l. II. epid. I. c. 5.

(t) Eos, qui ita perierunt, *apoplectico modo* decessisse dicit l. II. epid. I. c. 6.

(u) v. infra sect. 3. §. 1.

(x) epist. I. oper. p. m. 286. sq.

(y) act. medic. Berolin. dec. II. vol. I.

caret, exempla ex medicorum commentariis cumulari possent. (s) §. III.

Similia mihi quoque, in senioribus præsertim, sed & in iu-

*Experi-
entia pro-
pria sub
statu epi-
demio no-
uissimo.*

uenilibus nonnunquam corporibus, obseruare & lugere con-
tingit in constitutione epidemia, qua, inde ab enormi illo ca-
lore æstiuo annorum huius sæculi XXVI. & VII. putrefa-
ctis passim & in vapores roriferos impuros exsolutis aquis,
corporibus hominum putredine, partim etiam verminosa,
inquinatis, (a) & per varias sui partes textura & ordine

B

emo-

(s) Huc spectant, quæ de febribus
intermittentibus *comatosi* pas-
sim leguntur: vt apud *Rinerium*
prax. L. I. c. 2. & centur. II.
obseru. 26. *Amat. Lusitan.* L. II.
obs. 27. *Apinum* hist. febr. epid.
obseru. 8. *Willisium* de morbis
conuulsuius c. 8. p. 45. 53. & pa-
thol. cerebr. c. 4. p. 120. in *mis-
cell. natur. curios.* dec III. ann. 3.
obs. 138. obseruante *Raygero.* &
ann. 7. & 8. obseruante *Blauuio.*
Tertianam cum *lethargo* notat
Pechlinus L. II. obs. 20. *Restau-
randus* c. II. quod de cura hemi-
tritæi per chinam chinæ agit,
varias affert historias febris
continuae periodicæ ex inter-
mittentium genere cum *sopore*
molesto & fere *lethargico*, quam
hemitritæum vocat. *Blegny* A.
III. m. Febr. obs. 19. ex tertiana
primo simplici, hinc duplici, a
febrifugo remedio nescio quo
exhibito, *soporem cataphoricum*,
hinc mentis stuporem, ta-
bem, & mortem obseruauit.

Heluetius in *recueil des methodes*
p. 196. agit de febribus intermit-
tentibus malignis, superueni-
ente *sopore* & *respiratione difficili*,
hoc est, caro in apoplexiam
transeunte, ægrotos suffocanti-
bus. *Bianchi* histor. hepat. p. 751.
stupiditatem, *comatosum* affe-
ctum, & ceu leuem *apoplexiam*
sine stertore, ex febre recenset.
El. Rud. *Camerarius* scripsit dis-
sertationem de *apoplexia cum fe-
bre*, quam memorat *filius*, Alex.
Camerarius in de corticis vsu ad
içterum p. 2. Euolui possunt au-
ctores sub titulis *carus*, *coma*, *so-
por*, *febres cum variis symptoma-
tibus*, in *Waltheri* silua medica,
Moroni directorio, similibusque
collectionibus coaceruati.

(a) Leg. omnino immortalis li-
bellus *Lancisii* de noxiis pa-
ludum effluuiis. add. *Sponius* in
Blegny Zodiaco a. 2. m. Ianuar.
quæst. 18. cur loca paludosa &
humida febrium sint feracia?

emotis, colliquefactis, incensis, innumerabilis febrium copia multifarii typi vniuersam fere Europam, & loca maxime paludosa, infestauit, (b) immo nuperrime denuo, quamuis grassatio fatiscere tandem videatur. Hæc hiberno quidem tempore quotannis sopita quasi visa est, nisi quod quartanæ & quotidianæ passim perdurarunt, vel sub acutorum chronicorumue morborum inuolucro latitarunt reliquæ materiæ febriculosæ. Primo vere magno numero emerferunt tertianæ, innoxia tunc vt plurimum, neque rebelles: mensibus æstiuis (c) & autumnalibus varii generis febres diuersa ratione grauiiores apparuerunt, vel anomalias omnigenas, vel continuarum speciem induentes, vel in ipsas febres acutas, aut chronicorum morborum aliquem, degenerantes, vel truculentis symptomatibus comitatae, quæ inter maxime omnium formidabile fuit, quod tum in continuarum, tum in verarum intermittentium paroxysmis interdum subito corripuit, veternus profundissimus, haud raro, sicubi accidit, perniciosus, & veræ apoplexiæ immedicabilis nomine dignus.

§. III.

*Securitas
febrium
fallax.*

Est sane hæc res ex plurium censu, quæ laudibus febrium, dudum a *Mercato* (a), & nuper post alios a viro illustri *Io. Godofredo Bergero* (b) suspectis redditis, modum ponere debent.

(b) Sane insolita illa febrium multitudo solitos calculos magnopere turbauit, quos refert celeb. *Stahlius* in de infrequentia morborum personali thes. I. p. II.

(c) *Hippocr.* epid. VII. cholericae, "inquit, affectiones magis in æstate fiunt, & febres intermittentes, & quibus horrores acce-

"dunt: hæc interdum *malignæ* sunt.

(a) de febrium essentia, differentia, causa, curatione. L. VI. vbi signa & causæ pernicipiei metuentæ egregie recensentur. add. *Sennertus* de febribus. L. II. c. 18.

(b) peculiari differt. de laudibus febris suspectis,

debent. Et viri quidem egregii, qui imposturas, vti loqui amant, & noxas remediorum febres fugantium perperam adhibitorum accusant, merito cauent, ne *imposturae* (c) & *noxæ febrium* mentionem itidem facere obliuiscantur. Facile alias discipulos lectoresue suos metu medicamentorum generosorum, & fiducia in medelas incertas fragilemque naturæ virtutem, ita paterentur decipi, vt, seu in statum epidemium endemiumue periculosiorem delati, seu corpora febrium minus secure patientia curantes, torturam inutilem, vel ipsam mortem ægrorum expectare malint, quam certo aliquo, quod inuisum forte redditum fuerit, auerruncare medicamine. Laudes securitatis, quas antiqua experientia febribus intermittentibus vniuersim decreuisse putatur, ita omnino moderandas esse nemo prudens diffitebitur, vt

B 2

non

(c) Prodibit forsitan aliquando altera de hoc quidem argumento dissertatio, quæ priori illi, de *impostura corticis Peruuiani*, sub cl. *Gœlickii* præsidio disputatæ, iungatur: nisi malit auctor, quod per facile ipsi, vel tironum cuius, fuerit, veterum declamatorum more, thesin inuertere, & *candorem seu probitatem corticis Peruuiani* simili stylo & paribus argumentis decantare, ne quem indoctiorem declamationes ludicræ decipiant. Credent tunc viri omni laude maiores, qui eo remedio vtuntur, imposturæ maculam non sibi impudenter adspergi, sed ingeniosa fictione medicamentum pro persona aliqua haberi, quam, exercitii causa, productis ex fallaci memoria, et sine probatio-

nis neruo, paucorum auctorum testimoniis, figuris rhetoricis, & variis lusibus circa artes dialecticas, luxuriante ingenio criminari, vel laudare, audacter possis, nulla illorum seu iniuria, seu gloria, qui ægris propinant. Eodem olim præside haud ab- similis prodiit dissertatio, qua *corpus medicinae mutilum* esse disputatur, quia *dentur chirurgi & pharmacopœi*, quos omnes ex orbe relegari præstet, lepidaque eam in rem suggeruntur consilia. Migrabit forte cum iisdem in Americam cortex Americanus, quod auctor dissertationis optat, nisi vtrumque consilium effectu destitui salus rei publicæ iubeat.

non nisi tum conueniant, quando æger, vna cum adstantibus, & medentibus, officium facit, & ætas, & corporis habitus, & aeris, aquarum, locorumque natura, & alii affectus comitantes, pro morbi vehementia, nihil metuendum esse commonstrant, neque morbus, ex quacunque causa, a consueta sibi indole deflectit. Ad Hippocraticæ diætæ leges, pro nostri sæculi moribus, vix centesimus ægrotantium se penitus adstringet, ac raro ægrotos, cum amicis, a primo morbi initio, & sub longioris durationis tædio, (d) & confluentibus vnde quaque consiliolis & censuris, τα δεοντα per omnia præstituros sperare licebit. Neque Causa vbique spirat aer, & alius locus alio, veluti annus etiam anno, morborum certis generibus minus securus est. Immo decantatus ille *Hippocratis* aphorismus (e), qui febres, quocunque modo intermittant, periculi expertes prædicere creditur, non solum naturam aphorismi, siue brevis regulæ, habet, vt exceptionibus sit subiectus, sed & aliud plane, idque fere constanter verum, & nostra qualicumque experientia multoties confirmatum, & ad prognosin vtilissimum, edicere videtur, si integer legatur, quam quod eundem, vti fieri solet, dimidiatum indicare apparet. Febres, inquit senex Causa, non intermittentes, ξυνεχες, & tertio quoque die exasperatæ, magis periculosa sunt: sicubi vero quouis modo intermittunt, tunc iam abesse periculum apparet. Hoc est, quando tertianæ continuæ in intermittentes mutantur, quocunque modo id fiat, etiamsi breuissima & vix obseruabilis intermissio sit, & vel quotidie, vel al-

(d) *Pechlin*. L. II. obseru. 20. Quod
 “ si moram trahant *tertiana*, qui
 “ autumnalium *sæpe* mos est, hoc
 “ *sæpe* cum iis coniunctum est pe-
 “ riculi, vt tædio morbi lentioris
 “ ægroti in *diætâ delinquant*, vi-
 uendique ordine morbi *ἀνακινῶν*

“ infament: itaque in alium ple-
 “ rumque & deteriore mor-
 “ bum mutatur, qui tandem eti-
 “ am, oppressis naturæ viribus,
 “ *vita finem* imponat.

(e) L. III. aphor. 43. Coac. præ-
 not, II 6. sq.

alternis diebus notetur, egregium est superati periculi indicium. (f) Quid idem grauissimus auctor de chronicarum magis febrium secunda & facili, si diis placet, indole senserit, ex eius scriptis abunde patet (g). Quæ ex tertianarum genere sunt febres, tum legitimas, (h) nisi optime curentur,

B 3

tum

(f) Ita non claudicat aphorismus, uti vult *Sinapius* paradox. medic. P. III. p. 161. sed probe cum veritate, & cum iis constat, quæ ipse censor subiungit: intermittentes, inquit, sæpius sunt periculi plenæ, ut in senibus quartana, item tertiana lenta puerperarum. Quot & quanti denique moriuntur, ex febre intermittente, formaliter, quæ tali! Neque enim de his sermo est Hippocrati, sed de continuis, quæ talibus, quæ deinde feliciter intermittunt.

(g) Exempli causa sit historia epidemia L. III. sect. 3. Multa, inquit, alia passim vulgata sunt febrium genera, tertianæ, quartanæ, quotidianæ nocturnæ, continuæ remittentes, diuturnæ, erraticæ, irrequietæ, inconstantes. Atque hæ omnes non sine multa perturbatione contigebant. Plerisque enim alui cum horrore turbatæ erant, sudores non critici, urina crudæ. Plurimis morbus erat longus. Neque vero, nisi paucis, contigit, ut critice aliquis abscessus fieret. His vero ipsis diu-

turna maxime iudicatio fuit, uti omnibus omnino difficilis, aut nulla, aut diuturna. Atque illi pauci circa octogesimum diem crisi defungebantur. Ceteros plerosque febris ita deseruit, uti id forte fortuna tandem accidere potuit. Pauciores horum ex hydropse mortui sunt, sine in lectum decubitu. Plures fuerunt, quos, præter alias ægritudines, tumores œdematosis excruciarunt, præsertim tabidos. Maximum autem & grauissimum malum, quodque plurimos morti dedit, phthisis fuit.

(h) *Galenus* 1. ad Glauc. c. 8. in 1. epid. sect. 3. comm. 8. in 2. de crisis c. 3. docet tertianam exquisitam septem circuitibus iudicari, & non esse perniciosam, si recte curetur: alias vero sæpius mutari in continuas, arduas, malignas, colliquativas, hæcticas, tabidasque, & has plerumque insanabiles. Recte autem febrim eam curari negat, nisi diæta omnino sit exactissima, ubi multis de causis aberratio facillima est.

tum maxime illegitimas, (i) & τριῖσις φρεων nomine apud antiquos insignes, diuersis periculis, & acutis, & chronicis, ægros exponere, satis inter medicos constat: (k) quamuis id morbi alius superuenientis, vel occulti, titulo tegere soleat vulgus, cui febres illas omnes innoxias esse debere falso persuasum est: quemadmodum, si qua earum continua fit, vel grauius affligit, ardentis, aut semitertianæ, horrifico nomine manifestum discrimen excusant, quibus morbi patrocini-um fuscipere lubet. Quotidianas febres a *Galeno* (l), *Cel-ſo* (m), omnique posteriorum medicorum schola, periculi neutiquam expertes pronuntiari, notissimum est. Quartanas ipsas forte aliqua ex parte curationis certæ ignorantia, quum

- - - - - medela

Inscia mussaret tacito medicina dolore (n)

in gloriosum illud folium euexit, (o) vt non tantum fe-

(i) conf. infra §. V. nota (a) et supra hoc §. not. (d) (g) sparsique passim per Hippocratis, Galeni, ceterorumque græcorum, latinorum, arabum medicorum volumina aphorismi, eruditiorum per omnia sæcula viro- rum obseruationibus & scriptis confirmati.

(k) Prosp. *Alpinus*, medicus sub initium superioris sæculi sum- mus, in de medicina methodi- ca L. VI. c. 2. tertiana notha, "inquit, non septem circuitibus "terminatur, sed longe pluri- "bus, vt sex mensibus perdu- "rasse a multis fuerit obserua- "tum: atque ni cito tollatur, mi- "natur lienis obstructionem,

"tumorem, cachexiam, vel in
"continuum mutatur summe
"periculosam.

(l) I. ad Glauc. 8.

(m) L. III. c. 15. sub finem.

(n) *Meibomius*.

(o) conf. *Menapii* encomion fe-bris quartanæ, quod exstat in *Dor-
nauii* amphitheatro sapientiæ
iocoferiæ. *Gellius* L. XVII. c. 12.
refert, *Phauorinum*, infames mā-
terias laudare ingeniose soli-
tum, febris etiam quartanæ lau-
des, *Platonis* auctoritate, & ludi-
cris argumentis, celebrasse. Add.
erudite notata a *Reies* in cam-
po elysio iucund. quæstion.
c. 71. vbi plane curiosum vi-
detur

securissimæ, verum etiam, panaceæ instar aduersus morbos grauiissimos, exoptabiles esse videantur: vt adeo Galli suo prouerbio, quo febres quartanas illis apprecantur, quos diris deuouere volunt, bene interdum contra animi sui sensa optare videri possint. Verum enimvero, vt tarditatem malignamque contumaciam (p) & lentas corporis corruptelas taceam, quas, multis de causis, facillime inde nasci omnium sæculorum consensus testatur; (q) verissime etiam edicit Hippocrates: (r), „quartanas

detur, quod aliqui auctores obseruarunt, ope quartanæ conspicuam corpori proceritatem, molemque aliquando giganteam, conciliari.

(p) Sunt verba *Dalechampii* ad *Plin.* L. VII. c. 50. oppido vera, quia duratio annua, vel certe semestris, breuissima olim visa est, morbo omnem prius medelam eludere solito. Octennem obseruauimus & curauimus ipsi.

(q) Conf. elegans *Pechlini* obseruatio L. II. 21. quartanæ ideam & pericula exhibens. Inter vetustiores neruose dixit *Campanella* medicinal. L. II. c. 7. art. 4. Quartana intermittens habetur pro tutissima febrium, „quamuis longissima: contingit „tamen *plerumque ob tot febriles* „circuitus, habitus *hecticus*: & „cum lien scirrhum ob hanc „febrem incurrit, aut cancerosam dispositionem, *lethalis* est, „& *sæpe hydropem* affert,

(r) Locus egregius, plerumque neglectus, exstat *Coac. pranot.* 159. Idem quidem auctor quartanam non solum, ob longa intervalia, toleratu facillimam, sed et febrium securissimam dicit: quod in comparatione ad alias febres, præsertim ex tertianarum genere, intelligendum, & verum esse nouimus. Alibi *epid.* I. & 6. eos, qui quartana afficiuntur, a *magno morbo* non capi obseruat. Ibi vero certissime epilepticas conuulsiones solas intelligit, quas morbum *magnum*, heroicum, herculeum, sacrum, vocabat antiquitas. v. *Lang.* epist. medic. 25. 48. L. I. *Galenus* ad. 6. *epid.* sect. 6. item in I. *epid.* sect. I. longa „quartana *comitalem morbum* „discuti testatur, sed lienosis „esse valde incommodam, *com-* „*pluresque* ipsorum exinde fa- „ctos *hydropicos & mortuos* se vidisse. Ipsius *Hippocratis* aphor. 70.

“tanias hibernas in morbos acutos tranfire folere. (s) Sæpe id annotare nobis quoque licuit, pleuritide præsertim, & febre catarrhali, rheumatica, aut exanthematica, per hiemem populari. Immo perseveravit passim in ipsis febribus acutis, exanthematicis, & inflammatione stipatis exquisitus quartanæ typus, sui que paroxysmi intercessione, grauia pericula induxit, vt semiquartanas haud immerito dicere queamus semitertianis quamuis rariores, attamen non minus perniciosas. Felicibus e contrario ægris esse contigit, quibus prius adæquato remedio curata fuit quartana, quam in eiusmodi morbum acutum hibernum inciderunt.

observa-
tio parti-
cularis I.

Non diu est, quod, multo boni publici dispendio, doctissimus annalium physico medicorum Vratislauiensium collector *Kanoldus* quartana autumnali, quæ post mensem in febrim acutam cum purpura desit, e viuis ereptus est (t): qui

70. L. 5. & aliorum experientia, illud elogium eo vsque verum esse docet, vt epileptici, si in quartanam incidant, quam diu hac tortura laborant, alteri illi, nempe conuulsionibus epileptici, tantisper non obnoxii esse soleant. conf. observatio *Cru-geri* ephem. curios. dec III. ann. 3. obs. 148. Ex hac Hippocratis doctrina fulcrum observatibus recentiorum nascitur, de indole dispositionis febriculosæ pertinacioris, & epilepticæ, parum diuersa, & per sufficientem corticis vsum vtraque sæpe curabili. Electuarium epilepticum *Fulleri* in pharmacop. extempor. descriptum ad magnos

morbos magna præstat.

(s) *Fæsius* ad hunc locum notat: id, “vbi quartana diutius durat, ex
“vitæ intemperantia contingere, *nullatunc fere sperabili salute*. Sæpe id verum esse videtur: sed plures longe causas esse posse, euidētissimum est, et salutem tamen haud frustra speratam aliquoties vidimus, quamuis periculi plurimum semper subsit.

(t) v. eius monumentum in successoris dignissimi Cl. *Buchneri* præfatione, tentamini 28. eorumdem annalium præfixa, & quæ inde in ipso commercio Norico excerpta sunt.

qui ipse febrium eiusmodi potiore, quam corticis Peruviani, earum remedii vnice adhuc certi, innocentiam esse, opinatione sibi forte ferali, reputare solebat, hunc experiri non ausus. (u)

§. V.

Ex tertianarum genere fuerunt omnes (a), in quibus id quidem, de quo agimus, febrium symptoma obseruauimus, vel obseruatum comperimus, simplices aliæ, aliæ, paroxysmo secundario adscito, duplices, quamquam *Galenus* (b) soporem quotidianæ maxime proprium esse notat, & *Forestus* (c) carum ex quartana memorat. Tempus, quo id

Historia,
descri-
ptio, &
eventus
febris
soporosa.

C

con-

(u) v. tentam ll. p. 303. sq. & passim.

(a) Febres intermittentes malignas frequentissimas, sed tertianas, obseruauit. *Neucranz.* de purpura. c. 25. p. 413. Vt plurimum ex intermittentibus non alias, quam tertianas, triplices siue duplices, obseruare malignas licet. *H. Meibom.* de febre maligna §. 14. Consentunt *Galenus* l. de cris. 3. & epid. VII. tit. 81. & ibi *Vallesius*, *P. Salius Diuersus* de febre pestilenti c. 10. *Claudinus* responsion. 7. *Minadous* de febr. malign. L. I. c. 22. *Reinesius* epist. medic. 2. *Rhodius* obseru. 9. & 10. cent. I. *Sim. Pauli* digress. de febre maligna p. m. 79. *El. Rud. Camerarius* de febre tertiana maligna cel. *Alberti* de purpura cum febre complicata §. 12. recenset & miratur eiusmodi malignitatis epidemiæ exemplum.

(b) De typ. 4. & *Forestus* L. X. obs. 39. exemplum habet *Moccha* conf. 48. fol. 71. add. *Dolans* encyclop. med. L. III. c. 7. §. 2.

(c) L. III. obseru. 39. comatosum affectum apoplexiæ similem obseruauit ex quartana *Bianchi* histor. hepat. p. 751. & soporem cum conuulsionibus ante manifestatum veræ quartanæ typum *Schelhammer* de natura p. 275. *Stahlius* somnolentiam in quartanæ paroxysmis innoxiam, neque cohibendam esse, notat in problem. de febrium theoria & therapia p. 19. quod cum grano salis accipiendum esse, res ipsa docet. *Galenus* ad II. aph. I. quemadmodum, inquit, somnus in accessionum declinatione est utilis, si iunet ægrum, ita, si ipsum læserit, perniciosus est.

observa-
tio partic.
2.

contigit, in tertium primariæ accessionis paroxysmum, siue diem morbi quintum, aut, ubi accessiones valde anticiparunt, quartum suevit incidere: nonnullos serius afflixit. Fuit sane hoc ipsius febris & paroxysmi symptoma, qui, cum aliquo sensu consuetorum motuum, iusto tempore plerumque incepit, statim deinde interdum, alias vero non nisi sensim, & cum incremento accessionis, sopore illo accedente & crescente. Pulsus in plerisque frequens, in vnico per nouem ante mortem dies continuos apoplectico, tardissimus, in quibusdam exantlato quidem tempore paroxysmi, non autem ipso affectu soporoso, naturalis, in multis durus fuit & intermittens. Verbis fere *Eugaleni* (d) ejusmodi accessionem describere licet: *profundo somno, caro scilicet, correptus absque omni sensu ac motu iacuit, vt ne digitum haberet, quem dimoueret, & sola respiratione a mortuo differret*: hæc autem plurimis ore hianti singultim & cum stertore fiebat, quo maxime indicio apoplexiam a caro, gradu ad illam proximo, dirimere solent auctores. (e) *Nullis vellitationibus excitari atque reuocari ad se potuit, & si post vellitationes, punctionesque, vel post phlebotomias, sacrificaciones, sternutamenta, clysmata acria, cauteria, leuiter aliquando oculorum palpebras attolleret, statim tamen rursus illæ conuiuebant, interdum inæqualiter, vt altera semiclausa appareret, vel manebant immotæ & apertæ sine visionis sensu. Idque malum quibusdam in singulis febrium accessionibus recurrebat, iisque desinentibus sponte soluebatur, etsi ob-*

(d) de scorbut. p. 366.

(e) v. supra §.1. Alia signa differentiae habet *Verzascha*, secundum quæ maxima certe agrorum nostrorum ita affectorum pars apoplectica vocari deberet: primo, quod carus sensim,

apoplexia repente infestet, secundo, quod in illo auditus cum aliis sensuum operationibus remaneat, ægerque punctus membrum contrahat, secus ac in apoplexia. exerc. de apoplexia §. 7.

obtusiores tum quoque sensus viderentur, neque plane integri, sed quodam quasi stupore præoccupati: paroxysmo etiam deinde grauius indies affligere solito. Nonnullis prima statim, vel altera talis accessio exitio fuit. Aliqui euigilarunt quidem finiendi paroxysmi tempore, sed durius longe quam ante hunc laborantes, magis alii, alii minus: continue febricitantes, somniculosi, magno stupore, immo interdum veluti catoche seu catalepsi affecti, delirantes, anxie & assidue micturientes, motibus vel haud voluntariis, vel anxie iactati, dextro latere interdum, tamquam ab hemiplegia, immoto, vel parum mobili. Hi vero sub ingressum noui paroxysmi plerumque sopore iterum, immo sæpe apoplexia insanabili correpti, sub eo ipso, vel, quod paucioribus euenit, post aliquot demum dies, sensim exspirarunt. Complures, mature satis aduocato medico, posteaquam medicina & tempore excitati fuerunt, melioris & præcipue longioris remissionis, aut intermissionis, participes facti, medicamentis generosis ab instante paroxysmo & mortis periculo vindicati sunt. Pauci sine eiusmodi remediis, sponte naturæ, post toleratos aliquot paroxysmos soporosos, sub longo languore febris intermittens, variorumque symptomatum, vel conualuerunt sensim, vel consumti, aut relapsi, atque extincti sunt.

Vnicum mihi visum est exemplum in muliercula sexagenaria, quæ quidem extra accessiones aliquantulum, post externa remedia, sensum vigorem recepit, medicamenta vero nulla admisit, & nihilominus tandem, diu misere conflictata, rediit cum sanitate in gratiam. *observatio particularis 3.*

Etiam nunc curo chirurgum, eiusdem ætatis, ruri degentem, qui non nisi emulsa, & remedia palato grata, acceptavit, & omnia nunc nauseat, dum febriculam lentam continuam, tertio quoque die exacerbata, ex grauiissimo tridui sopore, post tres fere hebdomades, reliquam habet. *observatio particularis 4.*

observ.
partic. 5.

Novi feminam, quæ in ipso hoc veterno apoplectico, post administratam largam venæ sectionem, & admotas cantharides, peperit infantem maturum quidem, sed conuulsum statim, & mortuum. Ipsa vero, lochiis abunde profluentibus, & enato supra femur abscessu carbunculi instar nigro & spha-celoso, sub mea & chirurgi medicatione, tandem sanitati restituta est. Eiusmodi abscessus in femore, vel dorso, vel circa anum, sæpiusculè in febribus continuis & malignioribus, præsertim vbi affectus capitis & neruorum concurrunt, obseruare licet: quæ res plebi indoctæ a longo in dorsum decubitu solum, vom blossen durchliegen, suboriri creditur, atque male sæpe ac negligenter haberi solet.

§. VI.

Signa
prænun-
tia.

Tam egregie hæ febres intermittentem, vel remittentem benignam, simulant, vt vix aliquo ex signo certo tristis euentus prænuntiari posse videatur: præcipue, quum morbi ingenium generatim non videatur malignum, sed potius innumeri, sub eodem statu epidemio, feliciter facileque, cum quauis medendi methodo, emergant, in quibus fere eadem omnia in principio notantur. Atque id ipsum est, quod inultos ita decipit, (a) vt, quum vulgatum quoduis remedium

(a) Apposite ill. *Stablius* de æstu maris microcosmici th. VIII. "est, inquit qui vidit, aliisque "narrat, vomuisse cum eupho- "ria vnum patientem; iam lex "rogatur: vomant omnes, dictum "factum. Forte legit in anti- "quis: quacunque febris sine su- "dore cesset, mala fide id facere. "Sudent ergo quantocyus omnes, vt "in perpetuum emaneat. Ita se res cum omnibus medelis

habet. Ita argumentantur homines ignari a particulari ad vniuersale, & ægros immaturis iudiciis & consiliis in errorem ducunt: immo vbi, alio loco & tempore, aliam medicationem adhibet medicus, quam quæ ipsis alibi visa est succedere, obstrepunt medenti, vel clanculum obmurmurant, & suam experientiam crepant: sed o quam pauperem!

um, vel temerarium etiam molimen, feliciter in tot corporibus cedere videant, ibi etiam, suis fisi experimentis, vel naturæ & medelis incertis rem committere, vel vehementibus pharmacis & turbulentis ausibus ægros aggredi sustineant, vbi ipsum hoc, de quo nobis sermo est, symptoma, vel quodlibet aliud vere metuendum est periculum. Enimvero, cum haud paucis experientia probet exemplis, has febres, harumque causam, ægros in varia discrimina, & in hoc etiam periculosissimum symptoma senilium corporum plura, & iuuenilium non nulla, improviso adducere aptam natam esse; caute vtique, nec sine aliqua formidine, sub eiusmodi statu epidemio, salubritatem & securitatem febris credendam & prædicandam esse, constat. Expedit potius minutissima quæuis indicia probe vbique explorare. Si vsquam alibi, certe in hac fallaci benignioris morbi specie, clinica praxi opus esse videtur: hoc est, vt, quantum fieri potest, ipsos ægros medicus domi illorum diligenter inuisat, (b) vel perito adiutore vtatur, neque indoctorum hominum relationibus, & vrinæ iudiciis incertis, fidem nimis adhibeat, vt potius totum corporis habitum rite intueri, & de tempore, modo, & mensura morbi, de ordine & periculis accessionum, iustos calculos inire possit;

sæpe exiguus mus

Augurium tibi triste dabit (c)

C 3

In

(b) Nemo verorum medicorum timere debet acuta tela, quæ in *platearum conculcatores* iaciuntur, & solos empiricos feriunt, in diss. de motu maris microcosmici, & in eiusdem illustris auctoris scriptis variis. Est omnino, vbi plateas conculcare, vel equis vehentibus conculcandas dare, medico etiam peri-

tissimo necessarium sit. Inexhaustæ doctrinæ liber est, quem nobis per omnem ætatem attente perlustrandum proposuimus, neque perdiscemus vnquam: *corpus humanum agrotum singulare.*

(c) *Fracastor. de contagione L. i. c. 3.*

Signum 1.

In omnibus, quotquot equidem vel vidi, vel compertos habeo, vbi hic, in quem inquirimus, affectus superuenit, in primo vel secundo statim paroxysmo, ante tertium illum periculosiorem, vel, vbi serius malum accidere debuit, in præcedentium accessionum aliqua, *profundiorē naturālē somnum* obseruatum esse cognoui. Grata sæpe res fuit amicis, sensum febris blando sopore falli persuasis. Inde vero multorum etiam per ἀπυρεξίαν *sensus* veluti quodam *stupore* occupatos, vt nescio quam capitis *stupiditatem* insolitam conquererentur, post *Eugalenum* experti sumus. In diuersis casibus ille statim somnus periculosioris prodromus ita sopiuit ægrum, vt vel ægre, & cum delirio, vel plane non, ante finitum paroxysmum vigil feruari potuerit: quantumuis postmodum ὀρθοσάδιος, immo vel sani instar foris obambulans.

obseru.
particul.

6.

Memini mulieris viduæ nondum quinquagenariæ, quæ in publico sub vesperam obuia facta me rogauit, vt se insequenti die inuiserem, quia febris paroxysmum tertium expectaret. Hodie, inquit, egregie purgata sum a medicamento sub hesternam noctem sumto. Accessi altero die, & quidem rursus ocyus petitus, atque non solum impenfe febricitantem, sed & apoplecticæ instar immobilem & stertentem reperi: neque expergefieri vllō modo potuit, sed sensim elanguente respiratione & pulsu exspirauit. Toto præcedente paroxysmo blande dormire visa erat, neque vigilias vrgere voluerant, qui adstiterunt: nescio an potuissent.

signum 2.

Vrina crassa, coloris intensi, *subfusi*, lixiuii, addo etiam in quibusdam ad nigrorem vergentis, & innatante quasi *pinguedine* aliqua, valde etiam foetens, (d) & præsertim cum

(d) vermes per vrinam non quidem in hoc symptomate, sed in illa colica, de qua ad §. seq. aliqua dicemus, ascaridum for-

ma, & alibi diuersimode, vidimus. conf. celeb. *Clericus* histor. lumbr. lator. p. 275. seqq. *Ruyssch.* thes. anatom. l. p. 54.

frequenti micturitione, & dysuria aut stranguria, prodiens, & tunc interdum naturali similis, hoc præcipue symptoma, vel febricofi Protei aliam mutationem minus securam, præcessit, & metuendam indicauit.

Sanguis vena secta floridus plerumque, & satis æquabilis, *signum 3.* sed cum *copiosissimo sero viridiscente* prodiit: interdum *variegatos* colores ostendit. Aliquoties seri pars viscidior superius in *liquamen gelatinæ instar* coierat, in *fornicem* quasi eleuata, quum subtus pars seri, magis forte grauis, elastica, & fluida, cum intermixtis *grumis sanguinis*, patellæ adhærentibus, fluctuaret. Vbi iam inflammationis metus adfuit, *crusta* quasi pleuritica apparuit. Aliquando *verminosus* exiit sanguis, vel corruptione vermiculos ingenuit, forma seminis cucurbitæ (e).

Sutorem quemdam nuperrime hoc malo correptum & extinctum comperi, qui diu ante de dolore hypochondrii dextri per interualla conquestus erat: quæ res, quum in alio etiam ægro similiter ante aliquot annos notata fuerit, in memoriam reuocauit prædictionem Hippocratis (f): *febres ex hypochondriorum dolore obortæ malignæ sunt: in his το κατωδες, profundus sopor, pessimum.* *obseru. particul. 7 signum 4.*

De *præcordiorum dolore* aliqui eum locum exponunt. Sed & hæc res cum nostris obseruationibus conspirat. Plures enim eorum, quos carus deinde corripuit, *cardialgia graui*, ictericorum & hepatitide laborantium instar, in præeunte accessione afflicti fuerunt: (g) symptomate oriundo ex notissimo consensu hepatis profundius affecti, & ductuum biliariorum grauitè irritatorum, cum orificio ventriculi. *signum 5.*

§. VII.

(e) conf. celeb. *Andry de la generation des vers* c. 3. *Clericus hist. lumbr.* p. 281. seqq. *Borellus* cent. 3. obs. 4.

(f) *Coac. prænot.* ll. 31.

(g) *Claudinus respons.* 7. complures, inquit, febre tertiana intermittente laborantes, propter febris malitiam, ex subsequente *cardialgia perditos vidi.*

§. VII.

*Causse ad
prænoti-
onem co-
gnitu uti-
les.
signum 6.*

Plerumque, quod probe attendi velimus, sine expectata aut præstita coctione, & non bene iudicatis orgasmi & vergentis naturæ indicationibus, haud adeo generatim, uti vulgus arbitratur, in febrium intermittentium principio obuiis, (a), *medicamentum* aliquod *purgans adsumtum* fuit, quod solum, sine vlllo fere indicio præuio, aliquos, primo vel secundo paroxysmo sequente sopori dandos, reliquit: (b) quemadmodum innumeros febre duplicata, aut continua, aut lenta, aut prauis symptomatibus mulctauit. Neque iis tutum fuit, qui non nisi nauseam, lassitudinem, cephalalgiam, aut dorsi dolores, symptomata febris prænuntia, senserunt, aut nescio quas impuritates, sine indicatione, expurgari præseruationis causâ debere opinati sunt. Complures inde statim febre epidemia, eaque minus secunda, immo ipsi huic symptomati exposita, correptos noui. Neque tuta fuerunt blandiora ἀμεθοδως & promiscue data, licet febris, & biliosi humoris, & obstructionum, quasi alexi-

phar-

(a) In mentem venit elegans locus ex *Patini* epist. select. volum. II. ep. 246. ubi prælectionem academicam a se habitam "laudat, qua probauerit, in febribus intermittentibus non esse purgandum, nisi præsentibus signis coctionis, & ostenderit, vnde illa eruenda sint, quorum optimum sit, morbi & symptomatum omnium imminutio. Egregia & magni in praxi vsus, si recte applicetur, doctrina! quæ, iuuentuti studiosæ instillata, non potest non in utilitatem multo-

rum ægrorum concedere meliorem, quam laudationes, vel criminationes, morborum medelarumue indistinctæ. Sane purgatio omnis, præsertim in febribus, sine signis repletionis a materia, quæ expurgari possit, vel cocta, vel turgente et ad primas excretionis vias prona, seu exitum frustra moliente, semper artis regulis aduersa fuit.

(b) Conf. *Pechlin*. eph. nat. cur. dec. I. ann. 9. & 10. obseru. 30. & nostra obseruatio particularis sexta, supra §. VI.

pharmaca iactentur: rha barbarum, ipecacuanha, puluis Cornachini (c), pilulæ polychrestæ, & quæ contra obstructiones vocantur, aloë quouis modo parata vel correctâ, solutio extracti panchymagogi cum mixtura simplici, falia cathartica, aquæ minerales purgantes (d): vbi præsertim purgationem, vt sæpe solet, strictior aliis infecuta est. Vanissimum esse constat, quod aliqui prætexunt, priscos medicos, cum regulas de purgatione scriberent, non nisi fortissima pharmaca nota habuisse, leniorum ignaros. Contrarium innumeris locis testantur *Hippocratis, Galeni, Aetii, Celsi, Celii* & aliorum scripta.

Aliis ægrotis, ante hoc symptoma, *remedia vel potulenta signum 7. spirituosâ sulfurea*, & quæ *bilem crassiorem agitare & ad cerebrum rapere* apta sunt, exhibita esse percepi. Spectant huc *remedia vulgi ἀντιπυρετικά* calidiora, aut caput ferientia

D

(c) Pulvis hic, alias comitis VVarvici ac purgans febrifugum, haud immerito dictus, in febribus securioribus, etiam non expectata coctione, vbi exitum frustra affectant humores abundantes, & morbi fomes ad primas vias tendit, ceteris purgantibus pluribus palmam præripit, & vel solus curationem absoluit. v. M. *Cornachinus* singulari de hoc pulvere tractatu, siue de methodo omnes affectiones ab humoribus ortas curandi. *Helvetius* in *recueil de methodes* duas tertias febrium eo sanari memorat. *Kergerus* de "fermentatione p. 250. Cornachini, inquit, pulverem præ

"ceteris purgantibus feliciter
"adhibui. Laudatur etiam a
Spigelio de semitert. l. 3. c. 8. a
Fonsæca in consil. & aliis. In febribus quartanis popularibus egregie contulisse refertur a *Reinesio* epist. 58. conf. *F. Sylvius* prax. L. l. c. 2. §. 43. sqq. de scamnonei benignitate. add. de eius vi febres fugante pæne indubia experimentum *Du Cloffi* ap. *Blegny* zodiac. med. Gall. mens. Octobr. obs. 2. ann. I.

(d) egregia in multis febribus chronicis medela; hac occasione vero, ob metum etiam somnolentiæ inde ipsis sanis oboriri solitæ, haud segura,

tia (e), quæ in morbo securo, facili, & ad fugam proclivi conferre visa, inde vbiq̃ue buccinatorum voce celebrantur, sed febrem difficiliorem incassum aggressa male irritant, non fugant.

obseru.
partic. 8.

Dum hæc scripsi, ad hominem vocatus sum pauperem peregrinum, qui in officina coriarii laborando victitabat. Per tres hebdomadas nil nisi languorem & nauseam conquestus, variis taciturnus remediis, & *proprii lotii potu* vsus, caro tandem correptus est. Paroxysmo dudum finito vocatus, ægrum sine febre, sed valde stupefactum, & quasi balbutientem reperi. Rediit, antequam medicamenta dari potuissent, accessio, quæ, post octo horarum durationem, per quatuordecim horas intermiserat. Tum vero cum febre continua, licet post horas XII. leuiter remittente, XXX. horarum spatio durans, perpetuo miserum sopore merfit.

signum 8.

Neque tamen negare ausim, sine eiusmodi erroribus, similem in corpore materiem, similesque motus ad translationem materiæ anormalos, violentæ febris impetu induci posse: vnde est, quod *proportionem violentiæ insultuum expectandorum, cum viribus corporis & valetudine reliqua*, probe conferre debet medicus. Enasci potest hoc præcipue malum vbi corpus *senile* est, vbi quod ex *cholericomelancholicum* esse, vel *scorbuto calido* laborare dixeris, *biliosum simul, & succis crassis, acribus, & ad putredinem vaporiferam pronis* plenum; *neruis & visceribus, cerebro* in primis

(e) v. de oleis destillatis & natiuis, febrem intermittentem subito exitiosam reddentibus, observatio *Hoyeri* in miscell. nat. cur. Dec. III. a. 3. obseru. 46. Singulare plane est, quod ibidem dec. III. a. 9. & 10. narratur
“de vi lactis septuaginta sep-

tem vicibus ebulliendo in pul-
“tem, octi & die *ἀνυπεξίας* ex-
“hibiti, vnde ægri in profundis-
“simum tridui fere soporem
“conciderint, deinceps sponte
“euigilantes, & a febre sani. In-
securum si ita euentus respon-
det, remedium.

mis ac hepate, debilioribus instructum; mensium & hæmorrhoidum, aut aliorum excrementorum capiti minantium, turbis anomalis obnoxium; scabie & vlceribus male sanatis corruptum; & grauibz dietæ vitiis, crassos simul & vaporibus sulfureis mixtos succos ingenerantibus, bilis anomalias fountibus, & robori viscerum infidiantibus, afflictum.

§. VIII.

Tertianæ epidemiæ non vernaes huius constitutionis cum insigni bilis ferocia, toti corpori & capiti maxime infensa, infestare consueuerunt, & demonstratum profecto tum ipsæ dederunt causæ procatarcticæ, tum sectiones quorundam defunctorum, (a) quas haud frequenter fieri licet, tum etiam symptomata pleraque, bilis præcipue officinam, crasin, & directionem valde vitiatam. Comitata sunt eas, vel imperfecte curatas exceperunt, mala hinc præcipue oriunda plura: vomitiones enormes, anxietates intolerabiles, diarrhoeæ, dysenteriae, cardialgiæ, colicæ, (b) icteri, cachexiæ,

Ingenium tertianarum epidemiarum biliosum, ferox, capiti infensum, & sæpe mali moris.

D 2

hydro-

(a) Similia iis obseruauimus, quæ habet *Lancis.* de nox. palud. effluu. L. II. epid. I. c. 6. vbi eorum etiam sectiones recenset, qui ex febribus apoplectico modo decesserunt. add. *Boneti* sepulcretum L. III. sect. I. vbi multa exempla, et sectiones corporum, ex febribus intermittentibus defunctorum, collegit, etiam obseru. 44. ex febre comatosa.

(b) Inter febres grassantes, & ante, & post easdem, & cum ipsis, sæpenumero cardialgiam simul & colicam, anxietate, doloribus, vomitibus, & alui adstrictione, horrendum in modum grauem,

obseruauimus. Aemula illius fuit, quam *Aegineta*, & *Auicenna*, ætate quisque sua, epidemiam annotarunt, quamque diuersi auctores sub colicæ Pictonum, vinosæ, lithargyriatæ, saturninæ, metallicæ, & alii, minus distincte, sub scorbuticæ, hæmorrhoidalis, biliosæ, conuulsuæ, arthriticæ, nominibus descripserunt. Endemia habetur Pictauensibus in Gallia, Caribensibus, itemque variarum Germaniæ prouinciarum vini feracium incolis, quo nostrates referre non possumus. Metallurgis, pictoribus, figulis, & vel maxi-

hydropes, hepatitides, quæ veræ etiam haud adeo raræ fuerunt; seu phlegmonæ seu erysipelati (c) accenseas; pleuritides dextri præcipue lateris veræ & spuria, phthiſes, erysipelata præſertim in capite, rheumatismi arthritici, syncope, deliria quaſi phrenitica, conuulſiones, (d) ſurditates

maxime iis familiaris eſt, qui vinis vtuntur, aut aliquando uſi ſunt, lithargyrii, vel bismuthi infectione, ſine natiua bonitate, limpidioribus dulcioribusque: & tunc præſertim, quando febres bilioſæ regnant, & viscera abdominis ſanguine ſcorbutico, & ad hæmorrhoides prono, turgent. Obſeruauimus, inquam, hanc colicam frequentiffime, quæ, vt cetera ſymptomata hic taceamus, cerebro & neruis maxime fuit infeſta, & conuulſiones, deliria, cœcitates, ſurditates, tremores, arthritides, pareſes, ſyncopen, immo ipſum nonnunquam carum & apoplexiam induxit. Poſtquam ab exiguo preſſionis cardialgicæ ſenſu ſenſim incrementa cepit, difficulter tolerabilis fuit, neque tamen ante quartum, a vomitionis inſultu, diem medicamento facile ſoluenda. Tunc vero plerumque declinare cœpit, licet interdum diutius, immo ad nonum uſque diem, excruciauit, plerumque poſtmodum ex ſua

indole eodem modo aliquoties, immo ſæpe ſæpius, recidiua. Hiſtoriam, euentum, ſigna, cauſas, curamque, & diætam, caute & ſollicite inſtituendam, enarrare, & experimentis demonſtrare, pars erit operis, quod molimur, de febribus, ceterisque ex earum proſapia morbis.

(c) Conf. ill. F. *Hoffmanni* diſſ. de hepatitide vera rariffima, ſpuria frequentiffima. *Bianchi* hiſtor. hepat. p. 332. ſqq. de phlegmone hepatis, p. 377. ſeqq. de hepatitide, & 422. de eryſipelate hepatis.

(d) Corpora duo puerilis ætatis, poſt febres conuulſionibus perſtinacibus exanimata, exhibuerunt per anatomen in ſubſtantia cerebri tubercula dura, globulorum, quibus milites arman- tur plumbeorum fere forma, veluti, quæ in phthiſicorum pulmonibus reperiri, & in vlcera abire ſolent. Hæc vero ſine vlceratione, aut coloris a cerebro diuerſitate, apparebant: qua de re alibi vberius.

* *obs. par-
tic. 9.*

tes (e) & abscessus aurium, dextræ imprimis, qui frequenter obtigerunt.

Hoc ipsum, de quo heic mentio fit, soporis symptoma, ad cetera comparatum, quæ immensam hominum multitudinem inuaserunt, aliquanto rarius, haud male *Eugalenus* (f) monstri aliquid alere innuit, “quandoquidem, vti ait, “bilis, cuius comes tertiana esse solet, magis de sua natura “*ἀργυπτιαν* excitare nata est, quam carum & soporem. Indigitat idem rationem (g), & medendi regulam: plures, in- “quiens, Embdæ, vbi vehemens hic morbus propter aerem “humidum & crassum, aquasque falsas & putridas est, ab “hoc caro extinctos scio. Concurrit autem nonnunquam “cum febre intermittente hoc malum, quod iisdem quo- “que, quibus febris ipsa, signis, a melancholici humoris “putrefactione, siue scorbuto, esse dignoscitur, cuius hic “somnus symptoma est. Curatur etiam iisdem, quibus “febris, medicamentis, iuxta illud, quo sublata causa tolli “quoque effectus dicitur. Enimuero, quod inter nos *natiua aeris & aquarum ratio* haud ita forte effectum dare queat, id *stagnatione, putrefactione, variaque mutatione per tempestates & ventos*, & ipsam maxime *singularium corporum naturam*, induci potuisse, tristes experientia docuit.

Sopor in febribus biliosis monstrum alit.

SECTIO SECVNDA.

INDICAT CVRATIONEM REMEDIO CERTO ET
OPPORTVNO TEMPESTIVAM.

§. I.

Ergo quoties, sub hoc statu epidemio, in priorum paro-

D 3

*Indicatio
XY-
urgens.*

(e) Ibi egregie se gessit continuata potio matutina & pomeridiana seri limpidi ex lactis libris duabus aut pluribus, per cremoris tartari drachmas forte duas aut simile sal acidum co-

agulatis. Extus profuit vel solum oleum amygdalarum amararum, mane & vesperi ad paucas guttas instillatum.

(f) p. 367.

(g) p. 202.

xysmorum aliquo, ægrum maxime seniore vel debilem,
 “sopitum præter naturam, aut cardialgia afflictum, sed
 “quæ cum febris accessione declinauit, aut deinde stupore
 “aliquo occupatum obseruauimus, vel vrinæ notauimus
 “vitium, quale supra descriptum est, vel sanguinem vena
 “eductum variegatum, putridum, sero copiosissimo, aut in li-
 “quamen spissius, aut crustam pleuriticam, nondum tamen
 “præsente inflammatione, coagulato abundantem, cogno-
 “uimus, vel ægroti corporis, præsertim inepto pharmaco
 “turbati, constitutionem ita, vti antea monitum est, com-
 “paratam, & hepate maxime ac cerebro ægre affectam, iu-
 “dicare licuit, vt, pro febris vehementia, vel hic ipse, vel
 alius certe periculosus affectus, iure suspicandus esse vide-
 retur; toties nos de febre velociter fuganda (a) consilium
 iniuimus, quo subito instans periculum auerteretur, velut
 vrgente hanc rem indicatione prophylactica vitali. (b)

§. II.

Cortex
Peruu-
ianus per
securissi-
mus vti
certissime
febrifu-
gus.

Neque vero vllum ex remediis, quæ febrifuga audiunt,
 in tam ancipiti rerum statu, certum satis fidumque compe-
 rimus, præter vnâ illam corticem Peruuianam, siue Cin-
 chi-

(a) confer. verba *Eugaleni* §. pro-
 xime superiori notata. *Forest.*
 L. 10. obs. 39. n. si carus febrem
 “causam habeat, febris reme-
 “diis curatur. *Campanella* medi-
 “cinal. L. VI. c. 4. art. 9. Quo-
 “niam carus non est morbus
 “a se incipiens, sed sequitur post
 “epilepsiam, & post febres di-
 “ras, & alias causas, talia exhi-
 “bebis remedia, qualia iubent
 “causæ.

(b) *Hippocr.* Signa febris ingenio

“non respondentia, abscessum
 “nisi præmonstrent, malignita-
 “tem denotant. *Coac.* 145. v.
 quæ §o. præcedenti de monstro-
 sa indole cari in tertianis monu-
 imus. add. *Restaurand.* Hippo-
 cr. de usu chinæ chinæ c. 5. vbi ad
 hunc locum Hippocratis notat,
sopores intelligi, aliasque, vt ait,
 frigiditatis soboles, quæ, ni cito
 soluantur, malignitatem indi-
 cent.

chinam, (a) tantopere multis inuisam. Eius vero virtus omnium manifestissima in restituenda subito oeconomia corporis, horrendis symptomatibus per paroxysmos turbata, excitare potius ad rectum vsum detegendum, vel confirmandum, & contra abusus inuniendum, cordatos medicos deberet, quam vt theoria vel hypothefi nimis generaliter definiente, & imperfectis de modo agendi ideis, ad vituperandum hoc diuinæ prouidentiae munus, & castrandam generoso præsidio materiam medicam febribus medentem, seduci

*(a) Dubium est, vnde barbarum corticis chinæ chinæ, quina, quinquina, kinkina, nomen ortum ducat. Arborem *gannanaperide*, aut querango, ab incolis vocari constat, non, vt *Hermannus* vult, kinkina. *Quina* Americanis febrem designare *Blegnyus*, nescio vnde edoctus, coniicit, vnde alii quina quina febrim febris significare autumant. Similitudinem plantæ Malabaricæ, quæ ab indis kina vocetur, allegat *Raius*. Ex regni *Quitensis*, quod corticis patria est, nomine corruptum vocabulum, aliqui putant. Nobis maxime probabilis fit, quæ in indice pyretologiæ *Mortoni*, & in *Boecleri* notis ad *Hermanni cynos. mater. med.* reperitur deriuatio, ab vxore comitis *del Cinchon*, proregis Mexicani, quæ prima inter Europæos hoc medicamine curata est, idque in

nostrum orbem propalauit, vnde etiam alias puluis comitis-
sæ, & minus barbæ, *cortex Cin-
china* vocatur. Nomen medicinae, Europæis tunc ignotæ, cum familiæ illius nomine facile confundi, & radicis chinæ, notæ iam tunc, sed longissime patriæ & naturæ diuersæ, titulo insigniri potuit, quæ Gallis *esquine*, siue *squine*, mutatis similiter consonis, sonat. Ob duorum horum medicamentorum diuersitatem, quæ ab indoctis hominibus confunduntur, medici congruo magis *corticis Peruviani*, quam chinæ vel chinæ chinæ barbaro nomine, ipsum hoc remedium, de quo loquimur, discriminare solent, relicta *Chinensi* radici denominatione *china*, cui ob patriam melius quadrat, & semper data est, & ad distinctionem merito relinquitur.

**chinchina*
etymon.

Sanguinis profluua.

ci nos patiamur. (b) Innumerabilibus (c) summorum medicorum per integrum fere sæculum & vniuersam Europam repetitis, & meis etiam multiplicibus experimentis, quæ primum ante rationis inuentionem inuenienda esse, apud *Celsum* dicitur, tam persuasum habeo, quam quod in toto artis medicæ ambitu maxime: remedii huius particulas humano corpori sano, æque ac innocentissimum quoduis medicamentum vegetabile moderate amarum & aromaticum subadstringens, innocuas esse, nequaquam autem per se nociuas, aut venenatas: quæ vulgi fabula est, ex male intellectis doctorum quorundam placitis, & obstetricante aliquorum medicorum errore, vel etiam consilio medicastro-
rum, Apolline inuito, nata & enutrita. Ad febres intermittentes, & quæ ex earum genere sunt, vere adæquata tutata, & certa efficacitate pollet, cui nihil adhuc suppar natura, vel ars æmula, exhibuit: Taceo æque fere certam & tutissimam saltem virtutem in morbis aliis sine febre, ex viscerum & neruorum debilitate, vermibus diuersi generis, motibus circa secretiones & excretiones nonnullas anomalis, variorum corporis humorum, chyli præsertim, & bilis, & succi pancreatici, lentore, acore, & inertia, vel præcauendo orgasmo paroxystico. Enimuero in corpore sano, cuiuscunque sit ætatis & temperiei, quantumuis sat magnis & diu repetitis dosibus adsumtus, vix vnquam motus naturales aut minuit, aut ultra naturam auget. Neque naturalia, aut necessaria sanguinis profluua fisti inde, aut ultra modum propelli solere obseruamus, quamquam enormia modo-

(b) *Hippocrates* de arte: Sunt, inquit, qui artem putant, reli-
“quas artes turpiter incessen-
“do dehonestare: atqui id qui-
“dem, quod putant, non con-
“sequuntur. Mihi vero in-

“uenire aliquid eorum, quæ in-
“uenta nondum sunt, aut semi-
“perfecta ad finem perducere,
“scientiæ votum ac opus esse
“videtur.

(c) conf. infra sect. III. §. 10.

derari, (d) & moderata promoueri soleant. Vim blande emmenagogam, & simul tonicam, ipsis quibus menses fluunt, & puerperis, vrgente necessitate, sed & grauidis, rite obseruata ἐν ὀπίᾳ, habituque & textura corporis, innoxiam nobiscum obseruarunt alii, *Blegny*, (e) *Mauriceau* (f) *Mortonus* (g) *Apinus* (h) *Friendius*, (i) &, qui instar plurium sit, illustris *Boerhauius*. (k) vt adeo merito suspicemur, mensium & hæmorrhoidum suppressionem, quam aliqui remedio tribuere amant, feбри potissimum imperfecte curatæ deberi, qua sola id malum sæpiissime inductum, cortice autem solo medicatum, nouimus. Pro neruorum sensu delicatiori, & potentiori sanguinis nisu, corporisque & materiæ forsan morbidaë habitu, aliquando retardari vel imminui, aliquando pel- li vel augescere fluxum aliquem notamus, quod per se quidem tunc innoxium, & interdum vtile aut necessarium est, & facile medici, vsum & præparationem (l) moderantis, manu a qua-

E

cun-

(d) illustr. *Mead* de imperio so-
lis & lunæ in corpus humanum
c. 3. p. m. 384. add. de hæmor-
rhagiis dicta infra §. 5.

(e) *remede Anglois* p. 73.

(f) *Observations sur la grossesse &
l'accouchement*. obs. 272. 697. &
aliis.

(g) *Exerc. l. c. 7. p. 51.*

(h) *Histor. febr. epidem. p. 93. sq.*
& ab eo adductum *Ledellii* testi-
monium in *ephem. nat. cur.*
Dec. III. a. 2. p. 60.

(i) *Emmenolog. c. 11.*

(k) de medicam. facult. P. 3. c.
18. add. cl. *Bianchi* histor. hepat.
p. 636. seqq. item obseruatio de

febre puerperæ periculosissima
copioso corticis vfu primis die-
bus audacter curata apud *Schel-
hammer*. de natura p. 248.

(l) Infusio præsertim vinosa, im-
mo & aquea, & moderatius pa-
ratum decoctum, & extractum,
vbi particulæ remedii magis
terrestres seiunctæ sunt, blan-
dissime sine vlllo adstrictionis
metu impellere solent mensi-
um fluxum, sicubi remoram
qualemcunque eidem per re-
medii substantiam, circa id tem-
pus exhibitam, iniici posse vere-
amur, quod tamen penes pau-
ciores constitutiones metuen-
dum

cunque noxa impediri potest, & rite persanato morbo ipso nihil post se incommodi relinquere solet.

Aluus. Ipsam alui adstrictionem, quam timent aliqui, quia remedium adstringens dici audiunt, vix ac ne vix quidem subtili sua virtute tonica æque inducere aptus est cortex, ac vinum rubellum, moderate inpotum ordinarium tot populis cedens, vel potio infusi theæ & similium, vel aromatum & condimentorum usus solitus, vel cibus tostus quicumque. Pro ægrotorum corporum, & materiæ morbidæ, eiusque motuum & directionis diuersitate, modo soluit aluum veluti a pharmaco purgante adsumto, (m) modo stringit aliquanto tempore, & tum, pro *εὐφορία*, vel moderari euacuationem, vel referare strictionem aliis remediis apte additis potest medicus, vel tempori & continuato vsui rem permittere. Plerumque enim, superato ita morbo ipso, cessat etiam illud symptoma, quemadmodum cetera omnia. Immo sæpe sæpius obseruauimus, hominibus ad alui obstructionem pronis corticis per morbos usum feliciter ita contulisse, vt, peracta rite curatione, ab illa etiam molestia sese liberatos senserint.

*legitimi
usus in
morbis
effectus
posteriores.* Aduersus febres, alias que ægrotationes, recte adsumtus, post multorum etiam annorum reuolutionem nullam relinquit noxam

dum est. Hæc vero substantia ipsa sæpissime, præsertim in laxiori fibrarum habitu, & sanguine vappescente, vt in chlorosi, & languore febriculoso obseruatur, apprime promouet naturale profluuium, tono potentius restituto. Si quando præter morem fluxus nimius suboriri videatur, quem tamen remedium ipsum moderari continuato vsu consuevit, tunc a san-

guinis missione, nitro, cascarilla, millefolio, & similibus, ipsisque, vbi ex re videtur, anodynis, subsidium mutuari licet, id quod etiam de alui fluxibus medelam inturbantibus monitum esto.

(m) v. de corticis aliquanto adhuc recentioris vi natua cathartica *Raius* histor. plantar. L. 32. c. 9. p. m. 1797.

noxam. Immo potius, teste *Mortono* (n) quem *πρακτικὸς* *Brunnerus* (o) *practicorum coryphæum* (p) vocat, & teste quotidiana experientia, “inde sæpe appetitus magis firmatus, concoctio alimentorum in ventriculo restituta, “generi neruoso robur adiectum, & habitus corporis a statu “tabido in athleticum mutatus obseruatur. Quot ego ipse, “inquit, post quatuor lustra annorum & quod excurrit, ab “vfu corticis vegetos, & firma valetudine vtentes, vidi, & “magis athleticos, quam prius! Experientia reclamante, & “rei ipsius natura, nescio quam omnipotentem constrin- “gendi & obstruendi facultatem pharmaco huic inesse, “commenti sunt.

§. III.

Agnouit dudum veram hanc recte vsurpati corticis se- *Certa cor-*
curitatem, & certiozem ceteris remediis omnibus virtutem *ticis effi-*
febrifugam, vir multiugæ experientiæ *Fr. Hoffmannus*, qui, *cacia cum*
in propemptico ad dissertationem de chinæ chinæ modo *aliis com-*
“operandi, vfu, & abusu, meam, inquit, si interponere licet *parata.*
“experientiam, ingenue & aperte fateor, me insignissimam
“non solum in febribus debellandis, sed & in aliis morbis

E 2

ex-

(n) Exerc. i. c. 7. pyretol. p. m. 54.
(o) De pancreate secundar. p. 101.
(p) Patet ex eius auctoris candi-
dissimi scriptis & regulis practi-
cis, vti ex ipsa felici praxi, ini-
quum pariter ac frigidum iocum
esse, quo, in dissertatione Ha-
lenfi de corticis chinæ vfu fe-
brifugo cauto & suspecto, *Mor-*
toni nomen mali ominis esse di-
citur, ob immerito imputatam
prudentissimo medico doctri-
nam indistincti vsus corticis in
omnibus febribus continuis:

quum etiam, sicubi errauisse
æquo iudici deprehendatur, id
non statim in nominis dedecus
traduci debeat. Legat ipsa vi-
ri scripta, legat integra, iudicet,
& seligat, quisquis analogia pra-
ctica vti nouit. Lectores non
attenti, aut iudicio practico non
vtentes, abstineant velim ab vfu
omnium obseruationum pra-
cticarum, ne suos deinde lapsus
& errores scriptoribus bene
meritis, sed male vsurpatis, im-
putandi occasionem præbeant.

*Laus cor-
ticis num
tempora-
ria?*

“expedite curandis, deprehendisse efficaciam, vt iure illud
“omnibus huc vsque notis medicamentis anteferre non
“erubescam. Plures fane orco proximè hoc diuino auxilio
“feruati sunt, & quos vel febres, vel ex illis alii propullulantes
“grauissimi morbi, iam dudum neci dedissent, illi, auspica-
“tissimo euentu, sanitati perfecte restituti sunt. Immo mi-
“hi nullum simplex cognitum est, quod tanta virtute pol-
“leat, vel simile efficere possit. Sunt, qui surrogare student
“alia, sed efficacia longe infeliciori. sunt quædam simplicia,
“quibus deus & natura singulare quid, & aliis non conces-
“sum, tribuit. (a) Atque certa hæc, & suo modo vere speci-
fica, huius medicamenti efficacitas, non in hyperbolicis
præconum laudationibus fundata, sed ante oculos colloca-
ta, & manibus palpabilis est. Neque adeo locus est incon-
gruenti paucorum cauillationi, qua hoc remedium hodie
qui-

(a) Add. Fr. *Redi* experim. natur. p. 143. sqq. *Celeb. M. B. Valentini* in miscell. nat. curios. Dec. III. a. 2. obseruat. 123. polychr. exotic. dissert. III. *Spon obseruat. sur les febrifuges* ap. *Raium* in hist. plant. de gannanaper de *Ramazzin*. p. 218. opp. *Boecler*. ad *Hermani* cynos. mat. med. P. I. p. 204. seq. *B. Albinus*, diss. de febre quartana, postquam remedia ad febres celebriora proposuit, salia, terrea, antimoniat, chamæmelum, chelidonium maius, plantaginem, coriandrum, pentaphyllum, asarum, bardanam, chamædryn, carduum benedictum, verbenam, alumen, sudorifera po-

tentissima, stercus caninum, porcinum, anserinum, bufonem, eiusque cortostum, opiata, immo *Bovvlii* experimento, quod apud *Raium* histor. plant. L. 9. c. 8. descriptum est, ipsam cicutæ radicem. Postquam deinde diaphoreticis, sanguinisque crasin restituentibus, iustas præbuit laudes, th. 22. optima sunt, inquit, quæ recensui, sed postquam china chinæ innotuit, multum eorum pretio & æstimio decessit: licet enim optima sint, china chinæ tamen æquiparari non possunt. Alia puto aliis antecellere, prout ad corticis texturam propius accedunt.

quidem florere dicunt, vti plura alia olim floruerint, iam obliterata; posteriori vero ætate obliuioni rursus & contemptui datum iri. Florent adhuc floreantque perpetuo medelæ vetustæ & recentes, quarum efficacia manifesta est, & laus non opinioni, sed experientiæ debetur. Quicquid vero primis forsan temporibus obiciat metus aut hypothesis, id in umbras inanes euanesceat, vbi, progrediente experimentorum lumine, vsus ab abusu clarius distinguitur. Neque vero laudamus illum vulgarium medendi artificum neglectum, qui, veluti femellarum in vestitu nouando ingenium est, remedia, vnius pluriumue sæculorum experientis comprobata, obsolescere plane, & vsu excidere patiuntur. Prudentiorum virorum indoles non ita variabilis, aut incuria est. Seruant omnia, veluti in thesauro accumulata, & vbi quid negligenter habitum obseruant, studiose ex vetustis loculis repetunt, & iustum toti materiæ medicæ pretium statuere allaborantes, tum ab encomiorum hyperbole, tum a nimii contemptus inanitione, quodlibet artis auxilium vindicare student. Manebit ergo eo magis sua recte vsurpato cortici existimatio, vti ceteris, quamuis paucis, ad certa morborum genera vere specificis medicamentis, quæ antiqua recensue industria, aut felicitas, reperit, præsertim, vbi nihil adhuc per tot sæcula inuentum est, quod, suffragante experientia, comparari mereatur, & paria pro scopis propositis æque certo præstet, quamuis sua aliarum medelarum minus certarum cuique laus merito maneat. Sunt, qui interrogant, si talia apud auctores legunt, vel dici audiunt: quid ergo veteres egerint ante repertum corticem, sine quo tot febricitantes & olim conualescere debuerint, & nunc conualescant? Respondeo, quod res est: priscis medicis præstantioribus nequaquam ea infidebat fabula, quasi febres tardissime fugari, & plerumque naturæ permissi debeant, & ipsis remediis tutiores sint. *Hippocrates,*

*Curatio
februm
apud ve-
teres.*

“(b) si febris, inquit, tertianæ quarta accessioprehendat,
 “medicamentum deorsum purgans dato. Quo, si opus non
 “esse videatur, pentaphylli radicem exhibe. Si ne sic qui-
 “dem sedetur, trifolium & laferis succum propinato, ut su-
 “det æger. Deinde quartanarum curationem tentandam
 “docet purgationibus repetitis, semine hyoscyami, & man-
 “dragora, aliisque remediis, quibus febris fugari videba-
 “tur, & vomitu ex allio primum, deinde ex elleboro albo
 “ipso: qua violentia incerta hodie opus non est. Pluri-
 mas vero antiqui curarunt febres securas, aut minus rebel-
 les, quas etiamnum sæpissime remediis facilioribus anti-
 quitus notis feliciter expugnamus, nisi satius esse videatur,
 dolores & anxietates certius leuare, quum tuto leuari pos-
 sint. Eam methodum, quæ in huiusmodi morbis profuit,
 aut prodesse visa est, generatim omnibus febribus sufficere
 debere putarunt indoctiores & inexperti. Quando vero
 ægritudo cognitis & usitatis medicamentis superior reper-
 ta est, id quod multoties accidit, tunc aliqui, speciosa excu-
 satione,

te, febris, fecere deam, caeloque locarunt (c)

Iouem lapidem iurantes, quantumvis febris molestissi-
 ma sit, bonam tamen, salutarem, & sacrosanctam esse, & ar-
 tem

(b) L. 2. de morbis. add. *Galenus*
 2. de differ. febrium. c. ult. 1. ad
 Glauc. c. 9. sqq. *Aetius* tum ubi
 de febribus agit, tum etiam ti-
 tulo de lethargo, loco supra ad
 sect. I. §. 2. not. (b) cit. ubi so-
 porem periculosum febribus,
 ut ait, quotidianis, semiterti-
 anis, quartanis, accidere soli-
 tum, & maturandam curati-
 onem, describit. Consentit,

quicquid fere medicorum, ad
 corticis usque inuentionem,
 de febribus scripsit.

(c) in thesauro inscriptionum
Gruteri vocatur *febris magna*
santaque diua. *Aelianus*. L. XII.
 c. II. *Valerius Maximus* & alii,
 templa deæ febre structa me-
 morant, quam ideo colebant,
 ne noceret, quibus noxa com-
 perta erat.

tem fore sacrilegam, quæ illos motus reprimere annitetur: causam vero, nescio quam, cur bonus genius ita excandescat, non nisi longis lustrationibus, multisque ægrorum suspiriis, & patientia, posse expiari. Rediit sæpius per naturæ temporisque benignitatem, per morbi ipsius incertam innocentiam, & per tolerantiam ægroto satis difficilem, sanitas: quamvis exaduerso varii sæpe casus, multiplex discrimen, immo feralis exitus intercesserit. Quare alii viri sagaces & sinceri, aris suæ hac in re penuriam agnoscentes, & ingemiscentes, totam rerum naturam pro virili peruestigare fategerunt, vt remedium certum edomandæ morbi pertinaciæ, & præcauendis periculis & reuersionibus, reperirent. Hinc alia ex aliis experimenta per tot sæculorum successionem factitata sunt, ambiguo cum successu, vti in tentaminibus faciundis fieri assolet.

Per varios casus artem experientia fecit (d)

Ex ipso vulgo multi, impatientes expectationis consolationisque medicæ, partim curiose arripuerunt eas res, quæ, vbi aliqua febris tandem, quacunque ex causa, forte

ces-

(d) *Manilius*. Vide sis, quæ paulo supra ex *Albino* adduximus, de stercoreum, & bufonum, & venenatæ radicis cicutæ vsu ad febres, quæque *Hippocrates* de hyoscyamo & mandragora, & elleboro albo præcipit, & passim habent alii, præsertim *Paulini* pharmacopœa stercorearia, *Dreßelii* Apothecæ, & *Friccius* de virtute venenorum medica, vt medelas superstitione detestabiles præteream. Hinc patet, ad quem vsque

gradum, in tentaminibus audendis, horrendi febrium cruciatus, & pertinacia, & earum periculi formido, procedere fecerint hos, qui, certa medicina destituti, quasi palpando in tenebris, remedium anxie anquirere opus habebant. Facile ergo, & tuto, & certo semper peragi posse febrium curam, cognitis per antiquiorem experientiam medicamentis, neque certiori aliquo opus esse, credat *Iudæus Apella*, non ego,

cessauit, datæ vel factæ postremo fuerant, quippe quæ solæ & vere iuuasse reputantur; partim ingenia sua & amicorum, cuiusque sexus & fortis, mire exercuerunt, vt artem sæpe trepidantem labantemque nouo aliquo iterum atque iterum suffulcirent consilio. Quodsi horum aliquod, qualibet de causâ, felici euentu beari visum fuit, id laudibus in cælum, supra omnes deas febres, subito extulit genuinæ logicæ ignorantia. Hinc ingens remediorum de febribus triumphantium catalogus in materiæ medicæ doctrinam irrepsit, e quibus quota pars, & quo vsque, laudes adscriptas certo & constanter tueatur, iudicium sit penes repetitam experientiam (e). Quod veteribus, vel inuitis, contigit, id hodie aliqui volentes imitari amant, qui medicamentum vnice certum sollicitè subterfugere allaborant: nescio an militibus parum absimiles, qui hodie non nisi balistis, catapultis, arietibus, hostium munimenta impugnare, & Alexandri, Cæsarise, artibus bellicis militarem scientiam absoluerè, conarentur: vel nautis, qui, abiecta acu magnetica, ceterisque recentioribus inuentis physicis, astronomicis, mechanicis, & hodiernis nauigationis commodis, ad veterum apparatus naualem redire, eorumque arti nauticæ minus perfectæ, in infido oceano, merces vitasque hominum committere auderent, forte ideo, quia etiamnum, partim tempestatum & scopulorum ineuitabilium iniuriis, partim hominum imperitia, aut negligentia, naufragia eueniunt.

§. III.

(e) *Pechlin*. L. II. obs. 20. Febris,
 “vbi altius insedit, specificis,
 “quæ vocant, certandum, &
 “siue attenuantibus, siue figen-
 “tibus medelis, fermenti febric-
 “culosi malignitas superanda.
 “In illa autem tam copiosa speci-

ficorum commendatione, mi-
 rum est, tam pauca esse, quæ
 famam sustineant, & nisi no-
 ua quædam, atque alia ex aliis,
 medendi materiam instrue-
 rent, pene desertas fore me-
 dicorum scholas.

§. III.

Nos, qui nullum eorum munerum, quibus etiam atque etiam artem ditauit deus, aspernandum esse existimamus, tum ipsum illum, quem ignari aliqui reformidant, corticem, tum pleraque, quæ huic tuto (a) surrogantur, sine prælimi-

Experientia circa alia febrifuga.

F

mi-

*(a) Abhorremus infecura, & præcipue verum illud venenum *arsenicum*: quod haud immerito reprobant viri celeberrimi, *Stahlius* in obseruat. toto mense V. *Iunckerus* conspect. medic. tab. 79. p. 654. item tab. 43. p. 1076. conspectus chemiæ, cui egregio operi perficiendo vires & otium doctissimo viro apprecamur; & *Gohlius* act. medic. Berol. Dec. I. vol. III. p. 90. sqq. nescio autem, an hic, post aliquot visa exempla, *certissimum* febrifugum iure dicat. Multis tum per Belgium, tum per Germaniam, chirurgis temerariis cognitum & usurpatum est periculosum hoc pharmacum, quod tamen sæpe

- - *cornos delusit hiantes*, forte, quia nescierunt artifices, quo usque dosis veneni intendi & repeti possit, ne corpori pestis euadat. Frustra id datum aliquando his auribus ab ipso, qui ministrauerat, percepi, his oculis vidi, & horruui. Infelix illa quorundam a cortice *Cinchina* auersatio, & nociui clamores contra tutissimum illud

ἱερὸν πικρὸν, eiusque nauseosa præbia, seduxerunt audaculos quosdam homines, vt in ipso veneno quærerent, quod & suauius sit, & facile queat occultari, & similitudinis cum illo cortice accusari non possit, alexipharmacum venenatæ quasi multarum febrium pertinaciæ, vt, quod apud *Ausonius* est,

*si fata velint, bina
venena inuent.*

Meminerunt ex aliena experientia virium arsenici febrifugarum *Lemery Cours de Chim. P. I. c. 10.* *Wepfferus* in de cicuta aquat. c. 21. histor. 13. schol. 3. & alii in *ephem. natur. cur. Dec. 2. A. 3. p. 131. A. 5. p. 474.* Item nuper I. I. M. M. P. P. (Io. Ignatius *Meyerus*, Medic. Prof. Pragensis) in eleganti libello teutonice scripto, ventriculi apologia pro ostreis, des *Magens Bertheidigung der edlen Auster*: vbi pag. 69. medicos dicit non vereri arsenicum aduersus febrem exhibere, idque sæpe ad stipulante experientia. Nul- lum vero scriptorem nouimus, qui propria laudare experimen-

* *arsenici
usus te-
merarius.*

ta

minari opinionis iudicio, experti sumus: & laudabiles quidem effectus, variaque notabilia, vberius forsan aliquando referenda, reperimus. Ne de euacuantibus iam dicamus, de quibus constat, vnica sæpe sanguinis missione, vomitione, catharsi, plurimas febres superabiles esse, prædicari merentur salia (b) di-

ta sustinuerit, præter *Michael. Friccium*, medicum Vlmensem, qui tractatu *de virtute venenorum medica* ann. 1702. euulgato, vsum arsenici, præcipue febri-fugum, toto capite 2. operose tueri, & aliquot se drachmas iam medendo consumsisse profiteri, ausus est. Valeant maligna pharmaca, & plena alea, quum & magis exploratas, & securiores medelas, quarum præbia, quoad opus sit, augere & continuare possis, benigna largiatur natura!

(b) In his ludit, vt solet, scriptor dissertationis accusatoriae de impostura corticis, quando triumphum sibi ipse decernit, vbi ne vmbra quidem victoriæ apparet, si quis serius iudex, altera, vt aiunt, parte Petri *Rami* logicæ vti velit, quæ iudicium logicum, partem vsus *sane rationis* præcipuam, docet. Præcones, inquit accusator, corticis ex propria confessione facile conuinci possunt, quod ne ipsi quidem solidum quoddam

“subsidium in exotico hoc antifebrili quærant: cum liberaliter concedant, aliis etiam antifebrilibus, v. gr. arcano duplicato, salibus absinthii, cardui benedicti, & centaurei minoris, tartaro vitriolato, aliisque talibus, febres tertianas percurari posse. Proinde sana ratio dictitat, illud vtique remedium, quod altero securius & solidius, id est, fundamentaliter magis ac radicaliter febrem extirpat, alteri, quod eandem tantum suppressit, vel paroxysmum vnum vel alterum suspendit, anteponendum. Equipollet hinc experientiæ & ratiocinio tota disputationis dialectica, quam tamen, per saltum egregium, mathematico illo coronare placuit: Q. E. D. Sunt, quod mireris, homines, qui serio similiter ratiocinantur. Muliercula quædam plusculos infantes ex variolis, sponte fere conualituros, curari vidit, remediis adhibitis, aut nullis, aut minime generosis, dum id

diuerſa, acida, (c) alcalia, media, quo febrifugum *Kergeri* (d) partim quidem terreum referimus, & nitrum, eiusque præparationes, & alumen, & præſertim alcalia ammoniaco ſociata, vnde elegans ſal volatile emergit. Am-

F 2

mo-

id medici *liberaliter concedunt*, immo ipſi præcipiunt. Iam ſe ſupra omnem doctorum ſcientiam ſapere rata, his fere indignatur, qui medicinam optant, huic morbo aut præcauendo, aut curando, certa efficacitate conſtanter adæquatam: quippe id ſe in eius cura inueniſſe ſibi perſuadens, non quod pueri in faba. Iam ſcire ſe credit medicamenta, quibus variolæ omnes, benignæ malignæque, periculo plenæ & vacuæ, legitimæ & anomalæ, faciles & difficiles, tolerabiles vel ſecus, curari poſſint & debeant. Hanc ſolam methodum *ſecuram & ſolidam* reputat, & quæ affectum *radicatus ex fundamento exſtirpet*. Cautus iam medicus, qui ab hac propter indicationes recedere audet, ne omnis in ipſum ipſiusque remedia culpa coniiciatur, ſi, ex quauis cauſa, vel cicatrix minima poſt morbum relinquitur!

(c) V. *Sylvius*, prax. med. append. tract. 9. §. 148. ſqq.

*(d) Paratur terendo corallia rubra, & tantum cryſtallorum tartari ſenſim miſcendo, vt pulvis aliquantum amaricans, & ſali-

nus, euadat. Ignorantiam huius rei, vti plurimum aliarum, doctioribus notiſſimarum, fingere, & ſimulare videtur auctor diſſertationis paullo ſupra notatæ, quum *Hoffmanni, Storchii* & aliorum ſcripta, & acta Vratiſlauenſia Germanica, in vulgus propalarint. Nescio, cur tantopere miretur, & hyperbolicum putet, ſi qua praxi vtitur, quod doctiſſimus *Kergerus*, elegantibus hiſtoriis firmatum, obiter narrat, in de fermentatione ſect. III. c. 3. p. 247. ſqq. ſe, *quatuordecim annorum ſpatio*, eiſmodi “medicamine præcipitante ſalino, nulla alia medela præuia, “neque exſpectata coctione, “quouis morbi tempore dato, “*febres plusquam mille*, in quouis “ſexu & ætate curaffe. Numerus is, vbi populosa eſt praxis, & febres populares ſunt, tot annorum ſpatio, per eſt mediocriſ, & vbi haud ſunt difficiles, facile par ipſis eſt hoc remedium. Sola illæ ſæpe pauca exſpectatione curantur, ſi eiſmodi medelam noliſ. Plures forte **Febrifugum Kergeri*. quotannis in cathedra ipſe auctor, vel præceptor auctoris, curat medicamentis haud efficaci-

Ammoniacum etiam solum, multa iam olim experientia nobilitatum, dosi ad drachmam & ultra aucta, & ante aliquot paroxysmos repetita, doctissimi *Muyssi* & aliorum & nostra experientia, sæpe prodest, ea tamen etiam dosi incertum, uti cetera salia omnia. *Muysius* ipse corticis virtutem maiorem certiolemque confirmat. Inter volatiliora tum camphora, tum oleum animale, quod *Dippelius* ex cornu cerui oleo foetido parare fertur, & ex omnibus animantium partibus, antiquiori iam inuentione, fieri potest, si eo usque spiritus arte chemica rectificetur, ut repetita quindecies, aut sæpius, destillatione, nullas amplius fæces nigricantes post se relinquat, vsum non spernendum habet. (e) Laude sua
haud

cacioribus. Neque ergo merebatur ob id narratum, quod legenti plane sincerum apparet, vir meritissimus cauillationibus impeti, & impostoribus fucum facientibus accenseri, cuiusmodi in eum flosculi liberaliter sparguntur in dicta dissert. §. 5. & 6.

*oleum
animale
Dippelii.*

(e) Hoc illud est medicamentum, de quo iactat *Dippelius* in vitæ animalis morbo & medicina, p. 78. sqq. omnes febres intermittentes vnica eius dosi profligari. add. dissertatio de olei animalis viribus, præcipue in epilepsia, sub præsidio celeb. Abr. *Vateri* disputata p. 27. Spes in febribus sæpe fallit. In epilepsia aliisque affectibus spasmodicis effectus, qui liquorem cornu cerui succinatum, similesque spiritus volatiles, longe su-

perant, etiam nos prædicamus. Exhibuimus ad guttas XXX. vel XXXX, non vna solum aut altera dosi, quod raro, nisi forte versus tempus paroxysmi felicius fieri possit, efficax obseruauimus; sed quauis vespera vel aurora, per mensem integrum, quo facto, & insequente somno placido, cum sudore blando, interdum etiam sternutatione forti, aliquot epilepticos satis vetustos curauimus, præmissis & subiunctis, quæ methodus indicabat, repetito etiam aliquoties ante lunæ vices remedio. Nihilominus haud semel frustra ita medicati sumus, causa forsân vel nisi naturæ, aut plane non, aut nondum superabili. Hystericis spasmodis, post rite usurpatam per mensem limaturam martis, diuinum

haud indigna sunt, sed regulis de vsu & abusu perquam obnoxia, absorbentia & terrea varia, (f) & quæ ex antimonio, marre & mercurio parantur, regulinæ, vel metallicæ substantiæ adhuc vtentia connubio: sulfura & panaceæ antimonii, regulus medicinalis, seu febrifugum *Craanenii*, & puluis alexipharmacus *Rolluvagii*, inde præcipue paratus, item crocus martis antimoniatuſ *Stahlii*, ipse mercurius dulcis, panacea Gallorum, & his similia plura. Vtilia præstitit chamomilla, *Mortono* & *Pitcarnio* & vetustioribus laudata,

F 3

cen-

num præstitit auxilium. Miris illis motibus vigilantium haud voluntariis, quos, adolescentibus frequentes, *Sydenhamio*, aliisque placuit choreæ S. Viti nomine salutare, quum, præmissa venæ sectione, & diuturno satis vsu corticis Peruuiani, certissimæ ad hunc morbum antidoti, debilitas adhuc & spasmi leuioreſ superessent, cito, efficaciter, & constanter contulit. v. de præparatione & effectibus huius remedii *Dippel*, l. c. add. dissert. inaug. celeb. *Iunckeri*, sistens obseruationes practicas de medicina quadam efficaci in motibus naturæ exacerbatis, item annales Vratislavienses tentam. 3. p. 561. sqq. tent. 15. p. 661. sqq. tentam 21. p. 115. tentam. 32. p. 121. tent. 35. p. 134. & sigillatim tent. 9. p. 261. sqq.

(f) Noui myropolam, qui ea ad vncias tres, vnica dosi, aqua di-

luta exhibet pro sudore. Profuisset id in febribus raro comperi, materia potius male mutata & commota: vnde, quid iam certi ab his sperandum sit, augurari licet. Sanis, quibus ita sudorem præseruationis causa ciere placuit, innoxium fuit præbium ingens. In mentem hoc reuocat dosin *Bagliuinianam* pulueris stomachici *Quercetani*, seu *Birckmanni*, quem Angli puluerem ari compositum vocant, ad drachmas quinque. prax. med. l. i. c. 13. §. 6. Multa sane laudata experimenta imitatoribus non succedunt, & deinde spernuntur, quia doses iustam ad morbi causam proportionem non habent, profutura forte, si magis intenderentur: quod in priscorum auctorum imitatione maxime locum habeat, quorum experientia sæpe præmature fidem derogamus, præceptis imperfecte obseruatis,

centaureum minus, a celeberrimo *Valentino*, gentiana a *Ludouico* (g) & *Verloschnigio*, cortex fraxini ab *Helluigio*, & *Lentilio*, qui gentianam feliciter addidit, cascarilla a *Goelickio* (h), varii cortices a variis (i), ab aliis alia, abfinthium, carduus benedictus, trifolium fibrinum, chamædrys, salvia, nux myristica, millefolium, & plura, partim æque ac ipse cortex exotica, ex amaricantium, aromaticorum, adstringentium, balsamicorum, anodynorum censu substituta. Varia his similia supersunt, velut nuces cupressi a *Lanzono*, gallæ a *Renealmo* surrogatæ, quæ vltiori experientiæ referuamus. Fortiora stringentia alia, frustra aliis tentata, lubenter supersedimus tentare: quippe vim febrifugam in adstrictione sola, qua tali, non consistere, neque ea exhauriri, rerum natura attestante, conuicti (k). Ipsam aquam com-

(g) qui tantillum nucis vomicæ addit, quod, nobis non exploratum, experientem fefellisse memorat *Boeclerus* in notis ad *Hermanni* cynosuram.

(h) vel quisquis auctor est dissertationis de impostura corticis, eius præsidio suffultæ: qui se magnopere decipit, si vere credit, quod dicit: quemlibet ipsi facile largiturum esse, cascarillam non parem tantum, sed longe tutiorem effectum intuitu febris fugandæ præstare, quam verus cortex. Illam chinam spuriam in oppido quodam pro vera venditam nouimus, & medicum non opinantem, & largiter præscribentem, in febrium curatione dece-

ptum esse. Hæc erat vera impostura in cortice.

(i) Conf. *Helluig.* de quinquina Europæorum cortice fraxini, §. 12., quæque ibi ex *Sponio*, *Rebequio*, *Tozzio*, *Musitano*, & aliis adducuntur.

(k) *Sydenhamium*, qui expertus negat, fortissima adstringentia loco chinæ adhibita, febres fugasse, refutat, & mire cautum fingit, ipse non expertus, & experiri non ausus, auctor dissertationis, præside H. *Henrici* ex Halensi cathedra defensæ, de usu corticis chinæ febrifugo cauto & suspecto. §. 16. Oportuit, inquit, optimum illum virum talia nimis parca manu usurpasse, quum successus satis

communem, nempe sudoriferum & febrifugum magnum *Hancokii*, & medicinam *Hoffmanni* vniuersalem, caute vsurpatam, feliciter explorauimus. Experti testari possumus, hanc

“tis superque tentantibus respondere. Esse februm remedia, ex adstringentium fortiorum & debiliorum numero, quibus successus non nunquam respondeat, nemo negat: sed ea, quæ cognita sunt, longe cortice illo parum adstringente minus certa & efficacia, neque digna esse, quæ illi penitus substituantur, id est, quod expertissimo viro eo facilius credi meretur, quo certius est, multa stringendi robore manifestissimo pollere, in quibus virtus febrifuga aut obscurissima, aut nulla est. Neque vllum in rerum natura medicamentum adeo simplex est, & vniuniformibus particulis constans, vt vnica tantum virtute, & ea quidem sine distinctione in omnes corporis partes, tot momentorum nominibus diuersas, operetur. Neque ergo sanio-rem logicam sapit hæc consequentia, si dicas: hoc remedium, quod virtute febres reprimente ad miraculum vsque certa pollet, particulas habet adstringentes, & dantur alia febrifuga, quæ similibus particulis instructa sunt, & ex mea hypothese iis

hominibus, qui mecum sentiunt, neque contradicere sciunt, aut multum disputare nolunt, ex hac sola qualitate effectus explicari, vt quilibet ex quolibet, potest; ergo re ipsa, quidquid illud medicamentum agit, id adstringendo agit, & id cetera, quæ æque aut magis adstringunt, agere, pro adstrictionis modulo, possunt & debent. Ecquid iam est a particulari ad vniuersale, ab opinione ad naturam argumentari, si hoc non est? Stringentes particulas, cortice Peruuiano manifestiores, habet vitriolum, habet alumen, habent catechu, bolus Armena, hæmatites, styptica ferri, cupri, plumbi propagines, vinum austerum, spiritus vini fortior, fructus acerbi, combusta pleraque, ac his contraria, acetum, & acidiora omnia, opium, pilulæ de cynoglossis, sterces suillum, nux moschata, cinamomum, thea, millefolium, & quæ vulneraria & diuretica putantur fere quæuis, rhabarbarum, ipecacuanha, aloë, pilulæ polychrestæ, & purgantia plura, & sexcenta alia. Hæcine omnia, modo dosis non

hanc in rem, virtutes laudabiles aquarum mineralium diuerfarum, particulis diuerfis, spirituosis, sulfureis, lixiuis, falsis, nitrosis calcariis, martialibus, seleniticis, aliisque pol-
lentium, & sinceriorum leuiorumque, & seri etiam lactis. Immo, quod παραδοξον *Eugalenus* & *Blancardus* iam nota-
runt, & variis locis in ephemeridibus curiosorum probatum
est, sunt febres ex intermittentibus, vbi ipsum lac vtiliter
datur. (1) Externa medicamenta diuersa satis efficacia,
ther-

non nimis parca sit, æque fe-
brim fugare dicemus, & iisdem
laudibus criminationibusque,
quibus chinam, afficiemus?
Omnesne horum effectus a so-
la adstrictione deriuandos ex
cathedra disputabimus, & ni-
hil in singulis singulare esse
credemus, & diuersum? Opi-
nionum commenta delet dies,
naturæ iudicia confirmat.

- (1) Præcipue asininum in febriculis lentis, scorbuticis, quo intermittentium indoles degenerauit, & quæ pulmonibus maxime, lienique insidiantur, haud spernendam vim habet, quam rem, post veterum obseruationes, ostenderunt *Meibomius* in de cura phthiseos per lac, & *Hoffmannus*, tum variis medicinæ consultatoriæ consiliis, tum peculiari dissertatione de mirabili lactis asinini virtute, item de saluberrimo aquarum mineralium cum lacte connubio. Moderamine & explica-

tione opus habet iocus *Stahlii*,
“qui non dubitasse se dicit, in-
“terroganti: quibusnam lac asini-
“num conueniat? respondere:
“asinis, vt pote quibus ita a na-
“tura destinatum sit, vt sine il-
“lo vix educarentur, & alia,
quæ in notis ad satyram *Harnai*,
c. 6. p. 60. scribit, eaque, nisi
valde fallor, *Hoffmanni*, olim col-
legæ, scriptis iam lectis. Num-
quid forsitan etiam eiusdem pri-
ora opuscula, quibus corticis
Peruuiani laudes iam tum mag-
nopere efferuntur, legisse pu-
tandus est doctissimus *Stahlius*,
quando eas ex abusu facili, &
sua theoria, vel nimium li-
mitare e contrario aggressus
est? Quæ in iisdem notis toto
c. 7. de medicis aquariis, & de
exiguo nimis vsu dicuntur,
quem aquis mineralibus auctor
tribuit, conferantur, si lubet,
cum scriptis expertissimi *Hoff-
manni* plurimis de aquarum
mineralium virtute longe salu-
berrima,

thermas etiam, & aquæ dulcis balnea, fileo, quæ suum sæpe habent locum. Id tamen hic sincere testatum facimus, omnia illa, omnia, inquam, quantum adhuc reperire potuimus, quod ad certum & indubitatum effectum attinet, a cortice hoc exotico multis parasangis exsuperari, neque ergo nobis sufficere posse, aut debere, vbi magnum subitumue febrium ex intermittentium genere periculum timendum est. Probabile prudentibus quibusdam viris videtur, necessarium esse, quod, licet optabile sit, attamen neque ratio physica vlla, neque prouidentia oeconomia experta probat, quodque ante diluuium fortasse verum fuit, postea amplius non est. Existimant nempe quamlibet cunque regionem sibi suis medicamentis domesticis sufficere debere. Hoc si ita esset, tunc illud quidem remedium, quod ex nostratibus æquiparari mereatur, longius ab Europæorum ingeniorum percontatione huc vsque per tot sæcula diffitum mansisse debet, quam vastus ipse oceanus, & vltima India est. Et quid prodesset nobis ita occultatus a natura thesaurus, qui, licet indigena sit, serius tamen innotesceret eo, quem alienissima regio profert? Diuina prouidentia, cuius nos consilia ignoramus, & morbis hominum & medelis, & regionum abundantia & commerciis, & artium scientiarumque

*Remedia
domestica
num suf-
ficient?*

G

berrima, præsertim T. II. opusculorum physico medicorum collectis. Legi etiam possunt, quæ in iisdem notis ad *Hænuum* acriter in *cantelas* dicuntur, quod vocabulum vna pagina 217. toties fere præacute repetitur, quoties id in titulis consuetis dissertationum voluminumque *Hoffmannianorum* exstat, ne alia haud absimilia indicemus. Viros illos, vtrum-

que egregie doctum & meritum, eorumque discipulos, & theoria & praxi vix vnquam non habemus dissentientes: vnde ex vna academia, præ aliis a studiosa iuuentute frequentata, velut schisma medicum per Germaniam spargitur. Dissensiones doctorum theoreticas experientia vnanimi officere, & iuniores medicos turbare, nolim,

que incrementis, suos temporis fortisque limites posuit. Profert forsan Europa non vnum medicamentum, quod viribus corticem aut vincat, aut exæquet. Id vero, si quod est, ab oculis animisque nostratum medicorum, licet circumquaque sollicite quæritantium, tam remotum ad hanc vsque ætatem esse permisit deus, quam quod remotissimum.

§. V.

usus cor-
ticis op-
portunus
& tem-
pestiuus,
vel secus,
in morbis
variis.

Quemadmodum vero nihil eorum, quæ vel sano corpori innocentia sunt, vel certis morbis medentur, vniuersim ita iuuat, vt nullam noxam, pro ratione morbosæ materiæ, motuumque sub quibus ministratur, incaute adhibitum inferre possit, “neque quicquam est, cuius virtutes nullo vitiorum confinio lædi queant; (a) ita idem de hoc febrium domitore sentiendum esse, ipsa eo magis dictat sana ratio, quo manifestior in materiem motusque morbosos efficacia est: neque vnum remedium pro febrium omnium vnica solaque panacea habere licet, ceteris artis præfidiis susque deque habitis. Nocere potius, quam iuuare posse videtur in febribus naturæ continentis (b), præcipue *ἐπικρατικής*, inflammantis, suppurantis, catarrhalis, nisi perquam benigna sit, & fere intermittens, exanthematicæ acutæ, (c) & quarum typus, nullo

(a) *Plinius* in panegyrico.

(b) Quo vocabulo semper perperam utitur *Mortonus*. Continentes enim febres, quas ipse periodicas esse vult, *συνοχοί* ab antiquis dictæ, nullas habent periodos, sed vno tenore progrediuntur. Quod ille his tribuit continuarum nomen, id sigillatim *συνεχέσι* periodicis magis competit. Sed in verbis faciles esse decet, qui in re consentiunt.

(c) Nihil tamen contra indicant, si febris ex intermittentium genere iungantur, purpura scorbutica, aut urticatio: neque si intermittens, sine febris continentis consortio, purpura aut petechiæ *συμπληρωματικώς* superueniant: quod præcipue in statu epidemio maligniori, & corporibus scorbutico corruptis, euenire notauimus, vbi tamen felicissime datus est cortex.

lo adhuc remedio specifico reperto, ante sui temporis decursum est insuperabilis: quamvis periodis quotidianis, vel vagis (d) intermittentium indolem mentiantur, (e) vel exilarum genere per transmutationem natæ sint (f), Neque, si vel maxime ex acuta eiusmodi, & vera intermittente vel remittente febre admixta, duplicatus morbus, qui verus hemitritæus est, (g) appareat, corticem præbere licet, ante alterius febris, quæ alienæ indolis est, declinationem: tum vero acutorum morborum reliquiis extirpandis, & restituendæ transpirationi insensibili, & motui tonico naturali, egregium naturæ robur addit, & lentæ tabificæque ægritudinis metum, & periculi reuersiones, præcidere solet. Pertinet ad alienos ab usu huius remedii morbos, grauis quilibet & increscens paroxysmus febris, etiamsi intermittens, qui morbus est sui generis celerrimus, cuius nondum repertum est remedium, quod præsentem tollat: quamlibet declinationis tempus, & minores neque metuendæ accessiones, vbi grauior deinceps alia timetur, & ruens hora vrget, contrarium vsui nihil indicent: præcipue, quia remedii dosis non eo statim momento,

paroxysmus.

G 2

mento,

<p>(d) v. <i>Ramazzinus</i> de abusu chinæ chinæ oper. p. 229. sq. & ibi adducta exempla <i>Sydenham</i>. de nouæ febris ingressu. opp. p. m. 665. sq. <i>Bianchi</i> histor. hepat. p. 748. <i>Morton</i>. pyretol. tract. III. c. 7. p. m. 54. <i>constit. epid. Vratisl.</i> miscell. nat. cur. dec. III. ann. 9. & 10. append. conf. cl. <i>Cohan-</i>
 <i>sen</i> toto. c. II. ill. <i>Bergerus</i> in chinchina ab iniquis iudiciis vindicata §. 12.</p> | <p>(e) Vnde abscessum expectandum monet <i>Hippocrates</i> in Coacis.
 (f) <i>Morton</i>. exercit. 2. c. I. p. 107. sq. c. 5. p. 114. <i>Ramazzinus</i> p. 228. <i>Lancisius</i> de nox. palud. effl. L. II. epid. I. c. 8. sect. 2. §. 1. <i>Bianchi</i>. p. 629. & passim.
 (g) v. omnino <i>Spigelius</i> de semitertiana, operum T. II. <i>Boneti</i> sepulcret. L. III. sect. I. obs. 31. & ibi notæ <i>Mangeri</i>.</p> |
|--|---|

*morbi pe-
riodici ex
caussa
non inter-
mittente
chronica.*

mento, quo adsumta est, quemcunque suum effectum exserit, sed, ineunte accessionis declinatione data, sensim digeri a natura, &, insensibili efficaciae incremento, postmodum in vsum corporis conuerti, & manifeste operari solet. (h) Paroxysmis nocturnis aut erraticis, qui ex induratis alicubi glandulis, aut visceribus, aut ex solo scorbuto, aut venerea labe, aut vlceratis externis vel internis corporis partibus, febrium intermittentium instar, nascuntur, nihil cortex memorabile prodest. Vbi autem febris epidemia se immiscuit, hanc innoxie profligatam nouimus, dum alter morbus suis remediis, vel miscendis, vel subiungendis, relictus est, nihilo aut facilius, aut difficilius sanabilis, quam antea. Quæ vlceribus viscerum, partiumque aliarum, & suppuratis tuberculis, morbisque tabificis, superueniunt febres intermittentes veræ, sed putridæ dictæ ob corporis partium putredinem febricoso miasmati ἀναλογαί, bene quidem tolerant corticem, & sæpe proleuamine, & protrahenda vita, exposcunt; raro autem eodem constanter & penitus eradicantur: nisi vbi læsio minus profunda est, & admixtis, aut interiectis, ex arte remediis aliis idoneis curabilis, vel a materia forsitan febrili originem ducit, & tunc etiam ante insanabilem corruptelam mature curatur (i). Alias vero vix ac ne vix quidem alio medicamento, aut sine hoc ipso, curari solent, sed *Hippocratis* (k) implere prædictionem, qui febres notat, licet maxime aliis securas, tabidis tamen exitiosas. Nocere videtur cortex in morbis spasticis

(h) In iplo paroxysmo cortice vti iubent ill. *Lentilius* miscell. med. practic. P. 1. p. 245. sqq. *Crugius* ephem. nat. cur. dec. 2. a. 10. obseru. 2. ibid. dec. 3. a. 9. & 10. obs. 52. *Blauuius*, cuius methodus elegans videtur, & plures alii.

(i) v. omnino *Morton*. phthisiol. L. 2. c. 10. p. 75. & c. 14. p. 125. sqq. add. *Lentilius* iatromnem. P. 2. c. 27. p. 570. sqq. & auctores sub nota (b). p. 54. adducendi.

(k) epid. L. 1. sect. 1.

spasticis & conuulsivis continentibus, & augescentibus, eorumque ipsis præsentibus & increscentibus paroxysmis; quamvis, simulac remissiones notabiles vel intermissiones ad-
sunt, si qua est mali causa per naturæ vel artis virtutem superabilis, robur naturæ addendo, lentorem corrigendo, noxios motus præuertendo, & orgasmum in herba suffocando, egregie adiuuet. Immo iuuat sæpe eos, qui strictione spastica quarundam partium particulari affecti sunt, vbi præcipue ductus biliarii, pancreaticus, & villi ventriculi, & intestinorum, & tubuli renales, genusque vasorum sanguinem & lympham vehentium, & nervorum, præsertim circa venæ portæ, & aortæ descendentes, intra viscera abdominis propagationem, tono nihilo minus laxiori laborant. In hæmorrhagiis modum excedentibus placide moderandis, & sine præpotente, ultra tonum naturalem, ad strictione compescendis, post plethoram imminutam, & spasmodum impetum resolutum, extra nimii orgasmi tempus, mira præstat hoc remedium: nisi forte vulneratio grauis, vel visceris scirrhus, aut ingens infarctus, vel profunda nimis craseos sanguineæ resolutio, vel res toto genere aliena, subsit; quemadmodum vbi calculus, mola, secundina, aut abortus insuperabilis, exitum molitur. In alui fluxibus & vomitionibus, sub pari cautione, confert: vti sæpe nocet, si male cortex & solitarius adhibeatur, vbi, ob spasmodum & turgentis humoris ferociam, prodesse nequit (l). Neque vero in morbis chronicis, quorum specifica antidotus non est, ita prodesse solet, vt aliis magis interdum aptis remediis non cedat; licet ibi etiam haud minora sæpe præstet, quam blande tonica, & ἐμφρακτικά alia, quæ ipsa etiam febrifuga esse, experientia comprobauit.

*morbi
spastici
& con-
uulsivi,*

*hæmor-
ragia.*

*morbi
chronici
sine febre*

§. VI.

Quod si vero chronici affectus ex febrili materia nati,

*Morbi
chronici
vel
ex genere*

G 3

(l) v. exemplum erroris Talborii | empirici ap. Blegny p. 74.

februm
intermit-
tentium.

vel cum eadem adhuc misti sunt, vix est, quod cum corticis virtute comparari possit. Spectant huc, qui antiquitus (a) sæpe post febres notati sunt morbi, phthises (b), arthritides (c), cachexiæ, & ipsi tumores hydropici, præcipue humidi (d), ex male curata febre nati, vel eidem iuncti, etiam si

Phthisis
ex febre.

(a) v. locus Hippocratis supra ad §. III. not (g)

(b) *Morton*, phthisiol. c. 12. p. 127. phthisin a nulla alia febre frequentius, quam ab intermittente, originem duxisse observavit, maxime ubi, ob efficacium medicamentorum neglectum, chronica euasit; ab eiusmodi autem phthisi plures solo cortice curatos, aliis medelis insanabiles: cuius rei etiam nos exempla varia vidimus. Sufficiant, quæ adducit hic auctor l. c. item de phthisi ab arthritide & rheumatismo c. 2. de phthisi ab hæmoptoe c. 5. *Brunnerus* de paner. secund. l. c. *Valentini* de febre hæmoptoica: idem in tract. de china china c. 2. §. 6. de phthisi asthmatica febrili: *Blakmore of consumption*, & quæ inde de tabe Anglica excerptit *Cohauser* c. 12. p. 98. Conferantur hæc, & tota illa aurea phthisiologia *Mortoni*, quæque tot ac tanti viri observarunt, & vetustus ille *Bennet*, in theatro tabidorum, alique corticis inuentione antiquiores. Angli,

de tabis inter suos magna frequentia, & causis manifestis, clare docent, & experimentis vberime demonstrant, cum illa obscure indigitari visa, certe non credita, doctissimi *Stahlii* suspicione, qua nouum corticis inter Anglos usum in partem culpæ tabis adeo ibi frequentis accire velle, disputationis causa, & nouitatum medicarum numerum augere quibusdam videtur, in *disputatione de nouitatibus medicis*. §. 53. Quæ male usurpati corticis vitia, ex alienis & empiricis experimentis, vir ille acutissimus observavit, ea quidam eius sectatores, forte præter ipsius consilium, ipsi remedio male imputant, & abutuntur illo pythagorico; ἀνὸς ἐφα.

(c) *Hippocr.* aphorism. 44. L. 4. "Qui ex febre longa laborant, "iis tumores aut dolores in articulis oboriuntur.

(d) *H. Meibom.* de hydropse ascite §. 50. Febres intermittentes "tertianæ, quotidianæ, quartanæ

iamsi cortici ab ignara plebe, immo a medicorum quorundam opinione, sæpe imputentur. Eueniunt illa mala, vti olim, ita hodieque, post febres grauiore, & quia hodie pluribus, qui diu aut grauius febricitarunt, tandem quocunque modo, apte vel inepte, aliquando cortex datur, turbæ statim indoctæ pars huic medicamento, quod barbare nominare scit, rem imputat, quia veras causas non intelligit, & inepta illa persuasio de febrium securitate absoluta viget, & quorundam medentium opinio, vel utilitas, vel ambitio, adstipulatur. Atqui vero, quod viri experientes sciunt, & sinceri profitentur, præmissis vel additis, quibus opus esse, medendi methodus quemlibet peritum medicum docet, omnem ibi paginam iuuando implet cortex, vbi tot nociuis de noxa iudiciis male mulctatur. De phthysi febrili ad aliorum obseruationes plurimas dudum in publicum editas prouoco. (b) De arthritide exemplum breuiter narrare lubet.

Femina aliquot vltra quadraginta annos nata, mensuris semper paucis & anomalis vsa, habitu corporis aliquantum tumido, rarius appetens, nauseosa, & vomitibus biliosis quouis fere mane inde ab octo annis infestata, & artuum doloribus vagis sæpe exercita, ante hoc triennium & amplius curata erat corticis maxime ope, a febre tertiana haud securo, cum violentis motibus & continuitate. Muliercularum consiliis tunc turbata, vix ac ne vix quidem tam diu remedium sumere voluit, quam ex vsu fuisset. Valuit tamen sine febre meliuscule per biennium fere.

*arthritidis
febricosa,
obseruat.
partie. 10*

In-

“næ diu durantes, ac si multum
“in iis bibant ægri, nec tamen
“diaphoresis & diuresis recte
“succedat, in cachexiam & hy-
“dropem desinunt, quod iam
“tum ex Græcis Hippocrates,
“ex latinis Celsus indigitauit,

“in his vero septentrionalibus
“locis experientia frequens te-
“statur, præsertim in plebeiis,
“qui medicamenta recte adhi-
“bere non potuerunt, & in illis,
“qui per febrifuga male tracta-
“ti sunt.

Interea menses per ætatem cessare incipiunt. Autumno superioris anni corripitur, æque actum quidem plures, neque febrim antea neque corticem experti, continua febre, cum arthritide vaga, quam inepti ex sequiori sexu censores corticem ipsum esse mussitabant, ante biennium assumtum, cuius substantia adhuc in artubus hæreret. Quum per tres hebdomades, sub diaphoreticorum & demulcentium remediorum usu, & iusto regimine, typum rite observassem, quartanam duplicem subesse notavi. Satis igitur observabilis remissionis occasione arrepta, exhibeo corticem cum lumbricorum terrestrium pulvere, & post profligatam febrem, addita ari radice, continuare, & per iusta, vt deinde dicetur, interualla, diuersis pro re nata formulis, in infuso etiam denique vinoso, repetere iubeo obsequiosam ægram. Euanuit inde perpetuo & febris & arthritidis, redierunt lento gradu semel & iterum menses, appetitus viget, vomitus matutinus omnino cessauit, habitus corporis viuidior est, membra maius robur habent, & vana femellarum ridentur iudicia (e).

*cachexia
& hydrops
ex febri-
bus.*

Multos vidi ex aliorum impotentiorum remediorum usu, interdum etiam methodico (f), cachecticos & hydropicos (g), &

(e) conf. *Morton*. phthisiol. c. de phthisi arthritica. *Lister*. exercit. de arthrit. *Deidier*. diss. de arthritide. *Eph. N. C.* passim.

(f) *H. Meibom*. de febrib. interm. "epid. §. 37. si diu durent febres
"intermittentes tertianæ &
"quartanæ, frequenter, frustra
"etiam contra nitentibus me-
"dicis, cachexiam, scorbutum,
" & tandem hydropem difficul-
"ter curabilem, post se relin-
"quunt. Scripta est ea disserta-

tio anno clolc lxxvii. quum vix in iis oris cortex usurparetur, quem postmodum summo illi viro feliciter in usu fuisse, & scripta & discipuli, quorum plures nouimus, testantur.

(g) Conf. exemplum elegans in *VVeisbachii* praxi Stahlianæ edit. nouiss. c. de hydropo: & plura apud *Restaurand*. in Hippocr. de usu chinæ chinæ c. 12. & *Morton*. phthisiol P. II, c. 12. histor. 3.

& tympaniticos (h) quidem plerumque immedicabiles ;
nullum ex genuina corticis dandæ methodo.

Historia *Rombergii*, medici campestris Palatini, (i) de legi- *observat.*
“ one pedestri, vbi ex quadringentis fere militibus, chirur- *partic. II.*
“ gi ope, profecto haud methodica, per simplicem chinam
“ bis in die ad drachmam & vltra datam, curatis, nullus non
“ post aliquot doses hydropicus euasit, cum omnimoda vi-
“ rium prostratione, & post breue tempus *redeunte febre*,
dubium facit, num a febris ingenio, an a diætæ & potus
vitiis, an ab inepta purgatione, medicastris consueta in
febris, cachexiæ & hydropis matre, an ab omiffis vel ma-
le institutis, quæ indicabantur, euacuationibus, an ab im-
perfecta per remedium febrifugum medela, nocumentum
illatum sit, quod ab hac *ἀμεθοδία*, vti ab alia quauis, fieri pos-
se, idemtidem experti concedimus : certe a legitima per cor-
ticem cura, & ab ipso medicamento, morbus ortum non
H duxit.

(h) Nuperrime demum in ma-
nus nostras incidit dissertatio
παράλογος de corticis vsu noxio,
quamuis recto, sub cl. *Gælickii*
præsidio defensa. Ibi §. 10. pu-
ero quinquenni, post vnicam
corticis dosin empirice datam,
postera die tympaniticum ab-
dominis tumorem ægerrime
superabilem obortum esse re-
fert. Vnde is obortus sit, ex
manca illa historia diuinare non
licet. Inde vero vanissimus
statim, sine vlllo alio argumen-
to aut experimento, pronun-
“ tiatur aphorismus: ætatem in-
“ fantilem ac puerilem omnem
“ a corticis vsu penitus abhor-

“rere, etiam recto. Ex vngue
leonem! Contra arguunt viro-
rum illustrium, quos passim pro
recto corticis vsu testes aduoca-
uimus, scripta & obseruationes.
Verbi causa v. *Lentilius* in ete-
odromo, p. 292, 302. 1349. *Sy-*
denham. in processu morborum
curandorum p. m. 724. *Vvede-*
lius de morbis infantum c. 34.
Mihi præsto sunt historiae plu-
res, vbertim aliquando enarran-
dæ, vbi empiricas, immo metho-
dicas, sine cortice curationes, &
febris sponte naturæ cessantes,
insecutus est tympanites.
(i) miscellan. nat. curios, Dec. III,
A. 9, 10.

duxit. Curauit ipse *Rombergius* horum militum plurimos per remedia maxime *purgantia valida* hydragoga, & aperitiua; multi vero, vbi malum altiores radices egit, curam peruersam morte luerunt. (k)

Hinc iudicanda sunt exempla, si qua sunt, alia, vbi aliena culpa innocuæ medicinæ imputatur (l) Artem ipsam vel medelam quamuis ream facere quilibet potest, nocentem nemo, vbi artifices male medentes deliquerunt. In promptu mihi sunt exempla propriæ experientiæ complura, vbi cachecticos, & hydrope ex imperfecta qualibet febris cura laborantes, iusta metho-

(k) Nescio an totius rei, & diuersi successus, rationem ex *Sydenhamio* haurire liceat, cui profecto experientia & ratio assentit, eosque, qui regulam spernunt, infelicis sæpe erroris arguit. Is auctor in de morbis acutis c. 5. p. m. 119. sq. scribit: "raro
" *iuuenes* obsidet hydrops post
" febres intermittentes, nisi *ca-*
" *tharticis* per febris decursum
" sæpenumero iteratis eundem
" accersiuerint. Verum *aperi-*
" *entium* & *catharticorum* usu fa-
" cile sanatur, si modo recens est.
" Verum tamen obseruaui, fru-
" stræ esse, si quis eum hydropem
" *medicamentis purgantibus* tollere
" conetur, febre illa adhuc du-
" rante. Febris enim hoc pacto
" radices profundius agere de-
" prehendetur, non autem amo-
" nebitur hydrops. Atqui *Rombergius* febre post breue tempus
his ipsis hydropticis rediisse

notat, neque tamen de obseruato methodi discrimine verbulum monet. add. *Spon.* in *Blegny* zodiaco a. 2. m. Ianuar. quæst. 8. quam ob rem febricitantibus pedes, manus, & vultus intumescant?

(l) conf. *Listeri* exercit. de hydrope p. 2. vbi frequentiam hydropticorum, per Angliam tunc obseruatam, a potibus spirituosis & salis ingurgitatis deriuare instituit, ceteras causas suo tempore rariores esse ostendens. Ibi vero etiam de febribus intermittentibus, a decennio tunc parcius grassatis, "vbi, inquit, iis
" iam homines afficiuntur, cito
" & tuto iam curari solent no-
" tissimo remedio ex cortice
" *Peruuiano*, sine metu hydropi-
" seos alicuius. Ipse locus integer conferatur eam notatis a *Stahl* nouitat. medic. §. 55.

methodo, & corticis inprimis assiduo usu, feliciter sanavi, rubore suffusis amicis, qui id forte remedium eiusmodi malo præcipue noxium, vana persuasione ducti, pronuntiauerant.

Quarta nunc agitur hebdomas, quod medicum me observat.
partic. 12.
adsciuit mulier agrestis nondum quadragenaria, quæ a biennio quartanam toleravit, & ab eo fere tempore afflicta fuit mensium obstructione, & tumore hydropico, & dysuria urinæ lixiuæ. Ingentem in molem asciticam abdomen sensim intumuerat, crura & femora cum dorso aqua distendebantur, turgebat ipsa facies, incessum fere prohibebant moles corporis, respiratio anhelæ, & lassitudo, typum febris seruabat immota, & medicastorum, quos passim missella consuluit, σκανδαλον plane manebant hydrops & quartana. Mirum in modum imminutus est tumor, abdomine tantum non penitus subsidente, & femoribus valde emollitis, posteaquam ter mane, ante paroxysmum pomeridianum, aquas hydropicas eo die maxime turgentes, aquæ benedictæ *Rulandi* (m) vncia vnâ cum dimidia *ἀνω καὶ κατὰ* euacuauimus; erumpente etiam a tertio demum paroxysmo sudore, qui antea semper suppressus manserat, dum materia per singulos paroxysmos commota quidem fuit, sed in hydropis augmentum cessit. Ab eo tempore vsa est ægra electario ex cortice Peruuiano, radice helenii, sale ammoniaco, vitriolo martis, & robii uniperi, eo cum successu, vt febris fugata sit, faciei viuulus redeat color, respiratio libera euaserit, vrina limpidior, & longe potu assumpto copiosior profluat, abdomen plane detumuerit, femora &
H 2 crura

(m) v. *Sydenham*. de hydrop. p. m. 617. quicquid experto obloquatur, qui amicus non fuit, *Listerius* in de hydrope. p. 21. Id qui-

dem remedium præ hydragogis ceteris tum conuenit, quando febris coniuncta est, quæ ceteris irritari solet, v. nota (k)

crura indies magis detumescant, molimina mensium in dorso & abdomine sentiantur, neque dubitemus, quin continuato & repetito ad morem nostrum remedio, integre & constanter conualitura sit, quod in tot aliis similiter laborantibus contigit. Desuimus iam primum cortice vti, & post eius vsum statim copiose, & cum *ευφορία*, & manifesto tumoris decremento, coctos humores purgauimus succo ex iridis nostratis recentis vnciiis quatuor subtilissime rasis, & parum maceratis in aquæ foeniculi vnciiis duabus, expresso, cum paucio saccharo: quod cuiusdam pastoris sacri remedium quasi arcanum esse scimus, quo ille, diuersimode forte mutatis per cinamomi aliusue aromatis pauxillum, odore & sapore, famam multam, & pecuniam, & ægrorum sæpiuscule salutem lucratus est, & hanc nos aliquoties lucrati sumus, aliis ex arte medelis opitulantibus.

observat.
partic. 13. Prostant passim apud auctores eiusmodi commatis observationes. Sufficiat nunc vna viri summi, *Brunneri*, archiatri Palatini, qua, curato per copiosam a cortice diuresin hydrope, noxiæ stringendi facultatis crimen ab eo medicamine amoliri satagit. (n). Idem esto iudiciū de *ictero*, quem, febrili similis fomitis indicia exhibentem, æque fere certo, ac ipsas febres intermittentes, per corticem febrifugum tolli, peculiari dissertatione, & plurium observationum practicarum testimonio, haud ita pridem confirmavit

(u) Ephem. nat. cur. nouiss. vol. 1. obseru. 128. Add. aliæ fere similes *Franci*, decur. 3. a. 7 & 8. obseru. 110. conf. *Restaurandi* Hippocr. de usu chinæ chinæ c. 12. de curatione hydropis, succedentis febribus ope chinæ chinæ, *Celeb. Boecler.* in not. ad

Hermann. cynos. mater. medic.
“ *plures*, inquit, hydrope febres,
“ ab empiricis & famulis chirur-
“ gorum male curatas, insequen-
“ te iam laborantes, vbi tamen
“ aliquid febrilis adhuc suberat,
“ hoc cortice a febre liberaui,
“ & additis simul aliis seruaui.

mauit cl. Alex. Camerarius, (o) & nos iam ante decennium, & sæpius deinde, & nuperrime rursum, comperimus. Ita sane affectus, ex febris intermittentis prosapia degeneres, sub statu epidemio febricoso frequentissimos, innumerabilibus modis fucum facientes, detracta per sagacis medici iudicium larua, solitarius cortex, vel apte mixtus, expedite ad sanitatem perducit: nisi aliquid nimis alienum fit, quod prohibeat vsum, vel tantisper suspendat. Homines vero ignari quid sit constitutio epidemia, quid febrium indoles versatilis,

*subdola
februm
ocultatio-
nes multi-
farie.*

- - - - - *cui nomina mille,*
Mille nocendi artes (p),

vbi medicus aduersus illam, sub alius morbi specie occultam, remedium feбри proprie dicatum prudenter adhibet, pro panacea id venditari frustra suspicantur.

§. VII.

Febres quidem *intermittentes veras*, & quæ vere ex earum genere solitario sunt, *continuas* omnes, vbi notabiles longasque satis remissiones habent, certo, tuto, & constanter, si quid aliud, sanat cortex, recte, mature, & tempestiue datus; nisi forte rarior loci, aeris, aut corporis constitutio alicubi obftet, cui tamen nullus dubitauerim, quin præparatione & additione, vel præmissis aut subiunctis aliis adminiculis, feliciter accommodari possit. Pertinent etiam ad eius remedii ditionem *semitertianæ nothæ* (a), quæ alienæ indolis febrem admixtam non habent,

*Vsus opportunus,
vel secus,
in febribus ex genere intermittentium.*

semitertianæ nothæ

H 3

(o) exercit. qua corticis vsus a febre ad icterum extenditur.

(p) *Virgilius.*

(a) v. *Restaurandi* Hippocrates de vsu chinæ chinæ c ii, ill. *Lenti-*

lius in eteodromo, vbi indices semitertianæ curam indicant. *Mangetus* biblioth. pharmac. voce quinquina Alii auctores complures semitertianæ vocabulo hac notione vtuntur,

*tertiana
continua.*

bent, *tertiana continua duplices* potius nominandæ, quum non nisi ex duobus, vel pluribus, tertianæ febris paroxysmis compositæ sint, qui longitudine sua, vel exiguarum accessionum intercurrentium multitudine, impediunt, quo minus perfectam intermissionem persentiri liceat. Sæpissime sub hoc statu epidemio febrium, qui manifeste, verno certe & æstivo & autumnali tempore, ex intermittentium indole fuit, febrem vel ab initio intermittentem, sed quæ duplicatis longisue paroxysmis in continuum typum degeneraret, vel statim etiam continuam, periodis tamen intermittentium epidemiarum similibus clare distinctam, observauimus. Tunc vero, vbi vel periculum, vel morbi difficilem tolerantiam timendi, ex horrendis accessionum symptomatis, morbi augmento, habitu corporis, & exemplis analogis, iusta causa fuit, corticem secure semper & feliciter ex methodo decimus: dummodo tempus *remissionis diuturnum satis, & perquam notabile, & sine grauioribus symptomatibus, inflammationis factæ, aut abscessus* fi-entis, aut *morbi alieni* commixti, vel exorti, signis fuit, & dum ipsi *paroxysmi* præcipui, in incremento & statu, *ad declinationem & intervalla* mitiora comparati, insigniter grauius ægros affligerunt. (b) Huius modi generis fuisse videntur, quas hemitritæos, pestilentes, malignas, inflammatorias, continentes notarunt *Apinus*, (c) *Heluetius*

(b) His, quæ tamen experiæti obseruatu haud difficilia sunt, non obseruatis, & solo febris qualitercunque remittentis nomine pro indicatione sumto, incidere potest medicus in censuram haud iniquam *Freindii* comm. ad. Hippocr. epid. p. 124. "Fe-
"bre inualescente, & cerebrum
"occupante, deliria, neruorum-
"que distentiones, si non accer-

"si, saltem haud arceri, expe-
"riuntur ii, qui in febribus a-
"cutis nihil nisi *serpentaria radi-*
"cem, *salemque de cornu cerui-*
"no & similia amant ingerere. I-
"dem accidere solet, vbi in fe-
"bribus remittentibus corticem
"Peruvianum importunius adhi-
"beri contigerit.

(c) in histor. febr. epidem. passim.

tius (d), *Mortonus* (e) *Lancisius* (f), alique (g), quibus tamen corticis vsum salutarem reppererunt. (h) Certe vbi vere tales vel a principio fuisse, vel progressu temporis iamiam euasisse, febres, obseruare datum est, nos quidem ab hoc remedio abstinere, & tamquam feбри acutæ & continenti mederi, satius esse duximus, donec forsan, declinationis tempore, naturam morbi ex intermittentium genere esse confitet, & sine formidine cura febrifuga institui possit. Immo, in tertianis ad continentium, & malignarum indolem pronis, mature vsurpato cortice præpeditur, quo minus, accedente inflammatione, & typo continente, periculosissimus morbus, hemitritæus verus, nascatur, & tot circa cadauera obseruationibus ansam præbeat, quot collegit *Spigelius* ante huius medelæ certæ in-
premit-
tenda,
 umentionem. (i) Qui abundant humores, vel cocti, vel si crudi
 etiam

(d) *methode de guerir les fieures sans rien prendre par la bouche* p. 17. 25. & *recueil de methodes* p. 30. 145. sqq.

(e) Exercit. II. c. 3. 8.

(f) L. II. epidem. I. c. 9. §. 2.

(g) conf. *Bianchi* hist. hepat. p. 277. sqq. 283.

(h) nisi forte infusiones aqueæ temperatæ, extracta aquosa, & enemata, quibus auctores illi experientissimi in eiusmodi casibus vsi sunt, etiam in febribus malignis, continentibus, inflamman-
 tibus, similibusque, tuto vsurpari possunt, quod aliorum experientia committimus.

(i) v. eius opus egregium de fe-

bre semitertiana. De his omnibus plerique auctores, quos corticis vsum laudasse passim heic notauimus, plene & distincte satis egisse videntur, quos, qui euoluerit, & recte intellexerit, fere omnes consentientes reperi-
 riet. v. præcipue *Tozzi* ad aphorismos Hippocratis, *Torti* the-rapeutica specialis, *Lancisii* de noxiis paludum effluuiis, *Bianchi* historia hepatis, *Heluetii* *recueil de methodes*, *Mortoni* pyretologia, *Pitcarnii* elementa medicinae & dissertationes, *Boerhauii* de cognoscendis & curandis morbis & de viribus medicamentorum, *Bergeri* chinchina ab
 iniquis

*miscenda,
subiun-
genda.*

*febres
innoxiæ*

etiam impetum vanum & haud sufficientem ad excretionum loca faciunt, (k) ante remedii vsum proscribi debent. Vbi viscera obstructa & indurata sunt, vbi morbi chronici complicantur, vbi humorum neque coctorum, neque turgentium, abundantia est; tunc quæ aperiunt, præparant, coquunt, euacuant, præsertim *καὶ ἐπιμασσειν*, vbi vtrumque præstatur, pro indicatione methodi, & periculi, vel præmittenda cortici, vel adiungenda, vel surroganda sunt. (l) Neque vero vanum est, quod vulgo dicitur: pluri-

iniquis iudiciis vindicata, & idem de inflammatione, *Valentini polychresta exotica*, *Cohan-
sii archeus febrium faber.*

(k) Doctrinam vniuersam de *coctione, cruditate, & orgasmo*, incomparabilis in arte medica utilitatis, peculiari dissertatione, operi de febribus & morbis febrilibus inserenda, explicatam luculenter dare laborabimus. Verus est Hippocratis aphorismus: *cocta euacuanda sunt, non cruda, nisi turgeant.* Atque is latissime patere, & ad singula euacuationum genera, pro singularum modulo, recte explicatus, accomodari debere videtur.

(l) cl. *Elias Camerarius* system. "cautel. medic. p. 494. lq. In "intermittentibus, inquit, antequam primæ viæ expurgatæ "sint, solutæque viscerum ob- "structiones, cauendum maxi- "me monent a china china, a "præcipitantibus, & adstrin-

"gentibus. Nota vero, quod, "si omnes viscerum obstructi- "ones debeant esse expeditæ "prius, vix vnquam possis ac- "cedere ad remedia antifebri- "lia, nec agere contra febrim. "Sunt obstructiones illæ diuer- "si generis, nec omnes impe- "diunt corticis vsum, cui eti- "am non semper commode e- "uacuans præmittitur remedi- "um. Id vero sua quemlibet ex- "perientia facile docuerit: nec "enim semper febres ferunt "purgantia. Fortiora, vti in "omnibus obstructionibus vis- "cerum, sic maxime in inter- "mittentibus, quæ ex obstru- "ctionibus sunt, damnum in- "ferre dicuntur. Fortiora pur- "gantia nunquam laudem me- "rentur: intermittentes epide- "micæ ab obstructionibus non "fiunt, sed et mitia purgantia "vix ferunt commode: hinc "facilis recidiua.

plurimas esse *febres*, tum *intermittentes*, tum *continuas*, benignas plene, tutas, & innoxias, & tolerabiles, immo quasdam ex his vere *salutares*: nempe quæ repletum corpus euacuando subleuent, obstructions viscerum sensim expediant, humores spissos atterant, &, cum sua ipsarum materie per paroxysmos despumante, ex corpore eliminant; neque vero vltra modum affligant, aut debilitent, neque humores & functiones magis magisque corrumpant, neque vllum periculi signum, pro aeris, corporisque, & morbi indole, ἀναλογως probe examinata, exhibeant. Sunt etiam ex earum numero, quas naturæ & expectationi omnino permittere verearis, plurimæ, quæ aliis præter corticem remediis, gratioribus forsan, cedunt. In his omnibus ad certam hanc antidotum statim procedere vel inutile foret, vel minus nonnunquam salubre; quamuis pleræque febres, per legitimum huius remedii vsum profligatæ, eadem, immo maiora sæpe, sanitatis emolumenta post se relinquunt, quam quæ notari solent, vbi sola natura, vel remedium aliquod minus generosum, ægritudinem edomuit. Vfus vero ille adeo multis ægrotantium nauseosus est, totque opinionum commentis sæpe interturbatur, vt in facilioribus tutioribusque febribus aliarum medelarum virtutem ex arte experiri, quam ad sacram hanc anchoram confugere, præstet. Nouerit medicus distinguere affectus corticis virtute superabiles, ab his, qui eadem incassum tentantur; nouerit febres faciles, genuinas, tutas, salubres, a difficilibus, degeneribus, infidis, noxiis (m) discriminare; ita nec temere, nec timide curationem aggredietur, vbi temeritas potius est metuendo morbo habenas mittere, quem certa, prompta, & innocua medicatione refrænare possis.

I

§. VIII.

(m) conf ill. *Stahlii* dissert. de mi- | nore malo medico §. 42.

§. VIII.

*Regula
vsurpan-
di corticis
prima.*

Prima igitur huius remedii vsurpandi regula est, quam haftenus explicauimus: “ne, noxio vel inutili conamine, “ad alienos morbos, neque ad tutos, tolerabiles, & saluta- “res, neque non attento tempore & corporis habitu adhi- “beatur; sed ad morbos congruentes, & ea quidem occa- “sione, vbi ex arte datum, secundum ἀναλογίαν experientiae, “nocere nequeat, prodesse autem vel specifica, vel manife- “stiori virtute possit: praesertim vbi aliis medelis minus “certis confidere, aut periculum imminens, aut intolera- “bilis aegri corporis cruciatus vetat.

SECTIO TERTIA

MEDICINAM EXHIBET TVM HABITU ET PRAE-
PARATIONE CORPORIS, TVM ELECTIONE, DOSI,
CONTINUATIONE, EFFICACEM.

§. I.

*Necessitas
& oppor-
tunitas
eius re-
medii in
febris
soporosis,
& apople-
cticis.*

Huic profecto, de qua agimus, febris, formidandum affe-
ctum soporosum quouis modo minitanti, frænum cor-
ticis Peruuiana non iniicere, non fuimus ausi, quandocun-
que res adhuc satis integra fuit. Enimuero, quod in li-
belli huius fronte ex *Hippocrate* (a) scripsimus, quodque
Galenus, (b) ceterique interpretes, explicant & confirmant,
carus,

(a) Simpliciter Coac. 128. repetitur

το καρωδες πανταχ8 κακον.

(b) Hic in 1. prorrh. comment.

2. §. 29. præter necessitatem se-
torquet, dum particulam ἀρσεν
pro interrogatione habet, quasi
inquirendum moneat Hippo-
crates: annon vbique το καρωδες
malum sit? At *Galenus*: quod si

quemlibet somnum longiorem,
& profundum, qui vel a vini po-
tu, vel in quibusdam morbis,
praesertim infantum, quasi cri-
tice, post vigilias longas eueni-
at, carum lubeat vocare, posse
eum bonum aliquando dici.
“Si vero, inquit, morboſi cari alia
“genere fuerit affectio, affirma-
bimus

carus, & sopor omnis *morboſus, ubique eſt malus*, &, *Foreſto* (c) iudice, “ ſemper grauiffimus ſopor eſt, qui in Charontis “ cymbam mortales plerumque dimittit, ſiue primario & “ per ſe incumbat, ſiue ex conſenſu & conſortii lege adue- “ niat.” (d) Malignas eiſmodi febres intermittentes vocat *Ramazzinus*, ubi vtilem corticis uſum fore iudicat, ſi ab ini- tio dignoſcerentur. Mire ſane circa hoc remedium flu- ctuauit vir doctiſſimus, inter admirationem & contem- tum, laudationem vel nimiam & vituperium, commenda- tionem & prohibitionem, fiduciam & metum, ex- perientiam & opinionem, uſum & abuſum, quem diſtin- ctionibus curioſis, & tentamentiſ, experimentiſque mini- me adæquatis, moderari inſtituit, nihil tamen certi & exi- mii hac quidem in re præſtitit, ceterum de arte medica immortaliter meritus. Poſteaquam in hiſ iſſis caſibus ad uſum corticis exhortatus eſt lectores, “ in tam graui, “ inquit, (e) ac ſubita tempeſtate, tamquam e graui “ ſomno excitati medici, cum antea ſuper vtramque “ aurem obdormirent, nil tale exſpectantes in febribus, quæ “ cum frigore ac rigore accederent, abſoluta infebricitati- “ one poſtmodum ſubſequenti, tumultuarie ad ſacram “ anchoram chinæ chinæ ad vncias in vino infuſæ confu-
gie-

I 2

“ bimus το κατωδες *ubique malum*
 “ eſſe. Videtur ſapius in febrilium
 “ morborum acceſſionibus, in qui-
 “ bus neque ſtimulantes, neque
 “ ferientes, nedum inſclamitantes,
 “ ſentiuntur ab ægris. Si ergo
 “ eiſmodi affectum carum ap-
 “ pellaueris, difficilem vero ex
 “ citatu conſtitutionem ſeu *coma*,
 “ ſeu *cataphoram*, tunc nunquam
 “ quod *comabanum* ſit, nedum quod

“ carus, dicere oportet.” Conf.
 locus Hippocr. de articul.
 ceterique ſect. I. §. I. cit. item
 libellus de comate.

(c) obſ. L. X. 38.

(d) Hippocr. Coac. præn. 7.
 εἰ γὰρ κατωδες, rigores ſopo-
 roſi, periculum minantur.

(e) de uſu & abuſu chinæ p. 228.
 in operibus.

“giebant, sed incassum, paucos enim euasisse obseruavi.” Sane eius rei, si ita plane se habet, (f) causa fuisse videtur vel *tumultuarius*, quem doctissimus vir notat, vsus, vel *vinosi infusi* vis subito periculo impar, & sopori arcendo minus apta, vel *tempus infusione & expectatione desperditum*, &, quod ipse auctor innuit, *non satis maturum* auxilium, ob morbi indolem non ab initio æstimatam. Nimirum ipse alibi (g) “hoc, “inquit, præsidii genus in febribus periodicis miranda præstat, ac præsertim in tertianis intermittentibus malignis.” Verissima, ceteris paribus, apud nos comperimus, quæ, post mortem *Ramazzini*, eiusdem amicus *Lancisius* (h) docuit. “Duo, inquit, præsidia huic malo comperta sunt vtilissima, “vesicantia (i) nimirum, & cortex chinæ chinæ, quæ, oportet

vesican-
tia,

(f) Perperam istum abusum medicis Mutinensibus & inuidiose obiici, ac felicissimos ibi fuisse in febribus soporosis corticis effectus, tum peculiari aduersus *Ramazzinum* dissertatione, tum therapeutica speciali, in act. erud. Lips. 1716. p. 220. sqq. recensita, probauit archiater inclitus Fr. Torti.

(g) p. 799.

(h) L. II. epidem. I. cap. 8. sect. 1. §. 7. sect. 3. & passim.

(i) de his legi omnino meretur doctissimus *Freindii* commentarius 9. ad epid. Hippocr. p. 219. sqq. ibi p. 231. “in febribus, inquit, acutissimum maxime, atque expeditum auxilium præstant vesicantia, quæ quidem, licet materiam febrilem a cere-

bro potentissime auertant, fluxiones tamen ceteras, sudorum præcipue, atque vrinæ, sæpenu-mero iuuant, saltem nullo vni-quam modo reprimunt. Neque in eo percuriosius est hærendum, vt semper ad ægroti habitum aptentur: quæcunque enim fuerit corporis constitutio, vtcunque siue bile, siue tenui sanguine feruidior, si febris vltra morem saeuierit, leuia incommoda non tanti sunt, vt de vita interim ipsa non simus solliciti. Sæpissime enim in id discriminis res venit, vt nihil, nisi a vesicantibus, spei reliquum sit. Deinde reiicit curiosas quasdam, & inter se non constantes *Baglini* cautiones, viri docti & acuti, sed aphorismos condere nimium

“portune adhibita, iure ac merito apud nos specifica medi-
 “camenta perniciosarum, nempe, quæ sopore apoplectico
 “terminari cito solebant, febrium dici poterant, cum salus
 “multorum iisdem constiterit. Præsidium peculiare & spe-
 “cificum experti fuimus chinam chinæ minime adulteri-
 “nam, quæ tamen ante tertiam vel quartam diem,” vel certe
 antequam vim morbi vltra remedii virtutem incremen-
 ta sumfisse exitiosis signis constaret, “in perniciosis tertia-
 “nis exhibenda erat. Nam sicubi propter incuriam, vel se-
 “rum medici aduentum, tardius propinabatur, eius salus
 “plerumque desperanda.” Io. Ludouicus *Apinus*, physicus
 Herspruccensis, deinde professor Altorfinus, historiam fe-
 brium, annis superioris sæculi LXXXIII. & LXXXIII. Her-
 sprucci & in vicinia epidemiarum, descripsit, easque no-
 tauit ex genere intermittentium, & sua natura periodica-
 rum, (k) deinde vero malignas, soporosas, & exanthema-

I 3

ticas

um properantis, tum in ceteris
 operibus, tum in ipsa de vesican-
 tibus dissertatione. Denique p.
 233. “illud autem, ait, præ aliis
 “commodi habet hæc euacuan-
 “di via, vt nunquam non tutissi-
 “me in vsum duci possit: cete-
 “rarum quippe ita perdifficilis &
 “lubrica ratio est, vt nonnun-
 “quam eæ, vbi atrocior fuerit
 “morbus, non sine periculo ten-
 “tati possint.” Hoc præsidium
 in nostro sane climate, nostro
 statu epidemio, sæpe vtilissi-
 mum, tutissimum semper, &
 quamuis in quibusdam paullo
 molestius, aut infructuosum ap-
 paruerit, tamen innoxium
 omnino inuenimus,

(k) De eiusmodi statu epidemio,
 eoque solo, verba facere scripto-
 rem egregium, non de omnibus
 omnis generis febribus mali-
 gnis, patet facile cuius, histo-
 riam & obseruationes curate
 intuenti. Neque igitur ad ipsius
 mentem iudicant, tum qui, ca-
 scarillam ibi se reperire putan-
 tes, eam, illius viri auctoritate,
 pro omnium febrium maligna-
 rum alexipharmaco explorant,
 tum, qui ipsas obseruationes &
 regulas *Apinianas* contemnunt,
 vbi, quod hæ spondere viden-
 tur, id in morbis diuersi plane
 generis, neque a vero, neque a
 spurio cortice, effectum dari
 vident,

ticas, sed cortice mature dato medicabiles. "Verissimus, (l)
 "inquit, est *Mortonus*, cum continuas æque ac intermitten-
 "tes cortice sanari posse contendit, modo vocetur in princi-
 "pio medicus, sensibili adhuc comparente febris remissio-
 "ne, & æger a medicamento in tanta quantitate sumendo
 "non abhorreat. Legi (m) & relegi *Mortonianam* diatri-
 "ben, &, quod corticis Peruuiani vis antipyretica, in inter-
 "mittentibus & remittentibus, propria iam tum felicique
 "mihi innotuisset experientia, cogitavi, an non æque saluta-
 "riter in hisce malignis exhiberi posset, dummodo, captata
 "rite occasione, statim ab initio, dosi methodoque conue-
 "nienti ægris propinaretur." Postea virtutem febrifugam
 manifestam corticis in istis febribus ita ostendit efficacem, vt
 ex hac medicatione feliciter euenerit, quod, vt ait, "*Stablius*
 "ex nulla methodo in febribus speret. Nos enim, inquit,
 "(1) in hac epidemica plerosque scimus euasisse, qui debite
 "hac methodo vterentur, cum illi, qui negligenter, nume-
 "rosa hinc inde redderent funera. (2) Compertum habe-
 "mus, arte tali sic cicuratum esse malum, vt duratio illius
 "multo breuior esset. (3) Symptomata multo leuiora, quam
 "si morbus sibi relictus esset. (4) Denique sanctissime pos-
 "sum affirmare, non vna solum vel altera vice feliciter hanc
 "rationem cessisse, sed constanter in quam plurimis voto no-
 "stro & ægrorum respondisse." (n) Taceo exempla dudum
 feli-

Apinus
quo corti-
ce vsus
fit?

(l) hist. febr. epid. p. 70. (m) p. 71.

(n) Si viri eruditi & vtriusque cor-
 ticis vires experti, hæc, & libel-
 lum totum lectu dignissimum,
 legerint attenti relegerintque,
 mirum est esse, qui non dubi-
 tent, *Apinum* cascarilla, seu chi-
 na spuria, non ipso vero cortice
 vsum esse, quem vbique nomi-

nat, nisi quod semel obscuram
 nominis cascarillæ mentionem
 facit. Sunt tamen, quibus lubet,
 modo sententiæ isti superstrue-
 re coniecturas de viribus casca-
 rillæ, quæ experientiam testem
 non reperiunt, modo auctoris
 experimenta vanitatis arguere,
 quia sibi non succedunt, chinam
 spu-

feliciter per corticem curati huius affectus cum febre soporosi

spuriam pro vera vsurpantibus. Reiicit *Apinus* corticem stypticum & acerbum, quem & *Badus* & *Mortonus*, & ceteri reiiciunt. Eligit magis amaricantem, saporis nauseabundi & ingrati, & qui gustatus adstrictionis sensum linguæ imprimat, quod verum corticem probe describit; odore autem qui in cascarilla sine igne debilis est, grato aromatico præditum, & admodum fragrantem, quod *Blegny* aliique de vero cortice laudant; specie externa tubulatum, qualis esse solet, si tenerior est; extus cinereum, **græc** china, quod vero cortici est frequentissimum; intus cinamomeo colore resplendentem, quod fere rem omnem conficit, quia, quantum ego rescui, is color & splendor in cascarilla nunquam apparuit; aut ferrugineum, qualis etiamnum passim vulgatur, & quem, obscure indigitato cascarillæ nomine, *corticem nouum* vocat, sed sapore, odore, ac reliqua forma prorsus eadem, quod de nostra cascarilla falsissimum foret. Immo, ad vires respiciens, tres illas species, nempe stypticam acerbam, & alteram intus cinamomeam, & tertiam intus fer-

rugineam, vnus arboris profapiam esse putat: quum tamen cascarillæ vires, penitus diuersæ, locum illi iudicio nequiquam faciant. Prouocat passim ad alios medicos, qui indubie china vera vsi sunt, quasi idem, quod ipse, senserint & experti sint, quod ad cascarillam nullo modo quadrat. Neque video, cur, *Mortonum* imitaturus, diuersissimum remedium elegisset. Cascarillæ nomine Hispanis veram corticem Cinchinam venire docent *Redi* experim. natur. p. 163. & quem *Apinus* allegat, *Stiffer*. febrium intermittent. confid. noua. c. 16. Ipse etiam *Apinus* nomina confundere, neque eam, quam nunc vocamus, cascarillam bene nosse videtur, quippe tunc vix cognitam: dum corticem veram, cuius odorem & saporem & vires dudum, vti dicit, expertus fuit, cum spuria illa confundere vix potuit. Vid. præsertim *Apini* præfatio & §. 40. 50. 51. Conf. infra section. huius §. 3. Chinam spuriam tunc adhibitam, & illi auctori intellectam, putant, alius ab alio ad putandum inducti, viri clarissimi, *Bæclerus* ad *Hermanni* cynos. *Lentilius* etc. odr. p. 1325. *Stahlius*,
tum

rosi apud *Bonetum, Cobausium, Mortonum, Camerarium, Sydenhamium, Puerarium, Raygerum, Restaurandum, Heluetium, Bianchium*, aliosque reperiunda. (o) Idem remedium apud nos, & in multis Germaniæ locis, in præcauenda similiter imminente pernicie, tot tamque conspicua edidit vtilissimæ virtutis specimina, vt ipsis etiam, qui contra senserant dixerantque, & admirationem, & confessionem, & imitationem exprefferit veritas, & manifesta ceterarum medelarum imbecillitas, aut infida efficientia.

§. II.

*Methodus
medicandi
in
paroxysmo
& ubi
quid
contra
corripi
indica-
tur.*

Quum ad aliquem ægrotantium acciti sumus signa supra memorata habentem, in paroxysmo quidem febris non admodum soporoso nihil moliti sumus, nisi quod remediis temperantibus & reficientibus, cum spiritu forsan volatili acido, & infuso vel decocto theæ, tempus & sitim fallere, calorem & putredinem moderari, soporem vero præcipue arcere, & crisi accessionis exeuntis rite promouere, fatigamus. Cantharides etiam cruribus admouere consultum duximus, ita vt finiente paroxysmo efficaciam exsererent, sub cuius exitum, probe perpenſis coctæ, vel turgentis plenitudinis, & tendentis naturæ indicibus, quæ ex generali methodi lege huc transcribere non opusest, euacuationem aliquam instituendam omittendamue præcepimus, quarum nullam

tum alibi, tum in collegio practico p. 702. sqq. & 888. *Sorochius* ibi in notis, *Iunckerus* in tabulis therapeut. p. 467. qui vterque effectum alibi non respondere dolent: quod in febribus intermittentibus, & quæ ex earum genere sunt, metuendis & pertinacibus, si cascarilla intelligenda est, etiam nos dolere, & suam viro experientiam, & illi

statui epidemio, relinquere cogimur. Ex aduerso, si qua veri corticis specie usus est, quod mecum iudicant celeb. *Valentini* in hist. simplic. reform. *Zornius* in botanol. medic. alique, respondet omnino multiplex per diuersas regiones constitutionesque experientia summorum medicorum.

(o) v. sect. I. §. 3.

nullam vniuersim & ex sua natura indicat febris (a), multo minus cruditas, quam degeneres Hippocratis filii expurgandam vbiue necessario esse populo persuadent: id quod, sine orgasmo, & naturæ nisu, vix nisi in longis, pertinacioribus, aut immobilibus febrium generibus, locum habet, vbi quasi per μετασυγκρισιν medicari, aut κατ' επικρασιν partim coquere humores, partim euacuare debemus. In febribus sane haud subito periculosis præparati-ones multæ medicationesque præuiæ & licent, & indicantur, quas ob periculi velocitatem vitare iubemur, & quibus opus non est, vbi humores vel nimium mobiles sunt, aut, si moueantur, facillime aberrant. Legi merentur, quæ de catharseos usu & abusu in febribus post alios nuper monuit cl. *Cobausen*, (b) & de venæ sectione viri doctissimi, *Ramazzinus* (c) & *Bianchius* (d). Semper heic respeximus

Venæ
sectio

K

mus

(a) *Sydenhamius* epist. I. p. 387. de apoplexia ex febre intermit-
tente, "quantumlibet, inquit,
"euacuationes omnes cuiuscun-
"que generis demum sint, indi-
"cari videantur, ad reuellendos a
"cerebro humores, vt in apople-
"xia primaria fieri solet; eadem
"tamen omnino omittendæ sunt,
"vtpote quæ originariæ huius
"symptomatis causæ, febri nem-
"pe intermittenti, prorsus aduer-
"santur, ac proinde mortem ac-
"celerant, quod & ipse noui." Mo-
deramine tamen in his opus est.
(b) *archei febrium fabri* cap. 5.
integral. add. *Brunonis* remoræ
ac impedimenta purgationis,
exercit. 3. *Verloschnig* de cura-

tion. vernal. & autumn. c. 10.
Hecquet de purganda medicina
a curarum sordibus.
(c) in constitut. epid. oper. p. 145. sq.
(d) *Histor. hepat.* p. 202. 228. 640.
add. *Sylvius* prax. med. append.
tractat. 9. §. 167-178. tractat. 12.
§. 676-688. *Stahlii* dissert. de ve-
næ sectione in morbis acutis, &
in de febribus compositis ex acu-
ta periodo §. 51. vsque ad finem:
cui iungatur *Hoffmanni* medic.
system. T. III. sect. 2. toto cap. 9.
vbi, vti hi duo viri docti perpetuo
sibi inuicem contrarii esse solent,
de *Stahlianæ* sententia ita p. 599
"censet. Miror sane haud exigui
"nominis viros, venæ sectioni
alias

mus ad metuendam ferociam instantis paroxysmi, & magnitudinem imminentis periculi, neque tempus necessario laudati corticis vsui per alia molimina præripi passi sumus, nisi ea omnino visa sunt necessaria, & quæ tantisper differri nequiverint, donec a febris securum præstitissemus ægrum. Venæ sectione pro plethoræ, orgasmi, & virium modulo, plenitudinem minuere, stases, inflammationes, & raptus ad cerebrum præpedire, & orgasmo sanguineo naturæque nutui obsequi, in pluribus necessum fuit (e), Diuersitas nationum, regionum, diætæ, habitusque cuiusvis corporis singularis, & plethora vera, & orgasmus sanguineus generalis, & magis particularis in inflammatione, aut congestione, & magna illa indicatio iuuantium & non iuuantium sub statu epidemio communi, vel singularium corporum simili, pro morbi temporibus, hoc artis auxilium seu indicant, seu moderantur. Locum ostendunt excretionum naturalium ratio, & adfuetudo, & nifus naturæ bonus aut malus, qui, prout magis minusue facile aut secundari, aut auerti potest, modo propinquæ magis & connexæ, modo remotioris & diuersæ venæ sectione opus habet, prudentis & attenti medici sub moderamine

* *observat*
partic. 13.

“ alias eximie patrocinant, con-
“ fidentius tamen asserere, eam-
“ dem in omnibus febribus acu-
“ tis, benignis & malignis, exan-
“ thematicis, vel minus talibus,
“ nunquam esse necessariam, sed
“ semper fere noxiam, vnica tan-
“ tum synocha excepta, nec in hac
“ etiam absolute. At vero & ratio &
“ constans experientia huic asser-
“ to refragatur. Metastases vero
“ sanguinis ad caput, circa tem-
“ pora critica, venæ sectionem ci-
“ ere, fallacia non causæ vt caus-
“ sæ videtur. Eodem modo, im-

“ mo frequentius id euenit, vbi
“ venæ sectio omissa, quam vbi
“ admissa.

*(e) Memorabilis est observatio
Ballonii epid. L. 2. p. 267. “No-
“ bilis, inquit, vir febre tertiana
“ laborabat. Medicus, qui illi
“ medebatur, vt erat *αἰμοφοβος*,
“ detractionem sanguinis negle-
“ xit. Quarto paroxysmo, ruptis
“ veluti venis, & facto impetu
“ quodam in partibus internis,
“ tanta foras excretio sanguinis
“ est consecuta, vt eo ipso die
“ illi obeundum fuerit.

ne (f). Neque ea subiuncto saltim cortice Peruuiano vnquam hoc rerum statu nociua fuisse obseruata est, neque illi tempus ademit, quippe quia incipiente paroxysmi declinatione statim fieri potuit. Si qua per superiora euacuatio indicata sit, eam præcipue infusi croci metallorum vncia circiter vna, medicamento, si ex indicatione eo vtamur, ne-

K 2

qua

(f) Vbi sanguis vel vera quantitate, vel pro lentoris impetusque proportionem ad vasa viresque motrices, abundat, aut supra modum turgere salutarem, tunc sæpe quidem quælibet vena cum fructu, aut sine noxa secatur, quum omnia confluant & conspirent, & naturæ nisus medentium male distinguendum errores corrigat: vnde medicorum dissentientium provocatio oritur ad experimenta felicia ex loco venæ sectionis diuersissimo, in quouis morbo rerumque statu, quæ contraria esse videantur. Non tamen corpus nostrum pro nuda machina tubulosa hydraulica haberi debet, vbi sanguinem & humores velut meram & æquabilem ubicunque aquam, vasa velut simplices canales, solo diametro & situ diuersos, & æque fere vbiuis & omni tempore penetrabiles, consideremus. Neque ergo putandum est, perinde semper esse, quem venæ sectioni locum eligas, aut rem

omnem facile ex generalibus de reuulsione & deriuatione regulis, in quolibet corpore singulari, quouis morbi statu, decidi posse, nulla sigillatim ratione habita tendentis, obsequentis, adiuuantis, renitentis naturæ, & sensus, roboris, directionisque, quæ in nervis & fibris diuersimode notantur, & mobilitatis nisusque humorum, & laxitatis vel strictionis viarum, & expectandarum forte excretionum, & ingenii typique morbi cuiusuis, & analogiæ practicæ. Egregie leges reuulsione & deriuationis ostendit & applicauit v. cl. *Silva de l'usage des différentes sortes de saignées*. Attamen eruditissime scripta mantissæ practicæ locum relinquunt. Neque enim semper natura, & quouis tempore, quamuis etiam aberrare videatur, voluntati medici, a loco affecto sanguinem in remota trahere, vel excretionem naturalem reuocare studentis, obsecundat. Sæpe, vbi

quaquam violento, & quod, natura forsan inclinante, per inferiora etiam blande euacuat, neque deinceps adstringit, & velociter satis operatur, & in febribus & soporosis affectibus curandis commendabile est, finito paroxysmo institutum, quod incipiente, forte aliquando utile futurum, ausi non sumus. Tenerioribus dedimus sulfur antimonii *Glauberi*, quod auctor (g) panaceam, & purgans catholicum seu vniuersale iactat, scilicet, quod per vias excretionum omnium, pro nisu naturæ, sine violentia operetur: quamuis plerumque vomitus aliquot blande proritet, vbi ad grana tria, qua-

vbi contra nitente natura, & morbi indole ac tempore, reuelare aliorum molitus fueris, male irritabis materiem, nisusque eius pertinaces pertinaciores etiam atque etiam reddes: sæpe quoque, vbi difficulter amoueri se patitur humor sanguineus in partem aliquam altius incumbens, frustra omnino eris, si venam in parte dislita seces, nisi ingentem forte copiam emittendo vim inferre possis. Neque spernendum est doctissimi, qui contra cl. *Silviam* disputat, *Hecqueti* ea de re monitum in *observations sur la saignée du pied* §. 17. "Medicus, inquit, "vbi morbum curare aggre-

"mam moderari debet, ita vt nihil
"moueat, nisi quæ euacuare debet,
"& per eas vias, quæ maxime con-
"ueniunt. Neque enim quidquam
"tantopere timendum ipsi est,
"quam ne quid humoris excitet,
"aut in motum agat, quod irrita-
"re periculosum sit. Nam haud
"quævis materia iter a medi-
"co monstratum sequitur,
"vbi id peregrinum est. Plura de his omnibus, & pro virili accurate, ex legibus mechanicis, hydraulicis, & hydrostaticis, ad anatomen et ad experientiam propriam & alienam collatis, disquirere animus est, vbi de sanguinis missionis usu & abusu in febribus agemus. Eadem leges competunt aliis euacuationis, derivationis, reuulsionis præfidiis. (g) V. eius pharmacop. spagir. p. 20. sqq.

quatuor, vel vltra datur (h). Alium, vbi id requirebatur, vel pulpa tamarindorum lactis sero soluta, salibus laxantibus, aut simili remedio soluimus, quod neque feruorem & raptus peruersos, neque strictam deinde aluum inducere soleat; vel enemata solum iniecimus (i) largiter nitrosa,

*solutio
alui.*

K 3

aut,

*(h) Cel. F. *Hoffmannus* in notis ad *Poterii* pharmac. spagir. p. 560. hoc remedium insigniter laudat, nomine panaceæ *Conerdingianæ*, a *Conerdingiis*, medicis inclitis, archiatri Brunsuicenses, quibus in frequenti vsu fuit cum cremoris tartari & lapidum cancrorum granis aliquot, & momento cinnabaris mixtum, & panaceæ solaris nomine insignitum. "Præparationem veram etiam exhibet, "ex antimonii & nitri singulorum "parte vna, salis tartari dimidia, "mixtis & in crucibulo in fluerem actis. Hinc massa exempta hepatici coloris a superiori "parte separata coquitur in aqua, "lixiuum filtratur, ipsique infunditur solutio tartari crudi "cum aqua simplici facta. In "fundum sic deicitur pulvis flavus, qui fluuiali bene edulcorandus & exsiccandus est." Remedium est infantibus & tenerioris texturæ corporibus aptissimum. Damus vel recens natis pro vomitu ciendo octauam grani partem, trimestribus sextam, semestribus quartam, anni-

culis dimidiam, bimulis granum integrum, & ita vltius pro ætatis & materiæ & virium ratione. Adultis sufficere solent grana quatuor. Auctor aliique ad decem vsque dederunt, & æque blandam vomitionem obseruarunt, vnde dosis etiam in tenellis sine metu aliquantisper augeri potest. Minora præbia, vomitum rarissime ciere solita, ad granum pro adultis vnum, vel infra, aliis remediis, pro vi resoluedi & penetrandi augenda, feliciter in variis morbis adduntur. v. *Hoffmannus* l. c. F. *Schraderus*, medicus olim Helmstädiensis *Χαλκισαίος*, in dissertatione de medicamentorum Galenicorum & chymicorum necessitate, *Lentilius* iatromn. p. 291.

**purgans
catholici
cum
Glauberi*

(i) *Crato* consil. 26. L. V. solis enematis febres curari docet, vbi ægri initio paroxysmorum tormenta ventris sentiunt, turgentis humoris, & ad alui vias tendentis indicia, id quod præcipue in tenella ætate sæpiusculum verum reperimus, exhibito præsertim breui ante iniectionem sulfure antimonii *Glauberi*.

aut, pro re nata, acriora, & quæ, verbi causa, aquam emeticam, aut colocynthidis pulpam in petia ligatam reciperent, aut ex ipso cortice febrifugo ad *Bagliuianum* & *Helvetianum* morem (k) parata: quæ tuto & cum fructu, pro febre reprimenda, ibi etiam repeti identidem per iusta intervalla potuisse, vbi interius adhibendi abunde corticem locus vix fuit, aliquoties post multorum excellentium medicæ artis magistrorum tentamina experti testamur. Si ægrum sopore iam, aut apoplexia, oppressum reperimus, apoplectici instar affectus, sed cum febre iuncti, curavimus morbum, vesicatoriis pluribus ad carpos, nucham, & ipsi capiti raso admotis, venæ sectione iusta, sacificatione (l), hirudinibus (m), sternutamentis ex elleboro albo vel tur-

(k) *Baglinus* prax. medic. l. i. c. 13. § 9. primo id sibi in puero quinquenni, qui nihil per os admittebat, tentatum feliciter laudat. *Helvetius* methodum curate describit in *methode de guerir toutes sortes de fievres sans rien prendre par la bouche*, quod remedium passim deinde imitati leguntur alii. Confer. I. P. *Albrechtii* obseru. eph. nat. curios. dec. 3. ann. 3. 127. & simillimus *παρ[ι]νο[α]*8 parentis filius Io. Güntherus *Albrechtus* in dissert. Lugdunensi de enematum usu §. 35. cl. *Valentini* diss. de febre hæmoptoica, prax. infallib. T. I.

piti impositas præsentaneum apoplexiæ nominat remedium *Hôfer*. herculis medici Tom. I. L. I. c. i. summum & vnicum *Sennertus* prax. L. I. Part. 2. c. 33. In *Fracastorii* vita operibus præmissa narratur, ipsum, apoplexia correptum, manu sæpe in verticem exporrecta, iis, qui aderant, innuere voluisse, ut celeriter cucurbitula affecto & laboranti cerebro subuenirent, quo ipso olim peropportuno remedio monialem se curare meminerat; sed renequaquam intellecta, frustra expectatore medio, exspirasse.

(l) Cucurbitulas scarificatas ca-

(m) conf. *Stahlii* dissert. de hirudinum usu c. 4. §.

turpetho minerali (n), frictionibus, aliisque (o) notis excitantibus, & epispasticis, exeuntis, maxime paroxysmi tempore. Neque tamen sectionem venæ iugularis, post *Trallianum* (p), *Actuarium* (q), *Villanouanum* (r), *Iacobum Carpentem*, (s) & Aegyptios (t), a M. Aurelio *Seuerino* (u), *Mortono* (w), *Freindio* (x), *Lancisio* (y), feliciter institutam, neque arteriotomiam, præcipue in temporibus, quam, *Galeno* iam & Arabibus & Aegyptiis cognitam, hisque vniuersim maxime frequentatam (z), recentius post *Seuerinum* (aa) *Catheruvoodius* (bb) impense laudauit, tentare adhuc licuit. (cc). Inclitum medicum noui, qui bis frustra apoplecticis se administrasse professus est. Plantas pedum aliqui, haud sine quodam successu, cauterio inusserunt, nempe, quod ferrum phlebotomi sanare non posset, igne sanandum rati. Notus antiquitus est ad soporosos affectus vitionis vsus, quamuis locus recenter magis, & ob acutissimum

(n) v. *Decker*, ad prax. *Barbett*. c. 3. p. m. 34.

(o) conf. *Neucranz* de purpura c. 32. de sopore, ill. *Boerhauius* de cognoscend. & curand. morbis aphor. 702. 706. de comate febrili, *Aetius* ceterique veteres de

(p) libr. medicinal. 4. (lethargo.

(q) method. medic. l. 3. c. 1,

(r) de regim. sanitat. c. 37.

(s) qui in isagoge anatomica modum secandi luculenter descripsit.

(t) apud. *Alpinum* de medic. Aegypt. p. 2. 59. 60. l. 2. c. 10.

(u) de medic. efficac. P. II. c. 16.

(w) exercit. l. c. 9. §. 25.

(x) v. comm. ad epid. Hippocratis sect. 2. vbi res erudite discutitur.

(y) L. II. epid. 4. c. 6. §. 40.

(z) conf. docte hanc in rem scripta ab *Alpino* de medic. Aegypt. l. 2. c. 11. 12.

(aa) de efficaci medicina. l. c.

(bb) in *a new method of curing apoplexy*. add. celeb. *Heisteri* chirurgia P. II. c. 39. §. 4.

(cc) conf. de venæ iugularis sectione doctissimus *Silva de l'usage des différentes sortes de saignées* ch. 7. & 8. p. 176-248. & de arteriotomia p. 248. sq. add. *Rivierius* prax. med. L. I. c. 2.

num sensum sapienter electus. (dd) Neque imitari ausi sumus remedium *Radcliffii*, medici Angli famigerati, qui, reiecta omnino sanguinis missione, in morbis soporosis feбри superuenientibus resinæ ialappæ scrupulum successu mirabili exhibuisse perhibetur (ee). Multo minus *Riuerii* experientia permoti sumus, vt soporem laudano soporifero curare aggredieremur, quemadmodum is in febre tertiana duplici mulieris hystericae feliciter ausus est (ff). Si quid in os infundere licuit, explorauimus succum nasturtii aquatici, ab *Eugaleno* (gg) tam insigniter in his casibus celebrata-

(dd) v. dissertatio Helmstädiensis de hoc remedio, sub præsidio Brandani *Meibomii*, filii et nepotis medicorum illustrium dignissimi, disputata, vbi res ex *Mastichelli*, Itali, tractatu de apoplexia, explicatur figura æri incisa, quam etiam exhibet celeb. *Heisteri* chirurgia edit. rec. P. II. c. 22. §. 4.

(ee) in *Allen*, synopsi medic. pract. c. 3. §. 24. Si quid eiusmodi audendum esset, prætulerim ex antiqua *Tralliani*, *Rufi*, *Oribasii*, et aliorum experientia, pharmacum, quo *Borellus* cent. I. obs. 52. lethargum, quem vocat, desperatum feliciter curauit, ex castorei scrupulis duobus et vno scammoniei, pro duabus cum oxymelite dosibus. conf. *Freind*, ad epid. Hippocr. comm. 7. p. 155. sqq. et 203. sqq. vbi purgatio in comate variolis, & capitis erysi-

pelati superueniente, laudatur. Solui forsan præsens sopor catharsi potuerit, & res in statu ancipiti tentari: sed metus est, in hoc morbo paroxystico, ne malum insequente paroxysmo, eoque, natura turbata, forsan accelerato, ingrauescat, vti a purgatione solet, ni tempus abunde suppetat febrim cortice reprimendi.

(ff) obs. 26. cent. 2.

(gg) v. loca ad §. III. supra adducta, præsertim p. 202. *Forestus* L. 10. obseru. 38. nasturtium aquaticum coctum & in acetario ad carum commendat. "*Rondeletius* in methodo curandi morbos c. 19. de subeth, prodest, " inquit, edere nasturtium aut coctum in iusculis, aut crudum in acetariis. Nihil enim est, quod " cerebrum magis exsiccat, & " vigilias excitet, quam nasturtium:

lebratum, & quamuis in nostris quidem febribus soporosis, non æque forsan exquisitè scorbuticis, haud ita mirabilem efficaciam obseruare licuerit, sollertissimi tamen viri auctoritate, nostræ & plurium experientiæ non possumus non in posterum commendare. Frustra omnino aliquando dedimus, forte quod nimios iam progressus fecerat morbus, id quod ipse auctor excipit. Nuper haud sine fructu eiusdem plantæ semen emulsum chirurgus, quem antehac memorauimus (hh), præberi visum est. Conualescit is nunc sensim sine generosiori medela, raro exemplo. Potum theæ ægris lubenter dedimus, sine quo *Puerarius*, *Bonetus*, & *Cobausius*, ipsum corticem incassum datum recensent, cum eodem vero omne tulisse punctum. Præcipue, vti diximus, in paroxysmo, succum nasturtii aquatici, vel solum, vel cum spiritibus salinis volatilibus acidis aut mediis, putredini & narcosi aduersis, quantum fieri potuit, deglutiendum dedimus. Cum his similibusque tentaminibus tempori, medelarum omnium principi, paroxysmum tandem finienti, rem detulimus. Quando solutio adeo fuit imperfecta, vt vix aliqua notabilis accessiones intercederet remissio, ægris veræ febris inflammatae signa habentibus, comate somnolento, vel vigili, tantum non perpetuo obrutis, intense vel cum typhomania delirantibus, attonitis, hemiplecticis, immo necrosi propinquis, nihil utilitatis a febrifugi remedii usu expectari potuit. Tum vero ægrum, velut eiusmodi symptomatis in febrium malignarum aliqua afflictum, cuius cer-

obseruat.
partic. 4.

L

ta

“tium: vnde illud prouerbium
“in somniculosos: ede nasturti-
“um!” de quo *Erasmi* adagia.
Immo & hortense & aquaticum
inter remedia febrifuga locum
meretur a *Sylui* prax, append.

tract. 9. §. 151. & hoc ad quar-
tanam singulariter laudatur ab
Hartmanno prax, chymiatr. c.
139.

(hh) sect. I, §. 5.

ta antidotus non datur, notis artis subsidiis tractauimus, eo nonnunquam cum successu, vbi fideratio omnimoda mortem ineuitabilem non induxit, vt, post vnus alteriusue paroxysm. — tempus, remissio magis eximia obseruata medicamento ληξιπυρε/ω locum fecerit.

§. III

corticis
electio.

Quoties autem illud aduersus formidabilem hunc affectum, vel instare posse visum, vel semel iam aut iterum ingressum, adhibuimus, toties id præcipue dedimus operam, vt sufficiens medicaminis copia, satis efficaci ratione, ante metuendam accessionem intra corpus assumeretur. Reiiicimus (a) corticem impense stypticum & acerbum, insipidum, a specifico sapore & odore alienum, inodorum, foetidum, putridum, cariosum, nigricantem intus aut flauum, pallidumue, læuem etiam extus & quasi politum, item leuiorem & spissum, quodque vulgatissimum vitium est, a ligno, quippe quod vim illam medicam plane non habet, & molem sine vilo fructu auget, haud separatum. Eligimus, qui masticatus gustum acrimonia & amarore multis nauseoso cum aliqua adstriptione ferit, sine eximie austera acerbitate, sapore, qui ex acri & amaro velut leniter aromaticus fit, & peculiari modo aliquantum

(a) v. Blegny remede Anglois p. 18. 1qq.. Savari dictionnaire du commerce. Pomet traité des drogues simples L. III. c. 16. Lemerî dictionnaire tit. Kinakina. Les admirables effets du kinkina p. 28. 1qq. Harris pharmacol. empir. c. 12. Dale pharmacol. P. I. class. 3. sect. 4. §. 7. Mortonius exercit. I. c. 8. p. 55. 1qq. Raii histor. plant. c. de gannanape-

ride. Apinus præf. histor. epidem. Valentini museum museorum. Mangeti bibliotheca pharmaceutica. Hermannî cynos. mater. med. Boeclerus in notis adeamdem. Hellnigius de quinquina Europæorum §. 3. Zornii notæ ad Panconii herbarium. eiusdem botanologia medica, & ibi adducti auctores plurimi.

tum mucidus (b), cui sapor odor (c) etiam exacte respondeat, sine corruptionis putridæ notis. Manibus tentatus frangi potius debet, quam in fibras lignosas discerpi, aut in farinam cariosam dilabi. Præstans est, vbi puncta passim, si fractus soli exponatur, splendescunt (d); si fibrillæ pili instar tenues abscedunt; si colore est intus cinamomum referente, vel magis obscuro seu ferrugineo, forte

L 2

pro

(b) Sapores plurimos, & hinc salia multiplicis generis, in cortice conuenire notat auctor *des admirables effets du quinquina*. p. 16. sqq. eosque eo magis agnoscere, quo diutius pharmacum masticetur: primo enim id reperiri insipidum, deinde acre, postea amarum, & deinde plures semper emergere saporum diuersitates, haud penitus explicabiles, sed gustu certe cognoscendas, quæ optima sit bonitatis nota. Adstrictionis plane mentionem non facit.

(c) Auctor dissertationis de corticis usu cauto & suspecto §. 14. "odorem se nullum, saporem plane non aromaticum, deprehendisse scribit." Quod vnde acciderit nescio: de gustibus disputandum non esse, in proverbio est. *Mortonus* odoratum indignoscendo cortice genuino primas defert, & odorem requirit aromaticum, & peculiari modo mucidum. Aro-

maticum sibi reperiri negat celeberr. *Mangetus*, idcoque aliam speciem *Mortono* putat electam. Odoris aromatici vocabulum obscurius est. Nobis multisque aliis, verus & vulgatus cortex, & mucidum illum singularem plane, & aromaticum, seu acriusculum suaueolentem odorem, a *Mortono* laudatum, spirare manifesto videtur, & quod præcipuum est, effectus illi auctori observatos præstat, qui a nullo adhuc medicamento notati sunt. *Blegny* odorem adeo fragrantem reperit, ut remedii huius myrothecia eum valde suauem spirent. Sub præparatione extracti *Apiniani*, insignis & pluribus gratus emergit odor, quem & aliæ remedii præparationes, infusiones, decoctiones, destillationes, euidenter manifestant: immo sola in puluerem comminutio nares notabilius ferit.

(d) *Harris* l. c.

pro locorum, vbi creuit, diuerſitate (e); quum extus in ſcabra ſuperficie aliquanto obſcurior, fuscus, aut nigricans, gryſeoque ſeu cinereo albicante ſæpe colore, vti plurium arborum cortices, infectus, vel hinc inde diſtinctus (f), & quaſi muſcoſus, appareat. Præ denſiori (g) laudamus tenuiorem ſeu mediocriter craſſum, attamen ſatis grauem, præ-

(e) *Pomet l. c. Les admirables efets du quinquina* p. 30. ſqq. Præſtantiffimus cortex creditur, ſed rariffimus, ex montibus Potoſienſibus delatus, magis fuscus, aromaticus, amarus, acerque. Vulgatus inter nos eſt, qui in Quitoſis regni Peruuiani montibus prope Loxam urbem naſcitur. Inferior montium locus proferre fertur deteriorem, ſpiſſiorem, læuem & extus ex flauo albeſcentem, intus caſtanæ pallidioris colore, & minus amarum; dum ſummitas corticem gignat teneriorem, ſed ſcabrum extus, & fuscum magis, vti intus læuem, magisque rutilum. In media vero accliuitate eum crescere memorant, qui optimus ſit, magis adhuc fuscum, penitus amarum, & aſperior, vt quaſi ſegmentatus videatur. Singulæ tamen ſpecies, modo a genuina arbore deſumantur, eminenti medica, præſertim ad febres, haud deſtituuntur virtute.

(f) Galli id vocant: *chagriné par deſſus*. v. *Savary* voce *quinquina*, & *Blegny remede Anglois*. p. 18. qui ſuperficiem argentinam eſfert. Extrinsecus cinamomeus non æque genuinus habetur. *Pomet l. c.* Nigrum extus, intus cinamomeum, eligit auctor *des admirables effets du quinquina*; album vero extrinsecus, intrinsecus flaueſcentem, minus laudat.

(g) Noluimus cum *Helluigio* de quinquina Europæorum §. 18. adſtipulari vnico *Liſtero*, qui in mantiffa ad exercitat. de hydrophobia p. m. 56. commendat "corticem trunci, craſſitiei & latitudinis volæ manus, magnis & profundis ſulcis conſpicuum, "velut ex vetuſto arbore." Sulcis diſtinctum etiam *Blegny* laudat, & quo aſperior eſt, eo præſtantior merito habetur. *Mortonus* tenerum a ramulis raſum præfert: ſed & in trunco optimarum arborum te.

præfertim vero a ligno leuiori, cuius frusta sæpe immixta esse *Raius* etiam & *Pometus* obseruarunt, & nos plerumque vidimus, probe separatum. Sapor & odor præcipua *indicia præcipua.* sunt indicia, quibus natura singulariter res odoratas & sapidas singulas donauit, raro arti vel mangonio perfecte imitabilibus: & quæ, sensu aliquando percepta, a deceptione quemuis experientia pollentem custodire, sine curioso studio, possunt. Ita specificus ille mucidus sapor & odor facile distinguitur a putrido aquoso, quem corruptus per infeliciores nauigationes & madefactus cortex sæpe spirat, ægris vltra modum nauseosus, & merito ex pharmacopoliis proscribendus. Iisdem sensibus nihil expeditius est, quam *chinam spuriam*, siue *cascarillam*, a vera *cascarilla dignotio.* distinctin-

L 3

stin-

tenerior, & in deteriorum spissior, gigni perhibetur. *Sponius* in *observations sur les fieures & febrifuges*, accurata & diligenti perquisitione se comperisse ait, corticem febrifugum non trunci & ramorum, sed radicum esse. assentit *Raius* loco supra adducto. Præstantissimum esse radicum corticem censet itidem auctor *des admirables effets* p. 29. & dignosci lineolis transuersim superficiem secantibus. Immo exstat vol. 24. n. 290. transact. philosoph. p. 1596. rarior observatio *Oliuerii*, qua arbor hæc *querango* Indis vocari, & fructum ferre dicitur a castanea solo cortice externo distinctum, qui cortex, *chinachina* proprie di-

ctus, primum in vsu fuerit, & ab indigenis, præ alio trunci & ramorum, maximi fiat. Ea vero auctorum illorum fides, & remedii potentia est, vt omnium partium corticem prodesse credibile sit, &, quod *Fracastrorius* de ligno sancto canit, de hac arbore dici posse:

- *spectata nouis virtutibus arbor,*
Spes hominum, externi decus & noua
gloria mundi,
Fortunata deûm manibus, sata semi-
ne sacro.

Semen ipsum *pipitas de quina* Hispanis dici, & febribus remedio esse, *Raius* & *Dalius* memoræ prodiderunt.

stinguere, quæ etiam colore differt, (h) & palato & naribus plerorumque hominum, per singulares sui generis particulas, aliter amaras, minus adstringentes, magisque acres & pingues, nequaquam vero mucidas, aliquanto magis aromatica & fragrans, præsertim vi ignis & fumi suctione videtur (i), quamvis per se odore, nisi accendatur, fere de-

(h) Cortex vterque extus asper est, intus lævior, & vterque sæpissime tenuis tubulatus, & colore cinereo seu argentino, quasi lamella quadam, obductus: sub hac vero, vel ubi hic color externus deest, verus cortex obscurior minusque rutilus quam intus, & sæpe ferrugineus, apparere, sed in pulverem minutus cinamomum totus referre solet. Cascarilla, quando color cinereus extus deficit, quod perquam frequens est, aut ubi is deraditur, extrinsecus intrinsecusque fere sibi similis est, colore obsoleto ferrugineo, quem etiam in pulverem redacta servat, etsi intus aliquantulo pallidior. Hæc vilior species est, vnde esse putato, quod ligno ita permixta non reperiatur, vti cortex verus, cui cariori artes per myropolia magis insidiantur. conf. *Stiffer.* act. laborat. chem. specim. 2. cuius cap. 9. agit de cortice eleuterii, id est cascarilla, pro cortice Peruviano china china vendito. Ibi, quamvis, inquit,

callidi seplasiarii, fallaciam suam velantes, corticem eleuterii sub nomine *cascarilla de la oia*, vel *palo de calenturas*, credulis obtruserint, quibus tamen nominibus Hispani corticem Peruvianum china china dictum denotant; sciant tamen, corticem eleuterii, a Peruviano illo, quoad texturam & virtutes, multum differre. Cortex enim eleuterii particulis resinosus turget, quæ diffracto cortice statim in conspectum prodeunt. Hinc tenax observatur, & difficulter in pulverem abit, ponderositate quoque sua, grato sapore, odore, aliisque qualitatibus, a china china distinctus est. Eleuterii cortex etiam apud *Dalium* in pharmacol. l. c. audit.

(i) Nescio, vtrum præter visitatam corticem Cinchinam de cascarilla sermo sit *Mangeto*, an de Potosiensi veri corticis specie, quum in bibliotheca pharmaceut. T. II. p. 696. sqq. primo quidem dicit; "cortices kin-

kinæ

debiliori, quam verus cortex. Hæc vero in febribus profligandis virtute longissime est inferior, quod expertum quemlibet testor, quamvis ceterum magnopere laudabile, & laudatum (k), sit medicamentum. §. III.

“kinæ sunt crassitie mediocri,
 “foris scabri, paullulum cane-
 “scentes, sæpe musco obducti,
 “intus læues, colore ferrugineo
 “seu cinamomeo, saporis acris
 “& amari: *deinde vero*, hisce pa-
 “tet, *inquit*, quomodo differant ab
 “alio cortice, qui etiam nomine
 “kinkinæ ac corticis Peruuiani
 “nobilatur. Est enim hic te-
 “nuior, foris cinereus, intus ex
 “fusco aut obscuro ferrugineus,
 “saporis acris, amaricantis, sub-
 “pinguis, odoris fragrantis. Cor-
 “tex hic a plurimis præfertur kin-
 “kinæ veræ, quia maior vis aro-
 “matica ei inest. Speciem hanc
Mortono usurpatam putat, qui
 cascarillam plane ignorauit, &
 qui certissime vero cortice so-
 lum vsus est. Similiter fere
 cascarillam describit *Herman-*
nus in cynos. mat. med. nisi
 quod odorem debilem dicit.

(k) Mirum in modum extollitur
 a *Stahlio* in not. ad satyram
 Haruei. “Quis credet, *inquit*,
 “p. 226. quod ille vix a triginta
 “annis cognitus cortex casca-
 “rilla sit remedium, non solum
 “sine vlla concitatione caloris
 “securissime sudori viam ster-
 “uens, sed etiam apprime dis-

“cutiens, & resoluens: *anody-*
 “*num* per hæc ipsa ab omni nar-
 “*cosi* alienum, & tamen hoc et-
 “iam scopo ad sensum efficax:
 “*pectorale* nulli alteri secundum,
 “plerisque vero præferendum:
 “*carminatiuum*, *anticolicum*, *anti-*
 “*dysentericum* præpollens: in nul-
 “la febre sine eximio (modo *pru-*
 “*dente*) vsu adhibendum, si iu-
 “stis scopis applicetur: *peripneu-*
 “*monia* quasi specificum. conf.
 eiusd. præct. colleg. & ibi an-
 notationes *Storchii*. p. 702. sqq.
 Experimenta repetita & compa-
 rata, quæ ingentes illas virtu-
 tes, magna ex parte nouas, huic
 remedio æque, si fieri potest,
 vindicent, ac vero Peruuiano
 cortici vis *ληξιπυρε/ος* dudum
 asserta est, & regulas, quæ lau-
 datum prudentem vsum & iu-
 stos scopos explicent, legitimis-
 que limitibus circumscribant,
 communicari clare & distincte
 cum medicorum filiis, tum ab
 illustri illo auctore, tum a plu-
 ribus viris experientibus, vellem.
 “*Sriffer*. i. c. virtutes, ait, quod at-
 “tinet, febrifugas illi inhærere e-
 “quidem affirmare haud possum,
 “tamen eius vsum in totum haud
 “reiici.

§. III.

usus effi-
cax.

Atque hoc quidem, de quo scribimus, rerum statu, pulverem corticis ita electi subtilissime tritum, in substantia, quod dicunt, longe quippe, vti in confesso est, & in vulgus notum, efficacissima, omnibus anteponimus præparationibus pharmaceuticis & chemicis (a), quas ipsi magni alioquin æstimamus. Exeunte igitur, & in intermissionem, immo vel remissionem satis observabilem (b), terminato paroxysmo, facta vel omissa pro indicationibus euacuatione, drachmam integram pulveris, tertia, immo vel

“reiciendum, cum particulis resinosis & balsamicis corpori nostro
“haud ingratis refertus sit. Idem
“tincturas eleganter inde parare docet, quarum virtutes balsamicas, & diureticas, in phthi-
“si, vti dicit, asthmate, scorbuto, arthritide, calculo, proficuas sibi repertas laudat.

(a) Recte cl. Elias Camerarius system. cautel. medic. p. 494.
“chinæ chinæ essentia in extractum liquidius redacta, conuenientissimum dicitur remedium: præferent tamen ii, quos
“solidior frequentiorque docuerit experientia, pulveris alcoholisati vsum prudentem. Ad mentem Apini, hist. febr. epid. Hersprucc. §. 48. ex vero cortice optimo extractum cum apua parari curamus, & phænomena Apinianis plane similia inuenimus. Feliciter etiam eo sæpe vtimur: sed, hoc morbi

statu, substantiam corticis præponimus, cuius efficaciam certiore exploratam habemus, & ipse ille auctor præfert, vbi morigeros satis ægros habet.
§. 49. Extractum etiam cum vini spiritu paratum adhibuimus alibi cum successu, ad modum auctoris *des admirables effets du kinkina*. p. 119. & *Lentilii* in *etcodr.* p. 127. 220. 1009. Neque ipsam essentiam vulgarem spernimus. Decoctioni etiam & infusioni sua laus manet. Potentius tamen pulverem agere, & cetera spem sæpiusculè frustrari, nemo forsitan expertus negauerit.

(b) cuius, si periculum vrget, vel umbram solum superstitem requirit *Apinus*, sed ad tempus, vbi remissio esse debet, & ad regimen pro diapnoe, quam tunc id remedium potenter & secure promouet, sollicite respicit.
§. 47.

vel altera quauis hora exhibuimus, quocunque modo minime nauseoso (c) deglutiri commode potuit, vt vncia vna, aut etiam amplius, in accessionum interuallis assumpta, vel penitus instantia symptomata auerteret, vel minueret certe, & periculum amoliretur. Et longe tunc profecto tutius maior hæc & repetita, quam exigua &, vano medicamenti timore, refracta & rara dosis, aut nescio quibus correctionibus castrata, præbetur. Quicquid enim metuendum est, id non a corticis particulis naturæ amicis, sed a perniciofa materia morbida est metuendum, quæ, si incassum imbelli remedio tentata fuerit, proximo forte paroxysmo iugulatum relinquet ægrum, quem seruare potuiffes. De hoc morbo fane verum est, quod poeta de animo iracundo canit:

- - - - - nisi seruit,
Imperat: hunc frænis, hunc tu compesce catenis!

Immo eadem fere est huius remedii, quæ aliorum ληξιπυρῆων natura, vt, sicubi impar domandæ luis ferociæ fuerit, proximum paroxysmum, acta magis in motum materia, aliquanto potius fortiolem interdum, quam mitiorem præstet, id quod in morbo haud adeo velociter periculoso non timendum est, sed certo potius omine iuuamen proxime instans præmonstrat: quod passim notatum præfagium sæpissime verum reperimus, si quas febres dosi non statim adæquata tentauimus. Vbicunque enim subitum periculum non timemus, & morbum vel faciliorem fore, vel chronica sua indole lentam magis medelam probe toleraturum, sperare licet; ibi longe minores per qua-

M

tuor

(c) Elegantiores ad palatum & vsum præparationes descriptæ exstant apud omnes passim, quos hac scriptione nominauimus, auctores, & mirum foret, ni,

eligendo & mutando, reperire aliquas possis, quæ diuturniori etiam, vbi opus est, usu, nauseantibus ægris abblandiantur,

tuor plurimumue horarum intervalla doses, ad scrupulum circiter, vel dimidium, vel minus etiam ministramus, memores illius Hippocratici: contraria sensim induci, & inetrquiesci debere. His autem in casibus rem aleæ nequaquam committendam arbitramur. Quare neque tutum heic existimamus, quod in febribus longis & pertinacioribus, & vbi ventriculus satis promte digerit, alia sæpe medela quavis irrita, feliciter sequimur, quodque ante *Talborium* (d) secuti sunt medici tantum non omnes, schedulæ

(d) *Talborius* ille ipse est pharmacopœi filius, Anglus, empiricus, de cuius methodo tam egregia laudat *Pechlin*. L. II. obseru. 21. vbi aliquid magis arcani subesse cl. *Cobanſenio* persuasit omiſſa nominis & methodi descriptio. v. eius archeus februm faber. p. 102. Quare, & quia ipsa præparandi ratio adeo olim decantata, obsoleta fere, & haud reiicula tamen esse videtur, quamuis moderatione sæpe & discretionem opus habeat, excerpta huc ex *Blegny* opusculo *du remede Anglois* p. 41. ſqq. quod deinde latine zodiaco medico insertum est anno V. mense Ianuario, præcipua capita referre placet, quod paucis fieri potest. Tres sunt infusiones, quæ primarium medicamentum constituunt. Corticis Peruvianæ probe electi & in subtilissimum pollinem re-

“diem vnam vel alteram idem-
 “tidem succo petroselini, foeniculi, apii, tuſſilaginis, hederæ terreſtris, pentaphylli, decocto anisi, tinctura rosarum, aceto ſcillitico, aut ſimili, pro conditione morbi & ægroti. Hinc ſenſim affunduntur vini rubri menſuræ XV. ſeu libræ XXX. ſtatimque & deinde quotidie probe agitantur, obturatur vas, fit infuſio frigida per dies octo: dein colatur vinum per pannum arcum duplicatum, & in lagenâ vitreâ ad vſum ſeruatur, tribus menſibus incorruptum. Dantur poſt acceſſionem vnciæ tres, quatuor, quinque, vel ſex, pro doſi, & deinde ſingulis trihoriiis, extra & per ipſos, vbi opus videtur, paroxyſmos, cum ſucco citri aut aurantiorum. Biſ horio ante medicinam cibum quemcunque aptum dare neceſſarium

metho-
 dus Tal-
 boriana,

dulæ illius antiquæ Romanæ, recoctum a recentioribus etiam quibusdam auctoribus, monitum, vt vnico præbio ad drachmas circiter duas dato duabus vel tribus horis ante paroxysmum, vbi maxima sit integritas, febrim oppugnemus, idque, quoad opus videatur, eo solum tempore repe-

M 2

ta-

um habetur. v. præcipue *les admirables effets du kinkina* p. 48. sq. Vbi vnus paroxysmus iam non rediit, mane solum & vesperi per quinque dies præbium sumitur. Residuus puluis, addita denuo libra dimidia, per decem diem cum eadem vini quantitate infunditur. Huius secundi vini per octo dies mane dosis propinatur. Residua iterum materies similiter, sed sine nouo additamento, infunditur, & tertium hoc vinum per duas hebdomades alterno, hinc per duas alias tertio quouis mane exhibetur, donec ex omnibus infusionibus octo mensuræ consumptæ sint. Pertinacioribus febribus opponuntur drachmæ quatuor vel sex electarii confecti ex puluere corticis cum syrupo cydoniorum aut limonum, bis quoti die: aut singulis infusi dosibus pro re nata instillantur guttæ quinque vel octo tincturæ, ex corticis in puluerem minuti vnciis duabus, cum spiritus vini vnciis octo ad solem per quindecim dies digestis, & filtratis, paratæ. Verum sub hoc

velo tinctura opii latuisse videtur. (v. *Blegny*. p. 82.) qua diarrhoeas maxime, vel tusses, & dolores feбри iunctos moderari interdum ex re visum est. Descriptionem & vsum tincturæ Talborianæ ex opio, sassafras & asaro habet libellus *les admirables effets du quinquina* p. 134. sqq. Alius vbi adstricta fuit, tria vel quatuor cochlearia tincturæ hieræ pieræ cum vino paratæ singulis infusi præbiis addere placuit. Hæc illa est methodus, quam rex Galliae ab Anglo empirico duobus milibus Ludouicorum aureorum & annuo stipendio totidem Francorum, addita dignitate equestri, emtam in publicos vsus euulgauit, quia omnibus febribus intermittentibus cito, tuto, & sine reuersionis metu debellandis, sufficere prædicta est. Agnouerunt certe vel inuiti, ne dicam inuidentes, medici artis peritissimi, melius huic empirico, & constantius, quam sibi ex voto cedere corticis vsum, & ante editionem publicam aliqui iam hariolati sunt

tamus, quæ methodus omnibus aliis, tamquam vnice efficax, præfertur a *Liftero* (e). Atque vbi medicus haud satis mature ante accessionem accedat, quin dimidiæ minimum vnciæ pondus sensim ministrari possit, manum de tabula abstinendam, putamus. La-

sunt, post multa, vt diuinarent, tentamina, hanc rem, quam negare non poterant, singulari præparationi, vel multiplicatis dosibus deberi, certissimæ rationi paroxysmos recidiuos præcauendi: vt ait *Blegny* zodiac. ann. 1. m. Ianuar. obs. 1. Rex ipse Ludouicus, & plurimi ex eius familia principes, & alii magnates, & ingens hominum numerus, hac methodo conuauerunt ex febribus intermittentibus & continuis. conf. *les admirables effets du quinquina*, libellus Parisiis editus 1689. auspiciis *Fagonii* comitis architectorum, vbi docetur ratio Talborianam methodum ad temperamenta, ætates, & morbi differentias accommodandi, mutando vehiculum & dosin, ac substituendo aut addendo substantiam corticis, aut extractum. Hinc nata est primum methodus nunc vbique fere recepta, qua cortex post paroxysmum, & deinde per aliquot horarum interualla, partitis vicibus, assumitur, & ipso sanitatis tempore diu continuatur, quum antea medici, solitum in vsu me-

dicamentorum febrifugorum amarorum morem secuti, omnes breui ante accessionem hoc remedium dederant, idque plerumque, simulac sanitas rediisse visa erat, seposuerant, idem illud, repetente forsā febre, repetituri, donec vel, tempore adiuuante, perpetuo enanesceret morbus, vel aliam faciem indueret, & medentum circulos plane turbaret. Hinc ergo illa laudatio *Pechliniana*, haud profecto iniqua, si mentem acutissimi viri recte intueamur, qui empirici inuentum docta methodo moderari procul dubio nouerat.

(e) in mantissa ad exercitat. de hydrophob. p. m. 55. sqq. Probatur etiam *Doleo* encyclop. med. p. 185. Consentire videtur vir experientissimus, Io. Maurit. *Hoffmannus*, in notis ad *Hartmanni* praxin chimiatri. p. 980. *Bartholinus* qui hist. anat. cent. 5. hist. 50. schedulam illam Romanam integram exhibet, proficuum eius methodi vsum Romanæ aliquot hominum millia experta esse testatur, quum anno.

Laborabat ante aliquot annos vir, in quadam vicinæ nobis prouinciæ vrbe, fere sexagenarius febre tertiana intermittente soporosa. Accitus medicus magni nominis instantem paroxysmum exitiosum fore ex feralibus indiciis auguratus, & vnam ratus spem superesse in specificæ antidoti virtute, post satis longas consultationes & disceptationes, corticis dosin vnam exhibuit; sed, superueniente ante alteram paroxysmo, nihil inde opis pro auertendo triftis prognostici euentu præstari potuisse expertus est.

Datum pro re nata felicissime est medicamentum vel solum, vel additis aut interpositis succo nasturtii aquatici, & inde paratis, potu theæ, café, spiritibus & salibus volatilibus acidis, alcalinis, mediis, qui & venenis soporiferis aduersantur, & corticis virtutem intendere creduntur *Raio*, *Pitcarnio*, *Heluetio*, *Hoffmanno*, *Mangeto*, *Cobausio*, & aliis. Redeunte forsan paroxysmo, qui, si recte fiant omnia, teste multoties reperita experientia, leuior & periculi expers futurus est, non, nisi quæ temperant & reficiunt, dare licebit, omisso tantisper cortice, donec accedat declinatio. Regimen & διαφωgnσις, quæ, æque ac διαγενσις & aliæ excretiones, naturæ roboratæ viribus expeditius a cortice succedere solet, iusto in moderamine seruari debet. Paroxysmo & sudore penitus exantlato remouenda sunt lintea halitu febriculoso inquinata, quæ mutatio deinde etiam ad plenam vsque sanitatem eo tempore repeti debet, ea cum cautione, vt lintea probe siccata, & alii forte homini sano per, noctem adhibita vsurpentur.

§. V.

“anno 1653. febres malignæ
 “quartanæ simplices & duplices
 “in vrbe grassarentur. *Schelham-*
mer in genuina febrium curan-
 darum methodo p. 142. & ante
 “& post paroxysmum officium

“præstare corticem expertus me-
 “morat, illud autem non nisi
 “præparato prius sanguine, hoc
 “vero semper, vt medicus de ef-
 “fectu securus esse possit.

§. V.

*usus con-
tinuatus.*

Declinante accessione repetendus est statim cortex, nulla alia medicina, nisi quid urgeat, interpolatus, in notabilium paroxysmorum intervallis tertia vel quarta quavis hora dandus, neque desistendum est prius, quam paroxysmi fugati sint penitus, & æger cum sanitate in gratiam rediisse videatur: adiuuante optima diæta (a), &, quam primum fieri potest, moderato motu in aere liberiori puriorique, (b) Pulsus æquabiliter perpetuo bonus sit, lingua

(a) Hanc vbiuis, apud auctores descriptam huc exscribere opus non est. Id tamen hic notare placet, vtile esse illud *Talborianum* monitum, cibo aliquo conuenienti, bihorio circiter ante & post corticem præbitum, sustentandum esse ægrum, habita tamen paroxysmi ratione, qui præsens vel proxime imminens nutritionem prohibet. Sunt qui, neglecta hac de sumendo alimento admonitione, a vi remedii potenter digerente, & tonum ventriculi, qui per febres debilis est, roborante, dolorem quemdam stomachi rodentem, &, vbi teneriores sunt, quasi leue animi deliquium patiuntur, quemadmodum ab exinanitione longaue fame contingere solet, conf. *les admirables effets du quinquina* p. 49.

*cubitus
in lecto.*

(b) Experientia tamen testatur, metuendum non esse, ne per necessarium debilibus in lecto

cubitus, teporemque moderatum & æquabilem, efficacia remedii certissimi sufflaminetur, quod videtur innuere *Sydenhamius* ep. I. p. 383. *Rains* in histor. plant. c. de gannanaperide, eadem quæ nos de hac *Sydenhamiana* cautione expertus monet. Immo potius exhortamur ægros, vt tempore paroxysmi, etiamsi is semel iam iterumque non redierit, lectum petant, vt vires conseruent, & sponte forsan euenientem *diaphoresis* caute expectent. In omnibus morbis acutis, & in febrium paroxysmis, & in quavis debilitate insigni, & vbi lipothymia timetur, a doloribus, sanguinis alique fluxibus, puerperio, abortu, immo a sanguinis missione, regula practica, vtilissima est, vt æger, quantum fieri potest, quietus, in situ fere horizontali, seruetur, capite non nisi

gua sana, vrina qualis per sanitatem consueta, vel solito limpidior aliquantum & copiosior, appetitus naturalis, vel naturali acrior, nullus dolor, nulla functionis turbatio, quæ sub febre acciderunt, præsertim per interualla paroxysmorum, affligat amplius, lassitudo corporis quasi vlcerosa, & cutis color febrilis euauerit, antequam a continenti corticis usu desistas. Atque hæc, siquid in arte certi est, certissime ita euenient (c) intra vnus plerumque, vel saltem alterius hebdomadis decursum, nisi rarius leuiusculæ quædam sine febre reliquiæ, vel molestiæ consuetæ ante morbum, vel aliunde ortæ, remaneant, quæ cedere indies magis magisque medelæ continuatæ detrectent, atque ideo, facta intercapedine, ὑστερήσιν paulisper expectari suadeant. Imminui dosis periculo superato potest, sed non facile, his quidem in casibus, vbi vitæ periculum instans adfuit, infra scrupulum vnum, vel drachmam dimidi-

nisi pauxillum erectiori, ne, sanguine difficilius adscendente ad cerebrum, ceterasque partes superiores, tum cor cum reliquis visceribus inferioribus obruatur, tum ipsa neruorum fibrarumque motricium œconomia, omnibus corporis functionibus conseruatu necessaria, labascit. Graues sæpe molestias, immo noxas & pericula, a spreto hoc vel neglecto monito obseruauimus. Conspirat nobiscum elegans dissertatio *Hoffmanniana* de situ erecto in morbis acutis periculoso, & eiusdem viri medic. consult. vol. 2. p. 76.

(c) Experientia euincit, non deberi remedio, sed molitioni

non adæquatæ & præter rem timidæ, quod *Ramazzinus* p. 226. plenam ἀπυρεξίαν cortice obtineri non credidit, pulsu semper remanente paruo, & cum aliqua frequentia. Exscripsit hunc errorem manifestissimum, rem plane non expertus auctor de impostura corticis p. 12. Prouoco ad ceteros, quos passim nominaui, obseruatores omnes, & quemlibet medicum expertum, & plura inter nos experimentorum milia. Experientia perfecta refellit imperfectam, continuata abruptam, simplex eam, quæ variis frustra medelis aliis interturbatur.

midiam, vel quantum fere æquipolleat decocti aut infusi, ter, quater, quinquies, vel sexies, si fieri potest, quotidie assumendum. Pauciora enim vel minora præbia haud adeo fidum spondebunt successum, sed repullulanti febris violentioris repressæ pabulo tempus fortasse largientur: dum ex aduerso amplior paullo dosis nihil omnino metueadum relinquit. Vbique tamen iusta est habenda ratio digestionis & *εὐφορίας*, quomodo natura soluat, & in vsus vertat datum remedium. Quod si, dum hæc fiunt, plenitudinis humorum signa appareant, quæ plenæ curationi obfint, tutius iam, exantlato discrimine, & coctis specifico remedio humoribus, euacuationem aliquam moliri licet (d), subiuncto tamen statim rursus & continuato, quoad opus est, cortice: cui tunc, si ex re videatur, apta etiam misceri possunt cathartica, more *Lancisii* (e), *Trauersarii* (f), *Hoffmanni* (g), & aliorum (h): vel tunc etiam rursus postponi, quando superato morbo plena coctio præstita, & humorum tamen copia expurganda esse videtur (i). Idem esto de venæ sectione, si ex methodo indicatur, iudicium. Proscribendus autem est vulgi indocti error, quo necessaria vbique statuitur post corticem purgatio, vt nocituræ, si diis placet, remedii particulæ, ex corpore eiiciantur, cuiusmodi homines scite interrogat cl. *Cobausen*, num quod habeant remedium *chinagogum*? quemadmodum *hydragoga*, *cholagoga*, *phlegmagoga*, singularia dicuntur. Ostende (k), inquit, remedium, quod particulas corticis noxias,

(d) *Bianchi* histor, hepat. p. 282. sq. *Berger*, in cortice vindictis. §. 8.

(e) L. II. epid. 4. c. 8. §. 22.

(f) ibid. p. 304. sq.

(g) med. system. T. 4. p. 64.

(h) vt *Talborii* ap. *Blegny remède Anglois*. p. 53. sqq. *Bianchi*. p. 283. 644. *Hermann*. cynos. mat.

med. p. 208.

(i) *Bianchi*. l. c. *Zuingerus* med. pract. c. de quartana. De causa dissensus *Sydenhamii* & aliorum infra dicemus, vbi de reuersionibus febrium, quas illi ab omni purgatione metuant, agendum est.

(k) p. 62.

“xias, sanguini immistas, & vna febrilem præcipitatum educat, & Phyllida solus habebis. Sanguinis fluxus naturalis & consuetus vsum corticis non prohibet, si eo opus esse videatur. Attamen sub regulari mensium & lochiorum fluxu lubenter suspendimus manum, & neque alia remedia quantumcunque generosa, neque hoc ipsum exhibemus, nisi grauis indicatio vrgeat. Fluxus autem irregularis & morbosus, vti ceteræ sub febribus euenientes excretionum turbæ, continuato remedio felicissime in iustum ordinem & modum redigitur.

§. VI.

Symptomatum a febriculosi Protei reliquiis, vel ægri constitutione, dum curatio durat, emergentium ratio haberi debet, mixtis ex arte, si quibus opus est, aliis præfidiis, quæ præcipuo medicamento locum tempusque non præripiant. Nolumus heic figillatim de singulis agere, quod dudum alii, quos passim adduximus auctores, factitarunt, & methodus medendi specialis quemlibet medicum docere debet. Pauca, post febres maxime soporosas, aliasque, præsertim ante perfectam sanationem, & si minus sufficienter datus est cortex, & vbi penitus omissus est, obseruata recensere breuiter lubet: quæ pleraque omnia continuato & repetito remedio cedunt, interdum alia adminicula expetunt. Quibusdam hæmorrhoides cæcæ cum tenesmo molesto & aluo adstricta prodeunt, sed tempore & continuato remedii vsu facile & certo euanescent, adiectis aut interpositis forte medicamentis ex nitro, aut quæ virtute salina amara cathartica eius naturam æmulantur (a), floribus item vel lacte sulfuris (b), & ipso millefolii decocto, & quod fin-

Symptomata emergentia,

hæmorrhoides cæcæ, tenesmus, alui adstrictio,

(a) v. *Lifter.* de fontibus medicatis Angliæ. c. I. §. 4. 5.

(b) quod singulare est, & plerumque ad dimidiam integramue

drachmam, immo sæpe ad aliquot grana datum, & repetitum, aluum cum foetore sulfureo soluit,

aurium
tinnitus,
surditas,
temulen-
tia.
rheuma-
tismus.

singulariter vel solum profuisse scimus, duobus forsan mercurii dulcis granis (c) vespertinae cuius corticis dosi additis. Extrinsecus, ubi opus fuit, adiuuimus enematibus nitrosis, sacculis, fotibusque ex hyoscyami foliis & sambuci floribus, albo Græco (d), aut similibus in lacte coctis, vel spiritu, ubi ardor id permittit, camphorato madefactis, & ipso vnguento albo camphorato aut simili remedio saturnino, ubi tutum visum est sanguinem eo loci affluentem præpedire, inuncto vel suppositorii ope profundius immisso, hirudinibus etiam nonnunquam ob turgentia vasa applicatis. Aurium tinnitus cum surditate aliqua (e) & capitis temulentia, solo corticis continuato usu, & morbo ita deuicto, sensim sponte cessat: aliquando venæ sectionem interea administrandam requirit: rarius in abscessum auris, fotu lactis, cataplasmatibus, similibusque maturandum, terminatur. Rheumatismum (f), quem post *Sydenhamium* ex febre, vel proprio motu & naturæ ope, vel repetito corticis usu, curata, obser-

uit, & asthmaticæ oppressioni, & colicis doloribus cardialgicisque, ut plures virtutes taceam, egregium leuamen præbet, ut mirum adeo sit, esse auctores, qui id remedium inter calces inertes reponant. conf. cel. *Lentilius* iatromn. p. 73. 74. *Londonici* pharmacia differt. I. p. m. 256.

(c) v. *Hoffmann*. med. system. T. III. p. 64. sq. *Iunckeri* notæ in materiam medicam tabul. 8. p. 256. sq.

(d) v. cl. *Storchii* siue *Pelargi* eteodromus I. p. 128. 281. qui postremum hoc medicamentum spiritu vini Rhenani dilutum

pro insigni *ἐντορῖσιν* laudat. Neque id non respondet experientia.

(e) *Mortonus* exercit. I. c. 7. p. 51. "fidenter, inquit, dico, idque
"postquam iam ad 25. annos
"quotidiano usu corticis vires
"explorando expertus sum, me
"nusquam nouisse aliquid mali ab
"eius usu cuiquam euenisse, præ-
"ter surditatem aliqualem, quam
"sponte illico a morbo euicto, vel
"pulueris omissione, cessare
"semper obseruaui.

(f) Epist. I. p. m. 376. "de cortice,
"inquit, Peruuiano vere affirmare
"possum, non obstante tam vul-
gi,

seruauimus, fustulit emplastrum de hyoscyamo (g) *Ludouici*, vere auctori polychrestum dictum, parti dolenti statim admotum & gestatum, non intermisso intus cortice, & interdum addita, ad *Sydenhamii* mentem, ari radice & aliis *σκελετυγβης* remediis, & misso itidem, si res postulauit, sanguine. Tussēs, dolores, diarrhœas, quæ vbi febris nondum superata penitus est, haud raro ei sese associant, & dum modum excedunt, felicem remedii effectum impediunt,

tussēs,
dolores,
diarrhœa.

N 2

unt,

“gi, quam *perpaucorum ex doctis*
 “præiudicio, me nihil mali ægris
 “accidisse ab eius vsu vidisse vn-
 “quam, vel cum ratione suspi-
 “cari potuisse, nisi quod illi, qui
 “longum & repetitum corticis
 “Peruuiani vsum experti sunt,
 “in speciem quandam rheuma-
 “tismi scorbutici nonnunquam
 “ineidunt. Hoc autem malum
 “perquam raro ex hac occasione
 “nascitur, & quando accidit,
 “facillime remediis cedit. add.
 histor. morb. acut. sect. VI. c.
 5. p. 351. sqq.

(g) v. *Ludouici* pharmac. diff. I. p. m. 307. & alibi. Quando materia vel glandulis *Hauerianis*, vel partibus musculi alicuius tendinosi, altius impacta & arctius fibræ tensis constricta est, tunc medela reliqui corporis, & fibrarum motricium robur, vix sufficiunt; sed opus est remedio topico mature applicato, quod stricturam dolorosam viasque laxet, & emolliendo di-

gerendoque, motui reddat humores ob regressum negatum stagnantes. Qua cautione tempestiue obseruata, promte saepe discussimus eos rheumatismos artuum, quos scorbuticos vocant, quosque alias valde chronicos, & ægre deinde expugnabiles, notare licet. Non loquor de arthritide fixa typica, ex genere podagræ, neque de vaga scorbutica, aut etiam febre arthritica, neque de congestionē sanguinea calidiori, neque de secessione apoplectica aut paralytica; sed de fluxione feri acris & visceri, seu scorbutica, ad iuncturam tendinesque vnius membri dolorifica, quod malum vulgo rheumatismus frigidus, *Palter* *Fluß*, dictum, aberrante natura firmiter ibi figitur, si in principio negligatur: contra, si promte resolutum sit, medicamentis intro datis subigi, restitutisque in ordinem excretionibus, elidi potest.

unt, moderari expeditum est, quod dudum plurimi auctores annotarunt, addito singulis vel alternis corticis dosibus leui anodyno, verbi causa laudani liquidi *Sydenhamii* guttulis tribus, quatuor, pluribus, si soporis metus iam non vrget. Obseruauimus vero aliquoties, exantlata iam febre, & vbi cessauimus a medela, vel vbi febris etiam sine cortice a motibus suis defuit, in iis maxime ægris, qui sanguine hæmorrhoidali, & sero scorbutico turgere visi sunt, superesse diarrhœam feri biliosi indolentem, vel dolorificam, mucos inter dum sanguinolento mixtam, quæ res, si medicationem exposcere, ob appetitus & virium languorem, & febris recidiuæ metum, visa est, egregium auxilium, sine adstrictionis præposteræ nota, sensim præbuit aqua mineralis Emsana (h), calide mane ad libras circiter duas hausta, &

(h) Eximium hoc aduersus varias diarrhœarum causas & tutissimum remedium, monente medico illustri, tum in his casibus; tum etiam, quamuis minori dosi, ad libram vnâ vel infra, in ipsis febribus acutis, verbi causa in pleuritide, vbi alui fluxus superuenit, & demulceri debere reputatus est; tum denique in diarrhœis biliosis & scorbuticis & hæmorrhoidalibus chronicis, feliciter sæpe experti sumus. Ad chronicos alui fluxus nouum hodie aliquod in Gallia celebratur remedium, in hac forte diarrhœa febrili vtile futurum, cortex ex Guiana, Franciæ orientalis insula, delatus, arboris *simarouba* dictæ, cu-

ius ante annum portionem transmisit vir celeb. Antonius de *Jussieu*, botanicus & medicus Parisinus excellens, vna cum dissertatione ab ipso disputata: an inueteratis alui fluxibus *simarouba*? Ibi de nouo hoc cortice Guianensi, parem iam, ait, "quindecim abhinc annis apud nos, quam apud Guianenses, "effectum constanter præstat: "color ei ex albo flauescens, nullus odor, sapor subamarus, lentescens fibris constans, candido, leuissimo, insipidoque "radicum, stipitum, truncique ligno hærens, a quo facile separatur. Decoctus primo ad vnciam vnâ aut semissem in minima

simarouba.

& continuata, donec aluina proluuies, diuresi aucta, & temperatis humoribus, cessarit. Immo ipsi febrifugæ medicationi aquas hasce innocuas sociare idemtidem proficuum reperimus. Pomeridie & vesperi interdum simul addidimus purgantis catholici *Glauberi* granum dimidium, vel vnum, in pilulam formatum, aut pulueri alicui absorbenti, aut ipsi cortici, remixtum, quod medicamentum ea dosi aluum haud sollicitat, & in vetustis diarrhœis, ob vim glandulas obstructas penetrandi & lympham acrem

N 3

tem-

“nima aquæ copia, sic apud nos,
 “vt in Guiana, propinatus, vo-
 “mitum sæpe, incommodosque
 “fere semper sudores, & maio-
 “ra nonnunquam feri sangui-
 “nisque profluuia promouit:
 “quo factum est, vt pane obli-
 “uioni datus sit: sed correctis
 “dosibus experientia rerum ma-
 “gistra salubritatem attigit. Cor-
 “ticis minutim secti drachmas
 “duas in aquæ libris duabus ad
 “tertiæ humiditatis consumptio-
 “nem decoque, decocti in doses
 “quatuor diuisi vnam tertia qua-
 “que hora tepidam propina, vel
 “corticis aut ligni pulueratorum
 “drachmam semissem in aquæ
 “puræ vncijs duabus dilutam,
 “aut cum adianthi syrupo in bo-
 “lum redactam pro vna dosi,
 “hora opportuna præbe, repe-
 “titis huius medicaminis sub
 “qualibet forma dosibus, ad in-
 “tegram sanationem. Perfici-
 “tur illa absque vilo decocti po-

“tus fastidio, vlla per vomitum,
 “vel per secessum euacuatione;
 “sedantur tamen vnus diei spa-
 “tio dolorum cruciatus, redit
 “cito somnus, vrinæ fiunt copi-
 “osiores & limpidæ, rariores e-
 “uadunt euacuationes, sæcum
 “odor foetidus cessat, color im-
 “mutatur, e liquidis incrassæ-
 “scunt, cibos æger appetit, &
 “breui reficitur. Succu neruei
 “deprauationem corrigendi, &
 “motus frequentiam coercendi
 “gummi - resinosæ simaroubæ
 “partes vim habent. Saluis fun-
 “ctionibus aliis conuulsiuos
 “motus sanat, intestinis balsa-
 “mum suppeditat, stomachum
 “corroborat, ciborum appeten-
 “tiam excitat, eorumque digesti-
 “oni amaris, incisuiisque parti-
 “bus fauet, nec non & erosæ in-
 “testinorum membranæ interi-
 “ori sublatum ab acrioribus ex-
 “crementis mucum restituit.
 Noua

temperandi, & tonum minorum fibrillarum & vasculorum roborandi, quæ sulfuribus inesse solet, felici experientia nobilitatum, & inter, febrifuga haud postremum est. Tussis etiam nonnunquam febre exantlata remansit, id quod, maxime sub autumnum hiememque, & primo vere, frequens fuit, & febre naturæ & leuibus remediis cedente sæpius euenit, exanthemate illo forsán leuiter

“Nouo ergo efficacissimoque
 “medicamine simplicium classis
 “hoc cortice locupletior fiet,
 “cum singulari antispasmodica
 “virtute, stomachica narcoti-
 “caue vulgaria præcellat, cum
 “adstringentia longe superet,
 “quæ non impune, fluentibus hæ-
 “morrhoidibus aut mulierum
 “catameniis, interius præbentur,
 “feliciterque, sumto simaroubæ
 “decocto, cessante noxio alui
 “fluxu, euacuanda fluentiaque
 “cetera libere ac secure elimi-
 “nentur, vnde & antihysterica
 “vi plerumque pollere pluribus
 “experimentis probatum est.
 “Euacuatis iam stomachi prima-
 “rumque viarum, sordibus, fa-
 “ctum mitius malum semidrach-
 “mæ ligni puluerati vni vel al-
 “teri dosi quandoque cedit, &
 “contra, accedente cacochymia
 “ad sæua morbi symptomata, non
 “nisi pluribus repetitis decocti
 “corticis dosibus vincitur. Cor-
 “tici Guiano seroso biliosos,
 “sanguinolentos, mucososque

“alui fluxus, a continuo intesti-
 “norum conuulsuo motu inue-
 “terascens, illæsa stomachi
 “functione, & absque morsu
 “sanare, concedatur. Licet
 “vnica Guiane corticis decocti
 “aut pulueris dosi etiam rebel-
 “les diarrhœas sanatas esse com-
 “pertum sit, num minoris ideo
 “habendus, si aliquando non nisi
 “quartæ aut sextæ potione mor-
 “bum vicerit? Diarrhœa aut dys-
 “enteria pluribus a mensibus,
 “vel ab annis, laborantium ma-
 “iorem numerum hoc medica-
 “mine incolumitatem citius cer-
 “tiusque, quam ab vlllo quolibet
 “alio, recuperasse sufficit, idque
 “absque vlllo fastidio, saluis cete-
 “ris functionibus, & sine vlllo fu-
 “turi alias incommodi periculo.
 Hæc, de nouo & per Germa-
 niam fere incognito medica-
 mento, ex doctissimi viri egre-
 gio schediasmate excerpere,
 & vltiori experientiæ com-
 mendare, data hac occasione,
 haud abs re visum est.

uiter vlceroso, quod circa labia critice euenire solet, ad bronchia delato, immo interdum ipsis pulmonibus, vbi natura haud satis sana & robusta fuit, labem minante. Tum vero aquæ Selteranæ egregiam plane opem præstiterunt. Substituimus sæpe, aut interposuimus, præsertim vbi plus pituitæ & repletionis adesse iudicauimus, remedium *Riuerii*, quo ille solo passim in obseruationibus plurimas febres chronicas persanatas a sese memorat, & nos, si catharsis indicata est, a nobis memorare possumus, exhibitum quouis mane infusum aqueum foliorum fennædrachmæ circiter vnus, & salis tartari dimidiæ, aucta vel minuta dosi prout res poposcit, addita nonnunquam tamarindorum pulpa & manna ad vnciam dimidiam vel vnam, & si quid aliud morbo aut symptomati dari debere visum est. Idem remedium *Riuerianum* spleneticis & spasmodicis flatulentis hypochondriorum pathematibus febrim excipientibus egregie profuit: in his tamen, si grauius vel pertinacius affligerunt, vel vetusta iam fuerunt, sacra anchora fuit, post febrem penitus extinctam, legitimus vsus limaturæ vel salis martis, vel acidularum, præcipue Pyrmon-tanarum, aut etiam Driburgensium: qui etiam sæpe solus finem sensim imponit rebellibus aduersus plerorumque remediorum virtutem febribus, [chronicæ maxime, neque subito formidandæ, at in hypochondriorum obstructi-onibus radicatæ indolis, vel certe egregie præparat viscera & humores, vt ceteris medelis, antehac infructuosis, locus deinde fiat, vt cum fructu vsurpentur. Similiter sce-letyrben, aliaque scorbuti post febres symptomata expugna-re licuit, aquis, pro re nata, lacte mixtis. Spadanas etiam & Schvvalbacenses, vbi mitius agendum fuit, vbi febricula ex hypochondriis lenta accessit, aut quando illarum æger consuetudine iam antea vsus est, laudamus.

passiones
hypochon-
driacæ.

scorbu-
tus, febris
lenta.

Superioris anni vere medicinam fecimus feminæ nobili, obseruat.
partic. 15.

bili, in quartana duplici continua graui & periculum minante. Cortice legitime dato & repetito febris cum omnibus symptomatibus sine reuersione cessauit. Superfuit tamen languor membrorum & dolor, velut sceletyrbe, donec fuetum a pluribus annis ob pathemata lienosa potum aquæ Spadanæ incepit: quo vix per biduum cœpto, symptoma illud incantamenti instar euauit.

Neque possumus, quin memoremus remedium, quod, in febriculis lentis hypochondriacis & scorbuto post febres ex intermittentium genere, vel solum omnem sæpe paginam absoluit, vel & remedii magis tonici martialis, aut, si opus est, febrifugi vsui præmissum, lentas viscerum obstructions expedit, salia exuberantia & peregrina corrigit, & per vrinam maxime euacuat, & calorem sanguinis fibrarumque demulcet. Serum lactis dico, vel cum cremore tartari aut alio sale acido probe depurandum, in quo sero octo vel decem frustra chalybis igniti extingui curare solemus; vel nouum illud ad celeb. *Hoffmanni* mentem ex sale dulci seu saccharo lactis paratum (i). Præbe-
mus

(i) Lac recenter mulctum in patina larga, carbonum igne, ad puluerem flauescentem grumosum exsiccat. Pulueri tantum aquæ purissimæ affunditur, quantum vapore perditum est: hæc inuicem bulliunt, & liquamen colatum pro sero vsurpatur. Laudatur passim in medicina consultatoria, & peculiari dissertatione de feri lactis virtute longe saluberrima §. 12-15. quo libello generatim vis & vsus feri lactis egregie docetur. Nos in præparatio-

ne feri huius *Hoffmanniani* notamus, non vrgeri debere exhalationem super carbonum ignem ad plenam vsque pulueris exsiccationem. Facile enim empyreuma concipitur, ni impense calorem temperes. Massa adhuc leuiter humida ad solem, vel super fornacem tepidum, vel sine igne aut calore, breui felicius sponte siccatur. Id quoque monemus, disperdi exhalatione teneram illam, & sale volatili haud destitutam a-
quam

mus mensuram circiter vnam mane acidularum more: repetimus nonnunquam dimidium pomeridie. Si scorbuti, seu spleneticae passionis, euidentiores indicationes sunt, incoquimus leuiter vnius aut alterius plantae, ex his, quae specificè antiscorbuticae haud immerito audiunt, cochleariae, nasturtii, chelidonii minoris, trifolii fibrini, & temperati-
orum, beccabungae, acetosae, acetosellae, nummulariae, manipulos forte duos, & serum cum expressione forti co-
latum potui damus, aut primo haustui succum ex talibus ex-
pressum ad vncias fere quatuor miscemus. Ita ad mensem
dimidium, aut integrum, aut quoad medela magis magis-
que sensim prodesse videtur, continuamus, & efficientiam
notamus insignem.

§. VII.

In promptu foret multa felicitis experientiae propriae & alienae exempla particularia, curatarum illa, quam pertra-
ctauimus, methodo, corticisque Cinchinae ope, febrium
soporosarum & apoplecticarum recensere, quod alia forte
occasione licebit, si deus otium fecerit. Neque vero ne-
gligenti aut abrupta experiendi ratione vtimur. Quam
possumus curiosissime in euentus omnes inquirimus. Si
qui sunt aegri, qui, per medentes & consultores & mede-
las clanculum euagando, se forte primum, deinde simula-
tione nos decipiunt, pauci sunt. Multorum etiam, qui-
bus mederi solemus, vitas conscribimus medicas, pro vsu
nostro & aegrorum. Hoc est, quidquid circa eorum vale-
tudinem memorabile accidit, id vno contextu, pro tem-
poris ordine, in chartam coniicio, historicus fidelis, vt e-
uentus

*Exempla
aliquot
singularia
cura-
tarum fe-
brium so-
porosa-
rum.*

O

quam lactis animale, neque
eam resarciri affusa, vt auctor
doctissimus praecipit, aqua com-
muni, licet purissima & leuissi-
ma. Nos aquam lactis destilla-

tam, & sicubi commodum vi-
detur, antiscorbuticam in phar-
macopoeis passim descriptam,
aut aliarum plantarum virtute
auctam, feliciter substituimus.

uentus etiam serotini luculenter appareant. Pauca iam harum febrium, de quibus agitur, exempla, quæ singulare aliquid habere videntur, ex mea praxi attingam.

*observat.
partic. 16.*

Vir ultra triginta annos natus, diætæ omnigenis vitiis impense corruptus, laborarat ante annum phrenitide horrendum in modum delira, quæ venæ sectione in pede ultra libram administrata, vesicatoriis pluribus, & intus exhibito largo nitro, parca camphora, & ptisana ex tamarindis, crisi per sudorem superueniente, quum dies quartus exiret, ægre curata nobis erat. Inde æstate anni XXVII. incidit in febrim tertianam: guttulas purgantes aloeticas per aliquot dies sumit: tertia accessione per octo horas anticipante in soporem profundissimum delabitur. Vocatus ego circa horam paroxysmi quartam remedium intus nullum adhibere possum, ægro penitus consopito, & stertente, & faucibus sine deglutiendi facultate hiantibus. Chirurgum vocari curo, ut mox vesicatoria admouerentur, vena secaretur. Auocatus aliorum, sed circa octavam ab ineunte febre horam reuersus, percipio, chirurgum nihil in homine, ut dixerat, expirante tentare voluisse. Deglutire tamen iam aliquantulo melius pauxillum potus theæ poterat. Solui ergo subito iussi extracti corticis *Apiniani* drachmam integram. Quæ quum ægre sensim intra horæ quadrantem per fauces demissa esset, & enema cum infusi croci metallorum vnciis duabus iniectum, dimidia vix horula elapsa, aluo largiter aperta, sudor prorupit copiosus; oculos aperuit miser, quamuis plane stupefactus; deglutiuit auide, quem dedimus, potum theæ; &, prætermisso semper bihorio, assumpta iterum tertioque extracti drachma, & largiter sudans, a paroxysmo soporis & delirii immunis euasit, solito tamen stupidior, & febre haud penitus intermitte. Exantlato sudore venam in pede aperiri, cantharidesque applicari, & corticis puluerem ipsum ad drachmam

mam integram, aqua ex succo nasturtii aquatici dilutum, & spiritus vitrioli volatilis guttis quadraginta, spiritus salis ammoniaci viginti mixtum, tertia quauis hora dari curavi. Rediit iusto tempore, neque anticipauit, accessio, soporis profundioris expers, quamuis somnolentia cum leui delirio vrgeret; sed post horas sex, sudore insecuto, plena ἀπυρεξία remansit, & constanter ad hunc vsque diem superest, persanato ex præscripta methodo homine.

Vegetus superest, sacrum munus obiens, senex plusquam septuagenarius, cui ante triennium, parciore remedii dosi post febris intermittens paroxysmum soporosum data, alterum redire permisit grauiorem, & ab apoplectico haud diuersum. Excitato tamen feliciter ægro continuatus remedii vsus perfectam sanitatem restituit. Sesquiannus circiter effluxit, quum idem deinde senex pleuritidem epidemice tunc satis periculosam exantlauit.

*observat.
partic. 17.*

Valet pro ætatis ratione viuidior, quam aliquot ante morbum annis, Iudæus octuagesimum octauum annum agens, rabbini inter suos fungens officio, quem ante quadriennium ex febre tertiana duplici apoplectica, pluribus tunc senibus funesta, ægre a sopore excitatum, eadem methodo curauimus.

*observat.
partic. 18.*

Triennium superiori æstate effluxit, quum femina delicata, arthritidi vagæ scorbuticæ, purpuræ, stomacacæ, tussi siccæ, hæmoptysi leuiusculæ, colicisque doloribus obnoxia, genere phthysicorum nata, vltra medium tempus vtero iterum gerens, febre epidemia τριταίοφνελ corripiebatur. Morbus primis septemdecim diebus hemitritæum verum ita referebat, vt ad corticis vsum descendere non auderem. Bis secta est vena, remedia & regimen temperatissima adhibita. Die decimo octauo primum, statim post alteram phlebotomiam, vera remissio notabatur, sequenti paroxysmus manifestior somniculosus, vicesimo remissio rursum,

*observat.
partic. 19.*

quæ ad vicesimi primi vesperam durabat. A morbi inde principio nullum fœtus motum persenserat. Sub vesperam illius diei subito delirium, hinc dextri lateris stupor, linguæ grauitas, deinde catocœ totius fere corporis, cum motu dextræ manus anxio, tandem sopor profundus accessit: quæ omnia, posteaquam per horas duodecim affligerunt, remittere sensim visa sunt, loquente rursum, sed cum aliqua balbutie & stupiditate insolita, continueque, quamquam remissius, febriente ægra. Admoueri curavi aliquot cantharides, aliaque tentavi ex supra dictis, sed labore ante temporis decursum vano. Obseruata remissione vero statim, & per bihoria deinceps, drachmam corticis exhibui, eo effectū frequentis ex præscripta methodo repetitionis, vt, decrescentibus sensim paroxysmis, & auctis interuallis dilucidis, post quatrimum sine febre reperiretur, integramque recuperaret sanitatem, motu fœtus etiam redeunte. Peperit iusto tempore feliciter infantem etiamnum viuū. Ipsa mater, forte quia, per grauiditatem & nauseam, iusta repetendi remedii interualla neglecta erant, ab secundo inde puerperii die febrem recidiuam passa est, sed intermittentem, & quidem tertianam manifeste quadruplicem, quotidianæ duplicis instar, cui leuis hæmoptysis, pro ægræ constitutione, accessit. Septimo statim die cortice rursus vtī cœpit, eaque cum felicitate iusto vsu conualuit, vt postea non solum melius, quam a pluribus retro annis, per omnia habuerit, verum etiam rursus iam ante sesquiannum & vltra puerpera felix, sine vllō symptomate, facta sit, nunc denuo postremo mense grauida bene valens.

*observat.
partic. 20*

Ante hos quatuor annos vidua sexagenaria, cuius maritus, nescio quibus remediis vsus, ex eadem soporosa affectione occubuerat, tertio paroxysmo grauem soporem passa, assumpto deinde & diu satis continuato medicamine feliciter emerfit

emerfit. Atque hæc quidem olim lapsu a veredo, & rotarum festinantium conquassatione, misere vulnerata & contusa fuit, vnde per membra, & ossium iuncturas, & tendinum ductus, quasuis tempestatum mutationes, multasque ægritudines, sentire consuevit. Neque vero solum bene tulit copiosum corticis vsum, sed ab eo etiam tempore membris neruisque notabile robur additum, molestasque sensationes multum imminutas, confitetur.

Simili prosperitate vsus est vir eruditus, sexagenario *obseruat. maior, cuius & vxor & cognatus domesticus, ex ipsa febre partic. 21.* soporosa, omisso corticis vsu, mortem oppetierant. Duplici tertiana impetitus, & signa soporis incipientis tertio die exhibens, eodem remedio sufficienter assumpto, penitus persanatus est. Antea multo luctu debilitatus, & emaciatus, rheumatismo ischiatico, flatulentia, palpitatione cordis, intestinorum leuitate, male afflictus, sibi quasi renatus inde a triennio, quo febris cortice curata est, videtur, sanus per omnia & vegetus, immo, quod curiosum est, exsiccata etiam fere omnino, per singularem felicitatem, fistula lacrymali & epiphora alterius oculi antiqua. Sane in oculorum post variolas vitiis diuersis, ophthalmia, epiphora, vlcusculis circa palpebras, & in fluxionibus a materiei febrilis translatione, vel alias periodicis, feliciter sæpe eodem medicamento vfi sumus.

§. VIII.

Magna quidem illa & vere specifica huius medelæ virtus multorum molimina prospero beat successe, quæ huic nostræ methodo, qua paullo copiosius ad plenam vsque sanitatis integritatem remedium exhibere sæpe necessum putamus, subaduersa videntur. Paucis & minutis dosibus, quæ aliquot forte drachmarum pondus, vel minus etiam, vniuersim efficiant, plurimæ febres profligantur, & ita medicari nobis consuetum est, vel morbo sua natura *Cura im- perfecta: paucorum & minutorum dosium vsus & abusus.* faciliori,

faciliori, vel iam attrito. Immo quamuis etiam is, qui difficilior fuit, haud penitus extinctus videatur, euanescunt tamen sæpe sponte, per ipsius benignitatem, vel exhauriuntur posteriori aliqua cura, reliquæ. Tum vero ipsum febris ingenium, vel felix corporis aerisque constitutio, id præstat, quod vbique expectare haud æque tutum reor, quam tutissimo artis præsidio rem absolutam dare, & imposturæ culpam ab eodem auertere. Quicquid enim ex materia morbi residua, immo vel ex quavis causâ, alias etiam euenturum, post huius aliquando dati medicaminis vsum acciderit, id aliqui, præsertim homines factiosi lingua, inertes opera (a), eius vnius noxio influxui, veluti pestem & bella cometis, tribuendum proclamabunt; quandoquidem stupendos remedia contra deam febrem effectus primum admiratio, filia ignorantiae, dein opiniones scholasticæ theoreticæ, & perversorum tentaminum noxæ, aliæque causæ, quæ nominari haud merentur, semel suspectos cuidam hominum parti fecerunt. Noui virum, qui, venerea labe infectus, variis symptomatibus pœnas luebat, eaque omnia, suffragantibus amicis, accepta referebat, sumto olim ex manu medici cuiusdam egregii veneno, ut aiebat, amaræ chinæ detestabili: scilicet, quod insipida dulcedine mercurii & farsæ mulceri, & ligno sancto expiari debeat; (b)

Dum

* *observ.* (a) ita medelarum censores maleuolos eleganter vocat *Reinesius* epist. medic. 8.
part. 22. de mali venerei indole & cura παρρησιας,
 *(b) Mensis elapsus est, quod curam gero ægri similis, eamque fere penitus feliciter absolutam, postquam per totum id tempus bis quotidie sumsit semunciam

electarii venerei *Bierlingii*, quod describit, & merito laudat illustris *Lentilius* iatromnem. p. 278. 383. & quavis vespera καλομελιτος grana duo, strenueque ptisanam ex farsa potauit. Hunc, quia præter alia sym-

Dum sudet fædaque fluant e corpore guttæ. (c)

(c) *Fra-*
No- *castorius,*

lymptomata inde a semestri grauibus artuum doloribus afflictus fuit, interrogauit nuper homo male peritus: numquid olim febre laborarit, chinamque assumserit, quæ nunc sese post plures forte annos moueat? Nugæ venales! Eiusmodi vero methodus sæpissime nobis optime successit, vbi violentia mali grauiorem medelam non poposcit. Continuumus, donec signa praua omnia cessent, quod sensim sine debilitate, aut functionum turbatione, fieri solet. Raro accidit, aliquando tamen, vt ab ea mercurii dulcis dosi, erosio oris, linguæ & faucium tumor, & leuis saluatio oboriatur. Id ipsum tamen proficuum potius, quam metuendum est. Neque tunc mutamus medelam, nisi quod ægrum ab aere & potu frigido arcemus, quod alias non est necessum. Quamuis peracta curatione belle valeat, repetere per aliquot annos, verno & autumnali tempore, per duas pluresue hebdomades, consueuimus electarium solum, quod & in iis ipsis moris nobis est, qui saluatione curati sunt, quos etiam, si vlllo modo aliquid mali restare videtur,

quarto fere quouis die, per mensem vel vltra, mercurii dulcis granis quindecim aut viginti sub vesperam datis, tuto & magno cum fructu purgare solemus. Latent enim sæpe profundius in corpore, crasi seminali insinuata, veneni particulae, quam vt vno curationis decursu euacuari possint. Emergunt deinde sponte, vbi per anni vices, vel alias occasiones, turgere incipit materies, &, si quando alii morbo forte euenienti iunguntur, symptomatum & periculi grauitatem augent. Proteus est hoc contagium, &, quando semel aliquem hominem afflxit, semper altero oculo medicus ad illud respicere debet, quicquid fere symptomatis affligat. Si qui tales febre, Peruuiano cortice curanda, corripuntur, addimus in electario puluerem farsæ, vel & ligni sancti, aut eius ligni corticis, mercurii etiam dulcis granum vnum aut alterum sub vesperam aliquibus ministramus, aut semel vel bis per hebdomadem dosin auctiorem, ptisanas ex farsa & similibus potui damus. Verum est, a morbis aphrodisiacis, ipsorumque violentis non-

Notum est, quanti haud ita pridem etiam doctiorum clamores fuerint, in quicquid chemica arte paratum erat; quid olim vsui omnimodo mercurii, aliorumque mineralium, osores male experti occinerint: meminimus, quanta superiori ætate pericula ex quouis acidularum potu timerit doctorum & vulgi ignorantia, quia venenatas eas, & nescio qua violentia mortiferas omnino, esse debere persuadebat

nonnunquam medelis, tonum viscerum, præsertim in abdomine, & neruorum deiici, crasin succorum vitari, & passioni hypochondriacæ ansam præberi: vnde multa suspecta symptomata luis reliquiis tribuenda non sunt: neque immerito *Freindius in history of physick* vol. 2. p. 385. sqq. notat, "singulare esse eorum, qui aliquando lue passi sunt, semper sibi ad quoduis leuissimum symptomata, vel exanthema, reuersionem mali imaginari, quamvis optime curati sint." Medicum tamen prudentem suspicari aliquid, nunquam nocuerit; dum maxime sæpe nocuum est, nimis securum animi esse, in occulto illo detestabili veneno, quod frequens passim est, & a quo posteritas sæpe fert delicta parentum, & ubi natura nihil valet, medicina vero specifica omne fert punctum. Haud satis expertus scribit *Sydenhamus*, qui, (quum ex hypothesi si-

bi particulari, ea remedia ex specificorum classe proseribit, quæ cum euacuatione aliqua sanant,) de mercurio, sarsa, & lignis iudicat, ea non nisi saluatione, aut secessu, aut sudore manifesto iuuare: opp. p. m. 30. 138. 418. Fateor potentius operari, si ad eiusmodi excretiones vsque vrgeatur dosi aut regimen, & sine iis remediis, catharses & sudationes vehementiores sæpe prodesse. Attamen ostendi potest exemplis plurimis, quæ narrando odiosa esse solent, sine vlla sensibili euacuatione curatos esse, qui, grauiter venereis malis afflicti, adstringere se potentiori medelæ noluerunt, aut per negotia, aut vires, aut alia rationum momenta, non potuerunt, vel non debuerunt. Vidimus sæpe iuuare penitus solum continuatum vsum siue mercurii dulcis vulgaris, siue panacæ Gallorum, in dosi refracta, puluerisque ligni san-

suadebat tum ranarum & piscium in iis suffocatio, (d) tum male abutentium infelicitas, aut nescio, quæ opinio. Antequam antimonii vsum ab abusu distinguere omnibus medicis licitum lubitumue esset, acutissimus *Guido Patinus*, hostis chemiæ infensus, forte quia ignarus, idque remedium, vti multi tunc docti indoctique, vniuersimpro veneno habens, *martyrologium antimonii* (e) sibi & amicis compilauit, quo omnium eorum nomina, tamquam toxico infectorum, retulit, quibus aqua emetica, sulfur stibii, antimonium diaphoreticum, bezoar minerale, aut quoduis aliud ex ista minera paratum remedium, aliquando data fue-

P

rant:

eti & sarsæ, quæ etiam tenellis infantibus, experimento celeb.

Lentilii, in pulte feliciter datur, aut decocti validi ex vtroque vel alterutro simplicium horum remediorum: quale describunt ex ligno sancto *Fernelius* aliique passim, ex sarsa *Septalius* maxime, quod, mirabile ad tabidos vocatum, exstat in *Boneti* labyrintho medico extricato p. 621. & pro ægrorum ratione, & magis minusue nutriendi consilio, mutatum egregia manifeste præstat. Itaque per experientiam etiam haud licet assentiri omnino medico illustri, cuius theoria ingeniose supponit, labem veneream pinguedinis proprie esse vitium, in cuius intima substantia ita hæreat, vt non nisi tota pinguedine exhausta euelli possit. Vidimus sine macie eueni-

ente curari complures, immo, qui morbo tabefacti erant, pinguescendo indies a medela specifica sanescere. Vidimus etiam præcipue, sub hoc statu epidemio, multos, vbi, per febres, earumque & reuersionum ac periculi metum, nihil violenti moliri licuit, & indicata tamen fuit medicina aphrodisiacorum symptomatum, sanari felicissime, iunctis pro re nata cum cortice Peruuiano medicamentis ex mercurio, sarsa, guaiaco: quamuis, vti alias a cortice fieri solet, habitus corporis viuidior pinguiorque nihilominus euaserit.

(d) Ita de acidulis Pyrmontanis iudicat *Theodorus Tabernamontanus Wasserschatz* c. 58.

(e) v. *lettres choisies*. Vol. I, 18. & passim.

rant: ficubi vel morbus medicinæ potentiam superauit, vel medentis error interfuit, vel quacunque de caussa, longo etiam post tempore, nouum quodcunque symptoma, aut ipsa mors, superuenit. Eo in catalogo locum plerisque spon-
ponderim, qui crocum martis antimoniatum aliquando sumserunt, si in id opinionis popularis sæculum delati fuissent. Quod hodie in eiusmodi inexpertos antimonii iudices iudicium statuitur, (f) id apud proxime venturam posteritatem, immo vel nostris diebus, vbique ausim polliceri hodiernis chinæ censoribus. Sunt enim hodie, qui circa corticis vsum eadem oberrant chorda, atque his, si pari modo ludere volupe est, *martyrologium chinæ* æque vanum concinnare licebit. Vereor autem, ne martyrologium superstitiosæ illius quorundam religionis, qua cortice hoc vel omnino, vel tempestiue & sufficienter vti, piaculum habetur, longe pluribus testibus locupletari possit, vel longi & inutilis cruciatus, vel periculi multiplicis, vel ipsius mortis victimis. (g) Neque vero tunc iniuria fallaciæ ali-

accusa-
tio iusta.

(f) *Stiffer. act. laborat. chem. spec. 2, a. 1693, edito, "antimonii, inquit, vis, quam pessime "apud plures tum medicos, tum "rei medicæ ignaros, audiat, in "confesso est: ita, vt plurimi, "audito saltem antimonii nomi- "ne, horrore quasi corripiantur, "& quæuis ex eo præparata ve- "neni instar reformident. Hi "autem quam inepte agant, pe- "nes quosuis rationales & peri- "tos in confesso est.*

(g) De febribus pertinacibus plerisque verum est, quod I. I.

Waldschmidtus de quartana di- cit opp. p. 221. casu 64. "In "hoc casu, inquit, describitur "nobis quartanarius, tali nempe "morbo correptus, qui vel in "alium grauiorem degenerat, "vel remediis violentioribus "exacerbatur, leuioribus autem "cedere nescit. Ea prognosi, "experientia attestante monitus, ad medelam vnice certam, nempe corticem, ea quidem ætate nondum valde in Ger- mania familiarem, sapienter confugit.

alicuius, si ita loqui placet, infimulatur medicamentum, quum morbo leuiter tentato, aut imperfecte extincto, varii materiae male commotæ motus anomali, variæque corruptelæ & stases humorum corporis accidunt, & vel putitias deinde inducunt reuersiones febris, quæ nondum penitus cessauerat, vel morborum acutorum, aut chronicorum, aut inexplicabilis languoris, nausæ, & ægritudinis speciem induunt. Augentur sæpe mala medelis peruersis hominum in corticem iniuriorum. Hi enim non febrilem morbidamque *διαθεσιν*, vti fieri deberet, sed vel ipsas innocentis remedii particulas, & nescio quas obstructions, aut alios plane morbos intuentur, quos inde inductos somniant. Hinc fit, vt, diuinando curationes varias, sæpe quidem, iuuante natura, forte fortuna felicem morbi exitum reperiant, & chinam se ex corpore euacuasse, aut eius noxas auertisse, nugaciter gloriantur; sæpius vero misere excruciato ægro, & turbata materia febrili, quæ vel cortice facile penitus superabilis, vel sponte forsitan in ordinem motibus recidiuis reditura fuisset, chinam illam, chinam infelicem, culpa onerent & morbi & sua, ad doctorum edicta prouocantes, vt propriæ culpæ infelicitatem excusent. Nam hi ipsi, at quanti viri, malos euentus chinæ abusum insequentes pessimi esse ingenii, & difficillime expugnari, ex experientia iudicant. Cuius origo iudicii, quod magnopere limitari meretur, facillime intelligi potest ab his, qui norunt, eas febres, vbi ad corticem accedi debere visum est medentibus, difficilioris plerumque indolis fuisse, & esse adhuc, si imperfecte curatæ sint, quique in talibus ceterarum medelarum efficientiam incertam perspectam habent, & morbum potius, quam remedium metuunt, huiusque continuato & repetito vsu illum haud difficulter, vna cum omnibus prauis consequentiis, penitus debellant: quod qui nesciunt, aut

infida curatione per naturam & alias medelas.

negligunt, infidum sibi præsidium in cortice reperiri dicant, per me licet. Eadem vero, immo grauiori sæpe ratione, doli, si ita loqui lubet, & infidæ curationis culpa merito in febribus male fidis imputatur aut ipsi naturæ humanæ sibi relictæ, aut alii cuiunque methodo, & cuius medicamento febrifugo, quod morbo impar sit: quemadmodum aquam incendii alicuius magnitudini, velocitati, & vehementiæ imparem, quæ vel flammam auget, vel impotenter aggreditur, vel scintillas hinc inde relinquit; aut aggerem aquis ferocientibus minus æquo robore obiectum, vbi spes securitatis te fefellerit, dolosi præsidii titulo vocare posses. Quæcunque enim cortici tribui solent noxæ, eas attentus sine opinionum velo obseruator, facile comperiet, non medicinæ particulis in corpus admissis, sed febrili aliue morbosæ dispositioni deberi: dum febres minus tutæ, & aliis impuritatibus mixtæ, vel sponte naturæ, vel quauis alia curatione, imperfecte sanatæ, eadem omnia, immo grauiora sæpe, post se trahunt mala; &, quocunque demum remedio imperfecte curentur, turbatis motibus & male mutata materie, molimina anomala diuersæ speciei inducunt. Id quod omnium sæculorum experientia testata est, & quotidiana hodie loquitur obseruatio. Febres enim, quæ sua indole, ad habitum & diætam ægri & ceteras res circumstantes comparata, securæ sunt, quæque sua securitate multos in eum errorem ducunt, (h) vt has pro norma vnica omnis theoriæ, & progno-

(h) Πρωτον vel δευτερον ψευδος hoc esse videtur auctoris dissertationis de noxio corticis usu, quamuis recto, quem titulum, celeb. Hoffmanni scriptioni, de

corticis usu recto oppositum, ex ignorantia typographi ita conuinnatum, semidoctus iuret typographus. Sed respondet titulo ratiocinium totius dissertationis.

prognoseos, & curationis supponant, neque sub alia medicatione, neque hoc febrifugo quacunque methodo dato,

P 3

faci-

tationis. Vidit aut audiuit bonus vir, curari sine cortice febres plurimas sine reuersione prauisque consecutionibus. Corticem ipse nunquam adhibuit, neque forte vquam recte adhiberi vidit. Neque etiam eo opus esse putat: "quis enim, inquit, fando audiuit, tertiana regulari, suo in "successu nullibi turbata, vel in "aliam febris speciem conuersa, "aliquem mortuum esse? Et fando id audiri, & legi, vel ipsa leuis hæc nostra opella, &, quod ei occasionem præbuit, problema probat. Ecquis vero fando audiuit, medicos, qui naturæ in febribus curandis frequentes defectus, & medelæ febrifugæ vtilitatem, allegant, de tertiana maxime regulari loqui? Si qua febris aut periculosa symptomata, aut ipsam mortem acciuit, tunc auctor suaue sibi somnium finxit: materiam febrilem nocere sæpe concedens, sed febrim, siue motum a materia excitum, vel, vti theoria Stahlianæ vult, istius causæ sapienter institutum, noxa omni semper carere, mordicus de-

fendens. Et materiam, & motum, innumerabilibus modis, aberrante vel labante natura, nocere posse, quis peritior neget? Auctor noster, non a febre illud malum, sed cum febre fieri dicit, sine febris culpa. "Cum febre enim innumeros mori fatetur, quod vel materia febrilis pertinacior sit, quam ut villo modo subigi vel maturari se patiatur, vel viscera nobilia insuperabili vitio laborent, vel aliud quoddam physico-mechanicum impedimentum obiciatur, cui natura febrim, vltimum, si diis placet, præsidium, frustra opponat. §. 21. Si febris sub ita opinantis medici cura pertinacior fuit, id quod, si qua difficilioris indolis obtigit, non potuit non contingere, & contigisse ibi loci nouimus; tum ægroti forsan haud immerito impatientes, vti sæpe fit, ad empiricum corticis vsum ab ipsius medela confugerunt. Hinc mala ex febris indole oriunda, quæ omnis nouit antiquitas, ipse forsan ex sua experientia & theoria imperfecta ignorat: quæque vel febre eiusque materiae

facile nociuæ euadunt; sed sensim sua sponte in integram valetudinem terminari solent, id quod quotidie videre, & sæpe, si multitudinem errorum empiricorum spectemus, mirari licet: quamuis multæ sint febres, sub iusta methodo, cum vel sine cortice, tutæ, quæ, ἀμεθοδως adhibitis remediis quibuscunque cum vel sine cortice, insecurem indolem induunt. (i) Ipsæ vero illæ imposturæ & noxæ curationis infidæ, dato legitime, & continuato, & repetito cortice, plerumque penitus cedunt, si adhuc sanationem patiuntur. “Sæpe profecto, monente *Mortono* (k), eiusmodi morbi “fine huius remedii ope vix ac ne vix quidem integram cura-

riæ, vel inepto, aut, ob vanos metus injectos, imperfecto corticis, vti aliorum remediorum, vsui debentur incommoda, in ipsum medicamentum inexpertus coniicit. Ne de *motus*, seu *febris* ipsius, periculis & damnis dicam, cortice reprimendis, quæ ipsa schola *Stahlianiana*, eiusque magistri doctiores, *Alberti*, *Iunckerus*, *Storchius*, alique, agnoscunt: experiatur, vbi *materia febrilis pertinacior* est; vbi *viscerum nobilium vitium* instat, vel nondum plane insuperabile est, sed fieri minatur; vbi *physico-mechanicum impedimentum* febri naturæ relictam a bono exitu impedit: experiatur, inquam, corticis vsum tempestiuum, efficacem, adæquatum! & augebit prope diem, si sincerus est, catalogum doctorum, qui proprias opi-

niones, errore agnito, refutarunt.

(i) Elegans est monitum *Stablii*, sed quod explicationem mereri ipse non neget, in notis ad *satyram Haruæi* p. 216. quod, quicumque practicus non didicerit febres intermittentes aliis medicamentis percurare, illi etiam corticis exhibitio non concedi debeat. Scilicet, qui febres sine eiusmodi cura specifica cito tuto & iucunde satis curabiles, & curandas, ignoret aliis, medelis ex methodo curare, hoc est, qui probe non sit subactus *doctrina & experientia medica antiqua & noua*, ille etiam merito a corticis, vti ab aliorum medicinæ præsidiorum, vsu arcendus fuerit. Vtinam a potentum liminibus aura secunda votis nostris adspiraret!

(k) p. 56.

“curationem admittunt. Ita, quæ febrî, metuique a cortice, & fiduciæ in alias medelas incertas, debetur, infelicitis curationis nota, illi sæpe medicinæ inuritur, quæ vel sola sanitatem restituere, & hominem seruare potuisset: ingenti sane cum detrimento multorum ægrotantium, quos infaustus deinde horror aut proprius, aut amicorum, aut medicorum, a salutari & sufficienti medicatione in deuiam agit. Serio ista velim perpendant non satis experti, curate experiantur, æquiter iudicent, & veritatem, quam testor, suis palpabunt manibus. Confidenter certe heic eleganti illa prouocatione *Stabliana* (l) vti possumus “ad posteritatem, præiudiciis pandemiis, volente deo, liberio-
“rem. (m)

§. VIII.

Hic igitur secundus est pro genuina corticis dandæ *Regula pro corticis usu secunda.*
“methodo canon, vt, proportio æqua inter affectus velocitatem, magnitudinem, longitudinem, & corporis habitum
“specificique medicamenti virtutem, rite obseruetur: neque præsertim dosi iusto magis fera, rara, aut exigua,
“morbum subitaneum, pertinacem, magnum; neque eum,
“qui sua natura longus est, breuiori remedii usu impugne-
“mus, & a vacillante valetudine, male deletis incendii fe-
“briculosi scintillis, cito nimis medicam remoueamus ma-
“num: neque vero etiam præter rationem vrgeamus nau-
“seosam curationem, & inutilem grauemque corpori futu-
“ram, sed & pondus & remedii formam moderari, & mu-
“tare, & iusto tempore incipere ac desinere, nouerimus.

SECTIO

(l) De febribus compositis ex acuta periodo, §. 52.

(m) Scitissime, vt solet, *Borrichius* de medic. Hermet. in præf. “Nec reformidamus iudices, fla-

“gitamus potius, sed æquos, sed
“in palæstra experientiæ exer-
“citatos, sed qui in subselliis
“artis durauerunt ante lacer-
“tos, quam e tribunali pro-
“nuntient,

SECTIO QUARTA.

DE

PRAENOSCENDIS ET PRAECAVENDIS
FEBRIBVS RECIDIVIS AGIT, ET OSTENDIT
MEDELAM ORDINE ET REPETITIONE
ADAEQVATAM.

§. I.

*Februm
recidua-
rum in-
stus me-
tus ex
morbi in-
genio,*

*observa-
tiones o-
mnis cui,*

INtegre restituto, quantum id signis praesentibus nosci po-
test, ægro, desistendum est a medicatione, neque fiden-
dum tamen penitus induciis. Quamvis enim, si prius di-
cta recte observentur, nihil præterea mali ex febris fuga
in corpore euenire possit; est tamen sæpe morbi, tum re-
cte, tum perperam curati, ingenium ad reuersionem pro-
num, si febris vel ex sua natura futura fuisset diuturna, vel
alias status epidemius, aut morbi indoles, ad motus reci-
diuos inclinet. Haud omnino immerito questus est *Syden-
hamius* (a): “si tam effectorum durationem, quam corticis
“innocentiam exploratam haberem, principem illi locum
“inter omnia, quotquot sunt, remedia deferre nullus dubi-
“tarem. Pleni sunt omnes veterum recentiorumque obser-
uatorum libri mentione febrium recidivarum, a quavis me-
dendi methodo contingentium, quas aliqui ex indoctis, &
ad quotidiana exempla cœcutientibus, ab hoc medicamen-
to in orbem introductas, vel huic maxime deberi, nu-
gantur. Vir eruditus, qui de reuersionibus morborum sin-
gulariter scripsit (b): “In febribus, inquit, euidentius re-
“ciduæ, quam in aliis morbis, cognoscuntur, tum quod
“frequentius accidunt, tum quod breui abhinc temporis
“spatio affligentis recordatio a recrudescente morbo etiam
iterum

(a) Epist. l. p. m. 376.

(b) *Ortob.* scrutin. recidivarum
§. 6.

“iterum renouetur. *Hippocrates*, (c) cui febrium eiusmodi indoles *ὑποσποφωδης* vocatur, & aeris constitutioni adscribitur, meminit epidemix *æstivæ*, vbi *plerisque*, post pauca sanitatis interualla, *febres reuersæ* sunt, vt multi etiam *per hiemem* adhuc laborarent. Notum est *Celsi* (d) elogium: “febris facile reuertitur, nisi a sano quoque aliquamdiu timetur. *Bartholinus* (e), “quæ ætate, ait, 1652 “grassabatur febris tertiana intermittens epidemia modo “singulis recurrebat diebus, modo alternis, sæpe vaga, sæ-
 “pissime post *ἀπυρεξίαν* redibat. *Bianchius*, (f) ”morbo, in-
 quit,

Q

(c) i. epid. sect. i. conf. loca plura adducta ab *Ortobio* ad §. 5.

(d) l. 3. c. 16.

(e) Hist. anat. cent. 2. 56. Legi meretur illa historia febris intermittens epidemix, diris symptomatibus stipatæ, periculis acutis & chronicis plenæ, & iungi exemplis supra p. 17. nota (a) adductis. Simplex remedium proponitur experientix commendandum. Verba auctoris sunt: “Innotuit virtus vnicornu Groenlandici, “quod non solum, mediæ drachmæ pondere *ante* paroxysmum “exhibitum, *sudorem largum* procurauit, sed *febrem plerumque* “extinxit. Expertus id remedii “nouî genus sum magno successu in plurimis, mecumque “medici alii vrbs nostræ exercitatissimi. Certe remediis istis tenerioribus ex regno animali absorbentibus, gelatina &

sale volatili foetis, præcipue marinis, vim inesse haud spernendam in motibus subtiliorum corporis partium excedentibus compescendis, & promouenda diaphoresi, experientia confirmat. In febribus facilioribus, post correctas & euacuatas primarum viarum sordes, nobis experientibus, & versus aliquot paroxysmos repentibus, haud raro fecit satis. Neque tamen regimen sudoriferum adhibuimus, quod versus id tempus nequaquam utile existimamus, quamuis vulgo post data ante accessionem medicamenta usurpatum. Sudorem tantummodo vel sub finientem paroxysmum, vel, si hic non amplius redit, expectamus tempore insultus, quo sudor sponte erumpere solet, cum primum febris ægrum deserit.

(f) p. 748.

febres ad
redeun-
dum non
prona.

“quit, nempe febre ex genere intermittentium in conti-
“nentem versa, ad declinationem vergente, reuocatus
“chinæchinæ vsus optime contulit: ab hoc urinae semper
“vberiores & concoctæ: quibus autem istæ post aliquot
“dies recrudescebant, hi cito recidivam patiebantur.
“Complures *absque cortice alioue febrifugo* curati, & *aptum*
“*servantes regimen*, adhuc *relapsi* sunt. *Trauersarius* (g)
Pisauri observavit febres recidivas generatim copiosissimas
“accidisse, & quidem tum *post corticis* vsum, tum vbi *id re-*
“*medium non* fuit administratum, atque tunc quidem fre-
“quentiores periculosioresque. Hoc etiam, ceteris pari-
bus, apud nos verissimum reperimus. — Febres tertianæ
legitimæ, aut alias faciles, plurimæ, vbi præsertim exquisi-
tis diætæ regulis se subiecit conualescens, cortice profliga-
tæ, æque non recurrerunt, ac si alia quacunque ratione
persanatæ fuissent: idque eo magis, si sub declinationem
demum morbi medicina data est: quamvis sub hoc statu
epidemio, præsertim æstiuo & autumnali, nusquam fuerit
tuta fides, & plus tunc felici fortunæ, quam medici sui me-
thodo, debuerit æger. Idem dictum esto de ipsis difficilio-
ribus

(g) ap. *Lancis. epid. 4. l. 2. c. 8. p. 292.*
sq. “Penſitata, inquit, re in
“plurium grauter febrientium
“curationibus, nec laudatum
“corticem, nec aliud antifebri-
“le, ego, pariterque doctissimus
“consultissimusque in arte me-
“dica sodalis meus Christoph.
“*Ceruſius*, exhibebamus; peri-
“culum ſcilicet facturi, an tot
“recidivarum, & diuturnarum
“moleſtarum ægrotationum
“cauſſa fuiſſet quinquina. Ve-

“rum abunde docti ſumus, illas
“aliunde ortum traxiſſe. Re-
ſpondet *Lanciſius* p. 309. “ii quo-
“que, qui absque Peruvianis cor-
“ticis præſidio ab epidemicis fe-
“bribus conualeſcunt, ipſa mor-
“bi indole recidere in febrim
“ſolent, vt longe ante detectam
“chinæ vim obſeruauit *Hippo-*
“*crates*, qui 1. epid. ſect. 3. n. 36.
“nullum, inquit, noui, qui ſuper-
“fuerit, cui non contigerint re-
“cidivæ.

ribus & chronicis, quæ ex sua deinde natura ad reditum pronæ amplius vix fuerunt, vel quæ iam satis per recursus deferbuerant, vbi dari id medicamentum, vel aliam adhiberi curationem, feliciter contigit, sub sponte instans declinationis tempus, & quando vniuersa febrilis dispositio remedii alicuius viribus patuit, adiuuante præsertim melioris anni aerisque fauore, & præmissis, quæ impedimenta sanationis tollerent. Hinc vero apud multos in varias medendi methodos, & leues sæpe alicuius medicamenti, & ipsius corticis, doses, generalis fiducia nascitur, quum videant quam sæpe cito, facile, & constanter,

hi motus atque hæc certamina tanta

Pulueris exigui iactu compressa quiescant. (h)

Et sane facile intelligitur, eas febres, quæ vel post deflagrationem spontaneam, vel primo quoque tempore, leuioribus remediis methodisque minus certis penitus obsecundant, facilioris iam sua sponte indolis esse, & exinde sæpe etiam ad reditum minus pronas, quam vbi generosiori medicinæ ope opus est, & curatio difficilius peragitur: vt eos adeo miremur, qui medelis istiusmodi tribuunt cessationem morbi facilioris sine reuersione, & e contrario regressum difficilioris medicamenti magis generosis, quum vtrumque morbi ingenio maxime deberi experientibus pateat. Nihilo tamen minus ipsarum febrium legitimarum, & aliarum plurimarum, quæ expectationi, aut cuius methodo, sine potenti medicina, cesserant, multas passim reuersiones, sub leuibus etiam, vel nullis, diætæ erroribus, status epidemius acciuit. Euenerunt illæ sæpe plus vice simplici, prioris febris interdum similes, leuiiores nonnunquam, aliquando grauiore, pro anni temporis, & regiminis, corporisque, mutata ratione, & pro indole eius, quæ latuerat, materiæ

*recursus
febrium
sine poten-
ti medici-
na cura-
tarum.*

Q 2

refi-

residuæ; sæpiusculè non nisi post legitimum corticis vsum tandem aliquando constanter desinentes.

observ.
partic. 23. Femina fere sexagenaria, sanguine facile turgente ple-
na, neruorum genere delicato & ad animi pathemata sen-
sibili, & nisibus plerumque vanis ad hæmorrhoides sæpe
exercita, hæcticum statum, ob phlogoses motusque quasi fe-
briculosos, dudum sibi persuadens, corripitur sub statu epi-
demio febris anomala visa, leuiori quidem, & facile remediis
absorbentibus, & salinis, vel & leuiter laxantibus adhibitis,
post hebdomadem vnâ alteramue euanescente, sed adeo
sæpe recidiua, vt vix mensem ὀρθοσάδιος, & sine remediis, per
aliquot annos transigeret. Post mærorem longum terrorem-
que multum, exeunte æstate, ante triennium & quod excur-
rit, incidit in febrem epidemiam, anomalam rursus visam,
sed, ob haustum forte a filio impensè febricitante contagium,
statim grauiorem. Vsa per aliquot hebdomades remediis
consuetis nihil proficiens, me vocauit, aliumque medicum,
virum summum. Obseruato rite typo, quotidianum eum, sed
ex triplicato quartanæ genere, manifeste reperimus. Præ-
cepimus ex methodo nostra corticem. Obscure aëgra absol-
uit curationis filum, & ab eo tempore ab illa febriendi con-
suetudine immunis & sana per triennium vixit, nisi quod
adhuc hæmorrhoidum molestiis obnoxia sit, & semel ex
catarrho leuiter febricitarit.

reuerfio-
nes post Reuerfiones frequentes etiam euenerunt, vbi febres epi-
febrisu- demicæ, ante declinationis tempus, cortice, aut alio remedio
gum re- amaro, aut salino patentiori, interceptæ & profligatæ fue-
medium. runt, sed nullo ad motus deinde reciduos præcauendos
habito respectu: quod qui negligunt, occasionem præ-
bent culpando innocuo medicamento. Febres maxime diffi-
post cu- ciliores antidoto Peruuiana perperam, vel imperfecte, cura-
rationem tæ, easdem passæ sunt manes, quas ceteræ, quibus solius natu-
imperfe- ræ robur sine plena victoria oppositum fuit, vel quoduis
etum.

me-

medicamentum minus adæquatum adhibitum: morbo permutato potius tantisper cum alius ægritudinis imagine, quam cum integritate functionum corporis. Equidem, attestante experientia, affirmare ausim, quum multi se homines illotis manibus medicinæ passim immiscuerint, & corticem, sine iusta methodo, pluribus exhibuerint, quam

Quot Themison ægros autumnno occiderit vno, (i)

non tot ac tanta plerumque mala obseruari consueuisse, *post febres* sua indole, vel ægri constitutione, aut diæta, *minus securas*, quam ab alius cuiusque imbecillioris remedii, quamlibet laudatissimi, inepto, vel non sufficienti vsu. Vix etiam, vbi forte fortuna, in languoris aliorumque symptomatum locum, febris cum typo manifesto iterum successit, quam vulgo recidiuam vocant, æque illa grauis, vel certe æque periculosa esse consuevit, ac vbi alia minus potentia præcesserant tentamina. Aliqua fane morbidæ materiæ pars vere specifico medicamine, quamuis sine iusta lege dato, plerumque eneruari videtur: etsi pro diuersa aberrationis grauitate, & ægrotantium ratione, variæ notentur differentiæ. Huiusmodi febres recidiuæ, quas *nothas* ap- ^{*febres*} pellare liceat, (k) vti post imbecillem nimis corticis vsum, ^{*recidiva*} hodie hominibus cuiusque sortis, methodi veræ ignaris, ^{*notha.*} frequentatum, & qui innocens remedium infamare aptus est; ita etiam post naturæ, aliusue medicinæ, debiliora molimina, frequentissime euenerunt, aut sua sponte, aut reuocatis ad iustæ methodi leges, salutari consilio, motibus fe-

Q 3

brili-

(i) *Iuuenalis.*

(k) v. *Ortlob.* scrutin. recidiu. §. 31. vbi signa huiusmodi reuersionum euenturarum egregie enarrantur: quorum decimum

est: "in specie magis recidiua
"metuenda est, si adhuc, licet
"obscure magis, prioris morbi
"reliquias ex symptomatibus re-
"stitantibus, licet remissioribus,
"obseruamus."

reuerfio-
nes post
morbum
subito
periculo-
sum.

brilibus. (l) Febres subito periculofas, haud adeo paucas, præfertim foporofas, naturæ vel artes medicæ impares morte terminari permiferunt. (m) Similes affectus, vbi quidem, per corticis vfurpationem haud omnibus numeris abfolutam, vel non rite repetitam, conseruata est vita, (n) variis

reuocatio
febris.

(l) Reuocatio illa cum magna cautione fieri debet: neque ego in quouis ftatu epidemio, aut corporis habitu, tentandum illud antiquitus notum artificium consuluerim, nisi remedio me pollere certus fim, quo motus forfan excedentes tempeftiue rurfum reprimere, & penitus auertere poffim. Cogitent, qui audacius sentiunt, & nullo fere habito discrimine, febres, quibus perperam curatis alius morbus fuffeffiffe videtur, reuocari debere docent, quæ rectiffime olim *Trincanellus* de ratione curandi L. II. c. 3. fcripfit: "febris neque
"defideranda, neque excitanda
"est, nifi quæ mitis & modera-
"ta fit: alioquin vellemus mor-
"bum vnum curare altero, non
"minus verendo. Mitem vero
" & moderatam excitare, & fer-
"uare, nec cuius, nec vbique
"profecto licet: quidquid de hu-
"ius vel illius methodi, aut me-
"dicinæ, felici efficientia ad fe-
"bres fuppreffas exfufcitandas

laudetur. Tutius longe fæpe effe obferuauimus, fi quæ febres, imperfecte curatæ obtin-
gunt, continuare medelæ fe-
brifugæ vsum, vel folum, vel præmiſſis aut additis pro indi-
catione aliis, fecundum regu-
las fupra fcriptas, donec plena appareat fanitas, & deinde re-
petere eundem, ex arte mox describenda. Ita fæpenume-
ro hominibus abs me petenti-
bus, vt chinam expellam, ab alio medico, aut a medicaftro, visceribus vel artubus, vt vul-
gus opinatur, impactam, ridens refpondeo, cuneum cuneo tru-
di, & continuando eodem re-
medio opus effe, quo voti po-
tiamur.

(m) *Tranfarius* l.c. p.299. vbi de reuerfionibus egit: "experien-
"tia, ait, compertum habemus,
"quam plurimos non adhibito
"ftatim febrifugo interiiffe, ple-
"rosque propinata e veftigio
"china conualuiſſe.

(n) *Lanciſius* p.309. "Miror fane, ait,
"non intelligere cenfores, reci-
diuam

variis tamen reuersionibus, vel veris, vel nothis, quamuis minus perniciosis, mulctarunt ægrum. Diuturniores ex sua natura febres, si cortice, vel alio remedio febrifugo, interceptæ fuerunt, ægro in sanitatem perfectam tantisper saltim restituto, (o) aliud incommodum non attulerunt, nisi quod recidiuæ identidem factæ sunt, donec exhausta forte fuit per naturæ *ύσεγγυατος*, vel artis virtutem, vel aeris & anni mutationem, caussa reliqua morbi, qui per tempora sua decurrere impeditus est: & curatio perfecta facilis fuit, nisi forte interdum molimina reuersionis, ab hominibus diagnosin aut methodum ignorantibus, vbi præsertim remedium febrifugum oderint, peruersis medelis turbata, & in alium morbum imprudenter conuersa sunt. Atque huiusmodi euentus potissimum vanis artis accusationibus ansam præbent. Interea alii, pari febre indolis chronicæ affecti, qui cortice vti non sunt, aut per paroxysmos suos perpetuo febricitarunt, molestiis periculisque expositi, nescio an optabili a morbi regressibus immunitate, nisi quis continuum morbum interrupto præferre velit (p); aut, interdum a febre aliquantis per sub aliorum symptomatum larua liberati visi, recursus vehementiores plerumque passi sunt, quam quibus saniora interualla per medelam febrifugam præstita fuerunt. (q) Vix etiam, ac ne vix

post morbum indolis diuturnioris.

“diuam potius, quam mortem,
“expetendam esse, vbi hæc im-
“pendet, nisi febris subito pro-
“figetur.

(o) Consulto id facere consueuerunt, quamuis reuersionem euenturam putarent; *Willisius de febribus c. 6. Ramazzinus p. 225. 236. sqq. Sydenham, p. 112. c. 5. de morbis acu-*

tis, quamquam hic deinde meliora expertus est.

(p) *Sydenham de morb. acut. p. m. 112. Morbus per septimanas duas vel tres delitescit, magno cum ægri emolumento, qui ab illo male multatus paullulum interim respirat.*

(q) *Traversarius l. c. p. 299. Absque corticis usu hoc statu epidemio*

remora
reuer-
sionum
& mor-
bus lon-
gior per
medicina
culpam.

vix quidem, id sua sæpe tolerantia (r) lucrati sunt miseri, ut motus febriles, licet molestissimi & violentissimi, citius morbidam materiam consumserint, atque ex corpore eiecerint, quam alii, per longioris sanitatis, breuiorisque, & statim rursus oppressæ, febris recidiuæ intercapedines, perennantem ἀπυρεξίαν recuperarunt. (s) Interdum quidem, quamvis penitus restituti visi sunt ægri, ubi aliquid circa corticis usum peccatum tamen est, vel curiosa & inordinata post febrem iam plane cessantem continuatione remedii, quod vulgatissimum vitium est, (t) vel omis-
sis, quæ præmitti aut interponi debebant mede-

“mio difficillime conualescunt
“ægri, quin potius vel in au-
“tumnales quartanas, quarum
“anno 1710 & currenti II. non
“exiguus est numerus; vel in
“cachecticas leucophlegmaticasque
“affectiones, hydropi insuperabili
“affines, incidunt.

* nimii (r) Cauendum est his, qui
remedio- febres per expectationem
rum fe- curare satagunt, ne censuram
brisfugo- promereantur, quam apud
rum usus Virgilium pastores incurrunt,
noxæ. negligentes, & vano medela-
rum potius, quam iusto mor-
borum timore perculsi:

- - - alitur vitium, vinitque
regendo,
Dum medicas adhibere manus ad
vulnera pastor
Abnegat, aut meliora deos sedet
omnia poscens,

Cum furit, atque artus depascitur
arida febris.

(s) v. experimenta auctorum su-
pra nota (g) adductorum, qui-
bus paria habent plerique, qui
ante Talborium scripserunt,
item Restaurandus, Storchius
aliique.

(t) * Varia ab hac inutili conti-
nuatione nasci posse incom-
moda videntur. Primo enim
nausea sine fructu creatur.
Deinde hoc remedium, uti ce-
tera omnia, præsertim pulue-
rulenta & sicciora, immo uti
alimenta ipsa, nisi ἐνφρογία pro-
be obseruetur, stomacho &
neruis delicatioribus graue
tandem fieri potest; quamvis id
a cortice genuino, quippe blan-
de amaro, & digestionem in-
signiter iuuante, & egregie
tonico

medelis aliis, id effectum est, vt, qui citius finire potuisset, morbus longior appareret. Febres enim recidiuæ, quæ

R

spon-

tonico, minus metuendum sit, quam a pluribus aliis medicamentis. Tertio appetitus nimius interdum excitatur, vt ab amaris diu vsurpatis fieri solet, vnde facile in diætâ delinquit conualescens. Quartum est, quod retardatur ita, & in suo ordine turbatur, temporarius ille materiæ recidiuæ orgasmus: vnde illæ ipsæ obo-riuntur, quas heic notamus, reuersiones inordinatæ, & seræ: quod perquam frequenter accidit. Quintum est, fieri posse, vt hæc materia immatura, retardato vltra modum naturalem orgasmo, tum vero non attento & imperfecte represso, quum tempore iusto molimina contingunt, &, iuuante forsan alia praua corporis dispositione, aliam in corpore induat formam, aut motum alium suscipiat, & morbi μεταχηματισμον variasque ægritudines inducat, quod tamen rarius ab hac causa euenit: dum plerumque vel natura tandem aliquando maturat & euoluit materiem, ita vt vera febris recidiua appareat; vel, præmissis præmittendis,

ipsa legitima per corticem curatio omne fert punctum. Atque hoc quidem sensu, nimium, & nimis diu continuatum, corticis vsum nocere posse sentio: quamuis doseos nimis paræ & castratæ noxa & manifestior sit, & grauior, & frequentior; & ista itidem præcipue non remedio, sed materiæ morbidæ debeantur, eodem incassum & haud recte tentatæ: quod idem de ceteris medelis febrifugis dicendum esse, res ipsa docet. Hanc ob rem supra in regula secunda scripsimus, "proportionem inter vim morbi & "remedii rite obseruandam esse, "vt iusto tempore desinere no-uerimus." Idque facili negotio fit, si, obtenta meliori valetudine, & quando non amplius indies magis magisque a remediorum ληξιπυρετων vfu in sanitate proficere ægrum apparet, (quod præcipuum indicium est, materiem, si qua latet, non amplius attingi,) cessemus a medicatione, neque continuemus nimis officiose, sed tempus iustum repetendæ exspe-

*Summa
dicto-
rum.*

sponti suæ relictæ citius euenturæ fuissent, retardatæ hoc pacto potius & semisopitæ, quam peritus profligatæ fuerunt, post mensem & ultra demum, rupto vinculo malefido, manifeste accidentes: dum sub alia methodo similiter laborantibus ægris, citius manifestato recurſu, citius etiam sua tempora decurrit morbus, vel iustam sui curationem poposcit: quæ vbi recte instituta non est, iterum iterumque relapsi sunt miseri, licet iterum iterumque cortice curati, & deuorata ingenti eius quantitate, cum opprobrio remedii apud hos, qui non bene diiudicant medicinæ vitium a medentis errore. Verbo dicam: febres recidiuæ fiunt vel veræ, vbi ad integritatem functionum redierat æger, vel nothæ, vbi morbidi motus non penitus cessant. Hæ a qualibet naturæ vel artis ope imperfecta frequentissime contingunt. Illæ fiunt vel post febres sua indole recidiuas, quacunque ex curatione desierint; vel post eas, quæ, diuturniores futuræ, remedio interceptæ fuerant, quod materiam profundius latentem & immaturam, sed sponte deinde repullulantem, attingere vno curationis filo non potuerit: quamuis si id iusto tempore repetatur, reuersio certo præpediri possit. Vulgaris igitur est, sed manifestus, error, quo ipsi remedio recidiuæ febres, quasi ipsi aquæ recandescens incendium, imputantur. Ipsa enim materia morbida, vti febrim primariam fecit, ita, si quocun-

expectemus. In nostrate morbi specie τυπικῶς ὑποσφοδρα curanda, medicatio continua, etsi diutissime vsurpata, & inordinata quæuis, etsi copiosissime adhibito remedio, reuersionem non potuit semper prohibere, interdum nocere visa: dum illa, quam deinceps

explicabimus, methodus, certis temporum interuallis interpolata, spem plenæ & constantis sanitatis vix ac ne vix quidem fefellit: vt adeo heic verum repperimus illud:

Quod caret alterna requie, durabile non est.

cunque modo imperfecte extincta sit, reuersionem inducit, suæ indolis culpa, non remedii: quamuis huius vsus non rite repetitus pro febre longa continuante interruptam faciat, siue recidiuam euenire permittat; abusus vero, vti ceterarum medelarum omnium, turbare morbum, præsertim difficiliorem, &, reuersionibus inordinatis ansam præbendo, longiorem facere possit.

§. II.

Quod autem longe frequentius morbi longitudo longitudinem maiorem, & paroxysmus paroxysmum, & febris ipsa febrem recidiuam ingeneret, multa sunt quæ persuadent. Lubens concesserim, febrim in se & absolute spectatam, esse motum naturæ per secretionem & excretionem materiæ nociuæ, ad conseruationem corporis tendentem, (a)

R. 2

immo,

Febris recidua ab ipsa febre sæpe oritur.

febris instrumentum naturæ.

(a) Sydenham de morb. acut. p. m. 72. "profecto, ait, est febris
"ipsa naturæ instrumentum, quo
"partes impuras a puris secer-
"nat. Ita docuerunt omni æuo,
hodieque sentiunt ac docent
vbiuis, medicorum prudentum
scholæ. Sane auctor naturæ,
cuius vocis notionem sect. 5.
§. 9. 10. explicabimus, qui fe-
brim eiusmodi instrumentum
esse, & omnia ordine, tempore,
& mensura, peragi voluit, ea
etiam in symptomatibus, co-
ctionibus, crîsibus, obseruari
dedit, vt ipsæ molestiæ suo mo-
do vtilis esse, & medico ex-
perto & sapienti indicare appa-

reant, quid agendum sit, aut
omittendum. Vix refert,
vtrum ea humanæ animæ, quæ
symptomatibus sapienter affici
velit, an naturæ rerum creatarum
corporearum mechanicæ,
adscribamus: modo noxias
& inutiles molestias, seu erro-
res naturæ, & effectus vtilis,
vel secus, causarum corporea-
rum agnoscamus, a quibus na-
tura afficitur. Neque adeo mi-
rum nobis est, quod laudatissi-
mus vir gloriatur: ad *Harueum*
"p. 166. iam tres supra quadragin-
"ta sunt anni ex quo hanc caus-
"sam agere suscepî. Rarissima,
"hoc in primis æuo, fortuna, eue-
nit,

immo, si a notione populari & consueta discedere lubeat,

“nit, vt nemo in publicum pro-
 “cesserit, aduersus illam perora-
 re contendens.” Quatenus fe-
 bris imputatur animæ rationali,
 sapienter, circumspecte, &
 sollicitè, motus febriculosos
 eligenti, excitanti, & pro-
 caussis sollicitudinis vel augen-
 ti, vel minuenti, & ipsa sympto-
 mata ad certos scopos dirigen-
 ti, sine materiali corporearum
 caussarum effectu, qui moralis
 solum sit, æstimationem sui ab
 anima sapienti promerens,
 quod fere solum est viro illustri
 in theoria febrium peculiare;
 quatenus, inquam, ita sentire
 lubet ipsi, eiusque assensibus plu-
 rimi sane medici incliti etiam-
 num florentes in publicum
 processerunt, aduersus eam sen-
 tentiam perorantes, disputan-
 tes, scribentes: in ipsa acade-
 mia Halensi *Hoffmannus*, in
 Lipsiensi *Schacherus*, in Ienensi
Vvedelius, in Vitembergensi
Bergerus, in Helmstädiensi *Mei-
 bomius*, in Gießensi *Valentinus*,
 in Marpurgensi *Veldius*, in Ro-
 stochiensi *Schaperus*, in Tubin-
 genensi *Camerarius*, in Altorfina
Schultzius, in Argentinensi
Boeclerus, in Lugdunensi *Boer-
 hauius*, in Traiectina *Barchu-
 sius*, in iisdem aliisque locis

plures alii viri sapientissimi,
 doctissimique. In ipso ad me-
 delam citam *ληξιπυρετον* respec-
 tu, vbi ex theoriæ influxu pra-
 ctice dissentire a medicis me-
 chanicis putantur *Stahliani* se-
 ctatores, quamuis plurimi haud
 vere dissentiant, contradixit
 cum ceteris huic hypothese
 ill. *Hoffmannus* tum passim ali-
 bi, tum nuper in de recto cor-
 tici vtu in febribus, §. 35.
 “quod, ait, cortex Peruvianus sta-
 “tim in principio, post vnum
 “vel alterum paroxysmum, tuto
 “in vsum vocari possit, perne-
 “gant maxime isti, qui naturam
 “febre, tamquam remedio, sa-
 “pienti consilio, vti censent, ad
 “amoliendas causas, quæ vitæ pe-
 “riculum struunt, persuasi opti-
 “mam & salutarem naturæ inten-
 “tionem hac ratione turbari. Sed
 “superuacaneum plane esse
 “hunc metum, experientia,
 “optima medicarum etiam ve-
 “ritatum magistra, omnibusque
 “ratiociniis superior, luculenter
 “admodum docet. Nobis cer-
 “te innumera fere sunt exempla
 “eorum, qui a tertiana epidemi-
 “ca, grauibique symptoma-
 “tibus inuadente, ita perfecte
 “cum sanitate in gratiam redie-
 “runt.

beat, (b) ne quidem morbum vocari merere: quemadmodum illustris *Stablius* sæpius, & nouissimo rursum scripto aliquo, (c) mentem suam professus est: qua sententia, cum consecutionibus variis, in theoriam medicam "introducenda, sola, cordate, bona fide, distincte, & connexe, "februm ratio exponi possit, cui ex alia hypothese quacunque

R 3

que

(b) Hanc sequi nos consueuimus, & olim in dissertatione quadam mentem ita explicauimus: "quemadmodum sanitas corporis nostri viui in blanda partium & functionum integritate & harmonia, ita *morbis*, in "molesta partium, vel functionum, "lesione aut perturbatione consistit. *Partes corporis* aliæ *solida* "dicuntur, aliæ *fluida*, quarum "singulæ certam iustamque, "naturali rerum statu, habent "κρᾶσιν, siue compagis, toni, & "mixture rationem, quæ, sicubi molesta patitur mutationem, tunc morbum adesse dicimus. *Functiones* vero, seu actiones, ac sensus, in corpore omnes; progressus, secretiones, egestionem humorum, & quæ sunt reliqua; perficiuntur "μόρη, qui & naturalem fluidarum partium fluorem, & debitum in solidarum partium tono, eiusque συστολή & διαστολή, "requirit æquilibrium ac medio-

"critatem. Quodcumque igitur *fluida* quidem partes *molesta* vel *fluxione*, vel *retardatione*, "solida autem vel *contractione* "vel *relaxatione*, præter solitam naturæ rationem, laborant, "tunc itidem *morbum* adesse pronuntiamus." Eadem populorum omnium notione deus febrim inter morbos, eosque præcipuos, retulisse notatur b. *Vvedelio*, medico πολυμαθὲς αὐτῷ, exercit. philolog. dec. 8. exerc. 4. "Inter alios, "inquit, quamplures morbos, "quos suauissimus saluator sanasse & aboleuisse legitur, est "quoque omnium maximus "FEBRIS. Et hæc inter præcipuos numeratur Deut. xxviii. "22. quibus iratus deus affligere "minatus est humanum genus.

(c) Not. ad *Harnei* artem curandi per expectat. c. 24. p. 56. sqq.

natura
errores
& defe-
ctus.

“que ne vel minima lux affulserit. (d) Verum nemo etiam negauerit, ad illum ipsum motum certi & singularis per varia febrium genera generis, naturam a singulari aliqua impuritate excitari, atque diuersitatem ingentem, in molestia, curatione, exitu, & reuersione febris, suboriri a quantitate eius materiæ aut maiori, aut minori, a crassi illius benigniori, vel secus, a locis & partibus vnde & quo defertur, a proportionem eius ad corpus huiusque habitum, & humorum corporis ad motus, & elateris fluidarum solidarumque partium ad ipsas virtutes motrices, quascunque demum eas esse statuamus. Quæ omnia, cum innumerabiles a rebus naturalibus, non naturalibus, præternaturalibus, quas vocant, seu intrinsecus atque extrinsecus quacunque de causa contingentibus, patiantur varietates & mutationes, merito idem grauissimus auctor (e), “naturam hominis, inquit, facile & varie errare posse, quis-“quis dubitare suscipit, eo ipso exemplum aberrationis ex-“hibet. Hinc illam febricitationem, quæ absolute specta-“ta motus erat salutaris, si in concerto, quod dicunt, vti re-“vera existit, consideraueris, multa inde pericula, mole-“stias nimium graues, longas, recidivas, non posse non idemtidem euenire, nemo recte considerantium est, quem fugere queat: (f) & ideo arte opus esse, quæ motus vtilis & salutaris ab inutilibus & noxiis sollicitè distin-“guat, & naturam humanam labantem aut aberrantem sus-“fulciat ac moderetur, quam artem deus naturæ auctor con-“didit, experientia genuit, analogia rationalis formauit. Verus est *Hippocratis* aphorismus: (g) “a crisi quæ in “morbis relinquuntur, reuersionem inducere solent. Na-
tura

paroxy-
smorum
crisis infi-
da.

(d) Conf. cl. *Barchusen* de medic.
orig. & progress. dissert. 25.
§. 27.

(e) p. 160. not. ad *Harneum* add.

p. 157. vbi plane nobiscum sen-
tire videtur.

(f) *Stahlius* l. c. p. 157.

(g) 12. Sect. II.

tura quouis paroxysmo partem materiæ impuræ, quam potest, coquit, & per organa excretionum amandat. Ecquis vero sponfor esse velit, naturæ humanæ vel sapientiam, si qua proprie est, vel potentiam, & nisum spontaneum, eo pertingere, vt nihil inconfuetis illis, & sæpe, pro rerum circumstantium ratione, anomalis motibus impotenter moliatur, aut moueat, quod moueri non deberet, promoueri non possit? Hinc prono consequitur impetu, quam facile humoris impuri pars, a crisi particulari vniuscuiusque paroxysmi post motum immaturum relictæ, ita profunde visceribus & succorum crasi immergi possit, vt nouis paroxysmis pluribus, & longa aut recidiua febre opus sit, si naturæ virtute corpus repurgari deinceps debeat. Immo ipsi corporis humores boni & puri, vel quorum certe impuritates diuersæ sine molestia diu latere, vel sensim naturalibus motibus consumi potuissent, per febrilem paroxysmum suo circulationis ordine emoti, facillime corrumpi, & communicatas forte secum criseos imperfectæ reliquias profunde intra sinum suum abscondere posse, videntur. Debilitantur etiam paroxysticis motibus partes corporis, & languidiores fiunt functiones, earum in primis, in quibus febriculofus fomes vel generatur, vel colligitur: ex quibus caussis omnibus, præter alia sanitatis detrimenta, plurium paroxysmorum & febrium recidiuarum fomes haud iniuria deriuari possit. (h) Atque imperfecta eiusmodi crisis, & damnosæ moli-

(h) Egregie *Sennertus* de febribus
l. 2. c. 17. p. 253. "Relinquitur
"post paroxysmum, vt *Galenus*
"2. de differ. febr. cap. vlt. tra-
"dit, duplex in corpore vitiosa

"*διαθεσις*, vna inquinamentum
"quoddam ex humore in præ-
"cedenti paroxysmo relictum;
"altera membri excrementitios
"humores generantis debilitas.
Hinc

conta-
gium.

molitiones, facilius fere in morbo paroxyftico longioris indolis, quantumvis ex sua natura haud maligno, euenire videntur, quam in acuto. In illo enim longe plures, quam in hoc, esse videntur materiae impurae partes, inaequalis maturitatis & mobilitatis, quarum praematuri motus noxas & anomalias illas inducere possunt. Hinc forsan est, quod plures passim febres recidivae ex intermittentium, quam continentium, genere notentur. (i) Taceo hausta rursus intro, quae sub crisi paroxysmi necessario exspirant, effluvia, quae in nostro hoc morborum genere plerumque humores in sui consortium rapi aptos intra corpus aegri reperiunt, sicuti irrefragabili, nisi imaginatione & explicatione affectata ludere velimus, experientiae testimonio constat, tot alios inde contagio infici. (k) Quod
si

“Hinc accidit, vt pars haec, ob
“debilitatem, superfluitates ge-
“neret; quae & ab innato vitio,
“& a putredinoso inquinamen-
“to a priore paroxysmo relicto,
“initium putredinis concipiunt,
“atque ita nouus paroxysmus
“oritur. Idque tamdiu durat,
“donec & illa dispositio, & par-
“tis debilitas excrementitios
“humores generans, sublata,
“& illud *σηπονωδες περιττωμα*
“humores inquinans plane
“discussum sit.

(i) Conf. *Apinus* hist. epid. §. 47.
qui hanc sententiam eleganter
explicat & probat.

(k) H. *Meibom.* de febribus in-
termittentibus epidem. §. 8.

“non potest, inquit, non expe-
“rientia docere, illos, qui in
“eadem domo, eodem contu-
“bernio, eodem saepe lecto
“vtuntur, frequentissime infici
“ad vnum pene omnes. Con-
“tagium illud obseruavi mani-
“festissime anno 1666. vbi haec
“febres tum alibi, tum in primis
“V Volffenbütteli, plusquam di-
“midiam partem hominum af-
“fecerunt, vbi contigit, vt
“omnibus in vna aliqua domo,
“numerosa admodum familia,
“decumbentibus, statim corri-
“perentur, si qui ad ministran-
“dum in primis nouiter acces-
“sissent.” *Bianchini* hist. hepat.
p. 745. sq. “Ad ineundas fe-
bres,

si illorum aliquid, vel ægri, vel adstantium, vel medentium, vel naturæ errore aut debilitate, vel morbi aut coniuncto-
rum affectuum grauitate, vel ab externa internaue causa
quacunque, per vnum aut alterum paroxysmum, contigerit, quod quidem in morbo longiori, difficiliori, aut illegitimo, immo & in legitimo quouis, facillimum esse, negari haud posse videtur; tum quidem accessio accessionem, febris difficilis difficilem, immo etiam recidiuam, seu similem sui sobolem, progenuisse videbitur. Eadem omnia, immo interdum grauiora, euentura facile augurari licet, vbi semisopiti imperfecta naturæ aut artis medela paroxysmi, sub languoris aliusue morbi simulacro, circumferuntur, & crisin vel nullam faciunt, vel minus perfectam. Quare, quum imperfecta curatio per corticem Peruuianum, quippe lippis & tonsoribus notum hodie & vsitatum qualitercunque remedium, frequentissima sit, mirum non est, si febris, haud penitus per illum suppressa, obscuris suis & minus efficacibus motibus, frequentes reuersiones,
S &

“bres, etiam populares, certa
“quædam & proportionata re-
“quiritur humorum dispositio,
“atque morbosus apparatus.
“Ast siquidem, etiam dato hoc
“apparatu, non semper exci-
“tantur febres, nisi ab externo
“fomite succendantur: ita sæpe
“incitamenti vices gerunt efflu-
“uia, ab vno infirmo in alium
“traducta. Obseruamus frequen-
“ter, non solitarias ire febres
“in numerosis familiis, quando
“epidemicæ, vigent, vtut ter-
“tianas, sed ab vno in aliud

“subiectum sæpe migrare, præ-
“cipue in pauperum gurgustiiis,
“vbi plures insimul cubare
“adsuescunt.” Similes plane
“fuerunt in nostro statu epide-
“mio obseruationes: idque con-
“queri potuimus, quod *Borri-*
“*chini* in act. Hafn. vol. 5. obs.
“54. de quartana tunc temporis
“grassata dicit: “integræ fa-
“miliæ, toti propemodum pa-
“gi, immo quandoque tertia
“pars oppidanorum, velut ful-
“mine icta, lectis affixa est.

& morbi longitudinem, ex sua indole ingenerat, id quod ignorantes deinde huic remedio perperam imputant, maleuoli imputare amant. Adstipulatur fere hisce ratio-
ciniis de febris longitudine & reuersione, ex ipsius febris culpa, *Stablius*, qui naturam, materia impura iam ex-
hausta, quasi per consuetudinem, paroxysmos motus-
que recidiuos inducere, ingeniosa coniectura statuit, &
tum quidem corticem Peruvianum, ad supprimendos mo-
tus inutiles, laudare solet, (l) parcus alioquin eius reme-
dii laudator, ob euentus, quos notauit, ex abusibus alie-
nis, & naturæ, quam pro ipsa anima rationali habet, in
multis febribus *ἀνταρκειαν*, sub statu præsertim epidemio,
& endemio, & corporum singulorum, feliciori, & theoriæ
suæ nexum, & si qua alia forte est ratio. Recte *F. Hoff-*
mannus (m) “per ipsum”, inquit, febrilem motum noua
“semper gignitur *materia*, quæ, præsertim quando per-
“spiratione non excluditur, & insalubri victu [augetur
“potius, nouum semper induci paroxysmum non mi-
“rum est.

§. III.

*Problema
& obser-
uationes
de cita fe-
bris fuga
reversio-
nem pra-
pediente.*

Neque tamen hoc ego theorema, vltra experientiæ
suffragium, ita vniuersim stabilitum velim, vt primos
cuiusque febris paroxysmos, vel errores sub ipsis commis-
sos, pro ceterorum omnium causâ habeam. Vniuersam
enim sæpe febris, etiam intermittentis, materiam, vel
magnam eius partem, durationis spontaneæ, accessionum,
incrementi, declinationis, & recursuum causâ, a primo
inde

(l) v. præter alia scripta plura
eius colleg. practic. cum not.
Storckii §. 1841. memb. 7. sect. 1.
p. 939. item dissert. de tertiana

febris genium manifestante
c. 2. p. 26. c. 6. p. 56.
(m) medic. system. T. III. Sect.
I. c. 3. p. 102.

inde insultu, intra viscerum & humorum recessus, in herba certe, & nisi naturali, ita latere probabile est, vt ex suæ deinde indolis lege, & pro naturæ ad illam habitu, vel generetur, vel maturetur, vel in motum sensim agatur. Neque tum nisi artis ope in herba suffocari potest morbus, vt præpediatur, quo minus per sua tempora decurrat, & sua sponte reuertatur. Meum vero haud facio, si febris tuta satis appareat, *Mortoni* (a) consilium, qui, “nulli, inquit, auctor ero, vt vel secundus paroxysmus” permittatur: cui lubens assentit *Bohnius* (b), & *Riedlinus* (c). Attamen experientiam qualemcunque meam, plus decies data occasione repetitam, testor, neminem eorum vlla postmodum febre recidiua, vel alia praua confectione, mulctatum esse, vbi ego, in prima accessione vocatus, periculi deinde instantis iusto metu, ob aliorum exemplorum similitudinem, & prauorum signorum terrores, perculsus, corticis statim vsu febrem fugauit, & eo continuato, ad omnium functionum integritatem ægrum perduxit: quamuis nulla deinde medicinæ opus vsus, ad præcidendam reuersionem (d). Neque vero, cum sufficiens nondum exstet experimentorum copia, semper id

S 2

&

(a) exercit. l. c. 5.

(b) tota dissert. de præmatura intermittentium fuga, quam suspectam tuetur.

(c) lin. medic. A. 4. mens. 9. lin. 25. neque dissentiant, vir summus, *Bergerus* in cortice ab iniquis iudiciis vindicato §. 9. & quos ibi adducit, auctores, *Badus*, *Donzellus*, *Protospatha-*

rius, *Lifterus*, *Iones*: & eadem sententia stetit *Talborio*, eiusque per Galliam & Angliam asseclis.

(d) conf. ill. *Hoffmann*. medic. System. Tom. III. l. i. c. 4. p. 108. *Morton*. c. 7. vbi febres inflammatorias, in principio periodicas, cortice subito dato, sine reuersione penitus curari obseruat,

& vbique ita euenturum esse spondere audeo, vltiori & alienæ experientiae rem commendans.

obseru.
partic.23. Ipse ego, cum ante octo, & quod excurrit, annos, vere pluuioso, ægrotam ruri inuissimè, pluribus horis ad feram vsque vesperam, inter aeris iniurias, itineri infumtis, & piscis viscidis esu haud sine nausea fatiatus, paroxysmo febrili eadem statim vespera corripiebar. Tertianam intermittentem & accessionis ratio (e), & status epidemius, & vrinae, linguae, faciei, oculorumque color, & sapor amaricans aduersus, indicabant. Urgebat instans prope tempus profectionis alicuius necessariae. Sumsi statim mane ipecacuanham cum arcano duplicato: pomeridie cortice vti cœpi: quo continuato, non febris, nisi leuibus per alternos dies aliquot motibus, sed plena sensim sanitas rediit, qua hodieque vtor.

obseru.
partic.24 Vnus ex his, quos, soporis maxime indicibus territus, ita velociter sanitati reddidi, pluribus ante annis dolore sinistrum hypochondrium grauante, & cordis palpitatione saepe recurrente, laborarat. Post hanc ipsam curationem, a triennio ab iis symptomatibus sanus degit, & nunc quidem iter trans mare feliciter emensus est.

obseru.
partic.25. Femella quadragenaria, temperamenti a natiuitate ita melancholici, vt ad morbum melancholiam, familiae fati familiarem, procliuis saepe fuerit, corpusculo debili, & multis alias pathematibus hystericeis, spleneticeis, colicis, & plusculis abortibus, exercito, quum, anno præterlapso, longum luctum passa esset, febre epidemia autumnali inuaditur. Post primum paroxysmum, graui dolore cardialgico, colico, & dysuria stipatum, quæ somnum iusto profundiorum idemtidem interrompebant, itidem statim

(e) v. *Galenus* de crisi- bus l. 2. c. 3. | roxysmo discernenda.
de tertiana exquisita primo pa- |

statim ad corticem non accedere non ausus fui. At postquam a febre manifestiori semenciæ forte vsu libera euasit, languens licet adhuc, nauseosa, & plane imperfecte sanitati restituta, continuare hanc medelam, nescio quibus opinionibus & consiliis muliercularum turbata, omnino noluit, seque febricitare negauit, id solum, vt passioni hystericae, & aliis, quos metus melancholicus repræsentabat, morbis obuiam irem, rogans, variisque præterea remediis inepte vsa (f). Euanuerunt nihilominus sensim febrilia symptomata. Verum tamen, vt alias etiam fœuevit, alternis vicibus sanitatis, & velut hystericorum paroxysmorum, cum anxietate, tristitia, metu vario, alui dolorifica proluuie, catameniis copiosis, ipsoque, qui solus nouus erat, & valde ingratus ægræ, hæmorrhiodum fluxu, per interualla hiemem exegit. Omnia lubens corticis, vitæ conseruatoris, vsui accepta tulisset, nisi veterum imbecillitatum ipsa subinde recordata esset, & adstringere illum corticem

S 3

ticem

(f) Eleganter celeb. *Stahl*. de æstu maris microcosm. th. 8.
 "ad lectum ægrorum audimus,
 "quid ipsi maxime conquerantur, id cum ipsis pro morbo
 "agnoscimus, huic maxime
 "obstistere, occurrere, contra
 "pugnare: vt æger de lecto,
 "tamquam de sella curuli, con-
 "suluit, ita plebs medica scinit.
 Graphice hanc medicorum
 crucem, ægris nimium quantum
 damnosam, immo sæpe
 exitiabilem, pingit ingeniosissimus *Lentilius*, tab. consult. p. 35.
 "dum ægrotus clamabat, da
 "potum; dum vxor, medere

"singultui; dum affinis, siste
 "dolorem; dum compater,
 "præbe sudoriferum; dum
 "cognatus, da vinum, vt cor
 "confortetur; dum alii, bal-
 "neatores, mulieres, amicu-
 "li, scribe hoc vel istud,
 "quod vicino meo, re nulla
 "iuuante, in eodem affectu
 "grauissime decumbenti, salu-
 "tare fuit! & quæ sexcenta sunt
 "alia: quid tunc ageret me-
 "dicus? Emoriar, ni vel cen-
 "ties optauit: o, si aliam,
 "quamuis viliores, artem
 "didicissem!

ticem persuasisset consiliaria domestica, quum ægrota diarrhœis & fluxibus sanguineis esset affecta. Tandem vere incipiente feliciter vsa remedio, quod suasi, ex granis bis quotidie quindecim (g) limaturæ martis, (h) subtilissime, sine affuso liquore, præparatæ præcipue constante, post

(g) *Sydenhamius*, aliique, non nisi octo pro dosi præbere solent: & sufficiunt sæpe. *Lentilii*, aliorumque expertorum scripta idem, quod nos heic laudamus, commendant pondus: & vanum sit, si aliqui metuant, graue stomacho futurum. Grauiora longe sunt calcium præparatorum, & alieno acore saturatorum, & quarundam etiam tincturarum, doses vel minores: & præstare limaturam ipsam plerumque præparationibus, tum efficacia, tum ipsa digestionis facilitate, plurimi obseruatores docti dudum annotarunt. Eleganter de hac ipsa re dicitur, quod de multis naturæ donis medicis verum est, & notabile, in *histoire de l'academie des sciences* 1713. p. 26. ubi de natura chalybis eiusque vsu medico egregie agitur: “dispendio maximo est, artis
“opem adhibere, vt natura de-
“terior reddatur. *C'est grand*
“*dommage d'emploier de l'art, à*
“*gâter la nature.*” Veteres non

infra duos scrupulos, ad sesqui drachmam, immo drachmas duas vsque, propinare solebant limaturam crudam vel præparatam, & morbos chronicos maximos feliciter eo pacto sanabant. v. *Sennertus* prax. l. 3. p. 537. *Claudinus* de ingressu ad infirmos append. sect. 2. de natura & vsu chalybis & medicamentorum chalybeatorum, quæ tota legi meretur.

(h) Hoc cum eius progenie medicamentum, quod, a cortice Peruuiano plane diuersæ efficaciam, ex imperfectis, & haud satis distinctis, methodicorum veterum aphorismis de stricto & laxo, veluti ex vnica regula, itidem vulgo iudicatur, aliquando forte, quum de eius vsu in morbis febrilibus agendi locus erit, polychrestis vtilitatibus vindicare moliemur, correctis abusibus, ex theoria modesta, & experientia antiqua & recenti. Propositum idem fuit illustri *Brunnero*, quod negotiis forsan, aut senecta

post multos inde excretos ascarides, magnam partem ægritudine liberata est. Denique sub Pymontanarum acidularum potu, ineunte æstate, catenulam vermium cucurbitinorum (i) excreuit, quam, tertia post absolutam curam hebdomade, ingens solius viuis & concatenatus infecutus est, qualem *Clericus* aliique (k) delineatum exhibent. Hinc incantamenti instar omnia omnino pathemata cessarunt, ipsaque femina egregie valet, sanior quam pluribus retro annis. Ridet nunc ipsa aberrationes suas, inobedientiæque culpam in brutorum vermium phantasmata iocose coniicit.

Ceteri, quos decem numero, vbi similiter corticem a primo paroxysmo dedi, obsequiosi satis fuerunt, & perfecte constanterque conualuere omnes.

Immo

necta & morte præpeditus, non absoluit. v. de glandul. duod. p. 149. vbi, "ex efficacissimorum, ait, remediorum, dummodo manu tractentur periti, sunt martialia, in suis casibus efficacissima, de quibus forte alias." Plura sane medicamenta utilissima limitibus nimis angustis, & impenetrabilibus difficultatibus, & edictis terroribusque theoreticis, tamquam præruptis scopulis, ita circumsepuntur, ut ad usum etiam verum & securum vix cuiquam permitti videatur accessus. "Præcepta finita esse debent: si qua finiri non possunt, extra sapientiam sunt," *Seneca*. Alii e con-

trario eadem ipsa remedia laudibus immodicis ita in vulgus propalant, ut vsui mixtus abusus cuiuslibet pateat, quem profusæ pollicitationes, & nescio cuius hypotheseos ingeniosa species, allicuerint. Aberratur utrimque a veræ experientiæ repetitæ via regia.

(i) v. *Clericus* in histor. lumbric. latorum, & quæ ibi ex *Spigelio*, *Tyfone*, *Vallisnerio*, *Andry*, *Aldrouando*, aliisque collecta sunt; præsertim tab. I. A. & B. add. observatio, & descriptio elegans *Borrighii* act. Hafn. vol. 2. obs. 47.

(k) v. *Clericus* in histor. lumbric. lator. præcipue tab. II.

*similia de
aliis me-
delis ob-
servata.*

Immo vero non huius solum medicinæ eam esse felicitatem, sed & alias medelas, post primam statim accessionem adhibitas, felicius, quamvis haud adeo certo ac ipse cortex, opitulari, comperimus. Vt taceam effectus ita prosperos nobis observatos a remediis amaris illi similibus, item a subita catharsi, vel vomitione, sub febris initio, turgente materia (1), complures etiam sanitatem, post levia vnius alteriusue accessionis molimina, statim recuperarunt, sine relapsu, quibus a primo

(1) Iterum heic laudare debemus pulverem *Cornachini*, vel similem ex scammono. Sunt status epidemii, de quibus & nos dicere possumus, quod *Timæus a Guldenkleee* cas. medicinal. l. 8. c. 10. de tertiana simplici, vnica purgatione curata: "frequentissimæ circa id
"tempus erant tertianæ febres;
"verum sumto pulvere chola-
"gogo plerique liberati sunt: &
"quod idem deinde c. 19. notat:
"si. in febribus putridis inter-
"mittentibus quibuscunque, ap-
"parente aliqua, etiamsi non
"perfecta, coctione, ægro ipso
"die paroxysmi medicamen-
"tum purgans dederis, ita
"vt effectum suum ante in-
"uasionem compleat, vide-
"bis febrim post illum paro-
"xysmum non amplius reuerti.
Similia de ipecacuanha,
& emeticis antimoniatis,

prædicare licet. Meminerint tamen medentes, qui ita felices effectus vel a purgatione, vel a vomitione, notarunt, probe attendendum esse, quid euacuationem eiusmodi indicet, vel contra. Quadrat huc maxime monitum *Sydenhamianum*, egregio illo de morbis epidemiis c. 2. sect. I. de morb. acut. scriptum: "qua metho-
"do currente anno ægrotos li-
"beraueris, eadem ipsa forsan,
"anno iam vertente, e medio
"tolles" quodque idem grauissi-
"mus observator paullo infra
"habet: "idem morbus in ipsis-
"sima anni constitutione varia
"sæpe, & dissimili facie, se
"ostentat: quod quidem tanti
"potest esse momenti, vt, pro
"eius arbitrio, curatiuæ indi-
"cationes ponendæ sumendæue
"fuerint.

primo febris fere intermittens, tertianæ aut quartanæ, maxime vernalis, paroxysmo exeunte, & inde tertia quavis circiter hora, remedium exhibuimus digerens & diaphoreticum, verbi causa, medicamenti egregii, quod in ipso etiam paroxysmo datum anxietates leuare, humores digerere, & crisin deinde iuuare solet, spiritus tartari compositi, quem mixturam simplicem (m) vocant, gut-

T

tas

(m) v. *Schultzius* peculiari libello de tinctura bezoardica, cuius hic spiritus præcipua pars est, & in appendice de mixtura simplici p. 177. sqq. & qui primus huius mixturæ auctor creditur, *Andernacus* de medic. vet. & noua P. II. p. 658. *In personis spleneticis seu scorbuticis, & ubi remedio magis volatili opus esse visum est, substituimus pari cum felicitate, eadem dosi, sed, ob odorem saporemque volatilem, syrupo pœoniæ aut simili temperantes, spiritum scorbuticum *Dravvizi*, quem sub mixturæ simplicis antiscorbuticæ nomine in pharmacopolia nostra introduximus, descriptum in tractatu vom *schmerzmachenden Scharbock*, p. 159. "Spiritus tartari libra una, cochleariæ vnciis quatuor, irrorantur libræ duæ vitrioli ad rubedinem exsiccati, digeruntur in balneo per octi-

"duum, dein per retortam, * *Spiritus scorbuticus Dravvizi*.
 "aucto gradatim igne, propellitur cum reliquis etiam spiritus vitrioli volatilis. Dosis auctori est drachma dimidia, vel integra." Magnopere prædicatur in affectibus scorbuticis, præcipue paralyfi. Nobis fructum egregium, præter eam, quam in febribus modo laudauimus, vtilitatem, præbuit in stomachi ἀτονία, & appetitus digestionisque defectibus a muco viscido, biliolo, falso, putrido; in iis vitiiis, quæ scorbutico calido tribui solent; in cachexia scorbutica; in paralyfi, & ipsa *observ.* apoplexia recenti. Biennium *partic. 27.* fere est, quod puella sexennis, illius soror, de qua infra febris nonanæ historiam recensemus, post aliquot languoris dies, repente corripiebatur paralyfi vtriusque brachii & pedis & spinæ dorsii, cum sensu formationis. Aberat causa manifesta,

tas forte triginta, aut tincturæ fuliginis *Clauderii*, quæ essentia diaphoretica audit, duplum, vel ultra: aut quibus,

nifesta, nisi quod stomacace & scrophulæ iam diu affixerant. Vocatus statim, dedi eius spiritus cum syrupo pœoniæ *ava* mixti guttas triginta, idque singulis trihoriis repetii. Rediit sensim sensimque motus sensusque integer, & intra decem fere dies sanitas. Absoluta iam hac scriptione, mulierem Iudæam, septuaginta octo annos natam, curo cum alio medico experientissimo, quæ olim sæpe podagrica, quatuor iam annis solitum affectum non passa, insultum nuper apoplecticum noctu subito sustinuit, ex quo lingua cum dextro brachio & pede paralytica remansere, cum mentis stupore, & febre continua. Secari statim venam, ad octo uncias in brachio sinistro quum in pede non admitteretur, vesicatoria eidem brachio & cruri eius lateris admoueri, enema iniici, assumique per trihoria remixti similiter spiritus guttas sexaginta, curauimus, interpositis paucis prorenata aliis. Ita lento quotidie gradu magis magisque re-

diit primum loquela, deinde liberior intellectus, laterisque attoniti motus, febris post nonum diem sensim soluta cessauit, appetitus somnusque, pro senectæ ratione, sat bene habet, & vix quinta nunc a morbi ingressu hebdomas numeratur, neque fere, nisi debilitas, quicquam superest. Furunculus in femore sinistro enatus, & otalgia auris dextræ, vtrimque in abscessum transiit, atque, vti arbitror, egregie felicitatem medelæ iuuit. * Bien-
nium fere effluxit, quod virum sexagenarium, doctum & laboriosum, hæmorrhoidarium, a graui hemiplegia dextri lateris, venæ sectione larga in sinistro pede subito administrata, hoc ipso dein spiritu continue vsurpato, & denique laxatione κατ' ἐπιχρᾶσιν repetita, ex pilulis polychrestis cum mercurio dulci, feliciter, deo iuuantem, sanitati reddidimus. Idem superiori æstate tertiana duplici grauius laborans, cortice Cinchina exhibita post tertium primariæ febris paroxysmum, & repetita legitime, optime
con-

obserr.
partic.28.

* obserr.
partic.29.

bus, vbi tertianam simplicem vere intermittentem a primo statim insultu agnoscere licuit, soluti liquore aliquo falsi absinthii drachmam integram, addito interdum sulfuris antimonii grano, vel & falsi ammoniaci drachma dimidia, aut alius ex salibus lixiuis aut mediis febrifugis sufficientem dosin, sex horis ante paroxysmi prioris tempus semel, aut aliquoties alternis diebus, propinauimus. Alii, similiter plane correpti, vbi id momentum prætermissum est, & altera aut tertia accessio ante medicationem inuasit, diutius longe grauiusque ægrotare, & reuersionibus obuii esse, consueuerunt. Ea tamen simul cautione vfi sumus, quam supra iam innuimus, vt statim, finita accessionis crisi, lintea febricosa halitu polluta cum purioribus permutari curaremus. Atque hæc de reuersionum metu, per citam a prima inuasionem febris fugam, præcédendo, problematis alicuius instar dicta sunt, quod repetitæ experientiæ soluendum relinquimus. (n)

T 2

§. IV.

conualuit, valetque. Durante curatione eam molestiam hæmorrhoidum cæcarum, quam sect. 3. §. 6. descripsimus, passus est, & curatus remedio laxante ex sale cathartico amaro, fotibus, & vnguento albo camphorato, & præcipue continuato cortice febrifugo, cum granis aliquot lactis sulfuris cuique dosi additis. Similem felicitatem laudati spiritus scorbutici experti quidem non sumus, vbi diutius iam paralytis tolerata fuit: vnde & iis in morbis laudandum est illud, quod

in omnibus fere valet, & præsertim quorum typus non est insuperabilis: principiis obsta!

(n) Alterum de præuertendis reuersionibus problema, quod pleniori itidem experientiæ permittendum adhuc videtur, quum nobis, tentantibus sine repetitione corticis, nondum æque respondere res visa sit, habet cl. *Mangetus* bibl. pharmac. T. 2. p. 698. vbi, “sancte, ait, asserere se posse, se in mil-
“lenis ægris exhibitionem cor-
“ticis non omni prorsus recidiuæ
“anteuertendæ aptam obser-
uasse,

*vis salium
um vola-
tilium ad
præca-
uendos
reditus.*

§. IV.

Observa-
tiones de
reuerfio-
num tem-
pore.

Alioqui, vbi post alterum pluresue paroxysmos febris per medelam specificam victa est, quæ diutius alias duratura fuisset, tum quidem semper ægrotos, sola medicatione per corticem continenti, a periculo quouis alio tutos præstare licuit; sed rarius, nisi ea legitime repetita fuerit, a redituto sponte, post *certum* aliquod tempus, si permittatur, eodem morbo: qui tamen certe cari & apoplexiæ metu vacuus, & sat facile sanabilis, & longe plerumque priori mitior fuit; quamuis interdum, pro corporis, aeris, diætæ ratione, ad difficiliorem indolem redierit: vt omnes omnino morbi *ὑποσφοδρεῖς*, præsertim vero febres, modo faciliores, modo difficiliore reuertuntur, quocunque remedio curati sint (a). Caueant ergo, qui inge-

“uasse, nisi volatilia etiam in largissima dosi admiscuerit.

Assentit *Traversarius* p. 297.

“hanc veritatem, inquit, hic

“quoque Pisauri experientia

“constantissime firmat.” Cl.

Cohanfius, auctor archei fe-

brium fabri, in remedio quo-

dam volatili, quod sibi adhuc

peculiare seruat, corticis vsui

addendo, omne felicitatis, & a

reuerfionum metu liberæ, me-

dicationis præsidium collocat.

Sunt sane alia volatilia insigni-

ter febrifuga, & subtilia, &

penetrantia, ac forsan reuerfio-

num materiam in herba laten-

tem, quam cortex attingere

nequeat, huic addita eneruare

possunt, dum ipse cortex metuendas a solitariis volatilibus noxas præseruat. add. §. sq. not. b.

(a) *Ortlob.* scrutin. recidiv. §. 5.

“Negari non potest, vti recidi-

“uam interdum atrociorē esse

“ipso morbo præcedente; ita

“etiam præsertim febres, modo

“duplicatas, triplicatas reuerti,

“& modo, quæ erant cum in-

“termiffione, continuo, modo

“vice versa infestare.” *Grembs.*

arbor. integr. & ruinof. homin.

p. 407. exemplum refert:

“* vir robustus & sanguineæ

“complexionis, tertianæ nothæ

“recidivam patiebatur, pulsus erat

“languidus, excretio copiosa.

Nec

* obseru.
partic. 30.

ingenium morbi versatile, & remedii febrifugi recte dati innocentiam perspectam non habent, ne, vbi obscuriora forte molimina recidiua iusto tempore vident, a vera causa, & diagnosi, & cura aberrant, suosque deinde, vti facile fit, errores, suas *apudodias*, priori methodo impudent, si morbum naturaliter reciduum, sed facile sanabilem, difficilem fecerint, ordine processurum turbarint, benignum futurum male permutarint. Caueant etiam, quod obiter moneo, ne, vbi febrim post corticem recidiuam, eamque forte facilem, facile curarunt, (b) suæ illi

T 3

metho-

“Nec pharmacum, nec sanguinis missionem competentem iudicabat medicus. Vtebatur syrupis de endiuia, de acetosa. Septimo die accipit rhabarbarum cum decocto fructuum. Sed ea nocte præter omnium spem extinctus est.” Ignorabatur eius ætatis infelicitate cortex. Quod si isto in priori febre adhibito recidiua contigisset ita exitiabilis, quot, bone deus, ignorantum & maleuolorum censorum accusationibus impetum fuisset remedium, quod solum forsan potuisset esse saluti, si eo tempore cognitum id esse licuerit!

(b) *Elegans est consilium *Hamiltoni* de febre miliari p. 79. “Sumantur mane dies aliquot ‘salis absinthii’ grana decem,

“aut quindecim, ex aquæ Spadanæ haustulo, & deinde paullatim eiusdem aquæ libræ duæ. Nec quicquam febris intermittenti, ex præpropere corticis Peruuiani usu recidivæ, certius occurrit.” Hæc methodus, vbi, deficiente aqua Spadana, Schvvalbacensis, vel alia similis, substitui potest, & aliæ medelæ minus certæ, sæpe sufficiunt, præsertim si febrilis materiæ vis cortice prius fracta est, etiamsi, ob intermissam iustam repetitionem, febris reuertatur, subiti tamen periculi, & metuendæ ferociæ expers. Atque in eiusmodi febribus recidiuis sola salia fixa sæpenumero nobis suffecerunt, quum prior morbus sine cortice vix domabilis apparuisset. Eiusdem modi methodus iti-

Vis salium & aquarum martialium & alcalinarum, ad reversiones,

dem

*tempus
incertum
ex causis
extraor-
dinariis.*

methodo ubique statim nimium tribuant, & in difficili-
bus casibus confidant, & e contrario, vbi febris recidiuæ
difficiliori, difficulter aut minus feliciter, sua culpa, vel
metu vano, medentur, priorem medelam innocuam ac-
cusent. Legitime ita, vti supra scriptum est, superata
febris interdum quidem incerto rediit tempore, & quod
prænuntiari non potuit, quando aut graui diætæ, aut
turbulentæ medicationis errore, aut contagii vehementia,
aut insigni orgasmo menstruo, puerperali, hæmorrhoidali,
vel a variolis, morbillis, podagra, calculo, aliisue morbis alie-
nis inducto, impense forsitan agitata, maturata, & protrusa est
materies, quæ intra viscerum & humorum compagem
ita antea latitabat, vel immatura erat, vt eam assiduo re-
medii vfu attingere atque extirpare nequiuerimus. Inter-
dum minusculas aut paucas corticis doses, vel roboris parte
castratas præparationes, ad præcauendum morbi reditum
sufficere rati, methodum satis vulgatam secuti sumus, vt
per aliquod a recuperata sanitate tempus continuum, vel
incertis interuallis, vel tunc solum, quando incommodi
qualiscunque aliquid, tamquam febris recidiuæ prænun-
tium, sentiri rursus incepit, taliquantum corticis, ad
vnam alteramue dosin, indies officiose propinare-
mus.

dem feliciter ita nobis aliquo-
ties successit, vt reuersio nulla
obtigerit, si, statim post pro-
fligatam cortice febrem, aqua
mineralis sale lixiuo saturata,
præcipue Selterana, per vnam
aut alteram hebdomadem po-
ta fuit, cortice etiam deinde
non repetito: vt adeo salium
fixorum vim in reuersionibus
præcauendis laudare itidem

possim, vti vltima ad superio-
rem paragraphum nota de vo-
latilibus prædicaui, quamuis &
suum illæ aquæ sal volatile aci-
dulum, & ex lixiui mixtione
medium, in sinu gerant: vti
præstantissime ostendit celeb.
Seipius in de acidulis Pyrmonta-
nis libello aureo. Ea tamen
omnia repetiti corticis certæ
efficaciæ cedunt,

mus. (c) Et tum quidem sæpe motus recidiuos paullulum suppressos & retardatos, vel sub hac ipsa medicatione non adæquata, vel diuerso post illam tempore, pro varia medicamenti efficacia, rediisse obseruauimus. Quum vero post integre restitutam corporis œconomiam a medelis plane abstinuit æger, neque fontica quædam caussa, quod rarum fuit, præmature morbum redundare fecit; tunc nos quidem multiuga experientia docuit, febres *ex tertianarum genere* recidiuas longe quam plurimas aliquo *secundæ hebdomadis* die, siue post quartam lunaris mensis partem, a cessata remedii assumptione, contigisse, atque, si ope naturæ aut artis rursus euanuerint, semel vel aliquoties sæpe præterea, pro morbi statusque epidemii ingenio, *alternis* semper *hebdomadibus* reuersas esse, vel molimina saltim satis manifesta ostendisse. Hinc forte haud iniuria coniicere licuerit, subesse aliquam toties repetitæ experientiæ *causam naturalem*, & tum quoque alternis hebdomadibus motus in corpore recidiuos *ex morbi ingenio* fieri, quum, impedimento quocunque retenti, non satis liquido apparent. Fortuiti casus, qui hanc nobis veritatem sub nostra aliorumque medicatione confirmare potuerint, euenere innumerabiles: & data opera, plus centies rem experti sumus, quando ægri, repetitæ medelæ impatientes (d), bene se valere caussati sunt (e), & febrim, si rediret, indolis haud metuendæ

*tempus
certum
ex morbi
indole
tertiana.*

(c) "Ipse Hippocrates videtur honestissime fecisse, quod quosdam errores suos, ne posterii errarent, confessus est. *Quintilianus* l. 3. c. 8.

"longa & intricata: dic vel
"proponere aliquid breue &
"εὐπορίσων: quasi in manu me-
"dici sit mutare ordinem rerum
"in natura atque arte.

(d) *Seidel*, de morb. incurab. p. 99.
"Nolumus ista, inquiunt, tam

(e) Medicus quidam χαρίεσατος, ægris

tuendæ fore persuasum habuimus. Tunc enim, omisso præseruandi consilio, tempus reuerfionis expectauimus, immo ipsis ægris prædiximus, euentu vix fallente. Idem plerumque notare licuit, vbi, naturæ vel aliorum medicamentorum auxilio sanitatis plenæ signa tantisper fuerunt restituta, morbi tamen ingenio ad reuerfionem prono. Quo propius etiam illi a sanitate abfuerunt, quos natura vel arte imperfecte restitui contigit, ab euidentibus saltim paroxysmis immunes, & quo exquisitiori diætâ præmatutam morbi excandescentiam auerterunt, eo certius etiam febres *recidiuæ nothæ* alternis hebdomadibus exacerbatae sunt. Immo ipsi errores diætæ, venæ sectio etiam, & remedia cathartica (f), quæque vrinam, & sudores, & excre-

purgatio
post corti-
cem,

ægris, qui vel ob medelæ nau-
seam, vel ob fiduciæ defectum,
ita bonam valetudinem, haud
bona fide, caussantur, facete re-
gerere solet *Ciceronianum* illud:
si vales, bene est; ego valeo.
(f) Notum est, *Sydenhamium*
aliosque medicos omni purga-
tione post corticem, immo
ipsis enematibus, interdicare:
quippe vnde reuerfiones facil-
lime eueniant. *Bianchius* ex
aduerso cum aliis diuersa do-
cet in histor. hepat. p. 283.
“Hoc, inquit, sancte referre
“possum, in innumeris casibus,
“eorumque plurimis, (vt du-
“bium ad lancem veritatis ap-
“ponerem) de industria tenta-
“tis, ægros cuiuscunque habi-

“tudinis, & quacunque tem-
“pestate, a febre qualibet inter-
“mittente, ac intermittētis na-
“turam participante, per febrifugum vindicatos, hinc propi-
“nato cathartico, nec magis nec
“minus in febres relapsos fuisse,
“quam eo, quibus catharticum
“præscriptum non fuerat: vt
“ideo decernendum videatur,
“purgantes post vsum febrifugi
“administrationes ad reuocan-
“dam febrem, vel non reuo-
“candam, nil penitus conferre.
De violentis sine arte purga-
tionibus, quæ & facere & re-
uocare febrem possunt, *Bian-
chiana* hæc non intelligo. Me-
diocres etiam purgationes, &
enemata ipsa, magis minusue
facile

excretiones quascunque paullo euidentius mouent, & fa-
lia volatilia, ammoniacalia, & amara imperfecte febrifuga,
V

facile efficere quouis tempore possunt, vt febris imperfecte profligata reuertatur, & reuersiones nothæ contingant, quæ *Sydenhamiano* monito primam ansam præbuisse videntur: dum obseruauit, omiſſa catharſi, febres, quamuis imperfecte curatas, per ὑσπεργίαν remediū & naturæ, augescēte indies sanitate, constantius cessare; maturata vero purgatione, motus male sopitos denuo efferuere. Verum, si plena sanitas per sufficientem remediū continuationem restituta esse videtur, tunc distinguantur tempora, quibus natura ad reuersionem prona est, vel secus, & concordabit experientia. Si statim, simulac a corticis usu cessauimus, longius ab hebdomade παροξυσμῇ, moderate & ex arte purgauimus ægros, quod *Bianchini* facit, nihil fuit, quod reuersionem timeremus. Metuenda autem hæc fuit omnino, vbi ipsa hebdomade altera, vel paullo ante ipsam, pharmacum purgans ministrauimus, cuiusmodi obseruatio, non satis di-

stincta, alteram præbuisse videtur *Sydenhamiana* regulæ rationem. Nihilominus etiam tunc formidandum nihil fuit, si statim ab euacuatione ad adæquatum corticis usum rursus accessimus, quæ res omiſſa tertium fundamentum ei admonitioni dare potuit. Denique, absoluto penitus medicationis cursu, nullum vnquam reditum a catharſi apta veremur, quam tunc tot millies secure ex arte administrauimus. Purgationem, quæ sine arte & indicatione & sollicita circumspectione fiat, post corticis usum, & in conualescentibus, prohiberi par est: & miror esse, qui ideo remedium infidum putent, quia non statim, recuperata exinde valetudine, catharſi corpus turbari debere docetur. De purgatione omni ipsorum sanorum, quidni etiam conualescentium, & ad motus febri-culosos pronorum, vere æque ac eleganter monuit *Brunner*. de gland. duod. p. 145. "qui
"tantam partium teneritudinem
"penitus inspexerit, ordinem-
"que, quem amat natura, at-
que

fuga, & ipsius corticis doses minuscule, vel roboris parte castrata, (g) aliaque causae, in quibus solis recidivorum motuum ratio collocari solet, longe facilius saepiusque redeuntis febris supplicio affecerunt aegrotum altera illa, quae *hebdomas paroxystica* vocari possit, quam priori, quae *intermissionis* vel *remissionis* tempus largiri consuevit. Sicubi decantata illa reuocandarum febrium male curatarum indicatio locum habere visa est, longe itidem per ea ipsa

“que concinnitudinem, aequa
 “mentis trutina perpenderit,
 “nae cautius ille mercari discet,
 “nec statim machinas admoue-
 “bit, quibus harmoniam cor-
 “poris exagitet, concutiat, aut
 “prosternat penitus.” Atqui eius-
 modi machinae sunt medica-
 menta purgantia omnia, omnia,
 inquam, si in manu imperiti,
 neque impense cauti, versan-
 tur: nec excipio, quae in vul-
 gi omnis manus hodie dantur,
 rha barbarum, sennam, man-
 nam, pilulas lenitivas, aut bal-
 famicas dictas, & similia, quae
 longe maiori cautione opus
 habent, quam ipsa febrium
 antidota. *Grube* de medica-
 mentis simplicibus. p. 121.
 “Medicus circumspecte agat,
 “probe aduertens quibus, &
 “quo tempore propinet. Quae
 “quidem ipsa, si in vilo medi-
 “camenti genere, certe in pur-
 “gantibus, sunt probe atten-

denda. Neque vero cogitet
 “tiro, rem levis esse momenti
 “purgans aegris praescribere.
 “Magnae id mihi res molis vi-
 “detur, ut mulierculae, ultra
 “sexum suum audaciores, id
 “parui faciant.

(g) Hae medelae omnes, prout
 fors tempusque tulerit, inter-
 dum attingunt materiam fe-
 briculofam, interdum relin-
 quunt intactam: itemque, si
 attigerint, euacuant forte for-
 tuna, vel corrigunt eandem,
 quando sua virtute inferiorem,
 & ad exitum e corpore dispo-
 sitam, reperiunt; saepe e con-
 trario, quando nifus recidi-
 uus ipsis medicamentis po-
 tentior est, irritant, & re-
 uersionem promouent: quae
 observatio arti febres sup-
 pressas reuocandi, uti ori-
 ginem fecit, ita limites ponere
 debet.

ipsa, quæ modo diximus, medicamenta expeditius eodem tempore res successit. Addo, idem *suomodo de quartanis, & de quotidianis veris* (h), nobis compertum. *ex indole quartana & quotidiana.* Integre cortice Peruuiano ante temporis sui decursum fugatæ, si reditum non præcidimus, *utraque* pariter, haud quidem altera, vti tertianæ, sed *tertia hebdomade*, siue post lunaris mensis dimidium, reuersæ, vel recursum euidenter molitæ sunt: id quod similem causam regressus arguit, quam quæ paroxysmorum est, & dierum numerum hebdomadibus certo modo respondere, quod idem in aeris & oceani motibus naturalibus obseruatur. Conformitatem indolis quotidianarum verarum cum quartanis inter alios probe notauit *Piso* (i), qui illas a triplici quartana sollicite alias distinguit. *conformitas harum.* “Tertianam, ait, longitudine ex-

V 2

cedit

(h) Obseruauit has, & distinxit a febribus ex alia periodo duplicatis, omnis antiquitas, & nos multoties manifeste notauimus. Miramur adeo esse viros eruditos & experientes, qui eas dari negent, vt cel. *Fr. Hoffmannus*, qui in tractatu de febribus ad *Poterium* p. 874. “quotidianæ, inquit, febres, recte notantibus practicis, non dantur; “sed potius tertianæ duplicatæ “vulgo dicuntur quotidianæ.” Mutauit sententiam vir sincerus, & experientiæ de veritate quotidianarum verarum locum fecit in medic. system. T. 4. p. 86. sqq. Noua ibi distinctione solas matutinas, & statæ

hora reuertentes, & decem vel ultra horis durantes, aliisque, quæ recensentur, signis conspicuas, exquisitas, ceteras omnes nothas & irregulares vocat, quas sæpius se annis huius sæculi XXVII. & VIII. obseruasse refert. Aliter veteres. *Sennertus* potissimum nocturnas, & XVIII. horis durantes, & alia signa habentes, exquisitas dicit, reliquas nothas L. 2. c. 19. de febribus. Sufficiat hic notasse, veras dari quotidianas, ab aliis periodis, præsertim tertianis, diuersas.

(i) de cognosc. & cur. morbis p. 926.

petitio ad
observa-
tores.

“cedit quotidiana, quantum a quartana superatur, in
“quam non raro conuerti videtur, vbi aliquando perfe-
“ueravit. Est enim valde similis, & prope idem vtrique
“subiectus humor, ac proinde prope simili ratione curan-
tur.” Vicissim, *Celsi* aphorismo, ex quartana sæpe
quotidiana fit, culpa ægri vel curantis, (quæ in longa
ægritudine facile accidit, præsertim quando medicus, cer-
to remedio destitutus, varia experiri debet) &, quod ad-
dere licet, multis aliis de causis sæpe ineuitabilibus, aeris,
aquæ, loci, corporis habitu, immo ex ipso morbi inge-
nio. Et tum quidem *Celso*, cuius ætas nostras medelas
ignorabat, in malis æger esse dictus est. Nequaquam ex
cerebro nata sunt, quæ de reuerfionum tempore heic luci
exponenda putauimus. Vidimus sæpe veritatem, ante-
quam ea de re vel suspicio subiit. Vos autem, viri cla-
rissimi, aliosque observatores candidos amanter rogatos
volumus, vt experimentis vel confirmetur experientia,
vel limitetur, quam veram esse nulli dubitamus, nume-
rosissimis exemplis conuicti.

§. V.

Observa-
tiones ali-
ena con-
cordes.

Eam quidem aliis etiam medicinam facientibus du-
dum obtigisse persuasum habeo, quamuis paullo obscurius
indicata sit. Quorumdam auctorum observationes recen-
sebimus. *Blegny* (a) pro exemplo historiæ febris tertianæ
cortice fugatæ affert aliquam, post sex periodos, id est
altera hebdomade, reuersam. *Restaurandus* (b) “epoto,
“inquit, cortice febris vt plurimum desinit omnino: at-
“tamen interuallo aliquo temporis, *trium* scilicet *septima-*
narum,

(a) zodiac. med. A. IIII. m. Fe-
bruar. obs. 29. de vsu corticis

Peruiani in febribus intermit-
tentibus.

|(b) ap. *Blegny* A. V. m. Iulio p. 137.

“*narum*, aut quatuor, prout corpora magis aut minus
 “incaluerunt, redit: aliquando sine vlla recidiua discedit.”
 De quartanis ibi sermo præcipue esse videtur, vbi cortex
 tunc sollemnis erat, quas redire, vel reditum moliri,
 tertia hebdomade obseruamus, licet paroxysmi mani-
 festi ad quartam vsque interdum retardentur, robore
 naturæ renitentis, vel remedii præter rem continuati,
 vel ὕσεεργεγντος. Sydenhamius (c) febres quartanas,
 postquam ad *duas* vel *tres hebdomades* a corticis vfu
 delituerint, denuo recrudesce, & (d) vbi generatim de
 febribus cortice fugatis agit, eas intra *dies quatuordecim*
 vt plurimum recidiuas fieri, narrat. Huic obseruationi
 innixus (e), corticis vnciam, post curatam quartanam,
 ad tres alias vices repeti per doses iubet, interiectis
 semper *diebus quatuordecim*. Vbi ad quotidianas tertia-
 nasque etiam febres vnam præcautionis methodum sine
 distinctione applicare ipsi lubet, (f) “ne morbus, inquit,
 “denuo recrudesca, die *octauo* præcise, a quo postremam
 “dosin æger assumsit, vnciam in partes duodecim diui-
 “sam certo certius exhibeo. Non tamen prorsus in tuto
 “collocatur æger, nisi tertio quartoue eandem metho-
 “dum, eodem temporis interuallo, iterare non grauabitur.
 Hæc ita præcepisse virum iccirco probabile est, quia fe-
 bres ex tertiano genere alio tempore, quam quod de
 quartanis notarat, nempe *octauo die*, vel paullo post, re-
 dire obseruauit. Lemery (g) per *quindecim dies* quiescere ma-
 teriam febris fugatæ affirmat, vbi quartanam præcipue
 intelligit, quibus tunc maxime dicabatur cortex, & per
 duos ideo menses *duodecimo* quouis *die* medicamentum re-
 petit

V 3

(c) morb. acut. histor. c. 5. p. m.

112.

(d) epist. I. p. m. 379.

(e) p. 113. sqq.

(f) p. 381.

(g) cours de chimie, P. II, c. 6.

petit. *Mortonus* (h), qui de tertianis magis agit, quod historiae probant, "sæpe numero, ait, vltro absque caussa
 "evidenti redit febris, nisi tempestiuo corticis vsu obuiam
 "eatur: quocirca solennem corticis repetitionem post in-
 "teruallum *octo vel decem dierum*," id est, sub initium vel
 ante exitum *secundæ hebdomadis*, "bis terue imperare
 "soleo, scilicet donec luna stadia sua singula semel decur-
 "rerit, quam statis cursus sui periodis vi exfuscitandi
 "fermenta morbosa maxime pollere conspiciamus. Atque
 "hoc modo febres intermittentes maxime pertinaces cer-
 "tissime vt plurimum sanantur, quas, vtut vices cortice
 "fugatas, posthabito hoc canone, iterum sese in ordinem
 "recolligere, vt plurimum videre est." Deinde addit: "an-
 "te omnia, vtut firma valetudo videatur, hic canon ob-
 "seruandus est, quo facto haud ita frequenter febrium
 "cortice curatarum reciduationes famam medici & re-
 "medii minuerent:" cuius methodi felicitatem deinde
 multis historiis (i) confirmat. Alibi (k) "febres maxime
 "pertinaces eadem ratione absque recrudescentiæ pericu-
 "lo funditus tollere facillimum esse" expertus pronuntiat.
Pitcarnius (l) eam dosin, quæ tertianis & quartanis fugandis
 suffecerit, *post octiduum*, & ea consumpta, rursus post *duas*
hebdomades repetere iubet. *Mangetus* (m) quantitatem re-
 medii, quam cuius febris destinat, in duas diuidit partes,
 quarum altera consumpta, *dierum octo, decem, vel duode-*
cim, vt ait, intercapedinem facit, & tunc ad alterius par-
 tis vsum accedit, antequam reuertatur febris. Dubio
 procul alias febres *altera*, alias *tertia* hebdomade redire,
 & præmisso reuersioni tempestiue per aliquot dies cortice
 præ-

(h) exercit. I. c. 8. p. m. 69.

(k) c. 7. p. 53.

(i) præsertim c. 9. de febris

(l) elem. medic. L. II. c. 1. § 45.

συνεχέως genio proteiformi.

(m) biblioth. pharmac. p. 698.

præpediri, obseruarunt illi auctores. *Bianchius* (m) tertianas post *quindecim dies* reuerti solere memorat, moliminibus præuiis pro febre vere recidua forte non habitis. *Veinhartus* (n) febrem cortice fugatam post dies *octo* vel *quatuordecim* recrudescere vt plurimum notat, nisi, quod faciendum monet, ablata iam febre, ad dies totidem vsque, vel ad vnus lunæ tempus, interuallo octo vel decem dierum, continuetur remedium. *Hoffmannus* (o) electario ex cortice febrifugo, elapsis *septem diebus*, ne redeat tertiana febris, ægrum iterum vti iubet: vnde nullus dubito, quin post septimum diem eiusmodi febres reuerti solere, repetito autem mature remedio præcaueri, notauerit obseruator peritissimus. *Storchius* (p) febres, quas cortice fugare solet, idque cum *Stahlianis* principiis conciliat, (q) plerumque post *duas* vel *tres* hebdomades (r) redire monet. Passim huiusmodi periodi, si rite calculus subducatur, in doctissimi illius viri, & illustris *Lentilii* eteodromis, cl. *Bianchi* historia hepatis, pluribusque medicarum historiarum collectionibus, inueniuntur exempla: plura etiam comperientur, si ad molimina recidua attendere placuerit, manifestis paroxysmis sæpe priora, & tempus præscriptum accurate seruantia. Quo vero cunque modo ista se res habere videatur, patet certe, tot obseruatoribus attestantibus, reuerfiones neque tutius, neque certius præcaueri, quam repetito intra *duas* vel *tres hebdomades* remedio.

§. VI.

(m) histor. hepat. p. 307. 747.

(n) medic. officios. p. 308. sq.

(o) medic. system. Tom. 4. sect. I. c. 1. p. 49.

(p) qui, sub *Huldarici Pelargi* nomine, editis elegantissimis eteodromis, tantisper, dum

hominum iudicia exploraret, velut retro Apellis tabulam latere voluit.

(q) v. eteodr. I. p. 65. sqq. add. p. 136. n. 7. II. p. 195. III. 270. sqq.

(r) in not. ad *Stahlii* colleg. pract. p. 960.

§. VI.

Methodus præcauendarum reuersionum.

tertiana-rum.

Itaque, & nostris, & aliorum obseruationibus, non solum de tempore reuersionum, sed maxime de felicitate curationum, per repetitum, ad eius temporis rationem, remedium, innixi, & de innocentia eius medicinæ sub integro valetudinis statu per sensuum euidentiā persuasi, memores fuimus moniti *Mangetiani*: (a) “non esse expectandum, donec febris de nouo caput exseruerit, sic enim fore, vt renouanda veniat tota medicamenti dosis, quasi de eo nihil adhuc deuoratum esset.” (b) Quando sufficienter operatus fuit cortex vna serie continuatus, vt ad præsentem febrem delendam nihil superesse, & nihil amplius vtilitatis a continuato vsu in corpus redundare, visum sit, desuimus primo illum exhibere, & lubenter quidem circa phaseos alicuius lunaris tempus, licet haud adeo exquisitè notatu necessarium. Inde per *hebdomadem accurate vnā*, siue ad proximam circiter lunæ phasin, quiescere a medicatione iussimus ægrum, quippe quam tunc superuacuum esse reperimus: forte, quia materia residua nimis immatura est, neque vllō modo turget,

(a) biblioth. pharmac. T. II. p. 698.

(b) Fundatur hæc formido in vulgata experientia, & in iis, quæ §. 2. huius sectionis disputauimus, & in indole febris, eiusque materiæ, naturaliter ἐπακμασινή, seu sponte augescente. Enimuero, quod *Musitanus* pyretolog. p. 59. generatim dicit: “febris leuiusculè oboriri incipit, & adeo adolescit, vt vehementior magis

“magisque fiat, donec tandem “in exaltationem deueniat, & “febrientes periculis obnoxios “reddat:” id etiam de recidiua obseruabile est. Sæpiusculè vero metus feliciter euanescit, & febres post corticem recidiuæ facile sæpe cedunt, vel sponte, vel leuibus remediis. Tutius verò est, certo tutoque remedio vti, quam incertam & insecurem felicitatem operiri.

turget, & profundius intra viscerum & humorum texturam latet, quam vt a corticis particulis, aut ab illis partibus, quibus hic singulare robur addit, attingi, corrigi, & ex corpore elidi queat. Atque interim illud, quicquid id est, vix ac ne vix quidem morbidum vocari potest, & interea secure in corpore manet, æque ac dispositio aliqua hæreditaria & remota, vti διαθεσις natiua ad variolos aut podagram, & fomes arthriticus extra paroxysmos, vel malum immaturum quoduis, antequam per ætatis temporumque mutationes, aliasue causas, maturetur, & in motum molestum, quem morbum vocamus, agatur. Immo quamuis diætæ vitia, aut nifus febris ad reditum maior solito, aut causæ graues aliæ, præmature aliquid interdum mouere possint, sufficit tamen fere semper assumpti antea remedii ὑπερεργγία, vt impediatur morbus, quominus recrudesce festinet. Immo potius (siue iam id superstitibus in corpore, & sensim in vsum a natura ductis, remedii particulis adscribas; siue naturæ ipsi in consuetum sanitatis tramitem functionumque œconomiam restitutæ, & digestionis, secretionis, nutritionis, excretionis, negotia felicius indies sponte expedienti) apparet euidenter, hominem iam conualescentem, ea ipsa hebdomade, qua nihil medicaminis assumit, plura quotidie virium & sanitatis incrementa capere. Ita iuuant sæpe prius sumpta remedia tum demum maxime, quum ab iisdem quiescis (c),

ὑπερεργγία.

X

man-

(c) Hinc error vulgi, nescio an etiam nonnunquam medicorum, facile oboritur, vt redeuntem valetudinem, quæ ad ὑπερεργγίαν prioris medelæ re-

ferri debebat, nescio cui alii rei postremum factæ imputent, & hanc deinceps miris sæpe laudibus extollant, quæ, quam vanæ sint, repetita experientia docet

- - - mandataque fortius urget

Imperiosa quies. (d)

tempus
repetitio-
nis.

Octavo vero die, quo nihil adhuc mali sentiri solet, omnibus-
que per *totam hebdomadem* sequentibus, corticis vsum denuo
iugiter iniungimus continuandum. Neque nos per ipsum
mensium fluorem ab hac temporis ratione detineri, vel ita
in curationis ordine naturali turbari patimur, vt hebdomades
confundamus. Quamuis enim, si nihil periculi vrgeat, pri-
mos insignioris regularisque fluxus dies sine remedio præ-
termittere amemus; deinde tamen ipsa præscripta hebdoma-
de continuare medelam eo magis studemus, quo certius est, a
reliquis orgasmi menstrui tunc, quando ipse fluxus desinit,
vel minuitur, febriculosum orgasmum facillime excitari.
Multo minus hæmorrhoidibus fluentibus, quæ in paucissimis
plane ordinatæ sunt, & apud nostrates frequentissimæ, ab or-
dinata medicatione recessimus, qua turbas & anomalias præ-
pediri sæpe, nunquam induci, notauimus. Securius etiam
ad primum vel secundum vsque posterioris hebdomadis
diem medicatio protenditur, quam ante statutum tempus
ab ea cessatur, quo quidem in his febribus, ad duplicis &
multiplicis & anomalæ tertianæ indolem tendentibus, vix
vlla

docet. conf. celeb. *Lentilius*
peculiari dissertatione de hy-
sterergia medicamentorum T.
2. miscell. med. p.474. Similem
ὑσεγγυαν, quamuis minus cer-
to euenturam, iam supra indi-
cauimus ex imperfecta corticis
præbitione. Scilicet sæpe fit,
vt, correctæ aliquantum mate-
rie & motione morbofa, sen-
sim sponte roboratæ naturæ
redeat sanitas. Tum vero
multo facilius in eam ratiocinii

fallaciam incidunt medentes
alique, vt sibi nescio quid egre-
gii persuadeant, de præstantia
& efficiacitate aliarum mede-
larum posteriorum, feбри per
corticem imperfecte curatæ
oppositarum; quum tamen fe-
lix euentus illi ipsi debeatur
curationi per remedium po-
tentissimum, imperfectæ licet,
attamen *ὑσεγγυαντι*.

(d) *Claudianus.*

vlla dies, aut diei pars, a recidiuis motibus omnino tuta fuit. Si qua fuerit febris tertiana simplex vel duplex vulgaris, magis chronica, & quæ typum adsciuerit constantem, sufficere potest dosis aliqua ad scrupulum vnum, aut drachmam dimidiam, aut integram, aut duas, pro morbi indole, singulis aut alternis, pro typi ratione, diebus per totum octiduum exhibita, bihorio forte ante illud tempus, vel eo ipso tempore, quo paroxysmus expectari debuisset, si perdurasset febris. In istius vero morbi præcauendis reuersionibus, de quo sermo nobis præcipue est (nempe vbi periculi instantis causa, & typo ad tertianæ duplicis, vel multiplicis, & instabilis naturam prono, corticem propinauimus,) deinde etiam ad præcidendam reuersionem, non semel aut bis solum, minutis maxime dosibus, aggressi sumus redituram ex suo ingenio, nisi potenter reprimeretur, febrem; quippe quæ ita potius incitetur ad motus recidiuos, vel turbetur, (e)

X 2

aggre

(e) Regula hæc in nostro statu epidemio, in febribus, vt dixi, ad duplicis, triplicis, immo multiplicis, & perniciosæ tertianæ, naturam pronis, & quod ad horas accessionum, valde mutabilibus, & impen- se in reuersionem nisu spontaneo tendentibus, obseruatu necessaria fuit: quod experientia docuit, si quando tentatum est minuere dosum quantitatem, aut numerum, licet aucto pondere, sed semel forte indies exhibendo. Tunc enim vel febris, turbata forsan,

serius recurrit, vel sub ipsa medicatione manifeste rediit, vel motus morbidi alii euenerunt, auctiori deinde & sæpius repetita eiusdem medicinæ dosi reprimendi. Reponendum est inter artes febrem suppressam reuocandi, & occultam producendi, & exiguum, sed increescere nitentem, magis augendi, si imbecilliorum corticis, aut alius remedii febrifugi, dosin exhibeamus, neque motus, quos ita, irritando & inualide impugnando, facile excitare possumus, adæ-

- - - *agrescatque medendo;*

sed potius quinquies aut sexies scrupulum vnum aut drachmam mediam, aut ter in die, quod *Mortonus* præcipit, vel bis certe, integram drachmam, propinauimus, aut robore fere parem alicuius decocti, infusi, extracti, dosin. Rationem tamen semper duximus habendam tum *εὐφορίας*, tum facilitatis aut difficultatis, qua prior febris fugari potuit, tum etiam, quantus sit, per status epidemii & diætæ corporisque rationem, reuersionis metus. Sunt enim morbi vel sua aut ægri natura, vel statu aeris & aquarum & locorum meliori, faciles, sunt etiam declinantes, aut per plures iam recursus attriti, vbi non amplius, quam vna quotidie, aut duabus tribusue exiguis dosibus opus fuerit, immo per aliquot solum priores vel posteriores dies hebdomadis *παροξυσμικῆς* exhibendis, ad præpediendam penitus molimina recidiva: ne quid dicam de excellentiori ipsius medicamenti specie, cuius vel minor, vel minus repetita dosis, plus præstare potest, quam maior & sæpe iterata minus selecti aut eximii. Atque ex his etiam fortassis ratio dari potest, cur multi, sine ordinata methodo, aut per curationem minus potentem

adæquata medicatione statim componamus. Huc spectant, quæ plurimi auctores annotarunt, de salium fixorum, & volatiliū, & absinthii aliorumque remediorum amarorum, quæ *ληξιπυρετα* alias esse experientia ostendit, virtute plane alia, quæ contraria videatur, & vera tamen est, ad febres suppressas reuocandas. Momentum præcipuum situm est in

proportionem medicinæ ad nissus motusque materiæ morbida. Remedia febrifuga vera afficiunt plerumque & materiam & motum, vnde sæpe, si proportio nimis ab adæquato robore remota est, motum exstimulant, & excandescere febrile incendium faciunt, quod extinguere possent, si virtus medicinæ par morbo opponeretur.

tem, reuerſiones feliciter ſæpiuſcule impediunt. Tandem ſaltim aliquando multi, ſine ordine continuantes & repetentes, forte fortuna in id tempus cum ſua medela deferuntur, quo remedii efficacia materiem poſtrema molientem attingere, eique deſtruendæ ſufficere, poſſit. (f) Eodem deinceps modo, ſi morbus præſertim pertinax & chronicus, ex ſui ingenii, aut corporis ratione, futurus fuiſe videtur, & regimen haud omnino exquisitum ſperare licet, & conſtitutio epidemia, aut contagium, ad inducendas febres verget, iterum iterumque per hebdomadam vnâ quieſcere, & per alteram, vel octiduum, medicamento vti iubemus. Tunc autem, euictio ſubiti periculi, & ſoporis, & inflammationis, & continuæ febris periculo, infuſum etiam vinoſum, ad *Talborii*, vel ſaltim ad *Sydenhamii*, mentem paratum, egregie confert. Subtiliorem enim materiam morbidam feliciter eneruare, partesque corporis tenuiores penetrare & roborare videntur,

*repetitio
ulterior.*

X 3

(f) Huc ſpectare videtur efficacia felix methodi *Talboriana* ſupra deſcriptæ, qua ingens corticis copia adeo diuturno tempore aſſumitur, vt fieri vix poſſit, quin ſcopus ſæpe tandem fortuito attingatur. Idem iudicium ferre forſan licuerit, de felicitate febres ſine reuerſione curandi, quæ, per ſolam magnam, & ſine ordinatis interuallis continuatam, pulueris corticis quantitatem, pluribus medentibus obtingit. * Ita proſpero ſæpe ſucceſſu beatur puluis ex cortice Peruuiano Berolinenſis, paſſim hodie ſa-

migeratus, quem medicus & phyſicus ibi clariffimus, *Dn Cloſ*, diſtribuit, ad vncias pro vna febre circiter quinque: quamuis nihil in præparandi, exhibendi, continuandi, & repetendi, methodo ſingulare & diſtinctum habere, ſed ſolo medicamenti ſpecifici pondere, bis, ter, vel quater indies repetito, ſine diſtinctione ſpeciali, febres opprimere videatur: quod, ob virtutis magnitudinem, ſæpe ſufficere poſſeſt, etiamſi exquisita methodus abſit.

* *puluis
Beroli-
nenſis Dn
Cloſii.*

*motus fe-
briculosi
sub usu
repetito.*

*indiciū
iterande
repetitio-
nis.*

tur: vnde est, quod, si per incendii metum liceat, vinum, antiqua experientia, pro optimo semper corticis vehiculo merito habeatur. Sæpenumero euenit, vt, quum tempore quietis laudatæ nihil incommodi, sed quotidianum potius sanitatis incrementum, notatum fuerit, per ipsum e contrario medicationis repetitæ tempus molestiæ quædam febriculosa, veluti motus morbi reuersionem molientis, & cum remedio pugnantis, persentiantur: vnde ægri aliqui, nisi prædictione muniti sint, melius se melioris hebdomadis tempore habere reminiscentes, medicinæ imputant, quod morbi naturæ & tempori debetur. Sopientur vero certissime illa certamina, si ad exitum vsque hebdomadis perseuerare haud grauemur. “Atque ista quidem, si eueniant, “inolimina, præcipuo indicio sunt, omnino *necessarium* “esse, vt, postquam *rursus per hebdomadem* vnā absti- “nuerimus, altera insequente medicinam iterum adhibeamus, neque ab eiusmodi alternis vicibus cessemus prius, “quam *alternæ* morbidorum *motuum* vices per suas hebdomades redire *penitus* desinant. Quod si, sub hoc statu epidemio impense reuersionibus fauente, in prima vel secunda repetitæ curationis periodo aliquid adhuc ægritudinis obseruatum est, sub tertia certe nihil vnquam amplius accidere memini, quod reliqui morbosorum motuum quicquam indicauerit: quæ obseruatio cum illis aliorum conuenit, quibus tempus sesquimestre medicationi assignatur. (g) Plerisque tamen febribus vna repetitio, atque ita trium hebdomadum tempus, nec nisi duarum medica-

(g) *Heluetius methode de guerir les
fieures sans rien prendre par la
bouche, add. Bianchi histor.*

hepat. pag. 307. *Morton.*
Sydenham. ceterique §. 5. ad-
ducti.

dicatio, sufficit (h). Atque easdem hasce regulas, quæ ad corti-

(h) * Tres fere hebdomades itidem requirit ill. *Tortus* in therapeutica speciali, cuius methodum, quatenus peculiaris est, nempe præciue quatenus magna dosi, simul circa paroxysmum exhibita, alterum paroxysmum remotiorem maxime, sed correspondentem, reprimere studet, ipsi nondum experti sumus. Elucubratum iam dudum erat hoc opusculum totum, & quæ ante hanc plagulam scripsimus, omnia typis iam absoluta, antequam libri copia nobis fieret, methodusque inde ad disci posset. Memorat cl. auctor, & vberime pertractat, & pluribus historiis illustrat, *febres intermittentes lethargicas*, solo cortice tempestiue dato medicabiles: quas easdem esse notat, quæ *Sydenhamio apoplexia* comitatæ dicuntur, suntque eadem, de quibus problema illud agit, quod nos hac descriptione soluendum nobis proposuimus. Laudat impense auctor methodum *Morronianam*, aliasque similes, sed eas, in maiori velociorique periculo, interdum non suffi-

cere censet, vbi tamen noua hæc e mortis faucibus ægrum eripiat. Nouam vero non in re ipsa, ipsoque genere, sed in modo, certisque *circumstantiis*, dicat. "In febre intermittente benigna, sed diuturna, aut sine fructu molesta, exhibet, simplici paroxysmo ipso accedente, vel declinante, drachmas duas, ex vino, pulueris corticis exquisitissimi, quem Mutinæ prostare laudat, & cuius vnciæ duæ plerisque febribus debellandis sufficiant: hasque drachmas duas ad proximum correspondentem paroxysmum inhibendum satis esse docet. Hinc, ad reuersionem præcauendam, per octo circiter dies, omni mane propinat drachmam dimidiam, & quindecim plus minus diebus elapsis, scrupulum quotidie vnum, aut amplius, pro diuerso febris redituræ metu, per alios *sex dies*. In tertiana duplici nihil notandum præterea habet, nisi, quod prima illa maior dosi grauioris insultus die dari debeat, cum in leuiori data leuiorem sequentem fuget, grauiorem non attin-

* *methodus Tortiana,*

corticem Peruuianum maxime spectant, ad cetera etiam,
quæ

“attingat; data vero in grauio-
“ri profliget vtrumque. Ast
“in febris, vere intermittente,
“sed periculoso symptomate
“aliquo stipata, (nempe vomi-
“tu aut alui fluxu vehemente,
“*choleric*o vt plurimum, non-
“nunquam & *dysenterico*, vel
“quasi *hepatico*, aut *atrabilari*,
“*cardialgia*, *sudore frigido* &
“male critico, *syncope*, *algore*
“indefinente, & *soporoso* maxime
“affectu graui, & ab *apoplexia*
“parum distante, aut, si quid
“aliud periculosum apparet,)
“primo haustu semunciam cir-
“citer, vel drachmas sex, remit-
“tente paroxysmo, hinc, post
“horas sex vel octo drachmam
“vnam aut amplius, & sic por-
“ro, præbet, vt duodecim, si
“fieri potest, ante nouam for-
“midandam accessionem horis,
“sex vel octo drachmæ con-
“sumtæ sint. Quo propius
“accessio & periculum abest, eo
“auctior citiorque dosis datur.
“Post vnam autem maiorem,
“ita remotissime a paroxysmo
“futuro datam, deinde paucas
“minores, &, ob hanc distribu-
“tionem, vniuersim vnciam
“vnam, pro fuganda primum
“penitus febre etiam pernicio-

“fissima, sufficere solere notat;
“quod plures vnciæ aliter dis-
“tributæ vix præstent, licet
“innocue exhiberi possint. Fe-
“bre ita sublata, ne redeat,
“drachmam vnam quotidie, per
“tres circiter dies, deinde, per
“alios tres, drachmam dimidiam
“bis quotidie repetit; post heb-
“domadem, si opus videatur, pa-
“rem aut maiorem dosin denuo
“exhibens, & pro re nata con-
“tinuans. In curanda febris
“subcontinua, seu etiam conti-
“nua per paroxysmorum duo-
“rum aut plurium subingres-
“sum, prout celerius vel tar-
“dius ad periculum tendit,
“nunc minorem, nunc maio-
“rem dosin, tali proportionem,
“dispensat, quæ sensim paro-
“xysmos eneruare possit, an-
“tequam tempus periculi pro-
“babile aduenerit. Exempli
“gratia: si tertiana tardius in
“periculosiorem continuam
“transitura videtur, mane, die
“meliori, scrupulos quatuor
“vel sesquidrachmam, vesperi
“drachmam semis vel duos
“scrupulos, die autem accessio-
“nis, extra accessionem, scru-
“pulos quatuor aut drachmas
“duas distribuit, verbi causa,
mane

quæ in aliqua febris profuerunt, remedia: salia præsertim, &
Y amara,

“mane scrupulos duos vel
“drachmam vnam & tantum-
“dem sero, declinante febre,
“ministrat; per duos vel tres dies
“scrupulos quatuor, vel circiter,
“partitis vicibus, continuans:
“quo pacto febris sublata, ne re-
“pullulet, post quietem septem
“circiter dierum, corticem rur-
“sus ad drachmam forte di-
“midiam, modo semel, modo
“bis in die, iuxta maiorem ad
“reuerfiones procliuitatem, per
“octiduum fere repetit. Ve-
“rum, vbi magis propere, in
“eiusdem generis febre, non ni-
“si obscurius interuallum, aut
“grauiora symptomata appa-
“rent, primo statim remissionis
“tempore duas vel tres corticis
“drachmas, vel plus etiam, si
“periculum vrget, ferme ad re-
“gulam perniciosarum inter-
“mittentium, altero dein die
“drachmam vnam & mane
“& vesperi commendat, ad
“drachmam postea dimidiam
“descendens, modo semel, mo-
“do bis indies ingerendam, do-
“nec vncia circiter vna absumpta
“sit. Tunc, in præseruationis
“gratiam, alia vncia, sicut de
“vere intermittentibus pericu-
“losis dictum est, distributa præ-

betur. Discedere a methodo
ac dosi & febris & ægri ratio-
ne nonnunquam cogitur, &
in difficultate deglutitionis tin-
cturam saturatiorem per os, pul-
uerem in clysmate, quod ante
Heluetium sibi vsurpatum lau-
dat, per anum curat infundi. In
ipso rei cardine, etiam quod ad
reuerfiones attinet, cl. *Tortus*
nobiscum facit, quod ex ope-
re elucescit, & patet etiam
tum ex his, quæ excerpta
exstant in *giornale de' letterati*
T. 12. p. 45-99. & act. erud. Lips.
1716. p. 220. sqq. tum ex *Bian-*
chii historia hepatis passim:
quamuis, quod nos peti-
mus, *moderamen continuandi*
remedii, in plenæ sanitatis
scopo obtento situm, nullique
dosi adstringendum, & *inter-*
uallum accuratum repetendi, in
typico reuerfionum tempore
fundatum, non ita memoratum
sit, cuius tamen rei obseruatæ
vestigia hinc inde reperio p.
4. 5. 10. 61. sqq. 218. & alibi in hi-
storiis. In primis etiam p. 163. “po-
“sitis, ait, in tuto ægri rebus, (1)
“ad *ulteriore expugnationem* fer-
“menti febrilis, & (2) ad præ-
“cautionem *recidivæ*, necesse est,
“(1) *insistere* in vsu remedii per
plures

amara, cortici analoga, extendere sollemne nobis est. Nempe quodcunque horum remediorum prodest, id tam diu continuamus, additis aut interpositis, quibus opus est, donec symptomata febris omnia cessent: hinc quiescimus per hebdomadem accurate vnam, altera vero eandem rursus medicinam repetimus. Atque ita, etiam sine cortice, febres epidemice ὑποσφοδρῶδεις sæpe curauimus, vt non reuersæ sint: quum ex aliter tractatis similibus ægritudinibus multas subinde natas viderimus reuersiones.

§. VII.

Methodus præcauendi reuersiones quotidianarum, quararum, erraticarum.

Eadem fere curandi ratio in quotidianis quartanisque recidiuis præseruandis locum habet, modo *non alterna*, sed *tertia quauis hebdomade* medela prophylactica iteretur. Exquisitas, verbi causa, quartanas, vbi præmittenda, si qua fuerunt, præmisimus, corticis puluere ad drachmam vnam, duas, vel tres, in aquæ, cereuisiæ, vel vini

“plures dies, (2) illudque, post-
 “quam *ad dies aliquot omissum*
 “est, ad plures alios repetere.
 “*Alterna* siquidem *reciprocatio*
 “*temporarii vsus & omissionis* illius
 “mirifice conducit ad inten-
 “tum, præstatque vsui non inter-
 “rupto.” Quod si leuidense
 opusculum hoc in obseruatoris
 tam docti, tam candidi, manus
 perueniret, sperauerim, has
 obseruationes nostras & aliorum,
 præsertim etiam *de typico*
reuerfusionum & repetendi remedii
tempore, ipsi in experientia
 fundatas repertum iri, & robur
 ab ipsius obseruationibus, me-

lioremque illustrationem, accepturas, in incrementum artis feliciter & constanter febres sanandi. De febribus lethargicis, soporosis, seu apoplecticis, cl. Tortus p. 227. “in febribus, inquit, huiusce speciei
 “*fere semper* contingit *recidina*,
 “sæpe etiam *gravis*, subsequi-
 “turque *difficilis conualescentia*.
 At nostra hac methodo, qua,
ante plenam sanationem non inter-
mittimus cortice pluries in die
 vti, eumque *iusto tempore pariter*
repetimus, vtrumque illud incommodum feliciter multoties
 vidimus auerti.

vinum potius, vnciis circiter quatuor macerato, & bihorio aut trihorio ante paroxysmum dato (a), plane profligauimus,

Y 2

(a) Ignoscat illustr. *Tortus*, si ab una eius sententia particulari leuiter forsan discrepemus. Scribit lib. 3. c. 3. therap. special. p. 161. "quæ china china exhibetur paucis admodum ante accessionem horis, ea pro inhibenda huiusmodi accessione nihil valet, nisi forte in quantum præcesserit horis congruis alia quantitas, *robore* *rari* capax ab hoc adiuncto. In subito perniciosis intermittentibus, aut continuis, subcontinuisque febribus, de quibus vir inclitus loquitur, nos eam veterum, & *Listeri*, rationem exhibendi sequi, non fuimus ausi, quod p. 90. innuimus. Experti vero frequenter fumus, solam *dosin adæquatam*, & *huius* remedii, & plurium *aliorum*, prope ante paroxysmum febrium aliarum, & quando, (vt *Listerus* monet, dum schedula Romana leuissimum paroxysmi indicium requirit,) maxima adhuc integritas, seu plena intermissio est, exhibitam, ipsam *proxime instantem accessionem* sustulisse, insecuto vel vomitu, vel secessu, vel sæpissime sudore, vel nulla excretionem, symptomate

nullo. Atqui hæc efficacia de ceteris remediis febrifugis obseruata antiquissimæ illi, & multa experientia nobilitatæ, regulæ originem dedit: prope ante paroxysmum exhiberi debere, quorum ope febrem fugare nitamur: quasi tunc turgens materia medicinæ viribus maxime exposita sit. Fateor tamen, frequentius alterum insequentem, vel tertium demum paroxysmum, ista methodo, & nostra, quæ hic venditur, cortice similiter repetita, penitus fugatum esse: quamuis proximus plerumque statim *mutetur*, nonnunquam *auctus*, si minus adæquatum remedium fuerit, sæpius *imminutus*, & vel *anticipans*, vel *postponens*: certo indicio, attingi statim morbum a potentissimo remedio sub id tempus dato, & quod & alii multi, & ipse cl. *Tortus* p. 228. notarunt, certo etiam *presagio* sanitatis melioris postero accessionis die expectandæ. Insignis vero & manifesta remedii potentia, de efficacitate & *Tortiana* methodi, & nostræ, quippe in præcipuis momentis haud

uimus, quod tertia certe, post primam dosin, accessione
nun-

haud discrepantium, peritum quemlibet facile persuadebit, quum vterque testem habeamus multiplicem experientiam. Consentio omnino viro illustri, maiorem dosin in perniciosis & subito metuendis febribus, ad vnciam minimum dimidiam, drachmas sex, vel vnciam vnam, in duorum paroxysmorum interuallis dandam esse, ante eum, quem formidamus: vti patet ex superiori capite p. 88-93. Cum *Mortono* aliisque eam dosin partitis vicibus, nempe pulueris drachmam circiter vnam, (amplius ibi vna dosi dare nondum ausi,) per bihoria vel trihoria, ab exeunte accessione ad redeuntem vsque, exhibere felicissime sueuimus, vt sensim digestum remedium, quum *adiuncta* semper noua dosi priorem roboret, vti vir clarissimus recte iudicat, instantem accessionem formidandam cohereret, vel minueret impetum. Damus tamen praestantiae laudem inuentioni *Tortiana*, largimurque tanti viri experientiae, id valere sex drachmas, aut quatuor, aut duas, simul exhibitas circa accessio-

nem priorem, ad correspondentem posteriorem inhibendam, quod maior quantitas, partitis vicibus sensim alioque tempore data, praestare nequeat: praesertim quum dosin multo minorem, exeunte aut declinante aliquo paroxysmo datam, crisin manifeste multo perfectiorem & copiosiore solito efficiendo, & naturam tunc maxime languentem roborando, ad sequentem accessionem inhibendam insignis efficaciae esse, saepe saepius notauerimus. Facile nobis maiora de maiori dosi pollicemur, vbi generosius agere formidabile periculum iubet: ob quem nobilem ausum, & candidam methodi reuelationem, viro incognito, neque temere neque timide medicanti, multas gratias & medici imitatores prudentes, & aegri, & posteritas debebunt. Atque adeo ista methodo *Tortiana* credimus posse sanari febres quasdam periculosissimas, alia methodo, & ipso cortice aliter dato, vix medicabiles, quod in corpore proprio, & tot aegris, mirabili cum felicitate exploratum, vberime candideque enarrat
vir

nunquam redeunte, contigit. Deinde per *quatuordecim* accurate ab eo tempore dies quieuius, *decimo* vero *quinto*, *decimo octauo*, & *vicesimo primo*, æque efficacem remedii dosin versus paroxysmi tempus denuo ministrauimus, qui dies *iidem in tertia* hebdomade, *qui in prima*, & *paroxystici* esse, inito calculo, reperientur. Atque ita sex maiusculis corticis dosibus plus centies, sine vlla reuersione, aut alio morbo succedente, perfecte curauimus

Y 3

quar-

vir experientissimus. Quod si tamen, vti ista fidem omnino faciunt, magna illa dosis, tempore ab accessione remotiori simul sumta, tantum præstet; vix mihi dubium est, eandem, si temporis & periculi necessitas postulet, duabus etiam aut tribus horis ante accessionis nouæ ingressum, & ante eiusdem molimina insuperabilia, usurpatam, parum minora sæpe effecturam. Certe tuto in iisdem febribus, & cum fructu, ad accessionem nouam aut eius euidencia molimina vsque, continuari cœptum inde a priori accessione, & per interualla bihorii aut trihorii per drachmas distributum, medicamenti vsum, penitus experientia compertum habemus, & plerique omnes, quos adduximus, auctores nobiscum annotarunt, & ipse cl. *Tortus* non dubitare videtur, dum ita roborari prio-

res doses memorat. Neque spernendum est, quod *Listerus*, post antiqua experimenta innumera, se centies felici euentu expertum testatur, quod, si cortex *vna* *vel altera hora ante aduentum paroxysmi* propinetur, quando *scilicet maxima corporis est integritas*, debellet *plus vna eius dosis, quam decem alias* exhibitæ. v. supra p. 90. 92. Et nos in longis pertinacibusque febribus, sed haud subito metuendis, sæpius paria obseruauimus, in perniciosis timidiores; quia interdum, vti dictum, consueta dosi, eo tempore in securioribus febribus data, proximum paroxysmum augeri expertum est, quod tunc quidem innocuum, a corticis præbio magis adæquato haud metuum dum forsan fuerit, (modo id digeratur) in iis morbis etiam, vbi vnus paroxysmus grauius rediturus timeri debet.

quartanas, ad coniuncta forsan alia pathemata ex arte respiciendo. Quod si vero aliquid sub repetito usu afflixit febriculosi, eodem iterum iterumque modo repeti debuit cura, post duarum semper hebdomadum intervallum.

observat.

partic. 32.

Durante intercapedine duobus solum ex ægris nostris ita tractatis evenit febris recidiva. At illa omnino non respondit diebus paroxysticis prioribus: unde colligere licuit, quartanam non plane exquisitam & simplicem regularem, cui isthæc methodus destinatur, sed pro nam in typum duplicem, vel anomalam fuisse.

Cuius rei, quando vel minimus metus, vel æger delicatior est & debilior, & morbus haud satis tutus, tunc non solis diebus accessionis, neque paucis tantum ante eam horis, sed per quatuor forte horarum intervalla extra paroxysmum, sicut supra de tertianis scripsimus, in quartanis etiam quotidianisque plerumque corticem præbemus. Quæcunque iam eligatur medendi ratio, eo certe usque continuamus, quæ semper nobis præcipua lex est, *donec penitus febris cum symptomatis suis desinat*. Quiescimus deinde per dies *quatuordecim: decimoquinto* vero, quia tertia hebdomade reditus timendus est, repetimus curationem eandem, neque nisi post *vicesimum primum* ab ea desistimus, eodem modo, si opus fuerit, post alios *quatuordecim dies* repetituri, “donec, nullis amplius submedela molestiis notatis, funditus morbidum quodcunque exstirpatum esse videatur. Mixtum morbi genus, idque satis pertinax, attentus observator manifeste sæpe notabit & computabit, præsertim sub autumnum (b), & ubi spleneticos tertianæ inuadunt, quamvis sub erraticæ febris nomine passim negligatur (c). Ibi feliciter & constanter medi-

febres
mixta seu
erratica.

(b) Hippocrat. aphorism. 22, sect. III. (c) Galenus 2. de differ. febr. sub fin.

medicati sumus, vel expectando & rite curando quartanam, quæ tandem sola manere solet, (d) postquam tertiana, ubi licuit, aliis remediis expugnata est; vel, si post firmissime iacta fundamenta sanitatis, per *decemdiu* quieui-
mus, & deinde per *septem* aut *octo dies*, aut ultra, medicinam rursus adhibuimus, vt *secundæ hebdomadis postremam, tertiæ primam certe, medietatem* efficaci præsidio muniremus. Verum de istis omnibus hoc loco obiter solum aliqua putauimus dicenda, quæ alibi explicatius proponere, & exemplis rationibusque firmare & illustrare, deo fauente, constituimus.

§. VIII.

Est igitur tertius pro legitimo corticis vsu canon: *Regula
tertiæ pro
genuino
corticis
vsu.*
“vt motus recidiui præcaueantur, & iusto tempore or-
“dineque, & efficaciter, & sufficienter, repetita ad
“normam periodorum febrilium mature medicatione, do-
“nec sub eadem ipsa nullus motus morbosus superesse am-
“plius obseruetur, & medicamentum specificum de dispo-
“sitione febrili plenam manifeste victoriam reportarit.

SECTIO QVINTA.

SVBIVNGIT ALIQUA DE CONSTANTIA
EFFECTVVM ET SECVRITATE
METHODI.

§. I.

Atque ita quidem verissimum reperimus, quod senex *Constan-
tia sana-
vener-*
longo rerum vsu meritisque plurimis etiam post fata *tionis.*

(d) *Galenus I. ad Glaucum 5. | Iohann. Fortis de febribus p.*
Hippocr. Coac. 3. 27. Raym. | 237. sqq. Forestus obs. 44. 45.

venerandus (a) *Brunnerus*, a *Brunn* dictus, grauiter profatur. (b) “Chinachina, sunt verba viri huius illustris, amari-
“cantium regina, non tantum febriles tollit paroxysmos,
“abhinc fortius redituros, quemadmodum calumniantur
“insulse imperiti,” addo, vel quemadmodum male metuunt non nisi cum præcepta opinione, & haud sufficienter, aut sine iusta methodo experti, aut hi, quibus

(a) Noluerim curationem morbi desperati arthritici & hydro-pici, in persona serenissima, a tanto viro, (qui mihi quidem non, nisi magna fama, & scriptis, & paucis litterarum commercio, notus fuit,) sine alias consueta felicitate peractam, tam acerbe & præter meritum castigatam esse ab celeberrimo auctore medicinæ consultatoriæ, (quem itidem non nisi meritorum causa noui,) tom. III. dec. 4. cas. 7. postquam hic historiam ab alio solum medico, & haud amice, vti facile patet, perscriptam legerat. Miror ignotas esse potuisse sagacissimo viro personas, p. 164. quas Europa tunc ex publicis nouellis nouerat, & plurimi homines ex ipsa hac historia statim diuinarunt. Nos de aliorum medicorum curationibus singularibus iudicium lubenter suspendimus, licet cautiones nobis practicas, sine odiosorum exemplorum ma-

nifesta propalatione, seligamus. Neque fortiores, aut insolitas mihi, aliorum medelas in hydrope, qui conclamatus fere visus est, aliisue morbis lenticis, vitupero, *Celsi* illud effatum cogitans: *medici hæc potiora putant, quam certa morte perire*: præcipue quia omnia momenta & consilia, & alienam experientiam scientiamque pernosse, & iudicare, mihi non arrogo. Neque etiam pro vitio impitem, si quis desperati ægri spem, dulcissimam rerum, refocillare per morbum longum conetur aliquibus remediis, quo fiducia quædam collocari videatur: præsertim quum, vti in proverbio est, fiant interdum in arte miracula, & miserabiles ægroti haud plane consilio destitui debeant & solatio. v. ipse *Brunnerus* l. c. p. 145. sqq.

(b) In elegantissimo pariter & vtilissimo libro de glandulis duodeni, quem anno 1715. edidit. p. 101.

quibus naturæ defectus, & hominum errores, a medicaminis effectibus non satis distinguere licet aut lubet, “sed prudenti & continuato vsu penitus extinguit illos, nunquam redituros.” (c) Aliquando (d), sed *raro* accidit,
 Z ex

(c) Ita, præter alios multos, *Schelhammer* de genuina febres curandi methodo p. 132. “Cortex hic paroxysmum non modo ad tempus suspendit, verum etiam, iterato propinatus, ipsum morbum subigit ac tollit de medio.” *Bontekoe* de febribus p. 77. “Exclamant, ait, quod febres non profligamus, sed ad tempus aliquod suspendamus. Verum quale habent horum documentum? nullum aliud, quam quod febris deinde redeat. Ait præterquam, quod & hoc illis in praxi sæpe occurrit, non cogitant, melius adhuc esse, pro tempore a febre liberari, quam multis mensibus ea grauissime laborare: prout ipsi ab illis tractati ægri, sanitatem non recuperantes, in morbos incidunt, ipsa febre molestiores, uti in hydropem, icterum, phthisin. Denique, quid intelligitur per febrem præcludere? quomodo chinæ chinæ pulvis, vel aliud quoddam remedium febrem in corpore, veluti lu-

pum intra ouile, præcludere possunt? Vnde doctores nostri hæc didicerunt? Pulvis ille, præcluditne febrem, cum eam ad tempus pellit? Sed hoc non est præcludere, verum *semicuratio* quædam: & quia *malum remedio fortius* est, ideo fit, ut febris, diebus vel hebdomadibus aliquot elapsis, recurrat. Ait hoc inde vulgo fit, quod ager male obseruet diætam, vel etiam quod medicus negligat imperfectam prosequi curationem. Si enim æger & medicus munus suum æqualiter obeant, certum est, experientiaque nos docet, pulueres hosce febres non præcludere, sed plane curare.

(d) Probe hanc obseruationem similesque nostras intelligant velim, si qui sunt, qui nihil nisi noxas corticis crepant, veluti auctor ille *impostura*, & alter *suspecti usus*, de quibus supra obiter quædam notauimus: ne nobis forte id eueniat, quod aliis viris cordatis, Verbi causa

ex magna & fontica, aut noua etiam caussa (e), legitime ita percuratam febrem nihilo minus denuo excandescere, vti, quæ malum aliquod semel excitarunt caussæ, eidem iterum producendo sufficere possunt, & alia quæuis medicatio minus adhuc ea pollet virtute, qua per totam deinde vitam contra omnes febrium causas præmuniri hominem posse præsumamus. Tum vero morbus plerumque sponte naturæ, & vulgatis remediis iusta methodo adhibitis, *sine periculo* deflagrat, vel, si quid in mora discriminis esse apparet, repetito corticis vsu æque certo, ac prius, extinguitur. (f) Ita, si similitudine satis apta ludere licet, recens

caussa, si Sydenhamius candide narrat, vti post plures alias febres, ita post paucas cortice curatas, tumores pedum nasci, sed facile continuato remedii vsu curari; item, si incommodum memorat, quod *unicum* dicit, idque *rarum*, nempe rheumatismum aliquem scorbuticum, qui tamen facile medicamentis cedat; si idem obseruator nondum satis expertus, in prioribus maxime scriptis, visam suspenderi potius cortice, quam debellari, quartanam sincere recenset: quam postmodum repetito vsui vel certius, quam ipsas tertianas, constanter cedere reperit epist. I. p. m. 385. & alii post eum felicius exploratum præstiterunt: nescio qui fiat, vt clament statim scribantque boni viri: en ipsum Syden-

hamium, en tantum corticis patronum, qui ex eius vsu tumores œdematosos, qui rheumatismos arthriticos, qui inconstantiam efficaciam fatetur! Bona verba quæso! Æquum detur iudicium his, qui neque caussidicorum alicuius remedii, neque accusatorum, officio fungi, sed meliores sequioresque euentus, ac vsus abususque annotare, instituerunt, neque exercitii causa scriptitant, sed serio in incrementum artis symbolum quantumcunque conferunt, vt tum vera diuersitatis euentuum causa erui, tum mali correctio, & abusus euitatio, magis magisque tentari & perfici possit.

(e) Confer. p. 150. sqq.

(f) Similia scripsisse reperio cl. Torti therap. special. p. 181. sqq.

Lalins

recens incendium, vbi aliud aliquando extinctum fuerat, denuo affusa aqua delere nemo prudens verebitur. Ita noui vulneris eandem curam gerimus, qua superiori forte tempore aliam eiusdem corporis læsionem sanari licuit: ita denique morbos plurimos, passiones hæmorrhoidales, & quæ circa menstrua accidunt, febres acutas, conuulsiones, lumbricos, tussès, diarrhœas, arthritides, syphilidis & σκελετουρβης symptomata, & quæ sunt alia, vbi plus semel hominem infestant, simili methodo, iterum atque iterum, prout res postulat, repetita curamus: neque diætam vel medelam, semel proficuum repertam, ideo reiicimus, vel contumelia afficimus, quia mortalem hominem inuulnerabilem non præstitit, neque corpus in primæuum innocentiae statum potuit restituere, aut in eodem, veluti arbor vitæ aliquis, conseruare. Neque vero hac excusatione multum opus esse, si regulæ probe obseruentur, res ipsa docet. Paucissimi (g) ex plurimis, hac methodo rite
 Z 2 abso-

Lalius a Fonte, auctor vetustior, cl. *Stahl* magnopere passim laudatus, consultat. 21. de febre tertianæ indolis: "si morbus, ait, in recidiuam relabatur, iteranda sunt medicamenta."

(g) Fuerunt, inquam, aliqui; sed, si maxime comparentur ad eos, quos & ipse extra hanc methodum perfectiorem curauit, & curari vidi & noui, & relabi expertus sum, adeo pauci, vt memorari vix mereantur. Hi vero pauci post plu-

res menses, post annum vnum aut alterum, post egregium sanitatis interuallum, noua febre sub statu epidemio afflicti sunt, quæ nescio an recidivæ nomine dici semper mereatur. Atqui fontica, vt dixi, causa adfuit, ex his ferre, quas supra p. 150. de reuersionum tempore extra ordinem incerto, notauit. Forte etiam anomalia, quæ regulam facere nequit, interdum subesse potuit, vt ordinata curatione inordinatus ad reuersionem

absoluta perfanatis, febrem nouiter passi sunt, neque grauis caussa manifesta abfuit; dum alii innumeri, quos natura vel ars minus certa sanitati restituit, sub hoc statu epidemio, relapsus frequentes, graues, difficiles, immo sæpe sæpius vix sine cortice medicandos, sustinuerunt, (h) etiam si caussa grauior allegari vix potuit.

§. II.

sionem nifus penitus præcaueri nequiverit. Fieri enim posse nouimus, vt, magis aut minus manifeste, non misceantur solum inter se, verum etiam permutentur, & sibi inuicem succedant, tertianæ, quartanæ, quotidianæ: quibus aliam atque aliam medelam, quod ad tempus attinet, reuersionis præcauendæ caussa, deberi hætenus ostendimus.

(h) *Lalius a Fonte* l. c. vbi euentum curationis in ægro febriente tertiano narrat: "quamuis, inquit, auxilia proposita adhibita sint omnia, nunquam potuit perfecte conualescere, quin pluries etiam in recidiuam relapsus fuerit, & non potuerit curari, nisi anni vnus spatium, & aeris mutatione." Similia, immo peiora, omni æuo, a quauis extra corticem methodo, sæpenu-mero contigerunt, & hodie contingunt. Si cortex, quem

Lalii sæculum ignorabat, imperfecte forsitan fuisset adhibitus, multo magis si, ex eius auctoris de aliis remediis sententia, quouis recursum repetitus fuisset; non morbidam credo materiam eiusue indolem, neque naturam ægri, neque diætam, neque anni & aeris statum, neque medelarum & methodorum imbecillitatem, sed noxiam corticis potestatem, reuersionum & producti morbi auctorem fecisset hominum ignarorum, & præiudicantium, aut maleuolorum opinio: quamque candidus auctor anni maxime & aeris mutationi tribuit, meliorem constantioremque valetudinem, acceptam tulisset nescio cui methodo aut medicinæ postremum administratæ, & expurgatæ tandem, mira cum felicitate, noxæ a china relictæ. Hodie certe eiusmodi opinationibus & fabulis natura & veritas hinc inde obumbratur.

§. II.

Multiplici vero mea & summorum virorum experientia persuasum habeo, nihil ab huiusmodi methodo, & continuato efficaciter repetitoque corticis usu, si prudenter & tempestive fiat, damni emergere. Exempla & testimonia huc cumulare supersedeo, quæ apud auctores passim hætenus laudatos ubiuis obuia sunt, & neminem in medicorum scriptis versatum fugere possunt. (a) Honoris

Experientia & consensus doctorum de methodi securitate & salubritate.

Z 3

caussa

(a) Hæc habemus innumerabilia, quæ opponamus παραλογισμοις dissertationis, quæ, titulo mirifico, corticis usum rectum & tamen noxium, proclamat. Gemina hæc opella est alteri, de impostura corticis. Vtramque serio scriptam esse, quum eiusdem viri docti nomen præ se ferat, nequaquam persuaderi mihi patior: nisi impotens animi affectus, nescio quibus causis excitus, & calamum duxit, & conuitia in medicos fere omnes dictavit: ut auctor naturæ suæ errantis & affectibus turbatæ minister fuisse videatur. Mentem auctoris, & totius dissertationis summam exponit §. 17. "Esto iam, inquit, febricitanti eam obtigisse felicitatem, ut incidere in medicum veteranum, expertum, historiæ morborum pariter, ac medicæ ma-

teria, apprime peritum, cui subiecti indoles, eius temperamentum, ætas, immo indiuidualis constitutio, examussim sit perspecta, quique & paroxysmorum febrilium, & ipsius quoque temporis, in quo febris est constituta, doses itidem formæque, sub qua febrifugum Peruvianum & ordinandum & exhibendum sit, omnium denique cautelarum, quæ ad rectum eius usum requiruntur, exactissimam habeat rationem; nulli tamen dubitamus asserere, famosum corticem esse ac manere remedium infidum, fallax, immo absolute noxium, siue intermittentibus, siue acutis opponatur. Id quod, ne citra sufficientes rationes & experimenta dixisse videamur, (nam absurdum id non posse non videri, facile sensit) iube-

caussa nominatim indicare lubet *Albinos, Albrechtos, Apinos, Barchausios, Bartholinos, Behrensios, Bergeros, Bianchios, Bæcleros, Boerhauios, (b) Bohnios, Brunneros, Camera-*

"iubemus ante omnia rite at-
 "tendi ad indolem & naturam
 "omnis febris in genere.
 Inde de febre, tamquam autocrático & semper salutari naturæ, seu animæ rationalis, conatu; de adstringentium lucta cum natura sapienti, quæ inter cortex primatum obtinere fingitur; de sanguinis & humorum abundantia, tamquam vnica febris causa; de raritate febrium epidemiarum; de cascarilla aliisque remediis cortici præpollentibus; theses pro auctoritate, forte solius disputationis academicæ, & linguæ in cathedra exercendæ causa, tamquam edicta, promulgantur, quibus nemo sciens aut expertus fidem adhibebit. Ab huiusmodi non rationibus, quod scientem quemlibet testor, sed rationum umbris inanibus, & ab experimentis iactatis, sed aut nullis, aut manifeste infidis & imperfectis, παραλογως concluditur, vel precario supponitur: *corticem tota sua natura*, quam profecto

auctor non nouit, *indoli febrium*, quæ doctioribus ipso haud satis cognita est, *contrarium, atque ideo*, quamuis prodesse posse, & sæpe nequaquam nocere, non negetur, *absolute noxium esse, etiamsi recte usurpetur*. Ita sanæ rationi, & experientiæ veritatisque manifestæ, aduersari audet vel opinio, vel contradicendi pruritus, vel ludendi in re seria, ubi de corio humano luditur, & quidlibet disputandi, ambitiosa voluptas, vel si qua alia causa occulta subest.

* (b) Huius communis plurimorum per diuersas regiones medicorum præceptoris aphorismi de cognoscendis & curandis morbis, Ilias in nuce, neruose docent differentiam febrium ex genere intermittentium insignem pro ratione indolis, euentus, symptomatum, facilitatis, & difficultatis, securitatis & periculi, salubritatis & perniciiei. Faciliores, tutiores, & salubres, sub vernalium nomine,

* Boerhauius de corticis usu.

merarios, Cohausios, Dauinios, Doleos, Dodartios, Ferrarios,

ne, probe discriminat a difficilioribus, infecuris, infalubribus, quas autumnales vocat, quia autumno frequentiores sunt, quamuis ab æstate ad ver fere vsque harum ditionem protendat, & eas etiam febres sub autumnalibus comprehendat, quæ vere in ipso simili indole aberrant §. 747. 48. 49. 52. 53. 54. 61. 65. 69. Præcipue §. 767. tres corticis Peruuiani vsurpandi indicationes diuersas exhibet: febris autumnalis vehementiam, corporis ex ægritudine debilitatem, morbi longitudinem. Addit cautiones tres: ni adsint signa inflammationis internæ, collecti alicubi puris, aut obstructi admodum huius vel illius visceris: nempe ita obstructi, vt remedii vi aperiente obstructio superior sit, neque ab isto minui, vel etiam intacta manere, sed augeri potius a medela, aut a febre resolui, videatur. Laudat denique iungenda, quæ propria affectibus coniunctis sint, tempus exhibendi extra accessionem, debitum ordinem, dosin, regimen. Et hæc eadem ipsa sunt,

quæ nos supra paullo fusius deduximus. Quod de distinctione obstructorum viscerum heic dictum est, & cum principiis, & cum praxi incliti viri, & cum quotidiana experientia, concordare nouimus. Ipsi etiam perspectissimum est, & multoties in nostra praxi reperimus, quod cl. *Tortus* p. 91. enarrato casu de febre duplici tertiana, cum obstructione & tumore lienis insigni & amplo, per corticem solum medicata, dicit: "plures casus istiusmodi, de febribus intermittentibus, præcipue quartanis, tumore viscerum infimi ventris comitatis, & per corticem, vna cum tali symptomate, sanatis, afferre possem, quos tamen, vt pote *triviales* & passim obuios, satius est silentio præterire." Sape etiam obstructionibus viscerum grauioribus accedit febris intermittens, quæ fructum nullum affert, sed impedit potius medelarum *ἐκφρακτικῶν* effectus, auget etiam malum, vires indies minuit, aut perniciosam induit indolem. Itidem tunc indicatur omnino illud remedium

rios, Gothofredos, Guidetos, Heisteros, Heluetios, Hoffmannos, Lancisios, Lemerios, Lentilios, Mangetos, Meadios, Meibomios, Musgrauios, Muysios, Nigrifolios, Pechlinos, Peyeros, Pitcarnios, Puerarios, Riedlinos, Schacheros, Sloanios, Sydenhamios, Tortos, (c) Tozzios, Vallisnerios, Vel-

dium, quod ipsum neque obstruit, neque violenter irritat: sed ita indicatur, ut altero semper oculo ad vitium febris coniunctum respicias, quod, sublata istiusmodi febre, quæ inutilis vel noxia esse videatur, & roborata natura, felicius sæpe curare licet, medicatione apta cortici addita, interposita, vel subiuncta, si præmissa spem fallat, vel vrgens indicatio præmittere prohibeat. Ita & theoria, & praxi, mecum sentire scio virum inclitum, cuius consensum, aliorum quorundam, immo si etiam multi essent, dissensui fidenter oppono.

Torti elo- (c) Hic, teste celeb. *Bianchio* hist. *hepat.* p. 227. "in febribus perniciosis pertractandis palmam omnibus præripit." A medico & philosopho acutissimo, (*Giornale de' letterati* T. 3. p. 116.) & ex experientia multa, ac ab anno inde 1695. repetita, (T. 4. p. 432. sq.) scriptus est liber: "Francisci Torti, Mutinensis, sereniss. ducis medici aulici, & in

"patrio lyceo prof. med. pract. therapeuticæ specialis ad febres quasdam perniciosas, una vero china china, peculiari methodo ministrata, sanabiles: aucta curationum historiciis, quæstionibus, ac animaduersionibus practicis, aliisque plurimis, variam huiusmodi febrium habitudinem, intermittentium quoque omnium, immo continuarum, naturam, & chinæ chinæ præstantiam, actionemque, respicientibus, nec non usum & abusum in singulis febrium, aliorumque plurium morborum, præsertim recurrentium, speciebus. Mutinæ 1712. primum, iterum 1732. editus, cum responsionibus iatrapologeticis ad *Ramazzinum*. Elogium, quod hic liber ab auctore diarii eruditorum Italici promeruit, ex T. 12. p. 408. sq. breuiter adscribere lubet. Franc. Torti, medicus magni nominis, tandem publicam expectationem impleuit, edita

Valentinos, Veldios, VValdschmidios, VVedelios, Zapfios, Zendrinos, Zvingeros. Decuplo forte plura (d) alia grauiſſimorum

A a

rum

“ta therapeutica ſua ſpeciali ad
 “perſanandas chinachina febres
 “perniciſoſas quacunq̃ue. Ha-
 “bebunt inde proficiendi occa-
 “ſionem, non ſolum profeſſo-
 “res artis iuuenes, quibus ma-
 “xime inſtruendis luci datum
 “abs ſe hoc opus pronuntiat
 “auctor ; ſed & veterani, &
 “inimici maxime ac contrarii
 “remedio tam præclaro & in-
 “nocuo : quandoquidem ſatis
 “ample explicat & docte pro-
 “digioſas huius vires, & numero-
 “riſſimis experimentis oſtendit,
 “quibus in febribus, etiam atro-
 “ciſſimis, præſcribi cum boni
 “euentus ſecuritate poſſit, &
 “quomodo ad alia mala, & ad
 “quænam, & quo uſque, ſe pro-
 “tendere queat virtus mirabilis.
 “Opus laude dignum eſt, tum
 “ob vtilitatem, tum ob erudi-
 “tionis ornamentum : dum ni-
 “hil fecit reliqui auctor erudi-
 “tus, quo illud omni ex parte
 “vtile redderet & ſpectabile.

(d) Ex cl. *Torti* reſponſionibus
 iatrapologeticis conſenſus
 omnium fere doctorum Italo-
 rum patet, & idem ibi de
 Hiſpanis affirmatur. Nota eſt

res de Gallia, Anglia, Belgio.
 Theoriæ diuerſitas, aliæque
 cauſæ, diſſenſum aliquem in-
 ter eruditos quosdam, vti ali-
 bi, ita etiam in Germania no-
 ſtra, fouere videntur. Con-
 ſentit tamen maxima pars do-
 ctiorum magisque experto-
 rum, & quos opiniones, aut
 occaſionis defectus, ab vbe-
 riori experientia non prohi-
 bent. In vna noſtra ciuitate
 decem alii mecum artem exer-
 cent medici, quos & meritorum
 & amicitia cauſa ſuſpicio dili-
 goque, fautores & amicos
 omnes, partim etiam colle-
 gas coniunctiſſimos. Horum
 omnium *nemo vnus* eſt, quod
ſcientiſſimus ſcribo, qui non
 pro re nata *frequenter & feli-
 citer* cortice Peruuiano vtatur,
 & hoc præcipue ſtatu febrili tot
 annorum epidemio eum uſur-
 parit. Et fuerunt a quinquæ-
 ginta fere annis, & ſemper
 deinceps, medici in hac vrbe,
 dignitate, doctrina, experien-
 tia, conſpicui plures, quibus
 idem uſus in puluere, electa-
 rio, decocto, infuſo, admo-
 dum familiaris, frequens, & fe-
 lix

rum obseruatorum nomina, vel scriptis vel praxi clarissimorum,

lix fuit, quamuis ægroti & adstantes nomen remedii, vulgo tunc parum cognitum, ignorarint, neque facile scire quæsiuerint, quod hodie, posteaquam status epidemius innumerabiles febres & febrium medicos acciuit, & præiudicatæ quorundam doctorum opiniones magis diuulgatæ sunt, muliercula ex vulgo quæuis & nosse sibi sumit, & iudicare. Ita, verbi causa, menturas plures infusi in vino corticis, quod, si a pulueris substantia recesseris, efficacissimum est, feliciter potarunt heic multi homines ignari. Id enim remedium antiquitus hic loci, præcipiente archiatro inclito dudum defuncto, cum floribus cordialibus mixtum, sub titulo specierum cordialium anodynarum, medicis & pharmacopœis cognitum, ægrotis & vulgo ignotum fuit, quibus notum esse, quid rei sit, quod sumatur, raro interest. Alius medicus, multa hic fama vsus, paullo ante meum huc aduentum decessit, cuius schedæ manu scriptæ in-

tra manus meas sunt. Is itidem, quod facile monstrare possum, feliciter, & pro statum epidemiorum & febrium indole, & ægrorum obsequio, frequenter eodem medicamine vsus est, dissimulato licet sæpe, ob hominum opinionem, nomine: immo ipse, quod noui, sua sæpe manu dedit, aut vino infudit, dum schedulæ in pharmacopolium publice missæ aliud præ se ferebant. Nempe vir ille peritissimus vsum familiarem eius medicinæ acceperat a *Bohno*, magno illo maturi & sufficientis vsus patrono, *Schambergio*, aliisque Lipsiensis academix luminibus, ubi per multos annos artem didicerat feceratque. Haud absimiliter rem in pluribus passim vicinis & remotis prouinciis vrbibusque se habere compertum nobis testamur: quamuis, dum homines sumus, fieri non possit, quin alii atque alii in hypothesibus theoreticis, casibus particularibus, & methodo singulari, opinando, &

morum, addi possent, & alia quilibet colligere potest, cui ephemerides naturæ curiosorum, historiam & commentarios academix scientiarum, transactiones philosophicas, acta eruditorum, & ex Belgio, Anglia, Gallia, Germania, Italia, quouis mense, partim etiam quauis hebdomade, prodeuntia volumina excerptorum, & noua litteraria, vel ipsos quotannis fere editos libros medicos, vere practicos & candide scriptos, volutare volupe est. (e)

A a 2

§. III.

& coniiciendo nonnunquam aliquantum sententiis discrepent.

(e) Ipse auctor disputationis *παράδοξολογικης* de impostura corticis id diffiteri nequit §. 4. ubi infit: "ast, quid ego melior? Itane *uniuersali* fere *plerorumque practicorum experientia* impune contradicere licet? Verum hanc supra artes dialecticas positam ad propositum sibi scopum non spectare ratus, in arenam ludicri certaminis aliam minusque nobilem descendit, in gratiam forte populi, cui spectaculum datur. "Anne, inquit, *nouella publica* quotidie ferme certiores nos reddunt, quanta in *Gallia*, *Italia*, & potissimum *magna Britannia* & *Belgio* miracula & olim fecerit, & hodieque faciat cortex Iesuiticus? Itane ab omni fide aliena sunt, quæ

"a popularibus nostris Germanis nobis enarrantur de numerosis febricitantibus solo eius usu restitutis? Fateor sæpe me relatum legisse, febricitantes quosdam statim ac china chinae usi fuerant, febrem emansisse, sed non minus recordor, eosdem illos exacto paucarum septimanarum spatio, in eadem denuo incidisse. Cumque, ad eam perdomandam, ad idem remedium, eodemque, quo prius, ritu recurrerint artifices, quid mirum, quod recidiuam passi fuerint, donec, naturæ actiuitate suppressa, schema mutauerit morbus, sensimque in lentam vel hecticam transierit febrim? Nobis illa vulgata schediasmata minus fida, & exasciata esse videntur, quam, ut ad ea provocare in eiusmodi causa luceat: quamuis pleraque omnia, quæ

§. III.

*Dissensus
quorum-
dam ap-
parens.*

Multi præterea sunt, quos alienis opinionibus, aut suis, & præceptorum aphorismis, quos, agnita licet veritate, reprobare aut limitare forsitan pudet, aut aliis rationum momentis, quæ partim, si in ægrorum salutem dirigantur, ipse probo, id dare iuvat, ut nomen remedii prudenti tegant dissimulatione, dum id, sub alius tituli inuolucris, strenue deglutiendum propinant. Delectamento mihi sæpe fuit persuasio hominum ex variis locis aduentantium, qui sibi & suo medico mire congratulabantur, de curatione feliciter perfecta sine china, ut aiunt, qua alii medici ægros suos soleant curare: cuius medicamenti plures uncias ignari deuorauerant, (a) quod ex monstratis remediis, vel formulis, vel aliunde, facile manifestabatur. Sicubi plusculos remedii huius osiores, & opinionum præiudicatarum fautores reperire est, uti hinc inde per Germaniam fit, sunt forte ex medentium numero,

quæ inde adduci possunt, veritatibus practicis de periculis, maligna pertinacia, & reversionibus febrium, de aliarum medelarum minime certa effcientia, & de usu abusuque corticis & aliorum remediorum, omnino adstipulentur, & apud ipsum vulgum, dummodo id attenderet, fidem facere possint.

(a) Erat etiam inter nos medicus, qui iam aliorum migravit. Dicebat se *Stahlmann*, & libellis quibusdam in lucem editis, & propria maxime reme-

dia arcana laudantibus, inclarescere studebat. Declamasse hinc inde virum percepi contra chinam, & contra medicos ea utentes, & se ab eo remedio alienissimum dixisse. At, quod sancte testor, & testes habeo, & ipse negare nequit, plures eius ipsius viri schedas his oculis vidi, ubi corticem Peruvianum claro nomine tunc præscripsit, quando eum vituperavit. Aliquoties etiam curationibus ipsius superueniens ipsum id medicamentum ab eo datum reperi.

ro, qui, licet cum doctis sentiant, dissensum tamen vel omnino, vel ex parte, præ se ferunt, & cum vulgo loqui amant, atque, vt hominibus placeant, & censuras vitent, vel damnare penitus & omittere medicinam, quæ displicere aut censuras incurrere possit, vel reformidare cum ignaris formidantibus, & non nisi cum multa hæsitazione, & suspensa manu, aut nescio quibus sub cautionibus, ad captum vulgi & insciorum laudatis, exhibere, immo forte alios magis sincere carpere, affectant, (b) aliter dicturi facturique, si rationes politicæ abessent. (c) Sunt qui *incon-* *grua cen-* *sura do-* *seos.* *vfum* ipsum penitus dissimulare non possunt, aut nolunt; attamen in eo pseudodoxiæ vulgi adferantur: certam aliquam, nescio quam, dosin remedii periculofam esse, & quantitatem, quantitatem mussitant, iusto maiorem, hic illic adhibitam, quod vocabulum nihil significat, neque

Aa 3 deter-

(b) Cl. Torti therap. spec. p. 177.
 “aliqui methodum subfrigide,
 “ac quibusdam tantummodo
 “additis limitationibus, lauda-
 “bunt, vel laudabunt, quan-
 “tum satis est, vt ea possint vt
 “sine exprobratione, si depre-
 “hendantur in facto, sed simul
 “quantum sat est, vt possint
 “opponere, & cauillationes ad-
 “ducere, eamue non nihil re-
 “formare, vel castigare tunc,
 “cum eadem sibi proponitur,
 “vel mussitare saltem, cum ab
 “aliis exercetur.

siones in Machiauellum medi-
 cum, præsertim propos. 2. 3.
 9. 10. 11. 12. 14. 27. Exstant
 prax. infallib. part. I. p. 785. sq.
 merito iis attendendæ, si qui
 hodie sunt, qui regulas ipsius
 contextus haud auersentur.
 Huius auctor creditur *Barnerus*,
 chemiæ philosophicæ scriptor,
 & quisquis est, politicæ præ-
 ceptor est peruersæ, & corda-
 to viro indignæ, neque serio,
 sed κατ' ἀντιφρασιν, & quasi
 per satyram, scripsisse censен-
 dus est, vt ostenderet, quid
 passim fiat, non quid fieri de-
 beat.

(c) V. ccl. *Valentini* animaduex-

determinat. Hi vero ipsi (d) mensuram & regulas, quadosi & quo usque continuari debeat cortex, aut nullas proferunt, aut incertissimas, aut, si quid tandem candide determinare, & praxi probare debent, nisi hanc lubricam esse velint, easdem, quas nos, summique viri, quos sequimur, nempe, quæ in proportionem virium medicamenti cum morbi ingenio, magnitudine, velocitate, longitudine,

(d) Exemplum elegans, cuius similia etiam passim alibi leguntur, videre est in cl. Torti respons. iatrapolog. p. m. 524. Cl. Ramazzinus iunioris fuerat, ad cuius petitem epistolam, uti hæc præ se fert, de usu & abusu chinae, scripserat patruus. De illo ita Tortus: "suadeamus nobis auctorem dissertationem suam inscripserat nepoti in scio, nec de china china quicquam locuto, nec responsum ullum per litteras unquam querenti: iuvat hoc credere, tum quia tantam in viro modesto, cuiusmodi est nepos defuncti auctoris, fiduciam arguere, ut numerosior, forsan & digniori, Mutinensium medicorum parti, Peruvianum febrifugum liberaliter, ut decet, utenti, tam facile succensuerit, tum maxime, quia abunde iam constat, ipsum longe aliter, ac olim, de chinachina sentire coepisse, suamque laudabilem mu-

tationem sententiae, usu ipso pratico, prodidisse non semel. Hinc narrantur exempla dati ab eodem doctore censore, corticis ad uncias duas cum dimidia, immo alicubi primum ad semunciam, deinde ad unciam, quæ pluries repetita fuit, & iterata in eodem ægro, subsequentibus mensibus. Adduntur tandem verba sequentia: "ut omittam, quæ insuper ex amicorum & pharmacopolarum relatu hac occasione mihi certo innotuerunt, de crebra & liberali oblatione eiusdem febrifugi, quæ hodie, citra ullam hæsitantiam aut frugalitatem, in usu est eidem cl. auctoris nepoti. In meliorem sententiam, prout hominem ingenium decebat, tandem deuenit, quod illi quidem gloriosum plane, & ad delendas admissi olim præiudicii notas abunde sufficiens.

ne, difficultate, & nisu recidiuo fundantur: vnde remedii facile aut difficulter iuuantis minor aut maior copia requiritur, (e) quod per se, maiori etiam dosi, sed opportuna,

(e) Conf. cl. *Torti* l. 1. c. 1. & l. 3. c. 4. ibique adducti auctores. Vncias duas corticis exquisitissimi plerumque febribus debellandis sufficere memorat, & in istis cancellis, apta distributione, manere laborat, ne ægrum nauseoso remedio præter necessitatem oneret, vtque voces obtrektorum reprimat, quasi nimius sit in dosi remedii, falso quibusdam suspecti. Ipse vero, quod historiae testantur, pro morbi ratione, & remedii effectû, mutauit sæpe dosin, & præsertim ob reuersiones longe transgressus est, persuasus, nihil quicquam in morbis opportunis detrimenti a cortice, ad plures & plures vncias ingurgitato, suboriri. p. 165. & quamuis inutile sit, licere tamen ad libras adscendere, si nulla alia esset salutis via, p. 16. add. p. 172. sqq. *Mezgerius*. de febrium curatione per vsum quinquinae, zodiac. medic. p. 163. sqq. 1681. m. Aug. "In curationem vnius febris impendenda est lencuncia, ad vncias duas, immo aliquando

"superanda illa quantitas, pro varietate occasionum. Fortu-
 "nati, quibus minor sufficet,
 "cum scilicet occurrit *tempestas*
 "idonea, aut *febris non producta*,
 "vel ea *mitis* si fuerit. At, cum
 "nihil mihi animo obuersetur,
 "quam, vt optimum quidque,
 "& vsu probatum, adferam,
 "dosin eo vsque extuli, ratione
 "& experientia testibus: cum
 "ab huius remedii vsu omne
 "omnino absit periculum, *satius*
 "*est ad maiorem quantitatem ascen-*
 "*disse*, quam in minori hæsisse, vt
 "curationis το ασφαλές sequatur." *Albinus* de febre quartana p. 28. "Videas sæpe re-
 "dire febrim nullo corticis, sed
 "medici vel ægri vitio, qui hunc
 "in insidiis latentem hostem
 "tamdiu oppugnare debuissent,
 "donec expugnassent, nulla
 "habita doseos ratione, vtpote
 "quæ quandoque ad aliquot
 "adscendit vncias." Ita sane se-
 "res habet, neque in vsu huius
 "remedii, quod nulla vnquam do-
 "si venenum dici potest, sed im-
 "modice etiam & inutili copia,
 "imprudenter, & sine corporis

tuna, innocuum esse fateri debent. Neque quærendum est, quam multum æger sumserit, sed quam bene, quam opportune quam feliciter. Prosper successus remedii indicium est recte & sufficienter dati. (f) Quis cibum & potum his, qui alimento & refectione indigent, omnibus ad æquabilem lancem appendat? Nam panis & vini libras corticis & similium remediorum vegetabilium vnciiis haud fe-

genui-
num do-
seos mo-
deramen.

noxa tamen, a plurimis hominibus deuoratum nouimus, certæ alicuius quantitatis limitibus prudens medicus includi debet. Etenim vna quantitas certæ materiæ, & motuum, & velocitatis, & periculi februm, in diuersissimis ægris, statuminari nequit, & necessaria remedii proportio tum ex casuum ἀναλογία, tum maxime singulariter ex ipsa demum εὐφορία elucescit, & ex summa illa indicatione, quæ a iuuamine vel eueniente, vel secus, peritis obseruatoribus fere in quauis curatione desumenda est: quod negligere, id est, quod in prouerbio dicitur, calceum vnum cuius pedis aptum reputare, eandem aquæ copiam cuilibet incendio, & gigantæo morbo pygmæum remedium, vel medelam gigantæam pygmææ ægritudini, opponere. Nimia quantitatis, præter analogicam rationem

& εὐφορίαν & vtilitatem datæ, nocumenta supra p. 128. sqq. notauimus. Et nos maxime in vsu omnium remediorum, & in huius etiam, id ob oculos habemus:

Est modus in rebus, sunt certi denique fines.

Iusto modo, & certis, quas supra scripsimus, regulis definito, placeat nobis illud ne quid nimis. Caueant, qui ab his recedunt, ne, cum damno ægrorum, idem illud dictum nimium sibi placere dicere queant, id est, immodice; vti Græco illi:

Τὸ μὴδὲν γὰρ ἄγαν ἄγαν μετέσπει
Conf. præfatio *Mangeti* ad opera *Ramazzini*, *Torti* responsiones ad eiusdem *Ramazzini* dissert. de vsu & abusu chinæ, quæ integre lectæ non tirones solum, verum doctos etiam medicos, doctiores dimittent.

(f) *Hippocrat.* de locis in homine §. 125.

securiores esse, fidenter affirmabunt experti. Consideretur differentiae ratio : profecto noxa maior in hominibus & sanis & febrientibus, ex pane & potu ad nimias libras ingurgitato, quam ex cortice sensim intra plures dies ad uncias plures deuorato, timenda est. Quis theae foliorum, fabarum Turcicarum, radicum, herbarum, florum, fructuum, seminum, lignorum, corticum medicinalium, per sanitatem & per morbos iterum iterumque repetita & sensim consumpta pondera scrupulosus computet? Atque quid praë his magis metuendi habeat febrifugus cortex, nemo quisquam, vel Argo oculatior, reperiet. Noui homines, qui rha-barbaro ita familiariter vtuntur, vt, si recte calculus ineatur, quatuor & amplius libras sensim deglutierint : quod remedium cortice longe magis adstringens, & in minori ac ille dosi, ad sensum suo modo efficax est, & haud sine turbis operatur. Tutioresne rhei libras corticis vnciis dixeris? Sagaciores sane pronuntiabunt uncias corticis sensim datas rhei drachmis tutiores esse. Quis, si arsenicum assumptum sit, antidotis veneni propinandis, aquae, lacti, oleo, mucaginibus, crytallo, modum aut dosin vniuersaliter praëscribat? quis absorbentium remediorum pondera determinet certa, & vbique similia, vbi acor corrodens intra stomachum est? quis salium dosin & continuandi tempus omnibus febribus pariter praëscribat? quis numerum repetendarum potionum purgantium aut diureticarum, pro hydropicorum omnium aqualiculo exhauriendo, vnum & eundem praestituat? quamuis hæc multo maioris aleæ sint; vt & quæ passim *Sydenhamius* alique de augendis & continuandis, secundum dolorum & fluxionum vehementiam & pertinaciam, anodynorum dosibus notant. Collineant huc, quæ rectissime *Hoffmannus* de prudenti medica-

mentorū continuatione monet (g), præcipue de chalybis usu diu sæpe continuando. "Merito, ait, debet esse *proportio inter causse morbigicæ magnitudinem, & inter virium medicamentorum efficaciam*. Hæcque mihi præcipua videtur ratio, (h) quare affectus varii tam difficulter curentur, quod scilicet non continuo, & ad legitimum tempus, tum *medicorum*, tum *egrotantium culpa*, medicamenta propinantur." Pernoscantur regulæ de usu corticis tempestiuo, efficaci, adæquato; notetur morbi & remedii proportio; obseruetur ἀναλογία, εὐφορία, & iuuamen eueniens! tum perinde medico esse debet, vna, an duabus, an decem, an viginti, an pluribus drachmis medicamento per se securi sensim dandis opus sit, modo sanitatem restituat, morbum expugnet. (i) Ita ipsi, qui maiorem dosin corticis, si opus ea sit, minime reformidamus, paucis sæpe sæpius drachmis febres sanauimus, si ista rite obseruata sint. Eant, qui non obseruarunt, & suum errorem agnoscant pœnitentes, non

(g) peculiari dissertatione §. 13.

(h) Hæc præcipua ratio est, cur multi affectus febriculosi, sua sponte pertinaciores, & ad ἀνομαλίαν proni, tam difficulter, immo tam infelici cum successione variorum aliorum motuum morbidorum, curentur: timor vanus, tergiuersatio, & nausea sufficienter continuandi remedii, cum scientes prudentesque morbum timere ac nauseare debeant.

(i) Lubet finire hanc apud ex-

pertos fere superuacuum disputationem verbis *Charassii* a cl. *Torti* p. 172. hanc in rem adductis. "Non opus est, inquit, scrupulosum esse de dosi remedii: hoc enim commodi habet, quod neque augmentum eius paullo maius solito, neque iteratio præbitionum, maliquicquam corpori impressum post se relinquunt, sed nemini nocumentum inferre possint. Ita, subiungit *Tortus*, sentiunt auctores omnes in adhibenda chinachina exercitati.

non culpam frustra criminentur remedii (k), extra vel infra suæ potentiae sphaeram imprudenter adhibiti. Neque ego me nunquam errare reputo: sed, si erro, meum vitium candide agnosco, non vitium medicaminis, cuius recte adhibiti vitium nullum est. Crumenæ ægrorum parcendum est sæpe, & nausæ, & remedii famæ, & hominum in illud fiduciæ, & vel iccirco minuenda sæpe dosis; sed ita est parcendum, ne sanationi necessarium pondus deficiat. Immo vero, qui nobiscum semel tempestiue sufficienti & adæquata ratione continuarunt medelam, & iustis interuallis repetierunt, longe minori vniuersim dosi sæpissime opus habere, vel paucioribus breuioribusque, & longe minus pretiosis, (l) medicationibus, quam qui *in simili morbo* minuire præter rationem studuerunt doses, & abrumpere curationis filum festinarunt, & noluere resumere, nisi vbi morbi reuersio cogere visa est: vnde ingens sæpe quantitas sine fructu deuoratur.

Bb 2

§.IV.

(k) Cl. Torti therap. special. p. 186.
 "Quod si aliquibus cortice per-
 "peram, vel languidiuscule, dosi-
 "que irregulari, aut, priusquam
 "plusquamue deceat, imminuta
 "vtentibus, vel præscribentibus
 "vbi non conueniat, vt in feбри-
 "bus essentialiter continuis, &
 "in extremo earum periculo,
 "ille non videatur proficere;
 "non id in medicaminis, vel me-
 "thodi meæ vitium vertant, sed
 "in culpam methodi suæ, si quam
 "habent, aut habere credunt.
 "Si enim huic, quam protuli in

"eum finem, vt, qui eam non
 "satis callent, callere possint,
 "fidem velint adhibere, eamque
 "integre non renuant amplecti,
 "feliciores procul dubio posthac
 "curationes absoluent.
 (l) Cl. Torti p. 13. "Non modo
 "in rebus incertis hallucinantur
 "aliquot saltim medici, sed vl-
 "tro errant etiam scienter, si
 "modo velint animaduertere,
 "se nonnullis vti rebus, quibus
 "vel inualidam, vel nullam in-
 "esse virtutem, pro obtinendo
 "fine, in quem vsurpantur, mil-
 le,

§. III.

*Præpara-
tionis &
expecta-
tionis
laudatio
nimis ge-
neralis.*

Aliqui artem diuturna prius expectatione cu-
randi, (a) & semper & ubique, repetita lustratione, &
præmissis varii generis medelis, præparandi corpo-
ris,

“le antea experimentis luce
“clarius deprehenderunt. An
“grauiter peccent, siue ob
“imperitiam id fiat, siue ob so-
“cordiam, crumenam ægro-
“rum, interdum pauperum, ma-
“le mulctando, videant theolo-
“gi. Non hic præcise loquor
“de tot confectionibus cardia-
“cis, de tot pretiosis medica-
“mentis inutilibus, quibus abu-
“tuntur nonnulli, fortasse cor-
“ticem improbantes, ac illius-
“modi medicamenta inertia
“actiuo illi perperam & frustra-
“nea impensa antepponentes,
“quos proinde incurrere in le-
“gem repetundarum autumat
“*Badus*; sed de abusu loquor
“magis vulgari, minus forsan
“notato, & maxime vniuer-
“sali.

(a) *Ramazzin*, orat. 4. p. 51.
“Ars medica, non secus ac mi-
“litaris, suos habet Fabios, suos
“*Marcellos*.” *Fabius Hanni-*

balem, quem vincere non di-
dicerat, cunctando elusit, dum
cunctari tutum fuit; *Marcel-*
lus fortiter citoque eundem
hostem impugnando, vinci
eum posse tunc ostendit, quum
insecura futura fuisset cuncta-
tio: idem ipse *Marcellus*, qui,
cunctandi peritissimus, trien-
nio integro *Syracusas* obsedit,
quum citius expugnare non
posset. Illos, qui intempesti-
ue cunctando *Fabios* se putant
rem restitutos, admonet *Mar-*
cellus noster *Hippocrates*, qui
egregie alias cunctari didicit,
de arte §. 20. “dilatio omnis
“mala, in arte vero medica est
“pessima, ubi dilatio est animæ
“periculum.” Monitum negli-
gentes accusat *Ramazzinus*
opp. p. 70. “persæpe sibi mo-
“ras nectendo, & prolatando,
“occasionem, quæ præpeti pe-
“de fugit, & agendi opportu-
“nitatem, sibi e manibus turpi-
“ter elabi patiuntur.

ris, (b) vel corrigendi singulariter aut miscendi remedii, laudant, quo facto tutum tandem reddatur ad facram quasi anchoram confugere. Constat tamen nihil horum vbiuis, & maxime in velociori periculo, tutum esse, vbi tutus tamen est, immo necessarius, (c) subito vsurpatus & efficaciter continuatus ac repetitus cortex. Constat

Bb 3

etiam

(b) *Cl. Torti Therap. special. p. 60.*

“Estne purgandum? eia purge-
 “mus! Mittendus etiam est san-
 “guis? mittamus! omnifariam
 “euacuandum adhuc est? eua-
 “cuemus, extenuemus, excar-
 “nificemus! non sic forsan su-
 “per proprium corium ludes.
 “At, post tot lanienas, saltem
 “incassum, ni cum detrimento,
 “patratas; quando tandem ru-
 “tam, serpillum, verbenam,
 “chamædryn, quando mithrida-
 “tium aut theriacam, aliaque
 “febrifuga specifica, inualida
 “tamen comparatiue ad corti-
 “cem, præscribimus, quando
 “carpis bursam pastoris, vel au-
 “riculam muris contusam, quan-
 “do telas araneorum, vel oui
 “pelliculas, digitis admouemus,
 “quando denique animalcula in-
 “fontia ægrorum collo suspendi
 “iubemus, & alias huiusmodi
 “vel aniles & dolorificas nugas,
 “ante chinæ chinæ aduentum
 “iam familiares, quarum tamen
 “nullæ materiam febrilem eua-
 “cuant, vsurpamus; tunc sal-

“tem, nisi citius, exhibeamus
 “corticem, vt sollemne erat vel
 “ipsis meticulous auctoribus,
 “qui tantum superficie tenus
 “chinam chinam nouerunt, or-
 “bi nostro primum nascentem:
 “exhibeamus, inquam, tunc
 “corticem, si non alio titulo,
 “certe *ob remediorum inopiam*,
 “quoniam non sine pudore fa-
 “teri cogimur, ad conterendas, ni
 “sponte soluantur, diuturnas
 “intermittentes, si corticem
 “demamus, artem prope defi-
 “cere.

(c) *Lancisius de noxiis paludæfluu.*

p. 308. “perniciosa febres, (ex
 “intermittentium genere) cu-
 “iusmodi plerumque sunt, quæ
 “in constitutionibus epidemicis
 “grassantur, sæpe sæpius intra
 “septimum diem perimunt
 “ægros, ita vt, si 14. vel 21. diem
 “quis expectare voluerit, non
 “ægrotum, neque cadauer, sed
 “resolutos pane illius cineres
 “curandos susciperet.

etiam, neque exquisitissimas corporis præparationes, quas, quum sæpe indicentur, (d) pro indicatione, & nos præstare laboramus, neque spontaneas & infidas naturæ desputationes, multo vero minus correctiones, quas vocant, medicamenti, quod correctione opus non habet, (e) id semper efficere, vt facilius minorique dosi febris deinde expugnetur: quin sæpe sæpius, vbi expectaueris nimis, aut sine indicatione purgaueris, aut nimium præparando, miscendo, vel dosin rescindendo, castraueris remedium, multo sæpe maiori deinde cautione, multo maiori vniuersim pondere, longiorique medela opus est, nisi spe sua cadere artifex, & febrim, cuius tandem cum ipso æger impatiens est, conseruare cupit, aut infeliciter incertoue curare. (f) Illi ipsi, qui, (quod curiosum videtur, & ad hypo-

opinio de
sistendis
motibus
sine ma-
serie.

(d) Conf. cl. Torti therap. special. L. I. c. 9. vbi quæstio cum distinctione discutitur: "an chinæ oblationem præcedere debeat purgatio, aut venæ sectio.

(e) Huc illud spectat, quod supra p. 142. de chalybe, eiusque præparationibus & putatitiis correctionibus, ex commentariis academiciæ scientiarum adscripsimus: *c'est grand dommage d'employer de l'art à gâter la nature.*

(f) Hoffmannus de recto corticis usu in febribus §. 35. "Etiam id ingenue affirmare possum, nos frequentiori observatione didicisse, & longe difficiliori nego-

tio, & longe maiori cautione corticem nostrum feбри oppo- ni, vbi hæc aliquamdiu, per aliquot hebdomades, vel menses, corpori inhæsit, quam vbi haud ita pridem illud inuasit, eo quod, quo diuturnior febris est, eo maior recrementorum ex dissolutione sanguinis per motum calidum intestinum, nascitur copia, quæ postea ægrius & corrigitur & educitur. Verissimum hoc multotiesprehendimus, nisi vbi sensim magis magisque materia formæque morbi, superiori naturæ robore, & apte institutis ex arte euacuationibus, deferbuit, instar morbi acuti per λυσιν fuc-

potheses nondum probatas pertinet, (g) & in morbo pericu-

successuam euanescentis, & melioris anni aerisque fauor accessit, qui solus sæpe sufficit destruendæ febriculosæ impuritati, vel ita infringendæ, vt paruo negotio diuturnis etiam febribus cortex, aut alia medicina, medeatur, aut ipsæ sponte cessent. Id vero vbiuis

expectare, quis prudentis viri esse putet? Distinguere febres ita salutares, & sponte facileque terminandas, ab his, quæ citiorem generosioraque medelam exposcunt, cuius in promptu est experto, & attendenti ad augescentem, præter consuetam in salubriori morbo rationem, vel imminutam, vel pertinacem & semper æquabilem, paroxysmorum ac symptomatum grauitatem; ad periculorum signa; ad felices aut infelices febrilium motuum effectus post accessionem relictos; ad statum epidemium; ad habitum ac vires singuli corporis ægroti; & ad ipsam ægri obedientiam, & regimen in victu & aere ceterisque rebus sperandum. Nisi enim hæc exquisitissima sperare licet, tutior profecto est velox, sed perfecta, morbi curatio,

quam expectandi artificium, & incerta medela quæuis. Nam si morbus ipse etiam nocere non possit solus, nocebit impatientiæ ægri & diætæ vitiis iunctus: quæ post fugatam rite febrem non tam facile nocent.

(g) Ambigue illud, & tamquam coniecturam sibi verosimilem, post alios proposuit illustr. *Stahlinus*: audacter repetunt, & sine hæsitazione, & tamquam veritatem exploratam, discipuli & imitatores aliqui. Demonstratum dare id theorema prohibet materiæ febriculosæ & partium motibus dicatarum abscondita subtilitas. Id tamen interea quibusdam corticis censoribus clypeum præbet, quo tecti ad illud remedium confugere possint, salua, vt opinantur, hypothesi. Certe scire nullo ex signo possunt materiam omnem consumtam esse:

ni vates ipsis dictarit Apollo;

Subtiliorem, & magis abditam, & ideo forte magis metuentam, secure in corpore, suppressis motibus, sisti dicere nolint. Supprimunt tamen motus,

riculum propinquum minante, aut vix tolerabili, aut valde pertinaci, profecto non sufficit,) motus febriles nudos! & solos, consumpta materia, superstities esse, & hos solos tandem vi huius pharmaci adstringentis tuto cohiberi posse censent, tandem, vbi in febribus difficilioribus curandis diu cum ægris sudarunt, (h) tempus demum esse arbitrantur, nescio quibus ex signis diuinantes, (i) vt hunc

* metho-
dus natu-
ralis di-
cta ad fe-
bres cu-
randas,

tus, & sistunt febrim, eodem cortice, quem impostorem vocitant, & solum fidum reperiunt, si amica febris fidem frangere videtur.

(h) *Ramazzin*, opp. p. 70. "At si, "qui decumbit, sentitque in "dies vires fatiscere, atque vna "illius domestici, non vltius "differendum esse proclamant, "habet hoc medicorum genus "paratas ac velut in numerato "rationes & argumenta, quibus "talem operandi modum tuea- "tur. Primo quidem percele- "bre dictum illud Fabii obtru- "dunt: *medicos & imperatores* "plus interdum quiete, quam agen- "do & mouendo, proficere: aiunt "tempus, vt morbos facit, ita " & soluere; non esse tam facile "coniecturis assequi, quid intus "moliatur natura; eam solam "morborum medicatricem esse, "cui repugnare velle, nil aliud "sit, quam, more gigantum, "pugnare cum diis,

* (i) Allegant: (1) primarum viarum cruditates sufficienter digestas; (2) coctione aut orgasmo apparente euacuatas; & (3) sanguinem per sudores exeuntibus paroxysmis sufficienter ventilatum; & (4) si natura huic rei suis motibus febrilibus sufficere non videatur, qui optime materiam præparare soleant, præparatam sufficienter eandem per remedia præparantia: (α) amara, cortici valde similia, (β) salina, (γ) absorbentia, (δ) humectantia. Laudo præceptum de humectantium vsu, quod istis quidem viris doctis inde erueri placet, quia anima, medicus internus, sapienter sitiens, ostendat cuiusnam rei sit indigum corpus ipsius tutelæ commissum. Ego vero cum *Pechlino* P. 3. obseru. 39. (quam inscripsit: *sitis ultimum supplicium*) ita censeo: "medicorum illorum ratio mihi sem-

hunc finem dent laborum.

Valde fallor, nisi in
C c ipfa

“semper barbara visa, qui mise-
 “ros, plus satis morbo aliisque
 “symptomatibus diuexatos, sem-
 “per tamen a potu toties tam-
 “que enixe flagitato abstine-
 “rent, & non solum animi mœ-
 “rorem, qui cum hac passione
 “inualescit, sed & morbum,
 “siccitate sua humida prouo-
 “cantem, in maius augerent,
 “vt ne dicam, iniquum esse ne-
 “gare, quod ne alii, & qui mi-
 “seriis humanis magis mouen-
 “tur, clam aut precario conce-
 “dant, metuere iure possis. At
 “vero, si artis regulis hoc nego-
 “tium æstimare fas est, annon
 “vtique, quod practici ad ra-
 “uim clamant, symptomati vr-
 “genti ante omnia est occur-
 “rendum, annon calori, annon
 “siccitati, annon acrimoniæ,
 “annon coagulo humorum, an-
 “non tristitiæ, quæ perpetua
 “morborum comes, humoris
 “diluuio subueniendum?” Sit
 tamen modus in rebus: sit pro-
 portio inter pota & excreta.
 Ista vero amara, salina, absor-
 bentia, cortice non magis in-
 nocua sunt, & si quid prosunt,
 ipsam etiam materiam, ipsos
 febriles motus & tonum mu-

tant. Hinc indicatio (γ) præ-
 cipit, plenitudine ad primas
 vias prona, & apparente præ-
 parantium effectū, seu mate-
 riæ coctione, tentandam rursum
 euacuationem sufficientem per
 pharmaca apta euacuantia,
 quæ itidem & materiæ, & mo-
 tibus naturæ, & ipsi adeo fe-
 bri, magnam mutationem in-
 ducunt. Ista omnia si ita fiant,
 & pro re nata iterentur præpa-
 rationes atque euacuationes,
 fieri vix posse putant aliqui,
 quin materia febrilis omnis
 consumatur, eiusque rei signa
 enarrant, quæ sæpissime me-
 dicus & æger frustra sub ista
 methodo anhelant. (α) *Sen-
 sim*, aiunt, *decreascent paroxysmi*.
 Ast, etiam si dubia illa imminu-
 tio eueniat, sæpe ingrauescunt
 rursus, sine certa lege. (β)
Redibunt, inquiunt, *in ordinem
 functiones omnes extra accessio-
 nem*. Quis vero nescit, fre-
 quenter, in principio pericu-
 losarum maxime & vehemen-
 tissimarum febrium intermit-
 tentium, & in progressu chro-
 nicarum pertinaciorumque,
 vbi nemo motus sine materie
 inanes incusabit, vix aut pa-
 rum

ipſa praxi præcipuum ſignum deſumitur ex *non ſatis*

rum functiones extra paroxysmum turbatas eſſe; haud raro vero etiam, quicquid præter corticem mediceris, magis magisque indies turbari, morbo vel continui, vel chronici cachectici, adſciſcente typum? (γ) *Habitus*, dicunt, *corporis vinidior fiet*. Quod, ſi in ſubito periculofis febribus exſpectare velis, mortem videbis prius; ſi in chronicis difficilioribus, aut diu exſpectabis, aut perpetuo. Interea (6) ad vrgentia ſymptomata ſubleuanda reſpiciendum concedunt. quod ſæpe vix procedit, ni febrim fuges. Iugulabunt ægros, vel intolerabilem in modum affligent varia ſymptomata vrgentia feбри iuncta, etiamſi aliunde quam ab ipſa febre nata, ni vnum certe malum extinguas, quod extingui poteſt, nempe febrim: quo factò alteram vel ſponte ceſſat, vel facilius medicatione tollitur, vel tolerari certe tantisper poteſt: quæ omnia ſine febrifuga medela fruſtra ſæpe ſperari, tentari, exſpectari, experientes teſtor. Hæ indicationes omnes etſi obſeruentur;

nihilo tamen ſecius fieri poſſe perhibent, vt non deſinant paroxysmi, vel certe moleſtiæ febrim occultam indicantes. Tum vero tandem (7) nullam amplius materiam, nihilque ſuper-eſſe volunt, niſi partim debilitatem fibrarum, partim inanem ex diuturno cum febrili materia commercio conſuetudinem naturæ humanæ, ſeu animæ rationalis. Hæc eo quidem uſque, mirabili cum ſapientiæ perennitate, omnia prudenter, pro morali æſtimatione materiæ & corporis, mouiſſe exiſtimatur: tandem vero tunc demum, quemadmodum errare humanum eſt, & praua conſortia bonos mores corrumpunt, motus ſine ratione, & ſine fructu, immo cum noxa potius, continuare creditur, neque ſæpe facile ceſſatura videtur, niſi commoneſcat, ſeu compellatur a remediis tonicis, maxime Peruanio cortice, qui, vt operandi modum doctrinæ compendiarie cauſa explicant, ſtringat tonum, vt deſinant motus, quos tunc ſiſti debere concedunt, monentque:

Clau.

satis iuuante natura, aliisque remediis minus certis

Cc 2

Claudite iam rinos pueri! sat prata biberunt.

Si febrem solam, eamque extra statum epidemium, aut singulorum hominum, periculosiorem aut difficiliorem, qui tamen haud rarus est, consideres, methodum generalem ita præscribere licet. Sed, pro, quam varia sunt quæ spem frustrari possunt, si a febris consideratione ad visitationem hominum variorum febrientium, a regulis cathedræ ad experientiae exceptiones descendamus! Mecum sentire scio ipsos eruditos & experientes methodi eius magistros, quorum merita veneror, qui ipsi etiam exceptiones a regulis suis frequentissimas, ex naturæ erroribus haustas, prudenter passim suppeditant. Doleo esse doctos minus, aut minus expertos asseclas, qui nihil nisi primas regulas scholæ suæ crepent, & in populum spargant, tamquam nihil aut parum vastus artis ambitus habeat ab iis excipiendum, & nemini ultra progredi liceat. Sapienter dictum est a *Celfo*, quod in titulo libri scripsimus: "non satis est

"ipsas tantum febres medicum in-
"tueri, sed etiam totius corporis
"habitus, seu supersunt vires, seu
"desunt, seu quidam mali affectus
"interueniunt." Laudo ipsam
methodum, quæ mihi, quamuis
cum illa theoretica opinione
non conuenire fatear, egregie
tamen sæpissime haud ablimili-
ter succedit, ubi ei tuto inniti li-
cet. Verum, si qua est peri-
culum minitans, vel intole-
randa, vel pertinax, paro-
xysmorum violentia; si nihil
utilitatis inde & a reliqua me-
dicatione in corpus redundat;
si functiones naturales, & ha-
bitus corporis viresque, non
obstante methodica curatione,
in deterius degenerant; quæ
omnia, pro febris & corporis
indole, ("nec artis, neque ar-
"tificum culpa, sed propter fe-
"bris sæuitiem, monstri multi-
"formis, quod ratiocinia nostra
"persæpe eludit." *Ramazzin.*
opp. p. 52.) facile fieri, expertum
quemlibet testor: tunc profecto
- - præstat componere finctus,
ac nolim, equidem, & nolint ipsi
illi doctores, febrifugæ medelæ
vnice certæ vsum istis cancellis
includi, & securum & vtile
medi-

tis, (k) & euacuationibus, quæ, etiam si vtilis sint, quia febris

medicamentum morbo infecundo vel inutili, roborans debilitanti, crasin & tonum partium corporis conseruans dissoluenti & destruenti, medicamentum, quod nihil molestiæ, nisi sapore, creat, morbo molestissimo, id est, dei beneficium supplicio postponi.

(k) Ista doctorum quorundam opinione imbuti indoctiores aliqui nescio quid non prius tentandum sibi sumunt, accessuri tandem ad sacram hanc anchoram, velut ad ferrum & ignem, tunc demum, si incerta tentamina omnia votis non respondeant, quasi vero huc spectet illud:

Cuncta prius tentanda, sed immedicabile vulnus

Ense recidendum.

Sunt ægri & medentes, qui tutissimi huius remedii tergiversatione ita sibi illudi patiuntur, ut ignem ipsum potius scientes vel ignari intra corpus admittant: pharmaca dico non solum emetica, cathartica, & alia, igne fere violentiora; sed & ipsa venena ignea, & præcipue arsenicum, de quo iam supra p. 41. sq. diximus,

quod facile tegi potest, quodque ideo commendat *Friccius* de venen. virtute medica p. 38. sqq. quia ignea vi putredini resistat, & quod corticis calumniatores ipsos deuorasse, vel deuorari tolerasse, inscios noui, quum febris ceteris tentaminibus cedere nollet, & cortex non admitteretur. Euge, quam tuto natant sine cortice homines, qui neque natare, neque litteras didicerunt! Addi merentur his, quæ supra de temeraria arsenici propinatione notauimus, *Riedlin. lin. med. a. 5. p. II. 73. Annal. Vratislau. tent. 18. p. 630. sqq. Eph. N. C. nouiss. vol. 2. p. 25, & Slenogtii* propempt. inaugur. de permissione prohibitorum, & prohibitione permissorum, ad differt. *Krausii & Bayeri* de capillis a 1700. scriptum, ubi modesta pharmaci eius excusatio legitur, & laudatur experientia innoxia in L. personis. Non in dubium vocem talia, a viro doctissimo candidissimoque narrata. Scio etiam, nullum esse venenum adeo exitiale, quod minutissima aliqua dosi non possit esse innocuum. At-

arseni-
cum
ληξιπυ-
ρετον.

febris vel reperit sæpe plenum euacuandis humoribus corpus, vel ipsa suo inquinamento, suis motibus, eliminandam humorum copiam ingenerat; attamen specificæ plane esse, & materiam ipsam, seu causam febris continentem, semper attingere dici non possunt. (1) Vident enim, (& quis vel inuitus non videat?) frequentem morbi pertinaciam & aduersus medelas ceteras, & aduersus illam per plurimos paroxysmos a natura institutam crisin particularem per sudores, quos, licet sæpe bonos, quando

Cc 3

per

Attamen & regula nostra secunda, & illa disputatio quam superiori paragrapho de doseos remediorum ἀνξί-
πυρετων augmento instituimus, proportionem merito requirit, quæ varia esse potest, inter vim medicamenti & morbi penitus debellandi, nisi noxas pedisse, quas ex ipso morbi ingenio euenire velis. Atque adeo, quum fieri nequeat, vt difficiliore grauioreque febres, in quouis corpore, eadem minuta arsenici dosis plane expugnet, immo vel infringat, & pharmacum illud vnus aut paucorum granorum facto augmento, nescio an & repetitione, occidere possit; proportio sane ad febrim quamcunque non nisi per periculossima experimenta in praxi singulari reperiri posse videtur: quæ qui instituere sustinebit,

Illi robur & astriplex

Circa pectus erit.

(1) *Celsi* monitum est L. 3. c. 1.
“Oportet, vbi aliquid non re-
“spondit, non tanti putare aucto-
“rem, quanti ægrum, & experiri
“aliud atque aliud: sic tamen,
“vt in acutis morbis cito mute-
“tur, quod nihil prodest.” Agi-
mus præcipue hac scriptione de febribus intermittentibus ex acuta periodo, soporem lethæum, aut aliud periculum subitaneum minantibus, quas nos frequenter vidimus, & timere morbum male fidum dicimus, vbi medelis omnibus minus certis fidere, & consumptionem atque euacuationem materiæ diu expectare, aut moliri, periculosum est.

facilis descensus Auerni;

*Sed renocare gradum superasque
emergere ad auras.*

Hoc opus, hic labor est.

- - - per ignem

Excoquitur vitium, atque exsudat inutilis humor; (m) tamen ad penitus consumendam materiam sæpe maximo-
pere infidos esse, supra demonstrauius, (n) & experien-
tia omnium sæculorum demonstrat. (o) Quicquid vero
id est, quod cedere detrectat, seu ipsa materia febriculosa
fit, quæ obseruatorum illorum sensus, & præmissas me-
thodos, subtilitate sua, & abdita profunditate, fa-
cile eludere potest, (p) seu sit motus ex naturæ errantis
consuetudine inanis; (q) accedunt tandem ad medelam
vnicæ certam, cuius vsum alii candide fatentur, alii
sagaciter dissimulant. “Adeo redeunt ad corticem, qui
eum

(m) *Virgilius.*

(n) v. lect. 4. §. 2.

(o) *Hippocrates* aphor. l. 4. §6.

“Febricitanti si sudor contingat,

“non deficiente febre, malum.

“Prorogatur enim morbus, &

“humorum multitudo significa-

tur:” nempe humorum cor-

poris, per febrilem materiam,

quæ exigua est, perque ipsos

motus, corruptorum. Hi vero

per eiusmodi sudores partim

excernuntur sæpe, partim se,

cum ipsa febrili materie, cui pa-

bulum præbent, magis magis-

que in corpore abscondunt, &

maiolem etiam atque etiam

corruptelam suscipere, & in-

ducere, & alias atque alias cor-

poris partes in suæ labis con-

sortium rapere, apti sunt.

(p) *Celeb. Alberti*, discipulus

*Stahl*i ex eruditissimis, de fe-

brifugorum cauto vfu §.7.” quis,

“ait, adeo intime penetralia na-

“turæ rimari poterit, qui certis-

“sime scire valeat, nihil ei su-

“peresse remouendum, quod,

“vt vt leue & exiguum, data in

“posterum occasione, denuo vi-

“talitatem lædere queat.

(q) *Brunner.* de gland. duod. p.

“88. sqq. Arcanas chemicorum

“operationes ne ingeniosissimus

“quidem assequetur, nisi erudia-

“tur ab ipso artifice, aut in inti-

“miora laboratorii admissus ex

“instrumentis aliisque vestigiis

“coniectando assequatur id,

“quod machinatur artifex:

“quanto magis nos a subtilitati-

“bus naturæ aberraturos existi-

“mamus, qui in operibus eius

“caligamus, in plerisque plane

“cœcutimus!

“eum reddunt alias suspectum.” (r) Tum vero recte & sapienter eodem, quo ceteri, incedunt tramite, & sufficientes repetitasque præbitiones ministrant, pro motuum pertinacia & ad reditum nisu: nisi, quod indocti aliqui doctorum sectatores faciunt, frustra mederi, &, multos morbos succedaneos aut recidiuos exspectando, in fontem corticem iterum iterumque ex propria experientia, sed & ex propria culpa, suspectum reddere velint. Quæ cum ita sint, vti sunt profecto, *consequentia dictorum.* quotus iam quisque ex medicis in grauiorum febrium curatione versatis hodie est, qui *re ipsa & in rei cardine* dissentiat, vel dissensum verum, *practicum, solidum, & sibi constantem*, tueri queat? Scilicet, quo frequentior aut rarior medentibus occurrit febrium metuendarum & difficiliorum, morborumque febrilium agnoscendorum curandorum.

(r) Sunt verba expertissimi Eliæ Camerarii system. cautel. medic. p. 494. * Alia adhuc esse dicitur, eaque itidem in consuetudine naturæ fundata, excusatio quorundam, qui, quod suspectum reddere amant remedium, ipsi non euitare deprehenduntur. Dum cortex hodie familiarissimus est, & status epidemius homines sæpe cuiusque sortis, & eos, qui febre nunquam laborarunt, & qui olim ab ea per corticem, aut sine hoc, curati sunt, magis aut minus grauiter, pro rerum circumstantium ratione, afficere solet; facile fit, vt censoribus eius remedii curandus obueniat æger, qui quan-

doque febre aliqua laborauerit, cui, quocunque modo, cortex oppositus fuerit, vel fuisse coniiciatur. Tunc, si, qualibet de causa, voti difficulter compotes fieri se sentiunt, accusant chinam olim iam adhibitam, & naturam ei adfuetam causantur, quare cogantur vel inuiti id pharmacum denuo ministrare, quod auersentur, protestatione facto contraria. Opinio illa, si cui vere hæret, quam erronea sit, vel ex adductis obseruationibus, & repetitis cum cortice & sine eo experimentis, patet, quod vberius demonstratu expeditissimum est.

* excusatio ex adfuetudine corticis.

dorumque occasio ; quo maior est aut minor morbi ac symptomatum formido ; quo maior minorue est miscela opinionum & dubitationum cum certa experientia ; quo maior denique aut minor est a censoribus male sciolis metus, vel censurarum generosus contemptus intra rectæ conscientiae murum aheneum ; eo etiam magis manifeste aut occulte, copiose aut parce, frequenter aut raro, mature aut sero, hoc ipso medicamine vtuntur medici, qui omnes eius vsum opportunum & adæquatum securissimum esse & saluberrimum agnoscunt, vel praxi probant, dissentire forsan ignaris, immo sibi interdum ipsis, ob theoreticam dissensionem, visi, dum reapse practice consentiunt. Prouoco ad propriam scientis cuiusuis, & satis experti, & attenti medici conscientiam. (s)

§. V.

(s) Hos omnes, qui ita cortice magis aut minus cito, frequenter, copiose; aut tarde, raro, parce, vti dicuntur, quamuis dissentire putentur, & hic illic singulariter discrepent, pro consentientibus merito habeo. Quando enim cunque rationalis esse videtur a febris impetu metus, tunc confugiunt ad remedium, eumque eius vsum, quem adæquatum consilio reputant. Testor cuiusuis conscientiam, qui expertus satis est, &

*Eui e meliore luto finxit praeordia
Titan,*

annon mecum penitus ita sentiat, vti cl. *Tortus* therap. special. p. 274. dicit: "Mihi sane non alia mensura est, nisi metus meus," (a morbo, quem isthoc remedio sanabilem sperare licet, eiusque symptomatibus) "modo maior, modo minor, modo nullus, tam pro determinatione exhibendi corticem, vel non exhibendi, quam pro electione modi, methodiue illum modo citius, modo tardius; modo lentius, modo celerius; modo crebrius, modo rarius; modo parcius, modo plenius offerendi:

§. V.

Sunt tamen viri docti & cordati, qui, vbi reperiunt, aut legunt, aut aliunde hauriunt, corticem haud satis opportune, efficaciter, sufficienter exhibitum, vel haud iusto tempore repetitum, vel nimis officiose inutili copia continuatum, vel aliarum caussarum accessione a consueta utilitate impeditum, effectus minus certos, felices, aut constantes insequi, de ipsa remedii virtute iniquius suspicari, & inter fiduciam & metum fluctuare (a) solent:

Dd

præ-

“di: quibus omnibus pro re
“nata vtor arbitrio meo, sinens,
“vt & alii vtantur suo.” *Terentianum* illud huc quadrat:
“mihi sic est vsus; tibi vt opus
“est facto, face.

*(a) Hos interfuisse aliquando videtur *Ramazzinus*, quum circa annum 1694. constitutiones epidemicas Mutinenses scriberet: vbi modo noxium, modo saluberrimum, sibi repertum narrat corticem, quem non nisi initio paroxysmi ad drachmam vnam vel duas, semel fere tantum, exhibere tunc didicerat. Mutauit deinde firmavitque sententiam, & ab eo tempore ad mortem fere vsque, editis libellis plurimis, laudes huius remedii constanter immensum quantum extulit: “postquam,” vti a. 1702. p. 53. scripsit, “non semel tantum, vt

“olim, sed plures ad dies exhiberi coeptum est, donec febrile miasma fuerit penitus exantlatum:” & adhuc a. 1711. p. 799. mire dilaudauit. Scripta vero paucis ante mortem mensibus a. 1714. epistola, de vsu & abusu chinæ chinæ, ad fratris filium, quem nepotem suum vocat, Mutinæ medicinam facientem, relabi ad pristinam methodum schedulæ Romanæ, eamque satis castratam, & denuo hæsitare videtur: vti sunt senes aliqui, vetustissima quæque reminiscentes, dum recentiorum visorum factorumque obliuiscuntur. Quisquis cl. *Torti*, medici Mutinensis primarii, responsiones iatrapologeticas legerit, & cum therapeutica speciali contulerit, quas mihi nuper demum, scripto iam hoc opusculo, nancisci contigit, eum

*De aliquorum
dissensione
vera,
& hesitatione,
spes
melior.*

**Ramazzini
hesitatic.*

præsertim, quum quorundam medicorum scholæ hæsitati

eum nihil morabitur ista epistola. Excerptiones ex hac exstant in diario Halensi, quondam sub nouæ bibliothecæ nomine edito, vbi operum magni illius viri, *Ramazzini*, recensione proposita, non nisi vnum illud, profecto non dignissimum, schediasma, tamquam specimen aliquod, seligitur, & curiose recensetur, vt facile in lectoribus non expertis, quique cetera tanti medici scripta, plane aliud vberime præ se ferentia, non legerint, nominis tamen merita claritate fuerint occupati, ex vernaculis istis excerptis, opinionum ambiguitas augeri potuerit: dum maxime eiusmodi diaria plurium curiosorum, etiam non medicorum, oculis lustrari solent. Multi vix crediderunt, foetum esse tanti viri epistolam illam, quam, octogenario maior, optimus senex, mira cum opinandi ambiguitate, scripsit, suis ipse, per plures annos, immo adhuc vix biennio ante, propalatis, & erudite stabilitis, non sententiis solum, sed & observationibus contradicens: seu laban-

te tandem memoria, seu nubes offundente nescio quo animi affectu, dum ægros inuisendi & nouam experientiam acquirendi senilis corporis vitio tunc vix potens fuit. Nempe intercesserat acris disceptatio de adhibendo, vel non adhibendo cortice, in morbo aliquo fere desperato, inter cl. *Ramazzinum* iuniorem, qui dare omiserat, & errasse nolebat, ac cl. *Tortum* accitum, & qui cunctationem in hoc & alio quodam casu infelicer cedente improbabat, & exprobrabat in disputationis feruore. Hanc disputationem, hunc casum, vbi *Tortiana* methodus altero contra nitente ægrum seruauit, in therap. special. p. 214 - 218. vbertim recensuit, non nominato quidem medico, sed vt non dubitem, quin multi nomen facile diuinarint. "Quid hoc rei est vnquam, inquit *Ramazzinus* de vitæ sobriæ commodis opp. p. 855. "quod aui vehementius suos "nepotes diligant ac foueant, "quam parentes ipsi, eoquemagis, quo ætate sunt prouectiores?" Editus erat cl. *Torti* liber

toni faueant. Et ego ita olim interdum dubius hæsi, antequam experientia & obseruationum solidiorum lectione

D d 2

vbe-

liber a. 1712. remediique innocentiam ac dosin maiorem & repetitam stabiliuerat. Scripta est haud multo post ambigua illa epistola, qua censuræ abusus immodicæ cum laudibus vsus, nescio an itidem immodicis, per cetera viri opera sparsis, ita commiscetur, methodusque ita incerta præscribitur, vt quid tandem statuendum sit non pateat; pateat vero in viri auctoritate refugium his, qui omittunt corticem vbi omittendus non fuisse aliis videatur, ab aliis vsurpatum criminari pro lubitu amant, dum ipsi pro lubitu adhibent; pateat vero etiam præcipue fauor in nepotem maximus, in eum vero virum inclitum, qui cum illo disceptauerat, iam quidem minimus, quamquam antea magni æstimatum, magnisque mactatum elogiis: vt hic per latus remedi, erudito opere operose defensi, confodiendus fuisse videatur. v. *Torti* responsiones iatrapologeticas. Plura, eheu, eiusmodi impedimenta artis medicæ vnanimi consensu

stabiliendæ, & ab ambiguitate liberandæ, ex dissensionibus doctorum priuatis nasci, & propagari, in propatulo est. Certe multorum iudicio non respondet hic ceteris viri laboribus, teste diario litteratorum Italico T. 20. p. 446. & ipso illo cl. *Ramazzino* iuniore in præfatione ad opp. patrui. p. 52. sqq. vbi ad *Torti* argumenta nimium solida nihil regerit, nisi quod infrugifera dicat, non probet, dum ipse, vt arbitror, laudabili transitu in consensum raptus est: suspicionem vero a se amoliri satagit, quasi ipse ad eum libellum scribendum instigauerit, vt remedium illud, & medici genuini lacefferentur. Censuram solum ibi incurrere profitetur, "qui chinam in ea vrbe crepent,"
 "pharmacopolas,
 "Mendicos, mimas, balatrones,
 "hoc genus omne,
 "& medicos forenses, hisque in
 "vrbe similes." Incurrant ergo censuram, qui merentur: maneat recto medicinæ vsui, regulisque experientia finitis, sua æstimatio!

vberiori munitus sum, & hæserunt me doctiores. (b)
Iam

*Gende-
ri expe-
rientia de
cortice.*

(b) *Genderus*, physicus quondam
Stutgardiensis peritissimus,
apud *Lentilium* miscell. medic.
pract. T. 2. p. 246. exponit
hæitationem suam, & hæsitati-
onis causas: nempe præ-
ceptorum nonnullorum muto-
rum auctoritatem, quorum-
dam practicum infelicitatem,
& querelas ægrotantium
nonnullorum remedium hoc
formidantium, ac mala fami-
liaribus suis inde, vt opinari a
quouis remedio facile est, ena-
ta narrantium. Vicisset tandem
ait curiositatem, quum nullum
sit magis laudatum ac com-
mendatum medicamentum fe-
brifugum, vicisse aliorum
ægrotantium preces, febrium
citorem curationem expo-
scentium, quum & pertinaces
& mali moris febres Stutgar-
diæ dudum fere endemiæ fue-
rint. Tandem addit: "febri-
fugum hoc in vsum ducere
"coepi, & etiamnum frequen-
"ter præscribo, non sine ex-
"optatissimo successu." Notat
vero (1) longe minorem do-
sin Stutgardia sufficere, quam
alibi *Sydenhamio*, *Jones*, aliis-
que, multas vncias præbenti-

bus necessaria visa sit: (2) do-
sin refractam, sed per vices
repetitam, incipiendo a decli-
natione, & per intermissionem
continuando, exhibitam, me-
lius & tutius operari: vbi ta-
men *Lentilius* monet, in ipso
etiam paroxysmo iugiter &
audacter continuandum: (3)
effectum feliciorum esse a da-
to remedio in substantia, quam
in præparatione quacunque:
(4) symptomata febri iuncta,
vel eius solutionem excipien-
tia, vsum & continuationem
medicamenti non semper im-
pedire, sed & febrem & sym-
ptomata eo sæpe abigi, exem-
plis adductis de colica, arthri-
tide vaga, cachexia, respira-
tione difficili, scabie retro pul-
sa: (5) continuatione ad ali-
quod tempus opus esse, ne fe-
bris redeat: (6) recidivam
non deberi remedio, sed vel
citæ huius intermissioni, vel
nouiter obortæ aeris incle-
mentia, vel repetitis diætæ er-
roribus, vel teneræ nimis cor-
poris constitutioni: (7) neque
post huius solum, sed & post
aliorum remediorum vsum, ex
iisdem causis contingere: (8)
cor-

Iam vero certiora dudum edocti, & abunde experti, facile nobis ægrisque nostris ab aberratione, & imperfecta curatione, & reuersionibus cauemus, dummodo *opportunitatem* rite aucupemur, & a *continuatione* adæquata & *repetitione* iusta non impediamur, aut desistamus, alias nihilominus hallucinationi obnoxii futuri, sine culpa remedii.

Qui autem ex eruditis adhuc ita bona fide erroneam opinionem fouent, vel ambigui hærent, eos a suspitione omni & dubitatione desituros persuasum habeo, vbi ad veras euentuum causas, & obseruationum sincerarum fidem, & fundatas in iis regulas, constanter attendere, & rem ad candidæ experientiæ lapidem Lydium explorare placuerit. Immo, si qui adhuc aut amore hypotheseos, qua nihil magis fallax est, aut odio metuue (c) remedii, noui-

*funda-
menta
dissensus.*

Dd 3

tate

corticem sæpe nullam euacuationem, sæpe sudorem copiosum, aut vrinam elicere: (9) nec puerilem nec senilem ætatem vsui obicem ponere: (10) primis dosibus refractis febres tum iam vehementes, tum antea lenes, & interdum sola lassitudine, oscitatione, pandiculatione, artuum tensione, similibusque, molestas, sæpius euadere valde vehementes, (quod ignaros, inexpertos, male timidos, absterret) & quoad omnia symptomata intendi: hoc autem facto vt plurimum breui post sedari, quod ab aliis

etiam remediis, salis is præferim & amaris, sæpe obseruare licet, quamuis haud ita certo de his, quam de cortice, prædici melior euentus queat.

(c) *Nam veluti pueri trepidant, atque omnia cæcis*

In tenebris metuant; sic nos in luce timemus

Interdum, nihilo quæ sunt metuent magis, quam

Quæ pueri in tenebris pauitant fugiuntque futura. Lucretius.

tate rei putatitia, (d) censorum terriculis, (e) doctorum quorundam diffimulatione, vel credita diffensione, quæ aut nulla est, aut inconstans, aut certe soliditate caret, experientia manca, curatione illegitima, euentibus diuersa culpa ambiguis, & incertarum medelarum lubrica felicitate, tamquam totidem obscuris velis impediuntur, quo minus distincte iam intueantur, quod sol videt; & si qui sunt, qui ex faciliorem febrium felici per *alia* remedia curatione, generalem sibi persuaferunt generosioris, sed nauseosi, & censuris obuui præsidii inutilitatem; vel si qua denique alia causa (f) alios a veritatis agnitione auersos

(d) Carpebat censor quidam nouitatem exhibiti in principio febrium intermittentium malignarum eius remedii. Regebat *Lancisus* de nox. palud. effluu. p. 308. "Temere obicit nouitatem, nulla scriptorum auctoritate suffultam, proponenda china sub initium: nam semper noua erunt remedia, etsi vetera, apud parum peritos medicos, qui recens autumare solent, quod ipsi non usurpauerint.

(e) "Leguntur sat acres in corticem inuectiua nonnullorum: inter quos quosdam medicos eruditos referendos esse, fere miratus fuisset, nisi, *nimum* ipsis *suspectum* medicamentum, vel propterea aut *varius*, aut plane non in *usum* duxisse, mihi

"ipsi persuasisset, unde & de eodem, præconcepta opinione occæcati, *iudicium minus fauens* tulerunt. Ex illo sane tempore, ex quo iterum caput inter medicamenta febrifuga extulit, tot eiusdem feliciter in usum ducti a pluribus fide dignissimis viris enarrantur historia, ut ego quidem iisdem omnibus me opponere vix auderem, propria in primis experientia me semper magis confirmante." Sunt verba experientissimi *Riedlini* lin. medic. a. 5. p. 1072. sq.

(f) Haud immerito forsan interdum, qui cortice Peruvia. no vtuntur, querulas chemi-
corum voces apud *Borrich.* præf. medic. Hermet. imitentur: citam ab eruditis (nam vulgi

fos tenet; prouoco ab illis ipsis iudicibus male informatis ad ipsos melius informandos. Tempore enim propediem venturo palpabilis experientiæ manibus velum a peritorum omnium, certe a medicorum oculis, remotum iri non dubito, vt vsum opportunum & adæquatum eius remedii innocuum esse, & necessarium agnoscant, & ipsi scētentur: (g) nisi forte paullo diutius remaneant pauci, qui omnium rite satisque expertorum fidei, & successuum euidentiæ, quasi in balance opponant opiniones, dogmata, & censuras vnus forte aut alterius magistri, tamquam Catonis alicuius censoris, qui falli vix potuisse videatur, sibi-que ambigui dicant:

Victrix caussa diis placuit; sed victa Catoni. (h)

§. VI.

“vulgi dissonas voces Spartana
“concoquimus nobilitate) vel-
“licamur, *sed ab iis*, qui turbidis
“animi motibus indulgentes,
“eruditione sua abutuntur, &
“fecunditatem ingenii iam iræ
“seruire cogunt, iam amicitiae.

*Sic hominum genus est! quamuis do-
Etrina politos*

*Constituatur pariter quosdam; tamen
illa relinquit*

*Natura cuiusque anima vestigia
prima,*

*Nec radicitus euelli mala posse pu-
tandum est.*

Lucretius.

(g) Incidit in mentem elegans
poetæ Galli *la Fontaine* effatum
in poemate vernaculo de quin-

quina, opp. T. I. p. 228. sqq.
vbi, ex mente medicorum prin-
cipum, primo naturam & pe-
ricula febrium, & veteris
scholæ medicæ penuriam,
deinde corticis felicem virtu-
tem, graphice depingit, tunc
vero, “*quidam*, inquit, adhuc
“scholæ partibus, suisque opi-
“nionibus, quasi alicui religio-
“nis articulo, adherent: sed
“& *hi ipsi* ad eius remedii vsum
“deuenient. Pauci, fateor, su-
“per sunt, ad quos hæc dicta
“attinent; sed & paucos hos
“esse nimium est. *Ce peu c’est
encor trop.*”

(h) *Lucanus.*

§. VI.

*Dissensus
& hesita-
tio non
medico-
rum.*

Eorum eruditorum & sapientum ignorationi & aberrationi, quorum non interest, ut medicas veritates sollicite inquirent, & agnoscant, facile ignoscimus, modo ne sibi ipsi aut aliis ægrotis noceant. Etenim tum in arte & scientia quavis, tum maxime in medicina, de qua nemo non aliquid scire se putat, fieri solet, ut si quis perfunctorie quicquam de eius principiis aut praxi legit, vel audiuit, vel imperfecte expertus est, occupetur ita intellectus probe alioqui sapiens, ut, deficiente penitiori peritia, & præpollente propriæ scientiæ facili persuasione, non possit non perperam sæpe iudicare. At haud immerito prudentes omnes cupimus rogatos: meminerint, (a) artem medicam non παρεργως & ὡς ἐν παροδῷ perdisci posse, neque eius peritiam absolui lectis forte animi causa, vel auditis hinc inde, quorundam medicorum placitis, (b) neque perfici experientiam visis vel auditis passim experimentis, quæ valde lubrica sunt, & morborum *euentibus*, quos cum medelarum *effectibus* male confundere perfacile est (c): iudicium itaque suum in

**Fallacia
non caus-
sa ut
caussa.*

(a) *Hippocr.* I. aphor. I. "Ars
"longa, opportunitas præcept,
"experientia lubrica, iudicium
"difficile.

(b) *Baglinus* prax. med. L. I. c. 7.
§. I. "Antequam integros fru-
"ctus ex libris percipiamus, diu
"vigilandum nobis est in dete-
"gendis, superandisque errori-
"bus, quibus obnoxii solent esse
"scribentes, quibusque mentem
"nostram inficiunt, & a verita-

"tis semita summopere remo-
"uent.

*(c) Viderunt aliqui, vel audiue-
runt, immo vel in proprio
corpore senserunt, euentus
februm *ex quacunque causa*
minus felices, aut, quod fre-
quentissimum est, minus a re-
uersione immunes, vel quibus-
cunque molestiis succedaneis
expositos. Medicamenti no-
men,

in arte non sua, & vbi iudiciurn recte ferre perquam
Ee diffi-

men, non eius, neque febrium indolem & historiam medicam, neque veras euentuum causas, norunt; illud vero meminerunt assumtum; & audiunt aut legunt obrectatorum vaniloquia, aut nescio quæ theoremata; & feliciores, qui medelæ eidem soli & certo debentur, effectus manifestos, quique medicinam frequenter facientibus obtingunt innumera- biles, maxima ex parte non comperiunt, ipsi medicinam non facientes; partim præputata illa scientia & experientia propria non agnoscunt. Hos autem rite cogitare, & huc prudenter in arte aliena iudicanda applicare percuperem, quæ scite *Gabelchouerus* obseru. cent. 6. 78. monet: "non satis est, vt re aliqua *præsente* quippiam fiat, ad hoc, vt *ab* *ea* re factum credi debeat. "Non enim quod præcedit, aut adest, *caussa* semper est eius, quod *fit*, aut *sequitur*. Quare non satis est scire, eandem causam aliquam præsentem fuisse; sed nullam præterea adfuisse oportet, vt veram causam effectus ille referre

potuerit." Festiuum exemplum eiusmodi erronei iudicii, quod logici *fallaciam non causæ vt causæ* vocant, narrare liceat. Medicus insignis *obseru. partic. 33.* iam defunctus, obseruauerat multos ægros tunc, quando exspectatione prudenti maxime curandi esse videbantur, putare se a medente negligi, aut non rite secum agi, nisi medicamenta assidue darentur. Itaque, vt innocua simulatione querelas inutiles auerteret, pilulas ex mica panis sola formabat, quas, auri folio obductas, aureas, *Gold-Pillen*, vocare, & tum, quum nihil dare mens erat, exhibere solebat, ne nihil agere videretur. At, proh, quam mira hominum, etiam doctiorum & prudentum, iudicia experiri licuit! Alii, si quid sponte boni euenit, morbo, aut paroxysmo, aut symptomate cessante, o, prædicarunt, quam egregie istæ mihi cesserunt pilulæ! Febrem fugarunt, leniuerunt æstum, dolorem, tussim, vomitum, diarrhœam, placidum induxerunt somnum, appetitum excitarunt, obstru-

ctio-

difficile est, adeoque in re sibi profecto non satis perspecta,

tionem soluerunt, promouerunt blandum sudorem, & me totum alium ab eius medicinæ usu factum sentio. Hanc, hanc omnibus similiter ægrotantibus commendabo. Alii ex aduerso, immo interdum iidem postea ipsi, si quos vel morbi indoles, vel diætæ error, vel nescio quæ alia causa, hac vel illa deinceps molestia afflixit: ah, proclamarunt, me miserum, qui maledictum illud pharmacum, aut nimiam forte eius dosin, assumsi! quam istæ me pilulæ, aureæ dictæ, exercuerunt! *Wie haben mich die Gold-Pillen angegriffen!* Frigus, æstus, dolores, vigiliæ, anxietates, tusses, diarrhœæ, obstructiones, & nescio quid non mali, aliquando postea eueniens, in istas vnicas coniecta sunt; moniti etiam propinqui & amici, ne periculosam illam & infidam medicinam intra corpus admitterent, utque a nimio certe usu sibi cauerent. Quod circa rem nullius efficaciam contigit, id quotidie comperit, quisquis medicinam facit, circa artis præsidia, quæ efficaciora sunt, aut

reputantur: quibus vsurpatis omnes & boni & mali euentus imputari solent, a longe diuersis causis pendentes.

O quantum mortalia pectora cæca Noctis habent! felix rerum cognoscere causas

Qui potuit.

Sæpe e contrario verarum causarum efficacia non pro merito accusatur, dum ignorant medicinæ imperiti, quid sumserint remedii, quæ morbi sit indoles, vel quæ quantæque vtriusque vires. cl. *Tortus* therap. special. p. 175. egregie profatur: "cortici Peruuiano fere vni in tota medicina datum est priuilegium hocce, ut medicus ante oblationem possit spondere subitam certamque, saltem moraliter, salutem, & restituto ægro, possit intra se modeste gloriari, exsultare, & sibi met ipsi dicere: *hunc hominem certo pereuntem hoc vno remedio vere seruaui.* Sed hoc, quod probe dignoscitur a medicis, minime dignoscitur ab ægrotis, adeoque illis minus conspicua redditur singularis excellentia remedii, medicique illud apte & opportune præscri-

ſta, æquiter & prudenter ſuſpendant, (d) vel ſibi ſeruent, ſi placet. Caueant vero, ne ægris vanum & nociuum incutiant terrorem, vel peruerſam ſuſpicionem iniiciant, eo-que alios ſententiæ ſuæ præmaturæ auctoritate permoueant, vt, ſepoſito clanculum, quod medicus forte in præcipiti opportunitate neceſſarium reputauit, remedio, vel ab eodem infeliciter abhorrentes, male aut imperſecte curentur, & non reuerſionibus ſolum, verum etiam periculis, immo interdum morti ipſi maneat expoſiti, (e) non remedii culpa, quod forte deinde accuſatur, ſed morbi & ipſarum cenſurarum, & formidinum, ob quas curatio non perficitur: quod viri probi & prudentes cauebunt moniti (f). Indoctiorum & inſipientum pseudodoxias epidemicas ſecure ſpernimus,

Ee 2

Rumo-

“ſcribentis induſtria. Et quoniam in aliis caſibus laudatur
“a ſanato ægrotante medicus,
“cum illius ſaluti nil fere præſtitit, haud ægre ferat, ſi aliquando non laudatur, cum præſtitit plurimum.

(d) “Tantumpe eſt a re tua otii, aliena vt cures? *Terentius.*

(e) *Tachenius præf. Hippocr. chem.*
“Ægroto nihil calamitoſius
“accidere poteſt, quam medicinæ fundamentis ſubſtruere
“credulitatem, cogitationem,
“opinionem, incertitudinem,
“arenam, paludem, fyrtem.

*(f) Monitus ita eſt, iamque caue redicatur, vir, quem neque im-

probum, neque imprudentem reputandum puto, ſed ſuo vxorisque, medicinæ peritiam affectantis, ſenſu fuiſſe abundantem. Vocabatur medicus ad illum febre tertiana duplici vehementiori, cum hæmorrhoidum motibus anomalis, laborantem, corpore dudum exanthematibus ſcabioſis inquinato. Vocabatur vero, poſtquam vxor iam remediis laxantibus aluum methodo muliebri mouerat, & tunc, quum per ſtatum epidemium febres ſoporofæ pernicioſæque aliæ inde in iſtiusmodi corporibus haud paucae exci-
tari ſolebant. Corticem non ſua-

* *obſeru. partic. 34.*
ſua-

Rumoresque loquaculi popelli

Omnes unius aestimamus assis: (g)

modo ne ægrorum salutem insipiens πολυπραγμοσύνη iudican-
di & consulendi officiat. (h) Si qui sunt homines κακοπο-
λυπραγμονες, illam ἀλλοτριεπισκοπίαν data opera exercentes,
næ

suadere, ex indicationibus su-
pra deductis, medico scienti &
cordato non licebat. Obstabat
præiudicata contra remedium
opinio. Persuasit tamen fa-
cta spes restituendæ fere intra
triduum melioris valetudinis.
Sumitur sensim nescio quan-
tum remedii, ob opiniones
dosi satis refracta præscripti,
magis refracta dati. Redit, ut
fieri solet, accessio, eaque satis
gravis, forte etiam gravior.
Tunc vero accusatur & omitti-
tur medicamentum, forsan iam
proficiens, certe profuturum:
substituuntur nescio quæ po-
tiones ab uxore ministratæ, &
recuperata sensim per longos
languores sanitas his imputa-
tur, cum varia criminatione
medelæ prioris. Quotquot
deinde per aliquod tempus fe-
bricitantes amicos habuerunt
bonus vir, bona femella, eos
hortati sunt, ne corticem ad-
mitterent, aut nimium fume-
rent: sed irrisione meliora ex-
pertorum mulctati sunt. Immo,

quum aliquando virgo quæ-
dam ex cognatis, febre maligna,
cum lienis inflammatione, tus-
si, & diarrhœa colliquante ex-
tingueretur, & per morbi de-
cursum frequenter in potu
sumsisset decoctum ex radici-
bus & herbis blande alexi-
pharmacis & thoracicis, chi-
nam in potione sumtam ex fal-
sa opinione dictarunt passim,
eaque enectam esse ægram,
quæ nunquam gustauerat.
Moniti tamen, ut dixi, probos
se & prudentes gerere, suasque
res agere, & medelas medicis
relinquere perhibentur.

(g) Egregie *Reinesius* epist. 8.
“quemadmodum nihil agen-
“dum est medico prudenti &
“cordato, quo famam aucupe-
“tur, & applausum imperiti vul-
“gi; ita nihil, quod ad salutem
“ægri facturum esse agnoscit,
“de quo tamen sinistre iudica-
“turum esse vulgum opinatur,
“omittendum est.

(h) *Seidel* de morbis incurabil.
p. 112. “Ineptiæ quotidie ex-
cogi-

næ illi, quicquid etiam prætexant (i), summum vereri debent iudicem, (k) quando artem alienam salutarem iudiciis & consiliis turbant suis, & insalubrem faciunt, neque doctrina vera, (l) neque vera experientia suffulti, quamuis vtraque forte iactetur, (m) vt fieri a medicastis solet. (n)

Ee 3

§. VII.

“cogitantur plures. Interim
 “caussa morbi, nullo aduersan-
 “te, libere dominatur, sobolique
 “suæ, id est, morbo incremen-
 “ta dat, donec ægrum iugulet.
 “Quo tunc se proripit illa sa-
 “pientia, quæ censorio consilio
 “medicos procul faceßere an-
 “tea iusserat?

(i) Eleganter *Carolus* apud *Len-tilium* miscell. med. præct. T. 2. p. 609. de huiusmodi homine, “procaci, ait, instituto ne speciosa aliqua deficeret larua, “prolixum caritatis christianæ “pallium eligis, quo munitus “velo tecta omnia tutaque cen- “ses: cuius crebris micationi- “bus incitatus, breui quoque “refarciendis tibialibus, cal- “ceisque refuendis, operam “opemque tuam accommoda- “bis, spero.

(k) “Homicidii crimen est, in “hominis salute peccare.” *Cas- siodor.* form. comit. archiatr.

(l) *Tulpius* obseru. L. 4. 54. de noxa ex libris medicis, “impe- “ritia, ait, malus thesaurus, qua “imbutus videris capere, quæ “te capiunt, concipisque ex “male intellectis præiudicatam “opinionem, quæ vbi peperit “peruicaciam, actum est de ho- “mine imperito, quem deinceps “ne ingeniosissimus quidem “mortalium ab sententia sua fa- “cile dimoueat.

(m) “Nihil audacia doctius est, “nihil ignorantia audacius. *Hip- pocrates.*

(n) *Non enim sunt arte homines hi
 diuini aut scientia;
 Sed superstitiosi vates, impudentesque
 harioli,
 Aut inertes, aut insani, aut quibus
 egestas imperat,
 Qui sibi semitam non sapiunt, alteri
 monstrant viam.
 Ennius.*

§. VII.

Experi-
entia ex-
perientia
opposita.

Allegent vero experientiam medici, allegent non me-
dici, licebit experientissimi *Bæcleri*, professoris Argenti-
nensis, (a) responsionem nostram facere: "allegata a
"præiudicio occæcatis in contrarium experientia *suspecta*
"plane, immo *falsa & nulla*, apparet. Experientiam ex-
"perientiae oppono: 'nempe, vti auctoris doctissimi men-
tem capio, aientem neganti; repetitam vix tentatæ; since-
ram præiudicatæ; veram apparenti; medicam non medi-
cæ; distinctam tumultuariæ; integram mancæ (b); cer-
tam

Experi-
entia
manca.

(a) ad cynosur. mat. med. P. I.
p. 205. sqq.

(b) Manca diuerso modo est ex-
perientia. Duo heic potissimum
notamus momenta. Primo sunt
aliqui, quibus pauciores forsan,
vel tales solum febres videre,
per loci, & temporum, & sin-
gulorum ægrorum felicitatem,
contigit, quæ sua natura
minus difficiles fuerunt, aut
periculis non facile obuia, &
aliis remediis vel cito satis, vel
tandem certe satis tuto medi-
cabiles. Hi, si historiam, indol-
em, pericula, febrium copiose
epidemiæ, degenerantium,
difficilium, perniciosarum, &
morborum acutorum & chro-
nicorum ex febrili fomite
innumerorum, aliasque ægri-
tudines eodem remedio do-
mabiles, vel ignorant, vel sub

alieni morbi nomine, & nescio
cuius causæ specie negligunt,
facile fit, vt incomparabilem,
eamque multiplicem, medelæ
febrifugæ vtilitatem non ex-
perti despiciatui habeant, artis
olores ignorantes, quamuis
cetera satis docti. Meliora
hos docebunt forsan aliquan-
do auctores, si hos legere & re-
cte ponderare haud grauabun-
tur, quos passim hic adduximus.
Symbolum suum conferre pol-
licitus est experientiss. C. B.
Behrens, scriptum iam elabora-
tum habens de corticis Peru-
uiani vsu multiplici. v. annal.
acad. lul. T. 3. p. 152. Deinde
& eorum maxime manca est
experientia, qui paxin ex præ-
cepta theoria imperfecta, vti
theoria omnis est, & ex cura-
tionis imperfectæ euentibus
ipsam

tam ex medela simplici, incertæ ex ambigua farragine; euidentem, vbi effectuum caussa patet, dubiæ, vbi nescio quid non accusari potest; propriam, quæ alienæ dudum prudenter repetitæ innixa est, propriam, inquam, ex iusta, tempestiua, efficaci, adæquata methodo, alienæ ex alienis erroribus, & defectibus. (c) Pergit cl. *Bæclerus*: "sancte nam-

ipsam etiam perfectiorem præiudicant, quique ob vitia medentis, ægroti, adstantium, materiæ, causæ, motuum morbidorum, & labantis naturæ, innocuum remedium reformidant, reformidatum vix experiri audent, castrant, interturbant, aliisque hominibus similem formidinem incutiunt, vt hinc, quibusdam in locis, fieri non possit, quin experimenta aut nulla fiant, aut vehementer imperfecta, & ob id ipsum minus felicia, quæ nouis censuris ansam præbeant. Ita eunt in circulum errores, & vt opinio experientiam mancā gignit, ita hæc opinio infeliciter alit. Haud iniuria dixerint, qui penitus febrium & remedii effectus experti sunt, si quem bonum cordatumque virum ita errantem perperam iudicare audiant: tu si hic sis, si, quod nos, noueris, videas, & ex-

ploratum habeas, aliter sentias!

(c) Eleganter & modeste, vt solet, celeb. *Torti* responsion. iatrapolog, p. m. 456. de hac ipsa materie, ait: "nil minus me terret, *ratione satis, & experientia munitum*, sed & simul "nil magis angit, quam auctoritate impugnari. In id namque discriminis adducor, vt "scriptoribus omni honore ac "exultatione ceteroqui dignissimis, vllō pacto hac in re "nequeam subscribere, immo "cogar, impellente *menota nimium veritate rei*, non modo "contrariis aliorum illustrium "virorum adductis testimoniis "eos *refellere*, verum & iis *met ipsum fidenter* opponere "omnium infimum, sed fortasse "præ multis expertum. Puderet "me sane cum quoquam tanta "decertare fiducia, si de subtili "quapiam doctrina lis ageretur, "sed, vbi *disquiritur factum*, quæ de

“namque testari, & ad testimonium publicum prouocare
 “possum, me non vnum aut alterum, non centum, sed *ali-*
quot

“de illo sum *milies expertus* in-
 “genue referre, & aduersus
 “quemlibet opponentem *con-*
 “*stanter sustinere*, haud cru-
 “besco. Ob id penes me *nulla*
 “*auctoritas*, in hac *materia experi-*
 “*mentali*, magni penditur, *nisi*
 “ab auctore illa profisciscatur,
 “qui, per quatuor saltem, vel
 “quinque lustra, *hoc remedio li-*
 “*beraliter sit usus.*” Equidem,
 qui cum inclito viro de usu re-
 medii innocuo, vnice certo,
 sed cauto, distincto, tempesti-
 uo, efficaci, adæquato penitus
 consentio, praxeos propriæ
 circa id remedium vix vltra duo
 cum dimidio lustra numero.
 Præeuntes tamen habui magi-
 stros longo rerum usu exercitos,
 & adhuc quotidie habeo virum
 illustrem, eundemque medi-
 cum longe doctissimum, expe-
 rientissimum, sapientissimum,
 cuius lateri, dum medicinam
 follertissime & felicissime facti-
 tat, indiuulsus fere comes inde
 a septennio hæreo, & vestigia
 practica lego, & consilia vbiuis
 requiro ac amplector, iisque
 me & erudiri, & firmari, &
 inter sollicitudines laboresque

præcticos concatenatos, mire
 leuari & recreari sentio.

O quernulos inter requies mihi blanda
labores!

Qua soleo curas saepe leuare gra-
ues,

Dum mihi languidula creat ardua
cura cæterua

Sollicitas noctes, sollicitosque dies.

Quale sopor fessis, quale est sitienti-
bus vnda,

Quale per æstinam mollior aura
viam;

Tale fatigata curarum pondere
menti

Cura iuuans socii dulce lenamen
adest.

Si huius viri merita & dotes,
 vti mihi, nostratibusque, & ex-
 teris plurimis, & regibus prin-
 cipibusque summis, perspecta
 sunt, auctor ille candidissimus
 cognita haberet; profecto
 fieri non posse scio, quin eius,
 idem quod ego dudum ante
 sentientis, & frequenti usu ex-
 perti, auctoritatem maximi
 penderet, & suas ea corroborari
 obseruationes in sinu gau-
 deret.

"quot mille (d), diuersis febrium intermittantium generibus
F f

(d) De uno praxeos anno loquitur clar. *Bæclerus*, deque solis militibus. Sincere ista a viro præstantissimo scripta, & veram rem esse, nulli dubitamus, quæ hominibus indoctis hyperbolica videatur. Quin ipsis viris doctis, haud multa praxi vsis, neque in febrium cura, aut statu epidemio, valde versatis, ita forte videbitur, velut auctori imposturæ corticis narratio *Kergeriana*, de curatis simplici remedio febrifugo mille febricitantibus quatuordecim annorum spatio, qua de re supra p. 43. dictum est. Ignoscant viri graues, quod illius scripti, dum seria aguntur, aliquoties mentionem faciam. Fando accepi, esse ex his, qui de hoc remedio male informati perperam iudicant, qui solo titulo audito, & non lecta, aut certe non ponderata, opella ipsa, aut re non satis intellecta, nescio quid eximii aut solidi inibi esse debere præstituerint, & arrepto passimque promuntiato odioso illo & indigno imposturæ nomine, nullis rationum momentis suffulto, suos, aliorumque auxe-

runt errores, cum detrimento ægrotantium. Prodiit postmodum, eodem præside, altera disputatio plane similis fari-næ, de vsu corticis noxio, quamuis recto, vbi prior illa mire beata prædicatur, quasi illius pondere pressus iam gemat cortex, & illa primum oculos aperuerit mortalium, vt vsum rectum a noxio distinguere cœperint. Ita, quod *Persius* dicit: *pagina turgescit dare pondus idonea fumo*. Fabula quædam inter *Aesopicas* "sironem narrat, insectum minimum, tauri viatoris cornu "insidentem, quum hic forte "ingemisceret, acuta vocula "proclamasse: o miserum, quem "ego meo pondere opprimo! "cui viator, amicule, inquit, "quis te in orbe esse norat? "quis pondus tuum sentiat, "quod nullum est?" v. *ables de la Mothe*. Nemo crederet, nisi clara verba adessent, quemquam id publice profari non erubescere, quod auctor §. 2. dicit: "ab eo tempore," (quo nempe ludicrum illud de impostura opusculum editum est,) "agnosci cœpisse, chinchinam

“bus afflictoſ, diuino hoc auxilio curaffe, vix occurrente
 “vno aut altero male, & quidem ex culpa ægri, cedentis
 “remedii exemplo. Nescio itaque, qua fronte, qua auda-
 “cia, tantum naturæ donum proſcribatur.”

§. VIII.

*Absoluta
 curare reli-
 quia ne-
 que a fe-
 bre neque
 a remedio
 metuen-
 da ſunt.*

Certe integram ſanitatē, vel priori etiam ſæpe fir-
 miorem, ab hoc remedio recte uſurpato conſequi, neque
 reliquias deinde febris, multo minus medicinæ, timendas
 eſſe, dudum attenti, quos paſſim nominauimus, obſer-
 uatores memoriæ prodiderunt, & recta ratio experien-
 tiæ comparata ſuadet. Nemo ſane probauerit, febrilem
 materiam, quæ per ſe tam exiguæ molis eſt, (a) & tamet-
 ſi

“nam noxium & inſecurum eſſe
 “medicamentum, ſi empirice, h.
 “e. imprudenter, nulla corporis
 “ægrotantis, cauſſæ febrilis,
 “temporis, aliarumque circum-
 “ſtantiarum ratione habita,
 “uſurpetur; eſſe vero ac ma-
 “nere optimum, efficaciffimum,
 “ac tutiſſimum remedium, ſi
 “quis eodem recte vti ſciat.”

Atqui hoc de quauis medela
 quantumcunque efficaci, vel
 ante Aesculapium, agnouerunt
 medici, & de cortice docue-
 runt omnes, quotquot a prima
 eius in Europam introductio-
 ne de eodem ſcripſerunt, &
 id ſana ratio & experientia di-
 ctat, quicquid vnus hiſce ob-

ſtrepit diſputator, haud credo
 ſerius, de uſu ſimul recto &
 noxio, id eſt, chimæra me-
 dica. “*Sine noxa* mederi id eſt,
 “ſi recte faciamus. (ἐπιτυχα-
 “νεν τῶτεσι το καλῶς ποιεῖν.)
 “Cum noxa vero medicari,
 “(αὐτυχεῖν) eſt, cum quis, quod
 “non ſciat, id non recte faciat.
 Hippocr. de loc. in homine
 §. 125.

* *materia
 febrilis
 μικρὰ
 exiguum.*

* (a) Fermentum hanc, an putre-
 dinem, an aliter vocemus, ni-
 hil refert. *Stahlius* de febris
 ratione c. i. p. 24. “conſti-
 “tuimus, inquit, omnino nos
 “quoque pro cauſſa febris in ge-
 “nere materiam, quæ, ſerius
 aut

si violentissime afficiat, facili de causa, in homine plane *materia febrilis arte domabilis.*
 fano (b) nasci, facile denasci, & exigua vel nulla excretionem, & corporis, anni, aerisque mutatione insensibili,
 immo leuissimi sæpe ponderis remedio, extinguere & excludi

Ff 2

di

“aut ocys, valde remote aut
 “valde prope, *putredinoso-fer-*
 “*mentatiuam* corruptionem at-
 “que labem parti alicui vitali
 “incurere possit. p. 29. Nostra
 “acceptio *putredinis, ut causse*
 “*februm, de imminente,* aut non
 “nisi leuiter & *minutatim* adhuc
 “incipiente, & antequam copio-
 “se, adeoque insuperabiliter
 “præualeat, mature præfo-
 “canda, omnimode intelligi de-
 “bet.” *Sennertus* de febribus lib.

II. c. 17. “Si ea, quæ in febribus
 “accidunt, obseruemus, vide-
 “tur illud *μιασμα, & περιττω-*
 “*μα σιπρονωδες* sæpe quidem
 “esse mole exiguum, sed vi ma-
 “ximum, utpote, quod prima-
 “ria paroxysmi causa est, &
 “quo discusso paroxysmus ces-
 “sat, id quod interdum a natu-
 “ra fieri solet, quæ id ex venis
 “expellit, dum circa labia, na-
 “res, & alias faciei partes pu-
 “stulæ excitantur.” *Meibomius*
 de febribus intermittentibus
 epidemicis §. 25. 29. “Infini-
 “ta eorum exempla videre li-
 “cet, qui tempore epidemicæ

“constitutionis toti sani, deque
 “nullo symptomate conquesti,
 “derepente febris corripitur.
 “Annon colligitur inde, extrin-
 “secus aliquid communicari,
 “quod varios illos motus cieat,
 “& tantos effectus tam subito
 “edat, ad instar venenorum,
 “quæ, intra corpus sanissimum
 “recepta, mox omnem eius
 “œconomiam miris modis per-
 “turbant, quibusdam sympto-
 “matibus plane similibus. So-
 “lutiones febrium *per naturam*
 “& *artem* satis demonstrant, ab
 “exiguo aliquo *miasmate* depen-
 “dere febrem, quo *excluso*, quo-
 “cunque etiam modo, aut *mor-*
 “*tificato*, mox cesset febris.

(b) *Pechlin.* obseruat. p. 255. “Mi-
 “ratus sæpe sum subitos illos &
 “inopinos quartanæ insultus,
 “quippe qui, velut fulmine im-
 “missi, validissima quæque cor-
 “pora inuadant & pessumdent.
 “Vtrum *aura quadam* austero
 “vitriolata bilem sic satis flui-
 “dam corripit, inque lentum
 “& viscosum humorem fi-
 “xando permutet?”

effectus
medela-
rum fe-
brifuga-
rum.

di posse apparet, venenum esse adeo insuperabile, vt nulla antidoto adæquata, nullo naturæ in functionum integritatem restitutæ robore edomari, digeri, & excerni possit; sed solis violentis illis, & sæpe formidandis, febrium motibus consumi, atque expelli debeat, noxam alias in corpore relicturum. Contrarium euincit vsus adæquatus, adæquatus, inquam, & præmissis præmittendis (c), si quibus ob plenitudinem aut obstructionem insignem opus est, institutus, medicaminum febrifugorum (d), quæ deus naturæ facile erranti labantique largitus est, præsertim salinorum, amarorum, aromaticorum, & subadstringentium. Iste vero rectus vsus nihil noxii, nihil metuendi, in corpore relinquit: cuius rei fidem faciunt tot tantique, ad quos prouocauimus, obseruatores, ac experientia antiqua & noua. Enimvero per omnium sæculorum decursum post febres innumerabiles remediis eiusmodi febrifugis, quæ specifica dici merentur, magis minusue certis, vel ab ipso vulgo, (quidni a peritis medicis? (e)) in medio cursu interceptas, & penitus profligatas (f), constantem sanitatem

(c) Recte *Pecklin.* obseru. p. 254.
"vbi non tantum qualitate, sed
"& copia, humores excedunt,
"sine purgante aut vomitorio
"curam transigi posse, non cre-
"do. Vbi sanguis nimium
"quantum exæstuat, quod
"subinde fieri solet, neque ma-
"gnum sit in prima regione vi-
"tium, præsens sane est in ve-
"næ sectione remedium, qua
"sæpe vna morbus confici-
"tur.

(d) add. *Pecklini* locus adductus
p. 40.

(e) *Idem* obseru. p. 254. "De
"febrifugis dico, in dosi & tem-
"porum conditione omne sa-
"nandi momentum situm esse,
"& præpostero metu contigis-
"se, vt empiricorum sæpe in
"hoc curandi genere maiores
"sint partes, quam dogmati-
"corum.

(f) Penitus, profligatas dico.
Nam, secundum regulam no-
stram

nitatem infecutam esse, cui non constat? Vnde prudentioribus facile iudicatu est, sicubi res iisdem remediis non succedat, vel artificis vitium subesse, cuius correctio arte addisci debeat, vel morbi vim paullo euasisse potentior, quam pro eius medicinæ viribus; dubitandum vero non esse, quin victas daturus sit manus, si maioris

Ff 3

cer-

stram secundam, cardo curationis febrium in eo versatur, vt, si quodcunque medicamentum febrifugum adhibeas, proportio inter vim morbi & remedii recte ponderetur, neque medicam manum adhibere, ac febris a tergo insistere, prius desinas, quam omnino hanc cum symptomatibus fugatam esse appareat. Ita auertuntur noxæ dispositionis febriculosæ imperfecte curatæ, quas vulgus remediis perperam imputat, forte vero etiam imputant aliqui vltra vulgum sapientes, sed iustam continuandi normam vel nescientes, vel negligentes, vel ab ea deterriti, & nescio qua opinione occupati. Atque ita innumeræ febres & olim & nuper, sine multa naturæ ope, sine expectatione multa, plane curatæ sunt sine noxa, chamæmelo, verbena, saluia, absinthio, gentiana, pentaphyllo, aristolochia, cortice fraxini, aromatibus, salibus, &

similibus, immo epicarpiis, aliisque medelis, si modo ista præsidia, adiuuante natura, adæquata morbidæ materiæ motibusque fuerunt, & proportio rite obseruata est. Pro uoco ad obseruationum per omnia sæcula scriptores, quos aut non legere, aut negligere, aut intelligere nolle, & sibi solis sapere oportet, si qui serio, cum scriptore de corticis usu recto noxio, febrem vltimum naturæ præsidium, ad materiem febrilem perdomandam, reputant, & solam plenitudinem humorum, eiusque manifestam euacuationem, a natura sibi relictæ, vel medico diuinante præstandam, inculcant: quo solo facto aliqui, sine alio indicio, otam materiam febrilem euacuatam esse debere, iactant, quasi probe nouerint, quid illa sit, & vbi hæreat vltima eius radix, aut quasi hanc per aliquod *μικροσκοπιον* inauditum inter excreta dignoscere possint.

functio-
num re-
stitutio
in inte-
grum,
sympto-
matibus
paroxys-
tis fuga-
tis.

robur
coctio, &
evacu-
tio

certiorisque virtutis medela similis opponatur. Superiori sæculo adeo felici esse contigit, (g) vt remedium iis morbis debellandis, præ ceterarum medelarum omnium virtute, certum in artem nostram introduxerit, quod eodem forte modo, ac eadem certe cum securitate, operatur, quia cetera, omnibus scholis accepta & laudatà, medicamina amara leuiterque adstringentia: quæ, qui sub præparan- tium, vel quocunque alio titulo, sectantur & commendant, hoc vero contemnunt vel vituperant, quod aliqui facere amant, næ illi, quid sibi tandem velint, ignorare viden- tur: adeo propria sibi sententia non constant, quum dif- ferentiam nullam ostendere possint, nisi quod cortex ce- teris certius & potentius febrim reprimat. (h) Euiden- tissimum experiienti cuilibet est, virtute huius medicinæ, si opportune & sufficienter, vti supra descripsimus, exhi- beatur, humores & fibras corporis ita roborari, & dispo- ni, quomodo id cunque iam fieri putemus, vt, cessante penitus violenta illa motione spastica & feruida, quæ per paroxysmos afflixerat, restituantur in integrum functio- nes omnes, & homo sanus appareat, qui antea febrico- sis symptomatibus grauiter affligebatur, & maneat dein- cept sanus, si ad scopum obtentum vsque medela continue- tur. Fit illud robore euidenter fibris addito, correctione manifesta materiæ morbidæ, & eiusdem excretionem per vias aptissimas, quam natura, hoc remedio roborata, & in corrigendi onere subleuata, & ab ambiguis & errori obno- xiiis moribus febrilibus, in certiore functionum integri- tatem

(g) "Suos quoque *Columbos* ha-
"buit ars nostra. *Ramazzin* opp.
p. 65.

(h) *Cl. Tortus* therap. special. p.
"15. Forsitan, si parem in talibus

"virtuti nostri corticis reperi-
"rent virtutem, illam pariter
"haberent suspectam: adeoque
"fallant eos remedia necesse est,
"vt illis adhibeant fidem.

tatem restituta, melius nifu proprio, huc illuc promouere potest, quam medicus, qui viarum humorumque dispositionem non penitus notam habet, venarum apertione, vel euacuantibus pharmacis, monstrare & propellere potest. (i) Etenim roborata natura, & ipsum remedium

*(i) *Holterhoff* de erroribus medicorum p. 4. sq. "Ferdinandus, Hispaniarum regis frater, cardinalis Toletanus, octoginta & nouem diebus tertiana agitatus, obiit ætatis triginta & duorum annorum, & toties tamen in eo venæ sectio iterata fuit, vt aperto cadauere, & sublatis corde, hepate, & pulmone, dissectis venis & arteriis, vix cochlear sanguinis in cauum thoracis confluxerit." Eandem historiam referunt *Helmont.* de febribus, & *Thonerus*, L. I. obs. 7. qui totum eius principis corpus venæ sectionibus, purgationibus, hirudinibus, & stricta diæta, ita exhaustum fuisse memorant, tertiana non minus typum suum seruante, ad extremum fati diem. *Peyerus* de glandul. intestin. c. 7. "in promptu, ait, nobis foret, noxas, immo crudas, vt leuiter dicam, mortes, a præpostero ac pertinaci purgantium usu in febribus, iis in primis, quæ inde ex anni 75. au-

tumno, vsque ad hyemen 76. * *epidemicus* grassabantur, accersitas, exemplis ob oculos ponere." Abundant in historiis medicis ante inuentionem corticis, & vbi is negligitur, exempla hallucinationum eiusmodi in eligendis mouendisque euacuationibus. Imminuta enim satis plenitudine, sæpe vix desinunt humores per paroxysmos rursum turgere, nisi medela specifica statim subiuncta fomitem præcidas, vt, si hac careat medicus, vel carere velit, iterum iterumque sanguine misso, vel pharmaco dato, euacuari debere ægrum facile perperam opinetur. Humor vero febriculosos, post plenitudinem forsitan insigniorem semel aut iterum imminutam, medicamento specifico sufficienter correctus, sponte naturæ roboratæ, per congruas vias eiici solet, quantum opus est, sine aberrationis metu.

* *observ. partic. 35.*

per vias
varias
naturæ
& materiæ
amicas.

dium amarum, tonicum, partim sponte eliminare obseruatur humores turgentes, partim coctione, seu digestionē singulariter accommodata, quocunque illa fiat modo, coquit indubie materiam peccantem, quia coctionis signa dilucida post paucos certe dies apparent, materiamque eam deinde sensim sua sponte per vias commodissimas excludit. Vt taceam *excretionem circa os & nares*, quæ in vulgus nota, & sola sæpe sufficiens, tertianarum febrium crisis (k) post corticis usum sæpissime efflorescit; vt præteream rariorem *saluationem* (l), & qui priores doses circa paroxysmi incipientis vel exeuntis tempus, frequentissime cum *εὐφορία* sequuntur, *vomitibus*, & salutaribus *sanguinis fluxibus*; manifesta etiam experientia ostendit quotidie, quod inclitus medicus & obseruator exquisitissimus dicit (m): “chinachina, cum minus illud expectaueris, *aluum* subducit (n), *diuretica* fit (o), *diaphoresis* agit

(k) Hæc manifestam exceptionem facit a regula, qua nihil parum criticum reputatur. Recte tamen *Pechlin.* obseru. p. 235. “illud in tertianis exanthema, quod iis fere solis proprium est, nariumque & oris viciniam depascitur, vt sæpe magna valitudinis compendiaria erumpat, medicumque & ægrum soletur, in hoc tamen etiam vtrorumque spes sæpe frustrari vidimus, quod lente se iterum subduceret exanthema, nouumque subiret. Repelli quidem illud & in

“sanguinem redire malum est, “sed nec, cum exarescit, in atomos dissipatum, omnia in vado. Et, vt aliquis in extrudendo eo appareat naturæ conatus, sæpe tamen etiam argumento est, plus superesse materiæ, quam vt absumentam exigua parte possit.

(l) conf. *Hellwig.* de quinquina Europ. §. 24.

(m) *Albinus* de febre quartana th. 22.

(n) v. supra p. 34.

(o) Vrinæ, a corticis sufficienti usu, fere semper coctas & copiosiores

“agit (p), aliquando nihil horum accidit, nisi quod *vigor*,
 “*color, appetitus, & integra redeat sanitas.*” Atque hæc
 ipsa, quæ, rite continuato corticis usu, fugata penitus
 febre, sensim certissime eueniunt, *signa certissima* sunt auctæ
 seu instauratæ *perspirationis insensibilis*, (q) quam febris im-
 minuerat (r), quæque ceteris euacuationibus longissime præ-
 pollet, (s) vulgo licet ignota, & qua suppressa febres præcipue
 generantur, & restituta optime sponte exhalat febriculofus

Gg

va-

fiores promanare, quemlibet
 expertum testor, & auctores
 hætenus allatos fere omnes.
 Cl. Torti respons. iatrapol. p.
 430. “Ab epota chinachina
 “vrinam copiosiores reddi per-
 “petuum est.” v. supra p. 60.
 ex Brunnero adducta. Et est
 ista crisis, & materiæ morbidæ
 excretio, ex præstantissimis, &
 maxime fidis. Freind. ad epid.
 Hippocr. comment. 8. “Plu-
 “res apud Hippocratem ex febre
 “post *vrinæ profluvia* euasisse
 “legimus: qui quidem vti in
 “vrinis notandis multus est, ita
 “ex his præcipue curandi indi-
 “cia traxisse videtur.”

(p) Cortice sub declinantem
 præcipue paroxysmum exhi-
 bito, sudores criticos largius
 solito certiusque plerumque
 prorumpere, itidem experien-
 tiam peritorum testem voco,
 v. supra p. 88. p. 106,

(q) *Sanctorius* medic. stat. aph. 40.
 “natura, dum in perspirandi
 “officio impedita est, incipit sta-
 “tim in multis deficere.

(r) *Sanctorius* aph. 49. “quilibet
 “corporis dolor, siue labor, cocti
 “perspirabilis transitum impe-
 “dit.” aph. 52. “tres sunt internæ
 “causæ prohibitæ perspiratio-
 “nis: occupatio naturæ, diuer-
 “sio, & vires imbecilles.” add.
 aph. 95.

(s) *Sanctorius* aphor. 4. “perspi-
 “ratio insensibilis sola solet esse
 “longe plenior, quam omnes
 “sensibiles simul unitæ.” add.
 aphorismi (qq. & 21. 58. 59. 60.
 & 61. vbi tandem: “quid, in-
 “quit, nostratum plurimi in
 “omni ægritudine solum per al-
 “uum, vel per vrinam, euacuan-
 “dum sibi proponunt, & de in-
 “sensibili perspiratione vix co-
 “gitant?”

restitutio
aequilibrum
& motus
tonici, &
excretio-
num na-
turali-
um.

vapor. (t) Signa sunt certissima, ut non opus sit statim
Sanctoriana, restituti in statum sanum *aequilibrum corporis*,
febre antea turbati, & restituti *motus tonici* naturalis, quo
facto *omnes excretiones* rite procedunt. Itaque, si vel maxime
crisin subitam, & in sensus incidentem, a cortice fieri, infi-
cias eat, *λυσιν* certe, seu excretionem successivam, quasi *κατὰ*
ἐπιχειρήσιν, a recto eius medicinae usu evenire, negari haud pos-
se videtur. Sufficiunt enim facile tenui illi *μιασματι*,
quod febris causa continens est, & humoribus non nimium
spissis & abundantibus, euacuationes istae, ab ipso medica-
mento specifico ipsaque natura ita peractae: modo, quod
methodus generalis docet, euacuata sit, si qua forte euidenter
aut venas replet, aut primas vias, aut eo nititur materies
abundans & excretionem vrgens, sintque resolutae, quae
remedii efficaciam impedire possunt, obstructions. His
omnibus ad observationum fidem perpensis, mirum est
esse, qui putent, sibi solum hoc remedio materiam febrilem,
non corrigi, non euacuari, & qui quaerant, quo er-
go abeat materia febris per chinam curata. (u) Verum
tamen

indicatio-
ni reuer-
sionem
præca-
uendi suf-
ficere cor-
tex.

(t) *Sanctorius* apher. 10. 11. "Si
"impedita est perspiratio, diebus
"sequentibus vel succedet ple-
"nior perspiratio, vel aliqua eua-
"cuatio sensibilis plenior, vel
"cachexiae vestigium, vel febris"
aph. 63. "tunc quam maxime
"recedimus a morbo, quando per-
"uenimus ad medium latitudi-
"nis ponderis salubris, non ob
"euacuationem sensibilem sponta-
"neam, vel a medico factam, vel
"ob ieiunium; sed ob perspira-
"tionem insensibilem, quae fit a

"somno, post optimam coctio-
"nem." add. *Pitcarum* opusc. me-
dic. diff. 8. de curatione febris
um, ubi ostenditur eas optime
per transpirationem depelli.

(u) v. *Sydenham* epist. 1. p. m. 377.
cl. *Torri* therap. special. L. I. c.
3. ubi causae eleganter enar-
rantur & confutantur, ob quas
apud quosdam perperam male
audit cortex. Inter has prae-
cipua est vanissima haec dubi-
tatio, ex opinionum commen-
tis oriunda, ex quibus, & schola-
rum

tamen, cum sæpe quidem ex ingenio morbi, quod ex obseruationibus itidem innotuit, verendum sit, quod tamen verendum non semper est, & sæpe frustra timetur (x), ne in corpore maneat materiæ febriculosæ particula quædam ὑποσφο-
 ϕωδης, sed subtilissima, sine sensibili mole, sine æquilibrîi turbatione, sine motu morbofo, sine noxa tantisper vlla, particula nempe ita immota, vel immatura, vt percipi, attingi, aut amoueri non potuerit: quum verendum sit, inquam, ne hæc materiâ, suo tempore maturata & mota, denuo sponte augeat, iterumque tonum & excretiones turbet; indicatio superest prophylactica, quam secuti, iusto certoque tempore, quo iste motus incipere nititur, quod historia medica docuit, medicinam adæquatam repetimus. Ita tum excretiones naturales, præsertim perspira-

Gg 2

tio-

rum opinantium auctoritate, & facili assensu hominum artis ignorantium, quos per aliquam fucatam & penitiori experientię oppositam veri speciem terrere facile est, enatae sunt omnes illæ noxiæ & præiudicatæ de noxa innocentis remedii nescio qua persuasiones. Atque his, dum a tempestiuo, efficaci, adæquato remedii vsu absterrentur homines non satis experti, præpedi-
 tur passim, immo vere noxiis experimentis turbatur experientia. Hoc habeant tantisper responsum, qui ambigui quærunt: vnde ergo fiat, quod tot censuras incurrat reme-

dium, si per se innocens sit, & adeo vtile, modo recte adhibeatur.

(x) *Torri therap. special. p. 173.*
 “Aliquando recidunt ægri, si in
 “ipso morbi vigore cortice cu-
 “rantur, sæpissime non recidunt:
 “præterquam, quod recidiva
 “vel inhibetur continuato re-
 “medio, vel, si prorsus inhiberi
 “non possit, saltem debilior so-
 “let esse radice sua.” id. p. 15.
 “Tam levis sæpe sæpius est ac-
 “cessionum recursus, vt non-
 “nunquam expediat febrilis fer-
 “menti reliquias ipsi efferue-
 “scentiæ febrili, duobus vel tri-
 “bus accessibus dissipandas, re-
 “linquere.

tionem insensibilem, (y) quæ tenui illi particulæ residuæ maxime apta est, tum motum tonicum, (z) & æquilibrium œconomiamque corporis, manifeste facta tecta seruamus: quo præstito vltimus febris fomes extinguitur. Etenim, si omnia recte fiunt, vel nihil plane febriculosi amplius apparet, vt pateat leuem illum vaporem, si quis superfuit, extinctum esse & exhalasse; vel, si quid a materia residua leuiter mouetur, id eodem, quo iam diximus, modo, factis pro nisu naturæ euacuationibus sensibilibus aut insensibilibus, & tono in robur naturale restituto, ita e corpore eliminatur, vt facile iterum integra redeat sanitas, & maneat integra, si repetatur remedium, quoad opus est, atque ita funditus deleatur dispositio febrilis: (a) quod

(y) *Hoffmann*, fundam. medic. c. 3. §. 37. "*recidivæ* februm creberrime fiunt a *transpiratione* prohibita.

(z) Recte *Helmontius* opp. p. m. 404. "nisi nervi *fermentur*, facile morbi *recidivi* fiunt.

(a) Ponamus etiam, esse quasdam febres sua natura alio modo *ὑποσφοδραῖς*, vt post longius, aut incertum tempus, aut post annum fere, redire ita moliantur, vt vltimum morbi seminium, si quod superest, temporaria nostra curatione exhauriri non possit; nescio, uti iam supra dixi, & nemo scire potest, annon istiusmodi

febres sero redeuntis noui potius sint morbi, pro corporis, & diætæ, statusque epidemici ratione, æque ac primus, geniti, quam vt a radice quadam veteris *ὑποσφοδραῖς* repullulare reputari debeant. v. *Trauersarius* ap. *Lancisium* p. 303. sq. *Monginot* apud *Blegny*. "Si quis sibi fingat febrem post menses aliquot ingruentem reliquias esse præcedentis, fraudem sibi facit: eiusmodi reditus recentibus ex occasionibus suscitatur." Obseruata tamen sunt eiusmodi reuersiones seræ, & maxime annuæ, immo quotannis redeuntis, per omnia sæcula, & notantur hodie sæpe sæpius sine

quod experientes quiuis comperire possunt (b). Si qui sunt,
 G g 3 qui

sine corticis vsu. * Ante triennium curauit sutorem, qui, inde a sedecim annis, quotannis febre tertiana, per quinque vel septem paroxysmos, grauiter afflictus, semper sine corticis vsu conualuerat. Quum autem ita duplicaretur morbus, vt continuus appareret, cum cardialgia in quinto paroxysmo, quæ agre tolerabatur, fugauit & deleui penitus febrim remedio specifico: neque illa adhuc rediit. Nec a longinquo febris seminio, si quod est, quod affirmare nemo potest, nocumentum vllum notatur, præter ipsam forte illam, eamque facile sanabilem, febrem recidiuam, vel motum febrilem. Et vti eleganter *Tortus* therap. special. p. 17. dicit, "quid tum? anne
 "semina peponum asseruata
 "gignent cucurbitas? sic & semina tertianæ, aut quartanæ,
 "si sibi finantur, ad summum
 "tertianam iterum, vel quartanam, reproducent. Neque
 "enim, si res examinetur, quicquam deterius succedere consueuisse, demonstrent ipsæ, quæ
 "nonnunquam subsequi solent,
 "recidiuæ consimiles, vt vt mille

"alia infortunia, post sæculum *obseru.*
 "aduentura, inde præfagiant, *partic. 36.*
 "reclamante licet quotidiana
 "experientia, nonnulli vaniloqui." Sed & his reuersionibus, si eueniunt, radicitus extirpandis, vel non opus est adhibere corticem, dum alia facile sufficiunt, vel sufficit ipse, si eo opus esse videtur, & eodem modo, quo diximus probauimusque, integram sanitatem, eamque denique constantem, sine noxa restituit. Quod qui omittunt, quando alia non sufficiunt, aut qui nescio quos morbos sibi curandos ponunt, si materiæ febriculosæ facile medicabilis motus sentiunt, nã illi suæ culpæ, non remedii innocui, noxam accusare debent.

(b) Si quis nihilominus dubitare velit, an non superesse debeat obstricta in corpore materia febrilis, dubitet per me licet. Et quid non in dubium vocare aptus est præceptis opinionibus turbatus animus? Ego tamen cum doctissimo *Torto* respons. iatrapolog. p. 452. "me
 "sponte recipio inter medicos cre-

confe-
quentia
effectuum
posterior.

natura
febrici-
tantis vis
violenta
& minus
certo salu-
taris.

qui id sibi non compertum dicunt, sed nescio quid non no-
xii post eius remedii præbitionem infecutum narrant, iis
lubens fidem adhibeo. Historicas veritates, quæ, vti di-
citur, facti sunt, non nego. Attamen ab istis observato-
ribus æquiter peto, vt mihi, totque me longe potioribus
testibus, itidem fidem adhibeant. Quumque evidens
sit, ea, quæ in febrium fuga præstantur, ipsi cortici
deberi, & innumeris in ægris effectus penitus faustos &
constantes inde consequi; cogitent velim, si quid sequius
inde effectum alicubi dari obseruent, vnius rei plures esse
posse causas, inquirent in causas veras, accommodent
iis methodum, & tunc, si sine præcepta opinione iterare,
ad regularum normam, perfectiora experimenta haud gra-
uentur, ipsos hosce, qui contra senserant, mihi consentientes
omnino spondeo. Præstitis iis quæ modo deduximus, conse-
quitur sponte naturæ, cuius iam functiones suo sibi ordine
constant, neque amplius per turbulentos febris motus, spas-
mosque vasorum, viscerum, neruorum, locorumque se-
cretionibus & excretionibus dicatorum, irritantur aut co-
hibentur, consequitur sponte naturæ, inquam, vel idoneis,
vbi opus est, remediis impetratur facile, vt, si quid abun-
dantis, aut per febrile *μιασμα*, & motuum incendium, cor-
rupti humoris in corpore superest, blande tutoque ad exi-
tum disponatur. Id vero omne non nisi cum ingenti mo-
lestia, neque sæpe sine periculo, per ipsos motus febrium
paro-

“credulos, quibus facile impo-
“nunt *abditæ huiusmodi* febres,
“*qua* sinunt ægrum facile cibum
“appetere, bene ferre, melius nu-
“triri, optime quiescere, vires re-
“sumere, equitare, iter facere,
“ludere, sine *lassitudine*, sine

“*molestia*, sine *siti*, vno verbo,
“sine vlllo *febris indicio*. Necesse
“est ægro *latentem huiuscemodi*
“febrem toto vitæ suæ tempo-
“re circumferre.” O mirabilem
necessitatem, o suauem & vere
salubrem febrim!

paroxyfticos præftitiffet vel ipfa natura, (c) vel ars cum exspectatione curandi, (d) immo nescio an in morbo periculoso aut pertinaci omnino præftare sæpe potuiffet. (e)

pera-

(c) *Lockius ad Sydenham. p. m. 37.*
Haftenus ipsa suum timuit natura
calorem;

Dum saepe incerto, quo calet, igne
perit.

Dum reparat tacitos male prouida
sanguinis ignes,

Pralusit busto: fit calor iste ro-
gus.

Iam secura suas foueant præcordia
flammas!

Quem natura negat, dat medicina
modum.

(d) Legi merentur elegantes ill.
Stahlii notæ, quibus decorare
lubuit *Haruei* de arte curandi
per exspectationem libellum,
vti *Schelhammer.* de natura p.
262. sqq. notat, insulsum, iniu-
riosum, putidum, & bono vi-
ro indignum: cui consentit
Lentilius iatromnem. p. 170. sq.
465. sq. 631. vbi stultitiam *Har-*
uei ridet, & libellum famo-
sum ac sordidum vocat. Ne-
que docet ille liber artem ex-
spectatione curandi, aut reme-
dia exspectationis commendat,
vt putasse videtur magnus
Brunnerus de glandul. duoden.
p. 147. & cl. *Clauderus* in diff.

de morbis acutis febre stipatis
§. 16. Sed auctor libellum in
totam medicorum suæ regio-
nis cohortem iniurium, & pla-
ne alia tractantem, eaque ma-
ximam partem ineptissima, in-
congruenti titulo ornauit, for-
te vt suspensa hederâ vinum
putidum vendibile fieret. Solo
quippe cap. i. ars exspectatio-
nis non cum laude, sed cum
irrisione, describitur, quâ, vt
ait, medentes "in grauioribus
"morbis *omissione trucidant*, &
"leuiiores morbos *curare viden-*
"tur, aliquid agendo nullius
"momenti." Annotationes viri
illustris sapienter docent artem,
vel per exspectationem, vel *cum*
exspectatione saltim, curandi, vti-
lissimam sanè, immo necessa-
riam, quoties salutem certam
& securitatem spondet morbus
tolerabilis, aut nullum reme-
dium specificum & adæquatum
medicina nouit.

(e) Haud ineleganter *Helmon-*
tius in libello: ignotus hospes
morbus l. c. "Natura stans
"suis ipsamet medetur morbis,
"spontanea bonitate, & mox
quo-

- - - *peragit tranquilla potestas,*
Quod violenta nequit. (f)

*sanitas
 integra &
 firma
 conse-
 quens.*

Deo sit gloria, medicinæ omnis, & huius remedii oppor-
 tuni, efficacis, adæquati largitori! (g) Restituta ita per me-
 dicamen, quo tonus euidenter roboratur, & humores in-
 digesti

"quoque ambulare potest, quod
 "solius est sanitatis. Sedens ta-
 "men natura, etsi sua sponte
 "stare, atque tandem ambulare
 "possit, surgere tamen cogitur,
 "antequam stet, atque ideo am-
 "bulat difficilior. Ast natura
 "iacens, nunquam ex se surgere
 "potest. Immo nec sat est sur-
 "gere. Nam nisi nerui firmen-
 "tur, facile morbi recidiui
 "fiunt.

(f) *Claudianus.*

(g) *Sydenham.* de variolis con-
 fluent. & passione hysterica p.
 m. 519. "quamvis in febrium
 "curatione egregia præstet, ne
 "dicam miracula, cortex, atque
 "eodem tum ipsi libenter uta-
 "mur, tum vxoribus liberisque
 "vsurpandum imperemus, quo-
 "ties res postulet; sunt tamen,
 "quibus haud minus iam displi-
 "cet, quod tam certo subitoque
 "morbos expugnet, quam olim
 "displicebat, quod non nisi nu-
 "per his terrarum oris innotue-
 "rat. Quo quidem fato tum
 "optimi quique viri, tum etiam

"præstantissima quæque reme-
 "dia semper fere vrgentur. Ve-
 "rumtamen ad hanc notam in-
 "dolem nostram licet experiri,
 "hominesne boni simus, an ve-
 "ro probrosi, pro gradu quo vel
 "exultamus, vel dolemus ac-
 "ringimur, quoties publica res
 "hominum communi aliquo be-
 "neficio, ac numinis fauore au-
 "getur." cl. *Torti therap. spec.*
 p. 12. Reperitur ex voto reme-
 "dium omnis: omnino *pravi-*
 "tatis *expers*, febres *momento*
 "temporis fugans, *nullos* in cor-
 "pore *tumultus* excitans, *nullam*
 "penitus *molestiam* pariens, ac si
 "nihil sumisset æger. Num-
 "quid forte illud audax quidam
 "chymiater, ex antimonio vel
 "ex mercurio sublimatis, ele-
 "ganti periculo fabrefecit? mi-
 "nime gentium. Non alium
 "opificem habuit chinachina,
 "quam deum, & a solo deo
 "omnem, quam nacta est, feбри-
 "fugam virtutem recepit. An-
 "ne ergo deus illa utitur in hu-
 "manum genus *specie inuaminis*
 in

digesti coquuntur, naturæ œconomia melius sæpe, quam ante febrim, & ante curationem, se conseruat. (h) Ipsæ *remedii* vero remdii huius vegetabilis particulæ in corpore sano *particula* nihil immutare obseruantur. Quamdiu febriculosi aliquid *facile di-* ægro in corpore superest, mutationes ab adsumto medi- *gerenda* camine specifico sentiuntur. Restituta functionum in- *& inno-* tegritate, drachmas plures quotidie deuorabis sine sensu *cia.* commodi aut incommodi, quasi crustæ panis totidem drachmas comedisses, quod mille & mille homines testari queunt. Sexcenties ego, vt vel remedii bonitatem degustando explorarem, vel animi causa, vt ægrorum nausæ amice illuderem, drachmam vel amplius deglutiui, & idem sibi vsu venire, neque quicquam se inde persentire, alii medici affirmant. Particulæ profecto huius medicamenti facillime digeruntur, (i) vti ceterorum ex vegeta-

Hh

bili

"in vltionem peccatorum, cum
 "illi tantam vim indidit, vt ea
 "demum deluderemur, vt ea
 "nos perderet? Absit hæc a no-
 "bis ingrati animi blasphemia!

(h) Memoranda hanc in rem exempla plurima inexpugnabilia habent auctores, quos passim hic nominauimus, & quotidiana ostendit experientia, & partim ipsi adducimus, & alia occasione plura ostendemus.

(i) *Bœclerus* ad *Hermanni* cynosur. P. I. p. 206. "nescio, in
 "quit, quo iure huic medicami-
 "ni, e regno vegetabili de-
 "prompto, aliud, æque adstrin-

"gens, e regno minerali de-
 "sumtum, minusque domabile,
 "præferatur." Crocum martis
 antimoniatum *Stahl*i intelligit,
 quem, quorumdam solum Ger-
 maniae medicorum & breuior-
 is temporis experimentis ex-
 ploratum, sunt, qui cortici pe-
 nitus substituere, & præferre
 tentant, quemque nos quidem
 haud reiicimus, sed ad febres
 fugandas longissime imbecil-
 liorem nouimus, tum propria,
 tum aliorum, qui auctoris au-
 ctoritate, ex eius principiis &
 methodo tentarunt, experien-
 tia, quam vberius suo loco de-
 cla-

bili naturæ regno pro alimentis & medicationibus desumptorum, immo facilius forsan, quam pleraque alia, ob vires amaras & tonicas, in quibus qualitatum excessus nullus est. Si quid fæcum inest, id naturaliter, quantum opus esse potest, excernitur, atque nihil omnino a ceteris quotidie assumtis eam in rem singulare & diuersum, nihil corrosiui aut inflammantis, aut quod villo modo opinionem de noxa exinde prouentura fouere possit, indagatione physica, medica, chemica, reperire, aut qualitercunque prudenti coniectura augurari licet. Neque vero quemquam hodie medicinæ peritorum medicamento particulas per se corpori noxias serio reputare crediderim. Si quis ex medicinæ imperitis ita adhuc somniet (k), huic experientia vera & doctrina medica respondere debet:

Crede mihi! vanos res habet illa metus.

Veros vero habet metus ipsa materia febrilis, ipse morbus, qui & hoc & alio remedio quouis, & naturæ vacillantis robore, imperfecte extinctus, & diuersimode mutatus, dum prauis consecutionibus imperitorum hominum oculos ferit, vana illa ipsis phantasmata effingit, de noxa, quam morbus intulit, in medicamento particulis hærente, quæ, ni nociuis opinionibus rectus vsus præpediatur, noxam illam auertere possunt, ipsæ plane innocuæ.

§. IX.

* obseru.
partic. 36.
morbus
acutus
ex quartana.

clarabimus. Neque ipse inclitus remedii eius inuentor parem cortici potestatem prædicat in febribus indolis pertinacis aut perniciosæ, & vbi efficacem & certam medicationem vrgent indicationes.

(k) Mirum est, quam ridicula hanc in rem somnia, sed quam simul noxia, imprudentes & indocti apud sui similes effutiant. *Laborabat ante quadriennium iuuenis, cauponis filius, febre quartana. Per semestre tolerato

§. IX.

Pauca feligere & superioribus superaddere placet specimina, quam frustra sint, qui reliquias febris aut

Hh 2

me-

*Medica-
menti se-
curitas
exemplis
declara-
ta.*

rato morbo, medicum consulit. Præscribitur post alia electarium ex cortice. Superuenit a discessu medici senex compotator garrulus, audit laudari chinam, & "tune, inquit, "adeo vitæ tuæ pertæsus es, ut "chinam sumere velis? a iuuentute inde mea semper audiui, periculosa esse medicamenta *chinica*, chinische Sachen." Nempe confundebat nugaculus homuncio *chimica* medicamina, olim adeo exosa, cum recentiori hoc *china* nomine, de quo in iuuentute nihil sane inaudierat. Absterretur interim æger, omittit medicinam, &, dum extra paroxysmos sat bene habet, & febris salubritatem laudari audit, naturæ per tres menses alios rem relinquit: donec, aduentante hieme, in pleuritidem sinistri lateris violentam incidit, die paroxysmum febrilem præcedente. Augebatur morbus interuentu cuiusque accessionis, quæ typum exquisitum seruare non desinebat. Sexto pleuritidis die, mane, post exantlatam ea

nocte febrem quartanam, aduocatus tandem ego, reperio ægrum misere pleuriticum simul, & phreniticum, ægre spirantem, nihil exspuentem, tremulum, & delirum, cum furore, pulsu durissimo, tendinumque subsultu. Subito sanguinem e vena sinistri brachii mitti, vesicatoria brachiis, cruribus, nuchæ, admoueri iubeo, & remedia emulsa, diaphoretica fixa, decoctum pectorale, aliaque isti morbo apta, faucibus inuito infundi, & extus applicari curo. Altero mane, quum tremor & spasmus cessasset, ac inde a vespera ad mentem aliquanto saniores æger rediisset, ceteris tamen symptomatis, & dolore pleuritico, urgentibus, & sputo parco sanguinolento vix procedente, dum pectus acute strepebat, venam iterum in eiusdem lateris pede aperiri facio. Vespere sudor bonus tota nocte durans succedit, mane diei octauæ mens sibi constat, spiratus sine strepitu facilius est, dolor valde imminutus, sputum

medicinæ, absoluta cura, metuunt. Nihili est, quod aliqui

* *quartana ex morbo acuto funesta plurimis.*

* *tertiana epidemice exitiosa & recidiva.*

tum paucum, coctum & facile, pulsus mollior, sed semper frequens. Pomeridie redit quartana, & cum ea spiratus grauis, delirium ingens, tremor, tendinum spasmus. Hæc mane diei nonæ remittebant, quamuis mente nondum bene constante, febre sine intermissione persistente, & magnopere debilitato homine, dum vrina, quæ per inflammationem flammea limpida fuerat, iam, post solutam pleuritidem, crassa, cum sedimento obscure viridescente, apparebat. Tum vero alium perniciosæ illius quartanæ paroxysmum non expectandum esse ratus, exhibui statim corticis drachmam, & per trihora repetii, vt, fescuncia absumta, accessionem die vndecima expectandam tantum non inhiherem, symptomata ferocia omnino reprimerem, atque die duodecimo ἀνύγεξια reperiretur. Deinde continuatum est ex arte præscripta, & repetitum tertia quaque hebdomade, idem remedium, cuius, vt tutus præstaretur conualescens, octo vncias sensim sumsit. Atque ita plane in integram sanita-

tem restitutus, hodieque vegetus valet, ægre ereptus periculo, in quod ineptissima censura, & iniecto metu medellæ febrifugæ, præcipitatus fuerat. Exemplum hoc narrare lubuit eius aphorismi, quem p. 21. sq. ex Hippocrate adduximus, de quartanis in morbos acutos periculosos degenerare solitis: dum * vicissim laudatissimæ illæ febres, in corpus acuto morbo eneruatum irruentes, lento gradu trucidare sueuerunt, vbi medela specifica procraftinatur. *Pechlin.* obseru. p. 276. "In morbo epidemio, qui ante viginti annos Lugdunum in Batauis diriter excruciabatur, plurimi, qui morbi acuti malignitatem superasse videbantur, sibi redditi, tandem in quartanam, ex hac in icterum, atque in hydropem incidere, funestos plerumque morbos." Iste vero morbus acutus, qui annis superioris sæculi 69. & 70. Lugduni grassatus est, * febris fuit tertiana intermittens, sæpe in continuam versa, sæpe in morbum chronicum degenerans, utroque modo valde grauis, & duabus ciniam tertiis exitialis, & reuersionibus, sine fere diætæ errore,

qui ad eiusmodi experientiam miffitant: latere noxam *non lateet* sub sanitatis specie, post tempus nescio quod ex insidiis *noxa sub* prodituram. (b) Quando ergo iam remedium vllum, im- *sanitatis* mo vel alimentum, salubre fuisse iudicabitur, si ita nodum *specie.* in scirpo quærere lubet? Credo, si quis eorum, qui cor- tice vfi sunt, post aliquod tempus ense confossus periret, pars culpæ in chinæ reliquias coniiceretur, & a vulnere absolute mortifero absolueretur homicida, si illis vitiliti- gatoribus iudicium deferretur. Duodecim, & quod ex- currit, anni sunt, quod hæc mihi medicina vfu explorata est, & vndecimus labitur annus, ex quo, numerosa in praxi, vfu eius frequens fuit, & quos eius ope curavi complu- res, a primo inde tempore, adhuc sani degunt. Post in-
Hh 3 nume-

errore, *sola status epidemii* culpa, grauissimis & frequen- tissimis obnoxia, dum cortex Peruvianus, qui, si fuisset be- ne notus, vnice forte suppetias tulisset, nondum ibi a medicis vsurpabatur. Eant, qui secu- ritate febrium intermitten- tium prædicant, medelam fe- brifugam criminantur, & le- gant hæc vberrime declarata in historia eius epidemix apud *Sylvium*, prax. med. append. tract. 10.

(b) *Bontekoe* de febribus p. 77. cum ignorantes animadu- runt felices remediorum suc- cessus, opprobria euomunt, metum iniiciendo bene valen-

tibus, dicentes: quamuis ægros curauerimus, malum nihilo minus post vnum alterumue annum denuo euigilaturum, mortemque infallibiliter secu- turam. Verum calumnia hæc tam insulsa & absurda est, vt nullam mereatur responsio- nem. Nam præterquam, quod *eventus contrarium ostendit*, ab- solute impossibile est, *remedium aliquod excellens, quo omnes cu- rantur febres, agrique perfecta re- stituuntur sanitati*, post duos annos lethale euadere vene- num. Vide quousque serpat calumnia & stupiditas, bonum pro malo, & malum pro bo- no, accipientium!

numera summorum & fide dignissimorum obseruatorum testimonia, ipse ego, minimus omnium, tot felices & constantes, immo stupendos, ex isto remedio successus vidi his oculis sensibusque vsurpauit, tot ex aduerso febrium infelices sponte euentus, quos scio me isthac curatione sola certo impedire posse, vt sensum omnem eiurasse me oporteret, si præiudicantium censorum vagæ opinationi fidem potius adhiberem, vt improbus forem, & medici cordati nomine indignus, si medelam adeo certam & insontem ob aliena iudicia omitterem, si morbus ea domabilis haud fides innocuusque esse videatur. Nihil iam de longe plurimis aliis ægris dicam, quos, aliorum medicorum egregiorum ope, continuato huius solius remedii vsu, solide curatos vidi & noui: prætereo, quod, sæpe sæpius expertum, vel solum securitatem probare potest, felix fatum quam plurimorum hominum, cuiuscunque ætatis & habitus, quos, empirica arte qualicunque, vel statim plane sanari hoc remedio, vel per varios casus & reuersiones, ingenti copia corticis sensim deuorata, tandem integræ sanitati sponte, vel ea ipsa curatione, restitui contigit: id quod, si quid noxii, seu natutæ inimici, in ipsis remedii particulis hæreret, aut si febris eo curaræ materia adeo insuperabilis esset, fieri nullo modo potuisse, facile patet. Tunc enim statim sanitas rediit, cum febrilis, aliaque forsan coniuncta, dispositio morbose vel deflagrauit, vel correctæ & extincta est, quantumcunque eius remedii in corpus adsumtum fuerit. (b)

obseru.

partic. 37.

Anno huius sæculi vicesimo septimo, quum ferox
per

(b) Notandum hic est, quod cl.
Torti therap. special. p. 277.
notat. "Celticarum legionum
' chirurgi non pauci (ceteris sua

' sit laus) in principio quarum-
" uis febrium, quoquo modo pe-
" riodum habentium, dilutam
" infusionem aliquot vnciarum
chi,

per æstatem appareret febris tertianæ epidemiæ in-
genium, vocabar ad virum robustum fere sexagenarium, *febris so-*
qui, postquam iræ violentæ vini potum superindiderat, *porosa*
in tertianam febrem erat prolapsus. Alter decurrebat, *terror.*
quum vocarer, paroxysmus, isque vehementer anxius,
cum cardialgia, dolore ventris, laterisque in primis dextri,
delirio, somnolentia. Nihil agebam, nisi quod regi-
men iustum, & mixturam diapnoicam cum solutione lapi-
dum cancrorum & nitro, præscriberem. Soluebatur ac-
cessio, & quum sudor sufficiens promanasset, aliusque ene-
mate nitroso laxata esset, belle habebat *ἀπυρεντος*. Vix
ergo aliquid mali suspicatus, continuari mixturam iubeo,
donec tertius accederet paroxysmus. Accedit, eheu, sub
vesperam, ingrauescit nocte, ruit in carum, carus in
apoplexiam, apoplexia, quam summo mane accitus vidi
& obstupui, in ipsam mortem subitanæam.

Altero die nuntiatur simile fatum viri ætate florentis, *observ.*
quem alius medicus egregius curauerat: narratur adhuc *partic. 38.*
aliud atque aliud exemplum æque infelicis successus intra
pauco-

”chinæ chinæ suis ægrotantibus
”*sine vlla ferme methodo* pro-
”pinabant: quo fiebat, vt per-
”sæpe aduocarer tractu tempo-
”ris ad eos inuiscendos, quo-
”niam & inde plures contuma-
”cesque recidivas, & malum
”corporis habitum, & nonnun-
”quam acutas ægriitudines, con-
”trahebant. Quæ mala cum
”pluribus accidisse obseruari
”(licet *plurimis* etiam res *ex*
”*voto* successerit, aliisque eadem
”infortunia contigerint cortice

”nequaquam curatis) aliena
”impena alienoque periculo
”didici, aut mihi didicisse sum
”visus, corticem Peruvianam
”indiscriminatim in omnium
”febrium, etiam perodicarum,
”principiis non semper tuto ex-
”hiberi. „ Noxas eiusmodi
ex abusu empirico sæpe itidem
obseruauimus, legitima tamen
methodo ita sanabiles, vt pro-
prie non remedium nocuisse,
sed morbum male curatum,
pateret,

*observ.
partic. 39.*

*integra
post febris
fugam
sanitas.*

paucorum dierum spatium observatum. Perterrefactus sum merito, & neque me neque alium quemquam sponso-rem reperi pro securitate febrium vere intermittentium, aut valde remittentium, sed æque ac illa, quam funestam videram, vel magis ferocium. Quarum magnus & indies au-gescens numerus quum anxium me haberet, ea ipsa hebdomade, vltra triginta ægris, quos adhuc notos nu-mero, in quibus, dum ipse ad lectulos probe omnia per-pendebam, ob symptomatum notabilem vehementiam, aut ob vires debiles, periculum aliquod verebar, corticem effi-caciter exhibui, eosque ad vnum omnes saluos & incolu-mes intra paucos dies præstiti. Maxima pars man-ferunt statim sani, repetita, vti tunc mihi moris erat, ad *Sydenhamii* normam, curatione pro reuersione præfer-uanda; pars in febrem postea relapsi sunt semel, pauci am-plius, partim propria, vel morbi & aeris culpa, partim quia methodus reditum præcauendi nondum tunc ex-quisite mihi vsurpabatur. Relapsi tamen sunt sine peri-culo, (c) & curati feliciter, & sospites supersunt omnes.

Numerum hic inire nequeo tot aliorum, qui similiter seruati superant. Multos nouimus, & quotidie videmus, qui vegeti senescunt, posteaquam ante plusquam tri-ginta

(c) "Sed re vera" (sunt verba
cl. *Torti* therap. special. p. 174.)
"nonnunquam transactæ pro-
"cellæ obliiti ægrotantes, & ab
"hominibus male feriatis, cum
"recidunt, seducti facile excla-
"mant : satius fuisse febrem sine-
"re, a qua fortassis euassissent, abs-
"que tædio recidiuarum. Profe-
"cto receptum beneficium non

"exprobrarent, si febri illos iugu-
"lanti relictis fuissent. Sed probi
"viri est, cunctos seruare, quos
"potest, & ferere beneficium,
"etiamsi sit messurus calumni-
"am. Non sic aiunt postea,
"cum alios cernunt, in similibus
"circumstantiis, hoc remedio
"hacque methodo destitutos,
"perire.

ginta annos (d) copiose ex arte ministratus cortex san-
 nitatem ex febribus restituit. Medicus quidam ex his *obseru.*
 quorum methodo, vltra quinquaginta annorum spatio, *partic. 39.*
 hæc talia præstita sunt, ante aliquot annos senio meritis-
 que grauis decessit, qui, per multorum annorum seriem,
 verno quotannis tempore, sanus, robori visceribus con-
 ciliando, & promouendis excretionibus, per aliquot hebdo-
 mades hoc remedio vsus est. Sæpiusculæ præterea, si
 quando deiectum aliquo modo tonum ventriculi, aut ali-
 quam cruditatem sensit, vnciam vnā atque alteram sen-
 sim deglutiuit, & effectum laudauit. Simili quotannis *obseru.*
 medela *προφυλακτική* vsus est (e) Ludouicus XIII. Rex Gal- *partic. 40.*
 liæ, cuius vegetam senectutem Europa nouit. Idem an-
 no superioris sæculi LXXXVIII. corticem ex methodo *Tal-*
boriana, hoc est, perquam copiose & diu, pro febre fugan-
 da, in puluere etiam maxime, sumsit, postmodum vero,
 quoties sanus, præseruationis causa, corpus pharmaco
 purgauit, eodem medicamento per aliquot deinde dies
 vsus est, vt naturæ robur seruaret, motusque forsan me-
 tuendos compesceret. (f) Summus quondam in his pro- *obseru.*
 uinciis sacrorum antistes, anno huius sæculi XXII. nouem *partic. 41.*
 & octoginta annos natus, &, ad extremum vsque senium,
 mirabili cum vigore mentis & corporis magnis negotiis
 Li ope-

(d) In cl. *Torti* therap. p. 165.
 scriptum inuenio: "experientia
 mea, respectiue ad vsum inno-
 cuum chinæ chinæ generaliter,
 est annorum circiter quinquaginta,
 præter experientiam præ-
 ceptoris mei, ab ipso corticis
 in Italiam aduentu initia sua
 fortitam; respectiue vero ad

"vsum largiorem in perniciosiss fe-
 bribus, est; annorum quadragin-
 ta: quod potest sufficere ad fir-
 mandam *ancipitem* pusillorum
 fidem.

(e) cl. *Torti* therap. special.
 p. 354.

(f) *Les admirables effers du kinki-*
na p. 27. sq. 44. sqq.

operam nauans, marasmo senili placide extinctus est. Laborauit circa superioris sæculi annum LXXXV. febre quartana, quæ per nouem menses, a medico tunc hic loci primario doctissimo experientissimoque, multa arte frustra tractata fuit. Duplicabatur & incrementa capiebat febris, cum virium & functionum corporis dispendio, gliscentibus, quæ plerumque antea litteratissimum virum afflixerant, pathematis hypochondriacis. Innotescebat eo tempore vsus corticis efficax & continuatus *Talborianus*. Itaque idem medicus illustris, copia insigni medicaminis tum fere hic ignoti comparata, & sufficienter diuque satis repetita, plenam viro sanitatem ita restituit, vt a febre ceterisque, quos antea valetudinarius fere semper tolerarat, affectibus constanter liberatus, ad mortem vsque prædicaret viuacem viridemque senectutem illi feбри, illo remedio perfanatæ, deberi. Vir nobilis ad hæmorrhoides cæcas & podagram pronus, ante quinquennium & ultra, a cephalæa enormi, deliriis, horrendisque conuulsionibus epilepticis, ex fomite febricoso ortis, paucos intra dies per corticem liberatus, & quasi ex cymba Charontis reductus, deinde legitime repetito, immo ultra necessitatem trimestri, remedii vsu, postmodum etiam lactea diæta, egregie refocillatus est. Altero deinceps anno, hoc primum medicamine, per mensem aliquoties quotidie vsurpato, tonum neruis visceribusque integrum præstare, & horridi morbi metum omnem præscindere, deinde lactea diæta alimentum corpori dulce ministrare, saluus repetiit, iamque hanc quouis vere feliciter instituit, nullo recidiuæ febris, aut alius prauæ consecutionis metu. Podagra item & hæmorrhoidibus aliquoties deinde, pro corporis habitu, laborauit, neque vllum apparuit febris redeuntis indicium, quod ab illo orgasmo, nisi plene curata sit, euenire alias solet. Puer iam sexennis, chirurgi periti filius vnicus,

ante

obseru.

partic. 42.

obseru.

partic. 43.

ante biennium, & quod excurrit, laborabat variolis impense confluentibus, cum maculis purpureis pluribus interspersis. Vita vix conseruata, declinantibus post diem XXI. variolis, misere tamen, in corpusculo vehementer debilitato, excruciabatur abscessibus hinc inde erumpentibus, & febre continua, alternis diebus exasperata. Quarta ab ineunte morbo hebdomade, cum & febris & constitutio ἀποσηματωδης aliis remediis nihil concederet, viresque labascere magis magisque viderentur, proposuimus hoc remedium, similibus in casibus sæpe nobis, post *Mortonum* aliosque medicos inclitos, feliciter exploratum. Sumsit æger lubenter electarium ex cortice simplici & syrupo aliquo, eiusque intra quinque hebdomades vncias plus quinque, ad plenam vsque sanitatem, absumsit, eo sensim cum effectu, vt febris, primum imminuta, cessaret, vires cum appetitu incrementa caperent, abscessus, accedente sollicita patris ope chirurgica, sanescerent, nouique emergere desinerent, & habitus corporis validus euaderet floridusque. Integra exinde valetudo inconcussa ad hunc vsque diem perstat. Puella iam triennis, filia mea, matre debili, per grauiditatem valde febricitante, nata, lacte minus salubri nutrita, breui post ablactationem annicula corripitur languore insigni, anorexia, macilentia indies augescente, tussicula, febre primum anomala, dein manifestum duplicis quartanæ typum adsciscente, sed lentæ & haud plane intermittentis. Præbetur, præmissa purgatione κατ' ἐπιχειρᾶσιν, cortex in electario, (g) vt drachma

obseru.
part. 44.

Ii 2

& vl-

(g) Plerumque alias sufficit infantibus extractum cum aqua paratum, ad modum *Apini*, quod in liquore grati saporis

pauco vel multo solutum, guttularum vel potionis forma, ita per trihoria fere, in paroxysmorum interuallis, exhibere soleo,

vt,

& vltra indies absumeretur. Melius statim habuit, cessauit breui febris, &, repetito iustis interuallis medicamine, integre curata est. Sed cum indies maius corpori, a natiuitate inde languidulo, robur ex continuato vsu nasci videretur, & auide infantula medicinam deuoraret, placuit eidem etiam deinceps insistere. Itaque infans tunc annicula, ante biennium, per trium fere mensium tempus, vltra octo corticis vncias consumsit, iamque corpore & animo belle valet, ac incrementa capit, feliciter nuper exantlatis variolis cum febre scarlatina periculose complicatis, post quem morbum denuo per dies quatuordecim sumsit corticem, non nisi vt appetitum, vires, ac vigorem reciperet, & eximie recepit.

observ. Vir nobilis, aliquot vltra triginta annos natus, patre
part. 45. genitus, qui florida ætate, &, ni fallor, phthificus obiit, a multis inde annis ad quoduis frigus perceptum tussi ac catarrhis obnoxius, ante aliquot annos afficitur diuturna tussi sicca sensim ingrauescente, hinc aliquoties hæmoptysi, sputo postmodum phlegmatico, neque non purulento, tabescit, cum languore appetitus & virium, febriculæque tabidæ indicibus, &, per annum integrum, sub istis symptomatibus, modo magis, modo minus affligentibus, vix per medelam nostram reuellentem, vulnerariam, temperantem, abstergentem, roborantem *ορδοσας* seruatur. Sub hiemem anni XXVIII. febris corripit tertianæ indolis intermittens. Ministratur statim, periculi iusto metu, post duas accessiones cortex, & ea cum felicitate continuatur, cum syrupo diacodii in electarium mixtus, vt, cessante febre,

vt, verbi causa, bimulis decem plus minus grana pro singulis dosibus exhibeam, continuemque & repetam, pro

iuuamine eueniente, & pronisum recidiuo, secundum regulas.

bre, robur corpori accessisse, morbo veteri decessisse, obseruaretur. Repetito aliquoties ex methodo, per alternas hebdomades, curationis filo, non febris solum constanter abfuit, sed æger adeo per omnia melius habuit, vt lubentissime, per tres adhuc menses continuos, ter quotidie dosin electarii sumere perseuerarit, addito balsamo antiphthifico *Meibomii* ad guttas bis quotidie viginti. Mense dein Maio aquas Selteranas cum lacte potauit, atque exinde sanus vegetusque, sine tussi, catarrhis, febre, aliisque symptomatis, munere suo militari, sub aeris sæpe iniuriis, fungitur, mortis faucibus eripi visus. Lepidum est, quod circa copiosum corticis vsum, præter consilium, ante duos mihi, & quod excurrit, annos obuenit. Vir nobilis, macilentus, hæmorrhoidum fluxui ac motibus anomalis, tussi siccæ, hæmoptysi, catarrhis, flatibus, sæpe afflictus, qui ante biennium, & iterum antegressa hieme, ex pleuritide satis periculosa emerferat, corripitur mense Iulio anni MDCCXXVII. febris tertiana epidemia. Quæ postquam cum tertia accessione in duplicem haud plane intermittentem degenerauit, & hæmoptysin cum tussi violenta comitem adsciuit, non tuto permitti posse iudicata, sed cortice, cum papaueris albi syrupo in bolos redacto, ex methodo profligata est. Nondum penitus conualuerat æger, quum abire hinc, operisque ad aquarum exundantium aggeres præesse, iussus fuit, neque potuit non obedire. Dimisi illum ea lege, vt, præsertim sub paludosorum effluuiorum hauriendorum necessitate, infisteret medelæ, donec me de valetudinis statu per litteras certiore fecisset, quod post paucos dies facturum se esse recepit. Verum nihil de ipso comperi, donec sequentis anni mense Ianuario epistolam accepi, qua egregie se valere perscripsit, & consilium petiit, num corticis vsui amplius insistere deberet, cuius quotidie quinquies drachmam

*obseru.
partic. 46.*

dimidiam assumere nondum intermiserit, quia, licet semper detentus operis aquariis, alias sanitati suæ molestissimis, firmitatem indies maiorem valetudinis a multis annis debioris persentiscat, hæmorrhoidibus sine molestia idemtidem sub medicatione promanantibus. Annum & diem datarum litterarum male me intellexisse, & forsan vetustiores alicubi neglectas iacuisse, putabam. Vbi autem veram rem esse, & magnam viri in remedium fiduciam reperi, quiesceret quidem alternis hebdomadibus ab eius usu, sed alternis idem ter adhuc repeteret, suasi, appropinquante præsertim æquinoctio, quo hæmoptysin pati alias consuevit. Exinde vero, quod sæpius postmodum per litteras, & nuperrime adhuc coram testatus est, optime quidem, & longe melius, quam diu antea habuit, corporis etiam habitu viuido magis & pinguiori factò.

Plurima, quæ nobis constant, parum absimilia, de cortice copiose satis, & diu, utilitatis, vel necessitatis, vel securitatis causa, & feliciter, & innoxie certe usurpato (d), in diuersissimi gene-

(d) Post tot observationes proprias & alienas, equidem non adeo miror, quod haud pridem cl. *Iunckerus*, vir egregie merens, *Stahlianæ* scholæ doctor, in dissertatione de legitima febrium corruptarum tractatione p. 27. sq. scripsit: "Sane nuper ex ore præclari cuiusdem regii medici cum admiratione audiui, se, licet hunc corticem prodige, & ad uncias quotidie dedisset, nunquam tamen sinistram effe-

ctum obseruasse; a parco autem usu mala illa consecutaria, quæ per vulgus circumferrentur, esse deriuanda." Si, quod omnia suadent, recte capio mentem præclari illius medici, id dicere animus fuit: si opportune, hoc est, morbi indole, & tempore, & corporis habitu permittente & poscente, cortex datus sit, dosin etiam maiorem solito, immo, urgente velocis periculi necessitate, ad uncias indies extensam,

generis constitutionibus, ob febres ex genere intermittentium, morbos febriles, epilepsiam, choream S. Viti, hæmorrhagias, aliaque παθήματα (e), repetere, temporis ratio

fam, eiusdemque medicaminis prudenter liberalem continuationem repetitionemque, ad plenam vsque morbi extinctionem, nunquam finistram euentum produxisse. Illa autem, quæ per vulgus veræ αιτιολογίας ignarum circumferantur, praua confectaria non ipsi remedio deberi, sed dispositioni febriculosæ imperfectius extinctæ: &, quamuis vsus corticis, vti omnium medelarum, non opportunus nocere itidem possit; frequentissime tamen peccari in vsu ad morbi proportionem non adæquato, dum in dosi, continuatione, repetitione, deficient vel ægri, vel artifices. Atque hoc verissimum esse satis hætenus probatum videtur, vberius alia occasione demonstrandum.

*(e) Nuperrime cl. *Hampius*, medicus Londinensis, natione Germanus, doctissimus felicissimusque, nouum experimentum ad medicum apud nos inclitum perscripsit, quod ex eius epistola

mecum communicata huc excerptum liceat, ipsis scriptoris verbis latine solum versis. "Non possum, ait, quin de cortice Peruuiano memorem, quid primum cl. *Amyandus*, chirurgus regius, alique post eum, diuini huius remedii ope, in sphacelo præstiterint. Nempe sex iam prostant casus, vbi sphacelus, quamuis ad ossa iam vsque penetraffet, inhibitus plane est, vsu laudati medicamenti. Dabatur quarta quauis hora ad scrupulos duos, vel drachmam vnā, donec fescuncia absumeretur, quo facto sistebatur processus siderationis. Imitatione digna res est, & pariter eam medicinam ad cancrum coercendum tentari posse existimo."

Sane apud nos quoque exstant exempla, vbi & vlcera putrida, sed coorta ex μετασσει materia febriculosæ, omnino persanata sunt, & dissipati tumores glandulosi, ad carcinomatis fere naturam accedentes, sed eiusdem febrilis fomitis soboles, & ipse superueniens

observ.
partic. 47.

* cortex
ad sphacelum.

tio & operæ consilium prohibent, multa etiam consulto alii occasione referuamus.

SECTIO SEXTA

PROPONIT OBSERVATIONES ET CONIECTVRAS AETIOLOGICAS DE MODO QVO OPERATUR MEDICAMEN, TYPISQVE ET PERIODIS.

§. I.

*Problema
& conie-
ctura, de
modo, quo
cortex
operatur.*

*observ.
partic. 48.*

Soluat huiusmodi syllogismos, experimenta dico tot millies, a tot inclitis viris, per tot annorum seriem, in tot regionibus repetita, quorum veram consequentiam quili-

sub statum erysipelatis, sed ex febrili fomite oriundi, sphacelus cohibitus est, dato, tamquam ad febrem fugandam, cortice. Femina etiam quædam fere sexagenaria, tota sana, pedem dextrum lapsu infau-
sto dextrorsum luxauerat, cum ingenti laceratione ligamen-
torum tendinumque, & accedente inflammatione graui. Declinante hac, supererant partes plures cutis, musculorum, tendinum sideratæ, remanebat febris lenta continua, cum anorexia plenaria, & augescente indies debilitate. Obseruato manifeste duplicis quartanæ typo, mirum est,

quam belle omnia in melius mutata sint, & secundata egregii chirurgi curatio sollicitè extrinsecus adhibita, postquam præscripta methodo febrem quartanam sustuli, appetitum viresque restitui. Pedis tamen ista læsio, sublato licet sphacelo, lente demum sanescit, & feminam aliquo quidem modo, vt non fieri nequiu-
it, claudicantem, sanam tamen præterea relinquit, quam equidem deploratam habuissem, nisi eo nos deus donasset remedio. Superuenit adhuc aliquoties deinde febricula erysipelatosæ, sed sine periculo deflagrauit.

quilibet ἀναλογως experiundo comperire potest, aut taceat opinio, quæ solam adstrictionem, eamque nequidem per varias corporis partes, motuumque directiones naturaliter diuerfas, distinctam, generali edicto, pro vnica corticis virtute, ne dicam pro crimine habet, qua nihil corrigat, nihil mali expellat, nullas secretiones vel excretiones in iustum ordinem redigat, sed omnia obstipet, & materiam febrilem in corpore, veluti strictis cohibeat compedibus. (a) Magnorum

Kk

viro-

(a) Sydenham. epist. I. p. m. 377. sq.

“Quo autem pacto deprehen-
 “demus, corticem vi sua adstri-
 “ctoria febres fugare? Qui id
 “probare velit, necesse erit, vt
 “prius alia adstringentia pari
 “virtute prædita in medium af-
 “ferat. Mihi certe, vel eorum
 “fortissima adhibenti in expe-
 “rimentum, nondum e voto
 “cessit. Quid quod illos etiam
 “sanat, qui ab eius vsu, tam-
 “quam a cathartico assumpto,
 “frequenter aluum deponunt.
 “Id vero demum est recte sape-
 “re, suo se quemque pede ac
 “modulo metiri. Non vere-
 “bor dicere, quod medici cura
 “omnis atque industria in expi-
 “scanda morborum historia,
 “iisque remediis adhibendis,
 “quæ, experientia indice ac ma-
 “gistra, eosdem valent depelle-
 “re, debeat collocari: obserua-
 “ta tamen ista medendi metho-

“do, quam recta ratio, non
 “speculationum commentis, sed
 “trito & naturali cogitandi mo-
 “do innixa, ei dictauerit.”

Quod de fortissimorum adstringentium vsu sæpe frustraneo, & impari effectibus corticis docet, confirmatur recentiori obseruatione in *histoire de l'academie des sciences* a. 1714. p. 37. sqq. Magnus experimentorum numerus ostendisse traditur experientissimis viris *Renealme* (*Reneaume*) & *Hombergio*, nuce gallarum sat sæpe febres intermittentes fugari. Additur vero, notantibus viris experientissimis itidem, *Boulducio*, *Lemerio*, *Godofredo* (*Geofroi*), id medicamentum vel sexies repetitum in febribus tertianis & quartanis effectum caruisse sæpe, sæpe inde profligatam febrim rediisse, ceterisque præter corticem Peruvianum re-

virorum, quos sequi videntur sibi, vel aliis videri volunt, qui ita sentiunt, aut loquuntur, non ea est arrogantia, quin potius, vbi de modo agendi perfecte noscendo quaeritur, cum *Ramazzino* (b) exclament, quod poeta (c) de Nili origine cecinit:

vincit adhuc natura latendi. (d)

Quid

remediis omnibus superiorem fuisse. Immo vero aliorum adstringentium minus expertorum doses eo usque intendere, ut febrim certo profligent, si omnino profligare difficiliorem possunt, quis securum reputet? Exemplum in nuce moschata est, quae tanto pere multis laudatur, & a paucis pro inseguro medicamento habetur. Ea vero, cortice longe potentius adstringens, non solum longissime minus potenter febres, sed incertissime deuincit; verum etiam aucta dosi alium euidenter stringit, & sanguinem visceraque inflammare, &, quod hoc libello maxime notandum videtur, soporem arcessere apta est. *Bonrius* de medic. Indor. dial. 5. visum sibi in India memorat, ex nimio eius nucis usu aliquos per diem vnum & alterum, non secus ac caro correptos, immobiles ac mutos iacuisse. A nimia eiusdem dosi, coma vigil,

cum delirio, vertigine, stupore, visus ac loquelae priuatione, per biduum durans notauit *Schmidius* eph. nat. cur. dec. 2. a. 2. obs. 120. add. cel. *Behrens* select. diæt. p. 286. Talia a corticis dosi vel modum excedente nemo obseruauit, ut diuersissima diuersorum adstringentium natura etiam hinc satis pateat, quum contrariam efficaciam experientia monstret. Febris per imperfectam corticis dosin imperfecte tentata coma acciuit apud *Ramazzinum* constit. epid. p. 149. quod ipso forsitan cortice medicabile fuisset.

(b) *Oper.* p. 219.

(c) *Lucanus.*

(d) *Schelhammer.* de genuina febres curandi methodo. p. 131. sqq. laudat remedia, quorum virtutem experientia probat, quamuis ratiocinatio agendi modum non penetret, eaque empirica vocat. "Eiusmodi, inquit,

Quid nos hanc in rem hariolemur, & quo vsque artem in ea peruestigatione certo vel probabiliter experimentis & ratiociniis peruenisse existimemus, alibi aliquando explicatius dicendi locus erit. Præmitti debet illi perquisitioni historia accurata effectuum huius remedii, qui, pro varia ratione methodi & miscelæ, varii sunt, in corpus humanum sanum & ægrotum, inque diuersos eius humores, fibras, motus, sanos morbososque, tum intra corpus, tum extrinsecus, si cui humori admisceatur, vel loco applicetur. Præcedere debet distincta, & ab omnibus opinionibus liberata historia, & quantum sine incerta opinione fieri potest, iusta ætiologia morborum, symptomatum, constitutionum, vbi iuuat cortex, aut nocet: notandum accurate, quid proficiendo vel officiando præstet, & qua forte rerum illarum mutatione, quauē methodo, aut mixtione, aut quibus præmissis vel subiunctis, noxa vel vtilitas impediatur, aut mutetur. Interea etiam chemicis physicisque artificiis, ignis torturis, spectaculis microscopicis, chirurgia infusoria, & variarum rerum miscela, explorare partem naturæ medicamenti licebit. (e) Ex re etiam

inquirenda prius, quam decidatur.

Kk 2

fuerit

"inquit, remedium, ab omni-
 "bus hominibus, post varia licet
 "fata, ac contentiones non exi-
 "guas, agnitum atque admissum,
 "est cortex ille Peruvianus,
 "quem chinchinam appellant,
 "cuius agendi modum multi
 "quidem explicare aggressi, sed,
 "meo iudicio, nemo adhuc ex-
 "pediuit. Sunt enim alia sim-
 "plicia non pauca, quæ & terrea

"styptica vi, & insigni amaritie
 "instructa sunt: tamen id non
 "præstant æque feliciter, quod
 "hic nunquam non, si rite cum
 "eo agas, præstare certo solet.

(e) conf. *Leeuwenhoek's microscopical observations on the cortex Peruvianus. c. fig. phil. transact. n. 312. p. 2446. sqq. item eiusdem brieven de 60. missive van cochenille en de schors china china.*

Hoff-

*coniectura
nostra.*

fuerit aliorum remediorum febrifugorum efficaciam & naturam similiter expiscari, vt comparata iuxta se posita magis elucescant. Tunc forsan solidius iudicium efformari poterit, quid de modo agendi statuendum sit, quidque inquirendum supersit, qua in re posteritas vltima habebit adhuc, vbi humani ingenii & artis vires experiatur. Coniiciamus tantisper, remedium hoc, pro suo modulo, velut alia vegetabilia amara, leuiter aromatica, & parum austera, agere. Dicamus illud particulis leuiter adstringentibus tonicum esse, vnde fibrarum & neruorum tonum intendat, præsertim aliquanto laxiorum, & ad quos satis efficaciter penetret, quosque suarum partium attractu & stringendi facultate neque maiores, neque minores, neque magis insensibiles, aut turgidos, reperiat. Notemus augeri tonum præcipue ventriculi, intestinorum, ductuumque & glandularum, vnde liquores eo confluunt, & quo inde effluunt, & euidentissime quidem vasorum biliarium: eadem virtute chylo impressa, & ad circulantem sanguinem per vasa lactea delata, tum vero etiam ipso neruorum consensu, roborari tonum ceterorum vasorum, sanguineorum, lymphaticorum, neruorumque, fibrarum, & ductuum, præcipue in hepate, pancreate, mesenterio, liene, renibus, vtero, partibusque feminalibus, & ceteris,

Hoffmanni dissert. de chinae chinae modo operandi. *Pitcarnius* in opusculis medicis diff. 8. 9. *Sponii* experimenta de febribus & febrifugis. *Lemery* cours de chimie P. II. c. 6. *Apinus* hist. febr. epid. §. 48. *Ramazzinus* de usu & abusu chinae chinae. *Torti* therapeut. special. L. I. c. 5. *Cogrossi* conside-

rationi fisico-mecchaniche e mediche intorno alla natura, effetti, ed uso della corteccia del Perù. *Hellwigius* de quinquina Europæorum §. 15. sq. *Horbii* diff. de chinae chinae virtute febrifuga. *Tournefort* de materia medica. *Taunoy* traité des medicaments T. I. p. 97. T. II. p. 213. *Freind*, emmenolog. c. 14.

ceteris, quæ per arteriam magnam descendantem, & venam portæ, & cauæ propagines, variis canalium ramis & directionibus, alluuntur, & neruorum retibus complicantur, in abdomine præsertim. Attamen ceteræ itidem corporis partes, cor ipsum, pulmones, cerebrum, artus, & quæ sunt reliqua, partim debilius & minus notabiliter, partim subtilius & remotius, partim per neruorum consensum varium, partim vero maxime *ύσεγγυια* naturæ affici, reputandæ videntur, posteaquam effectus, qui a substantia remedii exspectari potuerunt, eadem dudum digesta & excreta, iam præstiti sunt. Censeamus eadem vi tonica, & velut balsamica, (f) crasin chyli, sanguinis, & humorum inde deriuatorum, biliosi maxime, pancreatici, & similia, coerceri, vbi præcipue præter naturam, sed non vltra potentiae remedii proportionem, exsoluta est.

Kk 3

Adda-

(f) Doctissimus *Imckerus* in diss. de febribus corruptis ait: "corticis patroni plus virium
"balsamicarum, quam adstringentium, ei tribuunt, licet hoc
"adsertum examini tam exteriorum sensuum, quam chemiæ, minime respondeat. Aduersari hæc aliquantum videntur examini sensuum & chemiæ a cl. *Hoffmanno* in diss. de chinæ chinæ modo operandi §. 8. 9. luculenter exposito, & his, quæ idem vir illustris nuper repetiit in de recto corticis vsu §. 23. de principio balsamico. Tacemus iam experimenta propria. Consentiant plerique, quos supra nota

(e) nominauimus, auctores, examinando conuicti, inesse in cortice eiusmodi principium salino-sulfureum, gummi-resinosum, suaueolens, diureticum, quod balsamicum dici mereatur. Num autem plus huius, an vero adstringentis, memorandum insit, & vtrum potius efficaciæ mirandæ causa sit, posteritati forsitan iudicandum remanebit. Inest vtrumque, vtrumque ad effectum confert, quia tota substantia potissimum iuuat, & fortassis alterutrum ab altero plane separatum haud multum fructuosum præstaret.

Addamus, particulas temperate amaras, saponaceas, & aromaticas digerere, abstergere, & quasi bilis vices gerere, & hanc, si iners vel acore corrupta est, ac alios humores similiter vitiatos, chylumque in primis, corrigere: earumdem vero particularum sulfure leniter anodyno, quod amara, & aromata, & balsamica habere solent, & odor sigillatim prodit, & consequentiæ variæ testantur, fibras & nervos demulceri, minores præsertim, & a contactu terreæ & salinæ fixioris substantiæ remotiores, & qui neque præfente spasmo insigni stricti sunt, neque nisi vim remedii superante ad eum proxime inclinant. Existimemus tonum sensumque nervosiorum partium alicubi, in ventriculo præsertim, & ubi salium excretiones sunt, blande exstimulari sale earumdem particularum medio fixiori, & quod in sinu gerunt, volatili oleoso, quamvis id haud omnino in corpore eliciatur. Neque negemus etiam, iisdem salibus, & ipsa laxiorum partium, vasorumque maiusculorum & exquisitiori sensu pollentium, tonica adstrictione, leniter deinde aperiri obstructas vias, relaxari vasa minora, remotiora, & minus sensu prædita, & succos aliquanto viscidiores incidi, atteri, promoueri, fluidioresque reddi. Ex his forte aliquo modo explicari posset potentia remedii manifesta in curandis febribus aliisque morbis, & in promouendis sæpe excretionibus, pro nisu naturæ & materiæ coctæ, vel turgentis, præsertim vero in restituenda transpiratione insensibili, & quod magna ex parte ab hac dependet, corporis æquilibrio, & vigore motuque tonico naturali, qui per morbos morborumque paroxysmos elanguerat.

§. II.

Vis specifica.

Hæc omnia ubi non sufficiunt, liceat summorum virorum vestigia sine opprobrio sequi, quæ omnia ad illud, non medicæ practicæ, sed physicæ theoreticæ, ignorantiaæ asy-
lum

lum ducunt, *specificæ* (a) virtutis, maxime *febrifugæ*, titulum

(a) Fingunt sibi pro lubitu quidam ideas generales, quomodo *specificæ* medicamenta, quod vocabulum medicis vfitatissimum est, comparata esse debeant, a communi notione plane diuersas. In his est *Sydenhamius*, euacuantia quæuis ex *specificorum* censu proscribens, &, qui cum eo fere solo disputat, auctor dissertationis *Halenfis* de vsu corticis cauto & suspecto. Totum opuseuli caput primum nihil est nisi hypothetica disputatio, corticem non operari vi *specificæ*, sed sola adstrictione, nescio vtrum valida an imbecilli, vniuersali an particulari. Hinc pathologia febrium *Stahlianæ* supponitur, quarum nullas auctor, præter pestem, *specifico*, vt putat, terrore infestam, *specifico* remedio opus habere dicit, quia, vt ait, omnium febrium causæ methodo medendi vitali obsecundent. Ita beatam methodum & causas obsequiosas imaginari, & morbos in cathedra curare, licet: sed vereor, ne spe ad ægrorum lectulos cadamus. Secundo capite ex illis hypothesebus regulæ pro cauto vsu suppeditantur, &

quæ *Sydenhamianam* methodum noxæ insequi debeant, præmonetur. Tandem postremis duobus paragraphis martyrologium chinæ breuiter aliquot augetur exemplis infelicitis successus ex aliena curatione, qui vtrum naturæ, an arti, an male medentibus debeantur, non patet. Mihi aliisque fere omnibus medicis id remedium intelligitur *specificum*, seu *singulare*, ad morbum aliquem, vel symptoma, vel partem corporis, quod per *specificam* suam qualitatem, siue per formam, & mixtionem suam internam essentialem, *ιδιοσυγκρασίαν*, seu *ιδιότητα*, ita aduersatur causæ *specificæ* seu continenti morbi, vel symptomatis alicuius, aut ita respondet texturæ, crasi, connexioni, & reliquo habitui alicuius partis corporis, vt, præter generaliores & manifestius explicabiles operationes, præcipua quadam contra morbum illum, aut contra illud symptoma, aut in eam partem, quibus remedium *specificum* esse dicitur, polleat efficacia, quæ negari non possit, quamuis plerumque ratio illius effectus, & *ιδιοσυγκρασία*, seu pecu-

tulum. Supponamus, id quod experientia euincit, medicamentum hoc tota sua & haud satis perspecta substantia specificè agere in eas corporis partes, in quibus paroxysmorum febrilium fomes colligitur, & in quas hic præcipue operatur: tum vero febrium intermittentium materiæ, & ipsi dispositioni, quæcunque & vbi fere cunque illa sint, in solidis fluidisque corporis partibus, singulariter aduersari: nisi materia nimis remota, aut obstructis alicubi viis profundius impacta, aut immatura sit, quam vt solito remedii robore attingi possit. Hanc vero virtutem specificam tantæ agnoscamus esse efficaciam, vt, si æger, & adstantes, & medentes omnia recte faciant, neque insolitum plane constitutionis singularis vitium subsit, materies illa & dispositio certissime penitus corrigatur & subiugetur, & ista plerumque, qua naturæ nisus est, euacuetur; pro varia vero & imperfectori medicatione afficiatur plerumque, sed diuerso & imperfectiori effectû. Admiremur naturæ consuetam, in simplici medicamento ex diuersis partibus inimitabili mixtione componendo, sagacitatem, qua varias particulas & virtutes, quæ contrariæ esse videantur, ita inuicem temperare nouit, vt veri æque, ac inexplicabiles, in corpus humanum inde resultent successus. Vtamur tantisper experientia inuentis, experientia firmatis, ratione moderatis & applicatis, pro genuino vsu regulis, neque theoriæ diuersitate (b) in diuersa nos rapi patiamur,

Aut

peculiaris temperatura & proprietates, vtrunque non plane sit perspecta. Plura eiusmodi, & diuersi quidem generis & gradus, remedia specifica existere, nemo negabit, qui ad experientiam magistram ani-

mum aduertere voluerit. conf. celeb. *Hoffmann*. medic. system. tom. 3. sect. 2. toto cap. 8.

(b) Disputari velim de theoria, donec theorica eruatur veritas, quæ, forsitan ante mundi finem ex suo puteo integra haud prodibit;

*Aut doctas rixas vano ostentemus hiatu,
 Quis ipsis maior febribus ardor inest.* (c)

Imitemur potius philosophos morales, qui ex dogmatibus sectarum diuersis eadem virtutis præcepta eruunt: sequamur astronomorum prudentiam, qui *Copernicana*, *Tycho-nica*, aliue sectæ, aut hypothese singulari, addicti, vbi ad praxin venit, quasi συγκερτιζοντες, in computandis, ad solam fidam obseruationum ἀναλογίαν, fiderum motibus, amice conspirant.

§. III.

Idem esto iudicium de controuersis & opinionum varietatibus circa naturam & causas proximæ febrium. *Talborius*, empiricus Anglus, antequam consuetum sibi corticis vsum diuulgaret, quum ad ægrotum quemdam, febri chronica laborantem, acciretur, ægre admissus in consilium a medicis, qui curam diu frustra gesserant, in primo consultationis limine grauitè a doctorum decano interrogatur: quid est febris? Respondet ille voce verecunda: febris, vti existimo, est morbus, quem definire nescio, curare scio; vos, qui definire forte nostis, curare nescitis. *Meibomius* (d) eleganter, vt solet, ad reconditam causæ febrium naturam applicat illud poetæ:

*Dubitatio
 generalis
 de causis
 febrium,
 typhorum,
 & perio-
 dorum.*

Ll

Nesci-

dibit; sed in facienda medicina vnanimes, vt decet, optauerim omnes. Priuata res est opinio theoretica; praxis publicæ vtilitati litat. Facit medicum, quod Aristides ac Themistocles, proceres Attici, perpetuo priuatim inter se disceptantes, sed, "quoties publica negotia gererent,

"deponentes finis obtinendi causa simultatem, "quam, reuersi ad priuata studia, resumebant." *Plutarchus*,

(c) *Lockius*.

(d) de febribus intermitt. epid. §. 33.

*Nescire velle, quæ magister optimus
Docere non vult, erudita inscitia est.*

“In artibus, ait, ita comparatum est, vt, quamuis το διότι
“non assequamur, feliciter tamen progredi possimus, id
“quod in medicina quotidie vsu venit.” Neque vanus est
Bagliini (e) aphorismus: “febris, si phænomena spectes,
“reliquis morbis est notior, si constitutionem & causam,
“omnium ignotissimus.” (f) Quæ febrium natura, quæ
ordinis in motibus febrilibus causa sit, qui horarum, die-
rum, hebdomadum, mensium, annique temporum, tam
curiosam suis periodis & typis rationem habent, vt in ho-
rologium aliquod (g) & astronomorum calculos iurasse vi-
deantur, nepotibus forsan aliquando nostris dilucidius in-
tueri dabitur. (h) Ea sane causa humano generi vni-
uerso

(e) *prax. med. libr. I. c. 13.*

(f) Iungantur scitissime dicta in
Bergeri chinchina ab iniquis
iudiciis vindicata §. 3. add. *Ra-*
mazzinus orat. 4. opp. p. 45.

“veram febrium theoriam &

“praxin inter ea esse probans

“quæ adhuc desiderantur.

Praxin intelligit febrium ma-

xime continentium, quibus

nihil magis optat, quam re-

medium, “quod eadem eas

“securitate sanet, quam cortex

“Peruvianus sanat periodicas,

quem magnificis laudibus ef-

fert. p. 54.

(g) cl. *Camerarius* cautel. medic. p.

“142. Tam statarum præcisarum-

“que periodorum, ad horæ etiam

“minutum adstrictarum, ac ho-

“rologiorum non raro exacti-

“tudinem superantium, redde-

“re causam manifestam, omnes

“omnium hætenus scriptorum

“vires superauit.

(h) *Kerkring*. spicil. anat. obs. 71.

“Fatigauit maiores nostros

“omnes, & etiamnum fatigat nos

“illa febrium proprietas, quod

“ita certis interuallis redeant,

“tamquam si, ad condictum ci-

“tatae tempus, mulctandam suam

“vel absentiam, vel tarditatem,

“vererentur. Huius rei ratio-

“nem nemo, quod sciam, ha-

“tenuis eam reddidit, cui

“mens humana acquiesceret.

uerso communis esse, & statam aliquam naturæ lege periodum pro fundamento habere, vel concurrentem respicere, videtur, & quidem eandem, quæ horas & tempora in athmosphæra & terrarum orbe metitur, vel eius omnino similem. (i)

§. IV.

Respectum ad causam aliquam ita communem & naturaliter ordinatam videre nobis videmur, tum in ipsa febrium per totum genus humanum frequentia, (a) tum

Ll 2

in

Observationes communes de februm variatione typica & periodica.

(i) Aphorismus *Newtoni* est princip. phil. nat. mathem. p. 402. "effectuum naturalium, eiusdem generis, eadem sunt causæ.

(a) Sunt loca alia atque alia harum vel illarum febrium minus feracia: habent tamen illa ipsa alias, ceteris morbis vel frequentiores, vel etiam accedentes. Ita *Bontius* de meth. med. in India c. 34. "Febres, quæ in Indiis nascuntur, pleræque aut sunt symptomaticæ, aut continuæ per se, ac, vñ fere semper, synochi putridæ. Quæ vero certam periodum seruant cum intermissione, vix memini me vidisse, nisi vnam ac alteram quartanam, eamque cum ægro e patria delatam, quæ hic miserrime in hydropem, & inde in certissimam

"mortem, desiere. Tertianæ tam raræ sunt, vt liceat hic dicere, quod hirundo vna non faciat ver." Si quis eiusmodi sub aere versetur, mirum non fuerit, si remedia periodicas maxime febres fugantia paruo habeat in pretio. Sunt vero in quauis Europæ regione loca, sunt etiam tempora, quæ vel paucas eiusmodi ferunt, vel faciliores plerumque, alius generis febribus magis obnoxia. Qui non nisi ibi loci, aut tum temporis medicinam fecerit, is si ex sua praxi, & naturæ apud suos ægros *ανταρεια*, suarumque medelarum facili felicitate, alios medentes, qui alibi difficilius curant, generosiorique medela opus habent, iudicare præsumat, næ ille perperam iudicauerit.

febres
multipli-
ces.

in earum specialium specialibus, & communibus tamen toti speciei, typis, temporibus, crisiisque, maxime vero harum, quas periodicas vocamus. Paroxysmi in toto tertianarum genere, in quavis natione, ætate, sexu, constitutione, alternis diebus æque certo ordine contingunt. Duplices, quæ frequentissimæ sunt, triplices, immo multiplices (b) accessiones experientia quotidiana ostendit, horis suis & symptomatibus per alternos dies ita exquisite sibi inuicem respondentes, ut paroxysmum primum a secundo, & singulos a singulis, vel ipse æger discriminare possit: etsi anticipant sæpe, vel postponunt aliquot horis, antequam, per alienorum humorum motus, firmum typum efformari licuit, vel ubi alia mutationis causa extrinsecus accidit. Neque una accessio alterius materiam ita consumere videtur, ut morbus inde breuior, faciliorque euadat, &, licet altera cessante, superest constanter sæpe altera, ut nihil eas, præter typi similitudinem, & naturæ suæ ingenium tertianum, commune habere, euidenter appareat. Idem plane de quotidianis (c) & quartanis valet. (d) Sunt etiam febres ex diuerso genere mixtæ, ubi tertianæ, quartanæ, quotidianæ intermittentes, vel continuæ, vario modo, & suo quæque ordine accedunt,

mixtæ.

(b) v. *Rhod.* obseruat. 7. cent. 1. de tertiana sextuplici. Haud raro similia nobis obuenerunt. Octuplicem notat *Caprilus* apud *Tortum* therap. special. p. 317.

(c) *Celsus* L. 3. c. 3. "accessiones, "inquit, modo singulæ singulis "diebus fiunt, modo binæ pluresue concurrunt. Ex quo

"sæpe euenit, ut quotidie plures "accessiones remissionesue fiant: "sic tamen, ut vnaquæque alicui "priori respondeat."

(d) Quartana sextuplex notata est a *Rhodio* cent. 1. obs. 15. & a *Capinaccio* apud *Bartholinum* act. Hafn. vol. 5. obs. 20. Nobis similia visa testamur, alibi vberius enarranda,

dunt, & eo temporis momento grauissime affligunt, quo, per ordinis rationem, paroxysmus duplex ex diuersis febribus coniungitur: qua fere in re omnem criticorum dierum rationem collocat ingeniosissimus *Fracastorius*. (e) Vidimus aliquoties quintanas, (f) quas tertianas nothas, & sæpe putridas, esse credimus, quarum vnus paroxysmus intercidit: vidimus semel septimanam, (g) ex quartanarum forte censu, vbi itidem vna accessio prætermittitur, quorsum forsan etiam, duobus paroxysmis intercidentibus, decimanæ (h) spectant, nobis haud obseruatae. Octanas (i) frequentius comperimus, quæ, per eosdem singulæ hebdomadis dies, quater singulis mensibus, veluti lunæ fere phases, acciderunt. Nuperrime primum sex paroxysmos exquisitos nonanæ seu

typus
quinta-
nus, septi-
manus,
aliique.

nonanus
obseru.
partic. 49.

Ll 3

no-

(e) singulari tractatu de dierum criticorum causis,

(f) *Hippocr.* de carnibus sect. 3. & I. epid. 3. Hæ duplicatæ leguntur in miscell. natur. cur. dec. II. a. 9. & 10. obs. 77. Quintanam pessimam esse omnium dicit *Hippocrates*, quæ & ante tabem accidens, & tabi superueniens, perimat: qualia & nos exempla notauimus,* & bis tamen cortice feliciter medicati sumus. Obseruauit vltra XVIII. menses durantem, sanauit remediis summe amaris, & putredini potenter resistentibus, & aqua multa, *Tulpins* obseru. l. 3. c. 52.

(g) *Hippocr.* epid. 3. longam pronuntiat, sed haud *ῥαυσίμων*, quod fere de quartana etiam censetur.

(h) Obseruauit *Gilbertus Anglicus* l. 1. compend. de febribus: qui & sextanas notat, quas etiam agnoscit *Fernelius*, l. 4. c. 14. *Sauonarola*, aliique, nobis nondum visas, quæque septimanæ forsan, aut octanæ, anticipantes sunt.

* obseru.
partic. 50.

(i) *Cole* hypotyp. febr. interm. c. 7. *Amat. Lusit.* cent. 2. curat. 75. eph. natur. cur. dec. II. a. 5. app. obs. 64. *Rhodius* cent. 1. obs. 18. 19. Septimanarum nomine confundi solent,

hora or-
dinata.

nouenariæ febris (k), in puella duodecim annorum scrophulis laborante, obseruauimus: septimi loco nonnisi cephalalgia & lassitudo obtigit, octauus plane non reuersus est. Remedia nulla adhibuimus, præterquam bis quotidie guttas quadraginta tincturæ vitrioli martis *Ludouici*, quod medicamentum alias in dispositione scrophulosa, & huic perquam familiari obstructione mesenterii, variisque inde oriundis crescentium morbis, vtilissimum sæpe reperi-mus. Ad octanas, per diem vnum postponentes, forte spectat hæc febris: quemadmodum fluxus muliebris, post quinque hebdomades multis contingens, ad menstruum refertur. Notauimus, quæ semel quouis mense (l) ephemerarum instar euenerunt, & alias, bis per mensem redeuntes, quas quatuordecimanas, vel quindecimanas vocant. Sunt etiam, quod præcipue notabile est, & obseruatu vtile esse videtur, frequentissimæ recidiuæ per lunæ vel anni mutationes, vel certe lunari aut annuæ periodo parem interualli durationem, licet sponte cessent, vel remediis profligentur. Plerumque etiam non promiscuum aliquod horarum interuallum, sed ordinatum obseruatur, ad vnus vel plurium integrorum fere dierum, seu *ωχθι-
πεγων*, tempus, cuius spatium semel vel bis, veluti æstus maris microcosmici, per certas horas increscere, & rursus declinare, videtur accessio. Taceo horas diei cer-
tas,

(k) *Hippocr.* I. epid. 3.

(l) *Ephem.* l. c. conf. exempla *Schenk*, obseru. lib. 6. & de quatuordecimanis, quindecimanis, annuis exquisitis, aliisque ra-

rioribus typis, ap. *Reies* camp. elys. iucundar. quæstion. L. 21. p. 947. sqq. & *Forest.* L. 3. obs. 43. qui de quintana præcipue agit, sed & ceteras species docte pertractat.

tas, quamuis res illa perpetua non fit, assignatas ab obseruatoribus tempori inuasionis & durationis, in singulis febrium legitimarum generibus, quas dudum medicorum schola nouit (m): dum recentioribus exprobrat illustr. *Stablius*, (n) horum vix centesimum hac de re inaudiuisse: supina in illis hominibus, quibus hoc merito imputatur, ignorantia. Curiosum est, (quod adeo sæpe, licet non semper, notauit, vt quamdam etiam naturæ legem (o), & certam proportionem causæ typorum generalis ad corporis humores & structuram, subesse suspicer,) consueuisse tertianas, antequam ad certum diei tempus se adstrinxerunt, per tres accurate horas, (p) siue octauam diei partem, anticipare; quotidianas autem veras postponere (q) per horas duas, seu partem *νυχθημερον* duodecimam. Febres etiam ex tertianarum genere, præsertim illegitimas ple-
ras-

(m) v. qui in omnium manibus est *Sennertus* de febribus L. 2. c. 19. p. 289. *Gabelchouer.* obseruat. cent. 6. p. 171. *Sauonarola* de febribus p. 48. 55. *Trincauellus* & plerique vetustiores.

(n) præfat. problematum de febribus.

(o) celeb. *Camsrarius* medic. eclect. p. 142. " ii, inquit, febrium accessus, qui anticipare solent, periodis id agunt eadem vt plurimum præcisione circumscriptis.

(p) In hac obseruatione fundatur, quod supra p. 147. de salibus in principio tertianarum, sex horis ante prioris accessio-

nis tempus, exhibendis. Mens enim est, ea dare trihorio circiter antequam altera accedat. Quod si deinceps per breuius tempus, vti sæpe fit, vel plane non amplius anticipare febris notetur, propius etiam deinde ab hora prioris paroxysmi ante sequentem datur sal febri-fugum.

(q) De solis tertianis, neque de his etiam perpetuo, verum esse solet vulgatum illud: anticipante accessione longiorem, postponente breuiorem febrem significari. Quotidianæ veræ, licet ita postponentes, per se longissimæ esse solent.

rasque, aut manifeste duplicari solere, aut sex duodecimue horis ante paroxysmum, veluti secundariis motibus, inuadere verissimum est. (r) Memorabile itidem est febres tertianas & τριταίοφveis plerasque tertia exacerbatione, adeoque die quinto a morbi initio, grauissime affligere, eamque, si quid timendum est, maxime debere timeri, dum secundus paroxysmus longe mitior sæpe est. Immo optimum item est indicium febris brevis & facilis, si tertia accessio non nimis grauiter acerbatur. Exasperantur ita in plurimis ægris alternæ accessiones, vt quinta quartam, septima sextam rursus violentia exsuperet; quamuis id certum omnino & stabile non sit: vti neque illud, quod tamen sæpenumero, præsertim in febribus magis chronicis obseruauimus, alternis hebdomadibus grauius laborare ægros typo tertiano febrientes. Superessent notabilia hanc in rem plura. Sufficiat nobis heic, febrim esse morbum, vbi natura humana se typis & periodis diurnis, septimanis, seu octonis, mensuris, annuis, mirabilem in modum, quasi ad legem naturæ vniuersi, ita adstringat, vt, quod dixi, in horographicos astronomicosque circulos iurasse videri possit.

§. V.

Proble-
mata &
coniectu-
ra de fe-
brium, ty-
porum,
periodo-
rum
caussis.

Mihi sane, in statuendis harum rerum omnium caussis, nullam adhuc omnino satisfacere hypothesin, vt omnes scrupulos eximat, ingenue fateor, & ætiologiam febrium inter arcana naturæ miracula adhuc reponendam esse, pace summorum virorum, qui suis forte explicationibus suæ mul-

(r) Hippocr. epidem. Libr. VI. sect. II. aphor. 15. in his, ait, "quæ ad tertianæ naturam accedunt, nox ante accessionem molesta est." v. Galenus ad hunc locum, Hac etiam in re videre

est ἀναλογίαν ad duplicem illum oceani æstum quotidianum: vti febrium cum maris fluxu & refluxu similitudo multis ex phænomenis elucescit.

multorumque curiositati sufficiunt, non possum non estimare. (a) Ecquid sibi vult verum illud prouerbium, *febrium* quo *παράδοξον* & rarum statuitur, quemquam sine febre, *frequen-* hoc est, sine insolita commotione cordis & vasorum san- *tia* & guineorum, & feruiditate massæ sanguineæ typica, ex *similitu-* morbo mori? Cur quælibet fere insignior resolutio, tur- *doper sua* batio, colliquatio, euacuatio, immo lente etiam & sine *genera* impetu facta, in quouis corpore humano, febriles mo- *uniuersa-* tus excitare solet? Quid id est, quod febres, præsertim *lis.* (b) epidemiæ, tot homines diuersissimi habitus, sexus, ætatis, regiminis, tam variis de causis, tam similiter corripiant? Cur similis febrium, & typorum, periodorum, tempo-
Mm rum

(a) *Ramazzin.* orat. 4. p. 48.

“Quoties cum veterum, tum
 “recentiorum, medicinæ proce-
 “rum præstantiora monumenta,
 “& quæ creduntur cedro magis
 “digna volumina, euoluere mihi
 “volupe est; idem prorsus mihi
 “euenire sentio, ac Terentiano
 “seni, qui, cum in filii sui causa
 “plures aduocatos arcessisset,
 “eosque inter se pugnantes de-
 “prehendisset, *incertior*, inquit,
 “*multo sum, quam dudum.*

(b) *Idem* orat. 4. p. m. 47.

“Sola febris non epidemii, non
 “endemii, sed cosmici, id est,
 “mundani affectus, cognomen-
 “tum sibi adsciuit, & adaptauit.
 “Quis locus enim, quæ regio
 “tam imperuia, extra anni solis-
 “que vias, gelidoque sub axe,

“quo non peruatat febrile in-
 “cendium? Habent ætates suos
 “peculiares morbos, suos se-
 “xuum diuersitas, suos varia ac
 “diuersa anni tempora, suos
 “quoque varia vitæ conditio, &
 “exercitii genus. Febri non
 “vacat talia minute distinguere.
 “Nulla non ætas ei victima iu-
 “gulatur: non infantilis, quæ
 “humidissima est, non senilis,
 “quæ frigidissima, satis habent
 “præsidii, ne febrilis flammæ sint
 “pabulum; tam fortiori, quam
 “sequiori sexui infesta est febris;
 “tam pauperes in suis tabernis,
 “quam reges in suis turribus
 “proterit, idque nullo non anni
 “tempore.” Num quid ele-
 “gantius potest dici? num quid
 “verius?

*elemen-
tum ae-
reum in
corpore
humano
num fe-
brilium
typorum
caussa?*

rum, ratio & ordo est, in quavis terrarum orbis natione & regione, vti in quavis ætate, statura, & constitutione? Est ne in ipsa, quæ humano generi communis est, crassi sanguinis, aut etiam in fibris motricibus, aliquod connatum, & perpetua cum externo aere communicatione sustentatum elementum, vbiq; fere simile, aereum, elasticum, quod arcte intextum sit texturæ naturali fluidarum solidarumque corporis partium, earumque compage coerceatur, ne, oscillatione sua & nisu elastico, alios, nisi salubres & naturales, motus aut feruores facile cieat? (c) Est ne illud aptum, si qua de causa expandatur nimium, & sui iuris plus iusto fiat, vltra crasseos humorum æquilibrium, si præsertim inquinetur a particulis peregrinis, vel male moueatur, cum orgasmum inducere, qui feruorem hunc typicum repræsentet, hanc naturæ luctam cum eo, quod alienum est, quam febrim vocamus? (d) Numquid illa

(c) Constat equidem aerem, si aquæ, aliisque liquoribus, etiam ipsis humoribus corporis humani, immixtus sit, non eam plane exhibere efficacitatem, ea phænomena, quæ eidem sibi relicto, aut a liquidioris substantiæ vinculis expedito, competunt: adeo vt eiusmodi aer aeris nomine vix vocari mere re doctissimis viris videatur. Vbi vbi tamen impedita hæreat aerei elementi portio, confluit semper & conspirat cum ipsa massa athmosphærica, ac naturæ suæ virtutisque motricis elasticæ particeps est, participesque iusto

modo facit humores sibi iunctos: quam virtutem, pro maiori aut minori impedimenti robore, calorisque aut aliarum exsolutionis causarum ratione, magis aut minus efficaciter, crassius aut subtilius, euidetius aut obscurius, serius aut ocysus, violenter aut sensim sensimque exserit. Oscillatio aeris interni, a *Borello* asserta, explodit non meretur.

(d) De aliis morbis periodicis, præsertim conuulsivis, seu spasmodicis, iam non agimus, qui suo forte modo febribus accenseri, atque ad eiusdem generis causam referri merentur.

illi ipsa materia elastica, quamuis humani corporis (e) ob
Mm 2 inti-

* (e) Bruta etiam animantia, communi nobiscum aere vten-
tia, suas pati febres, & conta-
giones, & affectus conuulsiuos
& typicos, & febriles varia-
rum specierum, pro materiae
morbidae & corporum diuersi-
tate, experientia quotidie do-
cet, quamuis in humano gene-
re frequentius notentur, &
cum pluribus typorum &
periodorum curiositatibus. De-
miror ergo ill. *Stahlium* in hi-
stor. febris in genere p. 5. con-
fidenter aphorismum pronun-
tiare: "febris nullum
animal obnoxium esse appa-
ret, praeter hominem:" for-
te vt hypothese suae de anima
rationali febrilium motuum
caussa probabilitatem addat.
Loquitur, vt ait, de febribus
variarum specierum, & tali in-
dole, motu, typo, conspicuis,
quales partem essentiae febrium
in homine constituere notum
est. Vt vnum exemplum di-
lucidum in contrarium addu-
cam: quis speciem, indolem,
motum, typum, essentiam fe-
bris, qualis in homine est, non
agnoscat? vbi *Ramazzinus* p.
13. de contagiosa epidemia

bouum *Patauina* scribit: "affe-
ctionis genus, quod bubulo
generi bellum ad internecio-
nem vsque videtur indixisse,
ex frigore, rigore, horripilatione,
mox ex calore acri & vehe-
menti per vniuersum corpus
diffuso, cum pulsus frequentia,
febrem esse satis liquet: ma-
lignam vero aperte testantur
symptomata: magna anxietas,
gravis anhelitus, etiam cum
stertore, stupor & species quae-
dam veterni, continuus ex ore
& naribus graueolentis ma-
teriae descensus, foetidissima
alui proluuias, interdum etiam
cruenta, anorexia, & abolita
ruminatio, pustula quinta vel
sexta die per totum corpus
erumpentes, ac tubercula va-
riolarum speciem referentia,
communis tandem omnium
eodem modo circa quintam &
septimam interitus." add. *Michelotti* conghietture sopra l'in-
firmità degli animali bovini,
item *Lancisus* de bouilla peste
P. 3. c. 2. 3. vbi p. 116. sq. "ne-
que vero, ait, quin febris af-
fectos boues vreret dubitan-
dum erat: nempe non modo
veterinarii medici, sed ipse
ego

* *Brut-
rum ani-
malium
febres.*

intimam immixtionem pars sit, pars tamen etiam est purioris & subtilioris athmosphæaræ aeræ, (f) & huius motus

“ego, in illorum arteriis carotidibus, & axillaribus, summam *semper*, ac statim ab initio, *celeritatem* ac *frequentiam* *pulsus* deprehendi. Plerique *peribant* intra *diem septimum*, *pauci per abscessum* ac *decubitum* *euadebant.*” Idem in append. de equorum epidemia, p. 127. sq. duplicem equorum febrem, acutam magis alteram & periculosiorem, ex inflammatione visceris alicuius, alteram minus perniciosam, magisque lentam, malidis nomine insignitam, graphice describit, & ex antiqua novaque experientia confirmat, & a febre nihil omnino differre observat. Immo vero Caroli Ruini, medici Bononiensis, anatomia & medicina equorum, ab Petro Vffenbachio, medico Francofurtensi, Germanice versa, 1603. prodiit, ubi P. 2. l. I. c. 8 - 21. luculenter & distincte omnigenæ equorum febres ostenduntur, continentes, continuæ, intermittentes, catarrhales, ulcerosæ, pestilentiales. Periodicas quidem febres non ita memorat Solleysel in

parfait marechal; varias tamen recenset species sibi observatas, simplices, putridas, pestilentes. Assentiunt, quos interrogavi, veterinarii multo usu exerciti, aliique equis studentes, neque quemquam ea de re dubitare posse putant. Paria de aliis animantibus demonstrare facile est.

(f) De partis athmosphæaræ aeræ præsentia in sanguine egregie agit Bellinus de oui aere, & respiratione, opp. T. 2, p. 135. sqq. & duabus epistolis, quæ existant in *giornale de' letterati* T. 2. p. 41. sqq. T. 4. p. 147. sqq. item ill. Bergerus de natura humana c. 5. ubi partem aeris cum nutrimento sanguinem ingredi, partem etiam, quod hodie aliqui negant, in vasis pulmonum respiratione permisceri probat, non ut refrigeretur sanguis, aut condensetur, quod antiquitus quibusdam visum est; sed potius “ut vi aerearum particularum elastica, & ipso organorum motu, diuidatur, attenuetur, & *incalescat.*” Idem antea de respirationis efficacia, non refrigerio & condensationi, sed

tus naturales & aduentitios sequi amat, per mechanicam
ὁμογενεωv & connexorum rationem? Num forte eosdem
 re vera magis minusue accurate sub statu febrili sequitur,
 & oscillante suo motu, periodos & typos regulares, qua ta-
 les, inducit, sed qui diuersi euadant necesse est, pro ad-
 mixtæ materiæ alienæ, pro aucti, imminuti, pressi, re-
 laxati elateris diuersa ratione, & proportionione ad humores
 fibrasque corporis, quæ itidem singula mechanico motu,
 & nisu natiuo gaudent? Hi typi, hæ periodi, seruantne ea
 propter plerumque suo modo respectum ad naturalem il-
 lum, & secundum solis & lunæ periodos, ad horas, dies,
 hebdomades, menses, annique tempora, ordinatum athmo-
 sphæræ totius, præsertim qua purioris, motum perpetuum,
 fluxumque & refluxum, quem tot ac tanta effluuia ter-
 raquea, inferiori aeri immixta, turbare penitus non pos-
 sunt, licet diuersimode afficiant & mutant: vti etiam
 aer nostro corpori intus immixtus varias mutationes a
 partibus ipsius corporis, & a peregrinis sæpe inquinamen-
 tis, patitur. Atque hæc licet ita se habeant, quid est, quod
 M m 3 singu-

respectus
ad mo-
tum pe-
riodicum
athmo-
sphæra.

sed attenuationi & incalescen-
 tiæ magis seruiente, docuerunt
 plurium antiquorum & recen-
 tium medicorum scholæ. v. in
 primis *Thrustoni* diatribe de
 respirationis vsu primario,
 scripta anno 1664. & exstans
 in *Mangeri* & *Clerici* biblioth.
 anat. P. II. Ibi p. 175. sqq. ope-
 rose deducitur, "quo pacto
 "fluiditatis & caloris motus re-
 "spirationis beneficio in sangui-
 "ne conseruentur." Nescio
 ergo, quum sententia illa, quæ

vera & solida nobis quoque
 videtur, dudum trita fuerit, quo
 tendat, quod haud ita pridem
 doctissimum virum in notis ad
Harueum scripsisse reperi p. 158.
 "Ego certe, inquit, ausu ultra
 "ætatem virili, anno 1684. 85.
 "contra omnem scholæ medicæ au-
 "toritatem, collegiis, & scriptis
 "dictatis edicere non dubitavi:
 "quod sanguis per respirationem
 "non modo non refrigeretur, sed
 "plane in contrarium incala-
 "scat,

differentia & materia specifica singularum febrium. singulorum febris generum differentiam singularem constituit? Quid quotidianam febrem non post horas incertas, sed statuto fere quotidie momento, quid tertianam, quid quartanam, aliasque, non post dimidium, sed integrum diem ferius reuocat plerumque? cur non plures & incertae sunt diuersitates, si sola maior minorue materiae mobilitas in culpa est? Cur febres multiplices sibi inuicem sine confusione respondent? Quid dies & horas critici temporis, quid tempora reuersionum singulis morbis singulariter assignat, & horographicos quasi astronomicosque calculos subducit? Si res a sapienti principio interno dependet, uti dici audio, quod prudenter, pro aestimatione materiae & virium morali, moueat & quiescat, cur multiplicantur accessiones ultra virium tolerantiam, & tamen alternis vicibus sibi accurate respondent? cur mixtarum febrium paroxysmi singuli suo quisque tempore eueniunt, &, uti fortuna ordoque fert, non uti moralis aestimatio, in vnum momentum cadunt saepe, quo grauissime aeger affligitur? Atque talia in eiusmodi febribus vbique terrarum semper eueniunt, & a primo inde morbi initio, ut vis consuetudinis, certo tempore motus iterantis, accusari non possit. Mechanica puto, non voluntaria ratio est. Materia est, & causa corporea, non moralis, quae motum febris cuiuslibet naturali quadam consecutione ciet, eaque materia crasin & elasticam vim habere debet singularis generis, quamdiu typum sibi peculiarem excitat. (g) Nascitur illa forsan

(g) Vti typorum compositio, duplicatio, multiplicatio variam, constantia constantem, ita mutatio mutatam, & cessatio exhaustam aut occultatam mate-

riam, vel semper, uti nos statui-
mus, vel plerumque indicat; ut
ad *motus sine materia*, si vnquam
omnino, quod probari nequit,
certe rarissime, confugiendum
in

forſan a peregrina quadam impuritate aquoſa & aerea, ex aquis in diuerſimode variam, lixiuam, ſulfuream, & vapo-
 roſam, fortassis etiam verminofam putredinem, ſtagnatio-
 ne, & elateris expansione, & motu partium inteſtino, re-
 ſolutis, hauſta infeliciter, vel in cibis ſumta, vel ex pa-
 riter corruptis alicubi ipſius corporis ſuccis, aut ipſis par-
 tibus ſolidis, oriunda. Talis materies, pro diuerſa ſui, &
 corporis, & ambientis aeris conſtitutione, ad orgaſmum
 diuerſimode febrilem excitandum prona fieri potuerit, ſi
 certis tum viſceribus & fibris, tum ſanguinis ceterorumque
 humorum partibus, ſe profundius inſinuet, atque partes
 quidem

*materia
febrilis
generatio
& motus.*

in februm doctrina eſſe videatur. Notabilia hanc in rem ha-
 bet de quartana *Bartholin.* hiſt. anat. cent. 3. 55. quamvis varia-
 tionem ſæpe etiam noxiam, neque typum quotidianum ex
 quartana genitum tutum ſemper eſſe, vel *Ceſo* monitore, in
 vulgus notum ſit, neque *Bartholino* his obſervationibus nega-
 tum. Quartana, ait, ſcandalum illud medicorum, vbi ſatis de-
 ſæuiit, & ægrum læto omine eſt relictura, *varium typum* in-
 duit, variasque formas, Protei inſtar. *Conſtans* eſt, & ſemper
 eodem tenore affligit, ſi vel ad interitum vergit, vel gra-
 uioribus ſymptomatis, vt hydropē, phthiſi, &c. ſui abſen-
 tiam eſt compensatura. *Variat* vero vices, ſi ſalutis ſpes
 eſt. * Quartana laborabat con-

ſanguineus meus, ſtatasque diu ſeruabat periodos. At tan-
 dem, quum paroxyſmus poſtero die exſpectaretur, præter
 ſpem die priori inuaſit, ſicque poſtero die liber & ſequentibus
 euasit. In aliis non paucis meæ curæ ſubiectis obſerua-
 ui, quartanam, vbi deſitura eſt, quotidie per octiduum perſe-
 uerare, tandemque poſt largam diarrhœam, vel hæmorrhoi-
 des, vel ſudores, terminari, cum ſalute ægrorum. Ratio eſt,
 quod mota in corpore materia, & ſedibus ſuis diſcuſſa, quo-
 tidie moueatur, & quacunque crifi natura facile tum expella-
 tur, quod inſtante ſolſtitio felicius ſuccedere expertus ſum.

* obſeru.
partic. 51.

quidem solidas in obeundo munere turbet, humores vero varia ratione corrumpat, & aerem internum æquilibrio emoueat. Ex hac deinde motus, & mixtionis, & æquilibrii turbatione, atque ita ex *coniunctione & proportionē specifica præternaturalis illius humoris cum aliquo naturali*, qui ex sua indole iam ad motus quotidianos, tertianos, quartanos magis aptus sit, & ex *motu præternaturam hinc necessario mechanice consequente*, continentem cuiusque febris, paroxysmi, symptomatum, periodi causam oriri, probabile esse videtur. Neque enim vana omnino est, si sobrie accipiatur, veterum sapientum sententia: febres quidem totam sanguinis massam mouere, & eas omnes, magis præcipue vero tertianas, ab illa eius parte saponacea, quæ bilis (h) vocetur, in hepate legitime separanda; quartanas maxime etiam a melancholia, id est, parte sanguinis magis terrea & salsa, lienis potissimum attritu conterenda; quotidianas a pituita simul, seu salinominus terrestri, in pancreate similibusque glandulis maxime præparanda, fieri: atque in tertianis quidem hepar, in quartanis lienem, in quotidianis fero vel lymphæ dicata

(h) *Hippocrates* de natura hominis: "omnes, inquit, febres oriuntur a bile, quarum sunt quatuor species, præter eas, quæ dolores eximios comitantur: continens, quotidiana, tertiana, quartana." Redundantis, & mixtione sua vitiatæ, motusque ordinæ exturbatæ bilis feruor, præ ceteris natiuis corporis humoribus, tantus est, ut id in sanguinis massam age-

re videatur, quod, apud *Virgilium*, in oceanum Eridanus, quo non alius

In mare purpureum violentior influit amnis.

v. omnino cl. *Bianchi* hist. hepatis. P. 2. c. 9. de morbis a secretionē hepatis deprauata: & P. 3. p. 285. sqq. de bilis naturalis in febriferam mutatione.

dicata vasa singulariter affici solere ; & serofos salinosque humores moueri solere quotidie , bilem saponaceam flauam & amaram feruidiorem tertio , atram falfam & aufteram grauiorem quarto die , ficubi inquinentur maxime , & reftagnent , & incitentur. Effe naturaliter in mixtione humani fanguinis particulas diuerfas , quarum aliae quotidie , aliae alternis diebus , aliae quartanarum modo magis commoueri , vel fua natura , vel & folidorum difpofitione , & varia proportionem ad athmofphaerae motus periodicos , aptiores fint , multae fuadent obferuationes , quae veterum praecipue monumenta volutantibus obuiæ funt , & maxime frequentia illorum typorum , aut alicuius ex illis , in febris , morbi illius generaliffimi , generibus plerisque , tam continuis , etiamfi continentes fere effe videantur , & typus non nifi obfcurus fit , quam intermittentibus , & ex earum genere plurimis. (i) Neque certis partibus folidis , & vifceribus , functio ad alias aliasque earum particularum praeparandas , fecernendas , depurandas , praecipue magis deftinata , negari poteft : quamuis omnia confluant & conſpicerent. Fieri autem illa cuncta videntur ad mechanices & hydroftatices regulas , quibus omnes omnino folidarum fluidarumque rerum in terrarum orbe motus & quietes , mixtiones , ſeparationes , expansiones , preffiones , effereſcentiae , fermentationes , putredines , certa lege ſubiecta funt. (k) Pro iisdem ergo regulis (l) equidem eue-

N n

nire

(i) Conf. *Fracaſtorius* de cauſſis dierum criticorum.

Freind. praelectiones chymicae iisdem principiis innixae.

(k) v. cl. *Keillii* leges attractionis , vbi hanc rem ſolidiffime probauit , & luculenter expoſuit , in *philosophical transactions* n. 315.

(l) v. cl. *Bianchi* hiſtor. hepat. p. 844. ſqq. vbi epiſtola geometrico practica de febris natura & effectibus exſtat , egregie elaborata.

nire crediderim tum generationem ipsam cuiusvis materiæ febrilis, tum quietem eius typicam, nisi tunc motus potius insensibilis est, & commotionem denuo notabilem, exaltationem, & orgasmum accessioni excitandæ sufficientem. Ad eandem normam fieri existimem collectionem eius materiæ, vti opinor, circa intestinum duodenum, irritationem huius & neruorum partiumque connexarum, attenuationem, vt, sine iusta licet proportionem, sanguinem ingredi possit, motus in genere neruoso, corde, arteriis, & vasis ceteris, ipsoque sanguine & inde prognatis liquoribus excitatos, cum insequente attritu, despumatione, & crisi singulari, Postquam hæc materia suo tempore deferbuit, tunc deinde iisdem legibus, eadem rursus generata, vel mota, vel ad iustum efficaciam gradum euecta, nouus paroxysmus per sua interualla redire videtur.

§. VI.

Explicatio opinionis de causa concurrente periodorum mechanica vniuersali, nempe atmosphaera motu periodico.

Causam autem illorum interuallorum, quatenus siderum periodis diurnis, septimanis, mensuris, annuis respondere, & horas, dies, hebdomades, menses, numerare videntur, lubens equidem quæsiuerim in proportionem materiæ febrilis, aerisque elastici, qui illius, vti omnium in corpore humorum, partem constituit, ad aerem atmosphaericum. Atqui hic non solum vaporibus terraqueis, tempestatibusque mutatur; verum etiam, oceani instar, regulares siderum circuitus sequitur, & quod in vulgus notum est, ventum exinde generalem, ab oriente in occidentem, excitat (a), vt quotidiana solis maxime periodus fert, immo

(a) Taceo ventum alium, nempe zephyroaustrum, quem itidem

generalem esse, & vbiuis in superno aere flare reputauit ingenio.

immo ipsos fluxus & refluxus ordinatos, quamuis sensibus haud obuios, patiatur necesse est, per dierum, (b) mensium, & anni mutationes mutandos, ad mechanicum solis, vel terræ potius, & lunæ motum, quæ sidera ætherem inter & terrarum orbem, per ordinatas periodos, quotidie per singula puncta semel, sua corpora interponunt: (c) vt taceam

Nn 2

effectus

niosissimus quondam physicus & mathematicus Ienensis, *Hambergerus*, vnde phænomena barometri eleganter explicauit dissertatione peculiari. Nempe quo magis oppositus sit vento isti generali particularis, qui in inferiori aere flet, eo plures cumulari simul partes aereas censet, atque ideo flante euro borea maxime omnium ponderosam fieri athmosphæram, & mercurii adscensum promoueri.

(b) Duplicem quotidie fluxum & refluxum notabilem oceanus grauior, spissior, solis calori minus expositus, magisque ὁμογενής habet, tum a verticali, tum ab opposito lunæ situ. Forsan aer ab illo notabilius, ab hoc vero minus afficitur, & alterum æstum non nisi obscurius patitur: quum præterea diurna solis periodo, vaporibusque terrestribus variis, potentius afficiatur. Hincine aliqua ratio dari possit, cur febres re-

gulares horarum interuallo certiori, neque dimidiis plerumque, sed integris diebus, differre soleant; item cur non tam, vti æstus maris, per viginti quinque fere horarum, sed per accuratius *ὥχθημερῶς* spatium distingui nitantur? Neque vero excludimus nutritionis, somnique, & ceterarum rerum non naturalium, per certas quotidie fere horas, consuetudinem, & ipsius corporis ordinate structi proprium habitum naturalem.

(c) Experimenta physica demonstrant, eo sub puncto semper, vbi corporum horum aliquod positum est, maxime luna, expandi aeris athmosphæram, marisque oceanum, & in altum tolli, quam rem fluxus nomine insignimus; procedente vero ad aliud punctum sideris periodo, depressio nem seu refluxum contingere. *Newtonus* homogeneorum attractionem heic allegat, quippe

effectus hanc in rem ceteros manifestiores quotidianæ annuæque solis periodi, in aerem corpusque nostrum. Regularem oceani fluxum & refluxum a solis & lunæ situ oboriri, & præcipue mutari, demonstravit, post *Keplerum* (d), solidissime immortalis *Newtonus*. (e) Ex eius deinde principiis (f) idem alii de ipso aere probauerunt (g): adeo, ut non

pe qui demonstrare potius motuum leges, quam causas subtiliores & incertas scrutari, proposuit. Nobis accusanda videtur impedita, per corpus cæleste interpositum, pressio ætheris in aerem aquasque nostras, qui, quum ad latera naturaliter premere non impediat, eleuationi seu fluxui, sub eo puncto, ansam præbeat, ubi sidus situm est, unde, progrediente situ, sua sponte consequatur refluxus. Veritatem nouimus, causam certam physici diuinent.

(d) in introd. ad theoriam mar-
tis.

(e) princip. philos. natur. mathem. L. III. prop. 24. 36. 137. add. cl. *Gregorii* ad *Varen.* geogr. gen. P. I. sect. 4. c. 13. *Clark.* in not. ad *Rohaulti* physicam. P. II. c. 29. *Newton's theory of tides explained by Halley* philos. transact. n. 226. p. 445. cel. *Wolffii* physica P. II. c. 9. §. 355. 199.

(f) Taceo alios philosophos plurimos, qui, cum *Cartesio*, a pressione ipsorum corporum solis & lunæ in atmosphæram æream, æstus in mari deducunt, qui tunc itidem necessario primum in aerea massa foret.

(g) v. celeb. *Wolff.* physic. P. II. c. 3. §. 211. eiusdem element. aerometr. prop. 105. schol. 6. ill. *Mead.* dissert. de imperio solis & lunæ in corpus humanum, cum *Musgrano* de arthritide anomala edita p. 350. sq. alique plures, quos transactiones philosophicæ exhibent. Singulares sunt obseruationes de mutationibus ventorum & tempestatum in oceano, in aliquem cadentibus ex alternis diebus a nouilunio numerandis, typo quasi tertiano, maxime vero notabiliter in lunæ quadraturas, ap. *Baglinum* in diss. de experimentis circa sanguinem p. m. 449. sqq. & *Mariotti* de circulo regulari ventorum, in *traité du mouvement*

non solum subtilior aer constanter ita typice moueri debeat; sed & venti, & tempestates, aliaque meteora, aliquem semper suo modo respectum ad hanc generalem motionem seruent: qualis respectus in corpore etiam humano, pro diuersis eius partibus, quarum motus per structuram & texturam longe magis exquisite regulares sunt, & quæ aerem subtiliorem includunt, iusta proportionem seruari debere videtur. Ex hisce veritatibus physicis lucem aliquam obscurissimæ alias typorum & recursuum doctrinæ affundi forsitan aliquando posse sperauerim. Neque est, quod *obiectiones.* caussemur æquabilem magis, quam pro febrium diuersitate, illorum corporum cælestium circuitum; quandoquidem proportionem variat difformitas materiæ & naturalis & præternaturalis, (h) & partium solidarum mouentium & retardantium, quibus singulis suus rursus est motus natiuus, & induci potest morbosus. Ita motus ipsius oceani, quem a siderum periodis affici inter mathematicas veritates est, ex loci, tempestatum, & rerum circumstantium ratione, plurimas diuersitates patitur. Neque obstat

N n 3

<i>ment des eaux</i> add. <i>Rohaulti</i> phys. P. 3. c. II. item de ventis diariis, seu typo eorum quotidiano, <i>Varenii</i> geograph. gener. L. I. c. 21. prop. 7. quæque idem prop. 3. sqq. de variis ventis statis, periodicis, mensstruis, annuis, complura notat. (h) <i>Albinus</i> de febre quartana thes. 8. "Motorem fomitis febrilis si aerem dixero, non a vero aberrauero. Sed semper idem non est, quin cum vario ad solem lunamque intuitu varius	<p>"sit, effectusque variet. Idem
 "aer erit, qui tubulis inclusum
 "fomitum commouebit, non
 "singulis vel alternis tantum
 "diebus, sed longioribus interuallis, quorum quantitatem
 "sola experientia determinabit:
 "& nihil obstat, quin plures eius
 "naturæ fomites in corpore sint,
 "vt, recluso vno, & alter, vel iisdem diebus, e breuiori nempe interuallo, vel alternis diebus, recludatur.</p> |
|---|--|

obstat nobis quotidiana mutatio situs lunæ & solis in ecliptica, vnde paroxysmorum, vti fluxus & refluxus, horas quotidie mutari debere putes. Non fidera pro causâ motuum, seu paroxysmorum, agnoscimus; sed ipsam materiam morbosam, ipsam humani corporis machinam: sufficit respectum aliquem ad typicos aeris externi motus, ob aerem intus in corpore versantem, seruari: præcipue tum ad motum illum quotidianum simplicem, vnde ventus generalis oritur, tum ad alterum illum, qui in mari quidem bis intra fere *πυξήνημερον* apparet, & æstus nomine designatur. Et evidens tamen est, mutari solere sensim sensimque, præsertim circa notabiliores mensium, & anni, & tempestatum mutationes, horas accessionum. Neque obest, quod, si singulos variorum ægrorum paroxysmos ad solis aut lunæ situm contulerimus, tempus quidem insultus quam diuersissimum inuenturi simus. Namque non solum simplicem sideris situm, sed totam maxime periodum, sed oscillationes aeris a periodice mutato situ periodicas, & harum effectus in corpus humanum accusamus, qui negari non posse videntur. Quoties enim ista fidera suas perficiunt per singula puncta periodos, diurnas, septimanas, menstruas, annuas; toties aeris subiecti elaterem, & ideo etiam corpus humanum, & diuersas eius partes, humores diuersos, in quibus eius aeris pars sub diuersa miscela continetur, periodica mutatione mechanice afficere absoluunt, a quocunque etiam tempore materies quæcunque affici inceperit. Experientia tamen etiam constat, circa notabilium solis & lunæ vicium tempora, & quando fluxus & refluxus maris, qui athmosphærici æstus index est, maximas patitur mutationes, vel auctus eximie, vel imminutus, morborum etiam, præsertim febrilium, motus typicos, typorumque mutationes, magis esse obseruabiles, vt simplex
etiam

etiam situs non omnis efficaciae expers esse videatur. (i) Breuiter iterum dicam, quod solum volo: solis & lunæ circuitus aerem subiectum per regulares periodos mutat; mutantur secundum aeris mutationes aereæ in corpore particulæ; materia febrilis perquam aerea est, & elastica, & turbat æquilibrium aeris interni & externi naturale: est vero aliquid in febrium motibus nimis vniuersaliter simile, nimis regulare, nimis accurate ad horas, dies integros, hebdomades, menses, anni tempora, nisi spontaneo adstringi solitum, nimis ἀναλογον motui regulari aeris & oceani, quam vt negare queamus, vero valde esse similem suspicionem eiusdem causæ concurrentis generalis, nempe periodi solis & lunæ, quæ temporarias in orbe vices facit. Calculos vero subducere de causis diuersitatum, quæ in diuersa proportionem motuum particularium, qui in ipso corpore fiunt, ad motus atmosphææ generales, consistere videntur

(i) G. C. *Stahlins*, medicus & mathematicus egregius, frater archiatri Borussici, in de aeris in praxi medica usu, vbi §. 17. de eius in febre efficacia sermonem fecit, §. 18. "non excludenda quidem, inquit, hic videtur luna, cum diuersis suis phasibus, quam lunatici, epileptici, alique spiritibus male habentes, plurimum in corpora nostra posse produnt, sed nescio, annon illud plane medio aeris nostri alterati, quacunque demum lunæ actione, contingat. Sane notum est, quid in fluxu & refluxu oceani præstet

"luna, atque exinde, per exsiccationem recedentis aquæ, in tractum aeris satis magnum. Hoc autem per experientiam vulgo notum, vt plurimum, dixerim semper, circa quadras, in primis illas, quæ oceanum etiam solito tumidiorem reddunt, aerem quoque nostrum, & tempestatem, aut mutari, aut certe turbari. Hinc sæpiissime obseruantur plurimi morbi, circa illa tempora, aut augeri, aut minui, non modo illi, in quibus nervosum genus maxime aut patitur, aut occupatur, sed alii quoque.

videntur, res altioris est indaginis, & humanam forte sapientiam omnem exsuperat. Typorum & periodorum febrilium miracula vidit omnis ætas, & obstupuit; videbit omnis posteritas, posteritas forsan omnis obstupescet.

§. VI.

*Periodi in
statu sano
& morbis
sine febre.
(a)*

*periodus
menstrua
naturalis.*

Immo etiam in statu naturali in maxime elasticas, & ad orgasmum pronas, & spermaticas, spirituosas, vaporosas humani sanguinis partes, & in fibras, quibus illæ continentur seu mouentur, manifesta satis esse videtur solis & lunæ per suas periodos efficacia: præsertim ubi per structuram corporis retardari alicubi circulum contigerit, & plenitudinem augeri, ut orgasmus promoueat. Taceo veterum placita, de natiuo quatuor humorum motu, vel ad motum nifu, per horas & dies distincto, & sanguinis quidem totius continuo magis & æquabili, feri vel phlegmatis quotidiano, bilis tertiano, melancholiæ quartano: quæ res recte explicata, ut iam supra monui, haud omnino vana est. Prætereo motum tonicum, cuius periodicæ motiones, non in febribus solum aliisque morbis, sed in corpore etiam sano, naturaliter eueniunt. (a) De menstrua, seu lunari, periodo naturali pauca dicam, quæ observationum de febribus tractationi haud inepte misceri putem: dum medici præcipuam illam, quæ lunæ quasi periodum

(a) *Kerkring. spicil. anat. obs. 25.*

"Certe mirum est, non tantum
"febres in omnibus, menstruas
"purgationes in mulieribus; sed
"alios etiam morbos, illos maxime,
"quibus natura sese co-
"natur exonerare, statâ feruare
"temporum interualla.

(b) *cl. Stahlus de motu tonico vitali, item in de æstu maris microcosmici præsertim th. 2. & passim, plura, quæ huc spectant, experimenta adducit, & his tota Sanctorii medicina statica, quod ad practicas veritates attinet, plane consentit.*

riodum singulari suo orgasmo sequi videtur, excretionem feminis sollemnem, *febris* (c) *menstrua* nomine appellant, sed *febris medica*. (d) Curiosus neque vanus est *Sanctorii* (e) aphorismus: "corpora quoque *virorum* sana, & "moderatissimo victu vtentia, *singulis mensibus* fiunt solito "ponderosiora, vnius scilicet duarumue librarum pon- "dere, & redeunt ad consuetum pondus circa finem men- "fis, ad instar mulierum, sed facta crisi per vrinam paullo "copiosiore." Neque vero mihi omnino satisfacere ingeniosissimi *Freindii* emmenologiam (f) fateri liceat, vbi plethoram muliebrem, ex variis rationibus deriuatam, pro sola fluxus menstrui causa habet, qua posita, perrumpi debeant vasa sanguinea, & cessante consolidari. Quidni naturaliter peruia vascula conuiuere putemus, vbi neque plenitudo, neque orgasmus est; his vero de causis aperi-ri? quum repetita eiusmodi ruptura & quasi vulneratio in statu naturali haud probabilis esse videatur. Equidem

Oo

ne

(c) Febrem dicere licet, sed ita naturalem, vt virtuti febrifugæ certissimæ corticis Peruvian, medicamenti in statu naturali nihil turbantis, nequaquam sit exposita. Experientiam testem reperit cl. *Torti* therap. spec. p. 21. dicens: "gravidis "non modo, sed & puerperis, vel "menstruas purgationes patien- "tibus, tuto exhibetur: ne- "que menstrua, vel lochia, "naturaliter fluentia sistit, aut "nimium promouet, vt videbi- "mus in historiis." add. historiae passim, item p. 345. sqq.

(d) *Ramazzinus* de morb. artif. p. m. 545.

(e) sect. i. aphor. 65. 66.

(f) conf. *Hoffmanni* medic. system. Tom. I. part. 2. c. 10. quod totum fere nihil nisi *Freindiana* emmenologiae compendium est: iungantur vero, quæ nobiscum sentiens *Freindii* amicus, isque & medicus & mathematicus & præcipuis, *Meadius*, post editam emmenologiam, scripsit in de imperio solis & lunæ.

ne in puerperio quidem naturaliter plane constituto, vbi partus & secundina mature, suo tempore, & sine violentia educuntur, vulnerationem adesse existimo, (g) quam-

uis

παρεν-
βασις
de vulne-
ratione
uteri in
puerperio.

(g) Si qua adest in puerperis vuln-
neratio, ea manu obstetricis
facta esse solet. Nempe ac-
cidere illa potest extracto ni-
mia cum violentia ipso foetu,
quod tunc maxime fieri assolet,
quando, pro vulgatissimo
obstetricum more, etiam si vl-
tra vulgus sapientium, non satis
expectatur verum partus tem-
pus, ex plena orificii vteri
apertura, & doloribus veris, &
sub situ maxime peruerso, an-
xietatibus certe insolitis, vix
amplius tolerandis, demum
dignoscendum: vt cetera im-
peritiorum vitia violentasque
operationes taceam. Fit au-
tem etiam maxime vuln-
eratione secundinae, saepe
non statim vno post partum
momento sequentis, sed per fi-
bras vtero adhuc connexae, aut
alicuius partis, vbi pars iam fru-
stulatum, vti saepe contingit, fa-
cilius educta est. Separatio ab
vtero saepe fit manu festinante,
imperita, temeraria, & negli-
genti, tamquam ea res nihili
esset, modo foetus eductus sit,
& secundina quasi integra
monstrari queat. Ita vero id

viscus nobile, sensu exquisito
pollens, & sanguine tunc ma-
gnopere turgidum & affluens,
lacerum fieri, seu vulnerari,
neceffe est. Non equidem
omnino consentire velim sum-
mo viro, Friderico *Ruyfchio*, qui
musculo quodam vteri orbicu-
lari, isti negotio peculiariter
dicato, quem se reperisse me-
morat, placentam non cum
foetu, sed proprio tempore post
eum, naturaliter expelli notat,
ideoque, ni facile educi possit,
relinqui plerumque tuto, & na-
turae permitti. v. aduersar. ana-
tom. dec. 3. tab. 3. add. celeb.
Heister. compend. anatom.
edit. nouiss. p. 97. 264. &
ibi adducti auctores, item, qui
erudite contra magnum *Ruy-
schium* scripsit, cl. *Leporinus* in
Erörterung einiger die zurück-
gebliebene Nachgeburt betreffens
den Fragen. Attamen, ni, quam-
uis lente & difficulter, blande
tamen, ex arte, & sine vlllo pe-
riculo laedendae vel minimum,
aut etiam fortiori tractione
adducendae vteri aut vicina-
rum partium substantiae, extra-
hi secundina possit, relinqui
vel

uis sauciatarum regimine ob alias causas puerperæ etiam
 Oo 2 fanæ

vel integram, quod post partum maturum vix vnquam opus fuerit, vel adhærentem particulam, quod, præsertim si marcida est placenta, facile euenit, aut membranulam, quæ vtero sæpe firmitus adnata est, satius esse persuasum habeo, quam, vt fieri solet, rodendo, scalpendo, auellendo separare, qua ratione vix etiam vere integra educitur. Ipse *Leporinus*, posteaquam educationis necessitatem operose & recte quidem, vt opinor, defendit, itidem rem demonstrantibus disputatione vberissima *Bartholini* hist. anat. cent. 5. 39. & obseruationibus pluribus lectu dignis apud *la Motte traité des accouchemens* L. 5. p. 587-610. vt alios veteres recentesque taceam; postquam deinde methodos cautionesque proposuit; alii, inquit, consulunt, ni sine vteri læsione digitis separari possit secundina, abstinere ab operatione, & ex duobus malis id eligere, quod lenius est, remque totam naturæ permittere; atque hoc consilium vbique assensum plenum meretur. Consentit penitus ipse

etiam *Bartholinus* §. 3. 20. 21. 23. 26. 27. 28. vnde explicari debet locus, quem cl. *Leporinus* ex §. 25. notat, nimixque fere facilitatis auctorem arguit p. 103. Difficultas verò & cautio non satis inculcari potest obstetricibus, quod expertus moneo. *Hippocrates* de superfætatione: "sensim, ait, secundina educenda est, non violenter, ne præter naturam diuulsa, inflammationem inducat." *Paræus* de homin. generat. c. 18. in *Spachii* gynæc. T. 2. p. 425. pericula optime declarat: "violenta attractione, si adhuc hæreat vtero, vasorum aliquod, aliquod item ligamentorum nervosorum, quibus vicinis corporibus adhæret vterus, laniari potest, vnde sanguinis e propriis conceptaculis effusa corruptio, a corrupto & putrente inflammatio, abscessus, & gangræna mortifera. Nec leuius est a conuulsione, ruptis nervosis corporibus, periculum, nec item minus ab vteri procidencia manifesta." Hanc obseru. ipsi obseruauimus in cadauere mulieris, cui secundina testinanter extracta mortem induxerat,

fanæ opus habeant. Numquid autem forte orgasmum
men-

* *febris
miliaris.*

duxerat, vtero fere funditus inuerso, fundo extra orificium prominente, & interiori substantia, quæ iam ob inuersionem exterior apparebat, nigra plane & sphacelosa. Relicta secundina, vel eius particula adhærens, cum putredine plerumque, & symptomatibus haud temnendis, sed tutius tamen, sponte separari sensim, & elabi solet, quam cum vlla læsione vteri, aut vicinarum partium, extrahi. Confirmant me in hac veritate innumera abortientium exempla, vbi secundina obstetrici intacta remanet, & deinde post aliquot dies, immo vel menses, cum febre plerumque putrida, interdum sine febre, sæpe cum hæmorrhagia, vel integre excidit, vel per partes, feliciter tamen: fibris tandem iusto tempore marcescentibus, & ab vtero, per menstruum fere naturæ impetum, auulsis, sæpe etiam facile decedentibus. *Paræus* l. c. "quemadmodum poma ex arboribus, si cruda sunt, vi auelluntur, si matura & cocta, decidunt; sic secundas immaturo partu vix vis

"aufert, maturo ipsa facile maturitas." Obstetrices pleraque membranas fibrasque secundinæ, vtero adhuc firmitus adhærentes, haud satis caute, & nimis subito separare tentant: quæ post pauca momenta, post horulam forte dimidiam, aut vnam vel alteram, aut breue certe naturæ destinatum tempus, cautæ motationi, blandæ digitorum pressioni, vel robori tandem naturæ, & propriæ maturationi, vel etiam marcori obsecundaturæ fuissent. Vereor autem ne illa maxime temeritas, aut incuria, merito accusetur, si qua mulier post abortum, aut partum verum, ex hæmorrhagia arteriosa, vel febre etiam inflammante, aut putrida, periclitatur. *Famosa est febris miliaris seu vesicularis, seu purpura alba, probe distinguenda ab altera pellucida, dem *hellen* *Griesel*, quam primus *cl. Storchi* in *eteodromis* descripsit, & nos deinde sæpe obseruauimus, item a rubra illa, dem *rothen* *Griesel*, *Anglis a rash*, *Gallis ebullition de sang.* Febris illa periculosa, quam, *mairifico* nomine, pur-

menstruum inducit, quæ in naturali humani sanguinis
 O o 3 crasi

purpuram albam medici nostri vocitant, tantopere passim puerperis frequens, ubi præsertim feminæ splenetica & hysterica, salisque serosis fracidis, vel scorbuticis, vel & ulcerosis particulis plenæ sunt, nescio an magna sæpe ex parte eiusmodi festinationi & violentiæ, ubiuis fere frequenti, debeatur. Mentitur illa febris sæpe intermittentem, paroxysmis cum horrore vagis, vti febres ab ulcere inflammato solent, aut verum hemitritæum ostendit, neque tolerare videtur corticis usum. v. exemplum apud *Hamilton*. p. 122. sqq. quamuis deinceps, ubi morbus acutus declinavit, ad vires restituendas, & lentæ febris metum præcidendum, æque ac post variolos, egregie proficit, quod experti testamur. v. *Hamilton*. p. 130. sqq. Elegans est celeb. *Hoffmanni* methodus, medic. system. T. 4. sect. 1. c. 9. Quas, præter alia remedia, vir expertissimus laudat emulsiones cum seminibus, quæ antiscorbutica audiunt, & nos feliciter experti commendamus, sed calidiuscule, vti tunc

remedia & potulenta omnia, propinandas. A frigida, vt opinor, frigidorum seminum emulsione mortem obtigisse narrat *Hamilton*. p. 156. sqq. in causa forte ertans. Vidi ego *observ.* nuper febrem miliarem mortiferam, ex febre putrida erysipelatoza, superueniente fracturæ cruris, & lacerationi tendinum, ex casu ab alto, in viro scorbutico. Vidi olim eandem *observ.* febrem miliarem, sanabilem *partic. 53.* tamen, superuenire læsioni tendinis, a venæ sectione infelici, in corpore, quod plane sanum visum erat. Vidit medicus inclitus, a læsione intestini recti per siphonem clysmaticum inepte intrusum: & præsto mihi sunt plura parum absimilis commatis exempla, quæ probare possint, partibus sensibilibus laceratis, aut valde irritatis, febrem miliarem facile accedere. *Hamilton* c. 2. "antece-
 "dunt, inquit, obstructio, vel vlcus
 "in aliqua parte cum dolore con-
 "iunctum: & c. 4. ex neruorum * *signum*
 "tensione dolor oritur, huiusce *puerperii*
 "febris symptoma omnium fere *salutari-*
 "primum." * Certe plerumque *ter termi-*
 mihi signum ex optimis fuit sa- *nandi.*
 luta.

crasi est, (h) & ætate crescit ac decrescit, aura, ut vocant, seminalis, liquor tenerrimus, qui, puriori atmosphære aeræ elemento in contextum suum recepto, egregie elasticus fit?

Hæc

lutariter terminandi puerperii, quamvis etiam partus difficilissimus fuerit, quamvis febres, aut alii morbi, ex variis causis, superuenerint, secundinam integram, facileeductam, & sani coloris habitusque fuisse. Immo nullum adhuc abortum, quamvis ingenti hæmorrhagia & febris stipatum, morte terminatum expertus sum, (quum tamen nullus fere mulierum affectus frequentius curandus obueniat,) præterquam semel aut iterum, ubi manus obstetricia difficulter, nescio an perniciose cum violentia, secundinam eduxerat. Vix vidi in puerperis purpuram illam, quam vocant (si vnam phthiricam conclamata, & alteram arthriticam & alius labis ulcerosæ suspectam, quæ conualuit, & paucas alias itidem feliciter emergentes excipiam) nisi, ubi difficilius extractam secundinam percepi: & frequenter tamen satis obtigit formidabilis ille morbus, qui, extra puerperium etiam, inflammationibus nervosarum partium,

observ.
partic. 56.

& læsionibus accidens, pessime significat. Conf. quæ his iam scriptis demum mihi obuia fit, erudita observatio cl. *Fuchsi* ephem. nat. cur. nouiss. vol. 2. 146. de sphacelo uteri, frequentissima mortis puerperarum causa, ubi p. 339. lqq. exemplum purpuræ & mortis ex auulsa secundina recenset. Considerationem merentur remedia externa ibi proposita. Cataplasma ad gangrænam præcauendam extus abdomini calide & humide applicandum & sæpe repetendum suadet, semper, ut ait, feliciter adhibitum, ex radicibus consolidæ maioris, sigilli Salomonis, & altheæ, in lixiuio fortissimo vel vino coctis. Ita plerasque puerperas cito & tuto ex ipsa illa purpura conualescere, quotidiana & innumera per multos annos experientia doctus, affirmat. Alibi vnguentum & emplastrum saturninum cum successu vsurpauit.

(h) Differt hæc a brutorum animalium omnium seminali materia, in quibus singulis

Hic in viris quidem per certa vasa & permixtiones in verum semen

singulares orgasmi differentiae, alia vasorum & corporis structura, aliusque vasorum situs, & praesertim cutis, ubi amplissima excretio est, habitus, & variae maturandi, mutandi, secernendi, seponendi genitalem lympham rationes notantur: unde a menstruae periodi in illis defectu nihil aduersus nostram sententiam concludi potest. Attamen etiam cetera animalia, typicis motibus turgentis humoris exposita, & pariendi certum tempus habentia, & squamis, testis, chelis, plumis, pilis, crescentibus & decrescentibus instructa, suas periodos menstruas annuasque habent. *Lucilius* poeta apud *Gellium* l. 20. c. 8. canit:

*Luna alit ostrea, & implet echinos,
muribus fibras*

Et pecui addit.

Manilius astronomic. l. 2.

Submersa fretis, concharum & carcere clausa,

Ad luna motum variant animalia corpus.

v. *Varenii* geograph. gener.

L. I. c. 14. prop. 12. Immo est

fluxus menstruus sanguinis non solum in simiis, raia pisce,

paucisque aliis, aequae naturalis ac in mulieribus; verum etiam observatur interdum in equabus, scrofis, ouibus, pica aue, atque adeo in omni regno animalium communi aere utentium. v. *Paulinus* ephem. natur. cur. dec. 2. ann. 4. append. obs. 48. *Horn.* arc. Mos. p. 119. *G. Franck de Franckenau* satyr. medic. 6. p. 90. sqq. Tacemus plantarum mutationes ad lunae solisque periodos, quae in aliquibus perquam manifestae sunt. Notabiles sunt observationes *Hippocratis*, *Lanzoni*, *Wedelii*, & aliorum, quas cumulant *Reies* in campo elysio p. 712. *Lentilius* iatromn. p. 480. sqq. *Hellwig.* obseru. phys. 34. *Schröckius* ibi in scholio, & ibidem adducti auctores multi, de mulieribus barbaris, atque exinde menstruo fluxu non laborantibus, quod probat, cute aliter constituta, & pilis singulariter progerminantibus, menses posse abesse, & abesse forsan ideo in brutis animalibus, & orgasmum potius innuit seminalem, & quasi vegetantem, quam plethoram insignem, quod multa alia confirmant.

femen elaborari solet, (i) vel excernendum, vel sanguini, pro vigore & incremento corporis, remiscendum. Hæc eadem aura elastica, quia istiusmodi vasa in muliebri corpore vel absunt, vel plane adsunt alia, in sanguine manere magna sui parte debet, & motibus naturalibus per mensem periodicis, ad eum elateris gradum perfici videtur, qui, vasis vteri vel vaginæ apertis, fluxum menstruum promouere possit: præsertim, vbi plenitudo accedit, quam in viris etiam naturaliter menstruum esse *Sanctorius*, pondere & mensura expertus, testatur: ne iam de morbidorum motuum lunaribus sæpissime periodis dicamus. (k) In feminis

(i) Pertinet huc curiosa *Henr-
nii* obseruatio de hæmorrhoi-
dibus, quas eunuchis necessa-
rio contingere annotasse vide-
tur: "quemadmodum, ait,
"viro mutilato fluit sanguis per
"aluum, ita mulieri necesse est,
"vt fluat sanguis superfluous per
"vterum, " ad *Hippocratis*
aphor. sect. 5. 57. n. 4. Forte
ita in viris oboriuntur hæ-
morrhoides, vbi quantitas se-
minis veri elaborati non re-
spondet quantitati & orgasmo
auræ seminalis, quæ sanguini
inest, vt adeo elasticæ huius
auræ pars sanguini immixta
maneat, eumque turgere fa-
ciat, & effluere, ad certum
virtutis suæ elasticæ gradum
euecta. Ibi tamen, æque ac

in mensium negotio, pletho-
ram reliquam, & impeditio-
rem per aliquas partes circu-
lum, & sanguinem pondere
nisuque deorsum tendentem,
& qualitate etiam sua fibras
excretionis promouendæ aptas
stimulantem, aliasque causas
similes, non excludimus.

(k) conf. *Franckenaui* satyr. medic.
6. p. 92. sqq. Seminalis huius
materiæ, humano generi speci-
ficæ, naturam, & historiam na-
turalem & præternaturalem,
nondum satis exploratam cre-
dimus, & hinc doctrinam de
differenti habitu & morbis so-
lius humani generis, & em-
bryonum, infantum, crescen-
tium, adultorum, senum, se-
xuumque, & eunuchorum; de mu-

minis peculiare plethoræ causæ a *Freindio*, *Hoffmanno* aliisque, allegantur plures, quas, licet veras, tamen omnes efficiendo fluxui menstruo, quatenus per menstruum spatium naturaliter periodico, sufficere non putamus. Nimium sane frequenter singularis hic mulierum affectus cum suis, ut ita dicam, paroxysmis ad lunaris periodi mensuram, (1) & ipsas haud raro mutationes præcipuas,

Pp

vel

mutatione & nutritione corporis, eiusque partium, secundum certa tempora, motuum directiones, & alia rerum circumstantium momenta; de forma & dispositione hæreditaria nationum, familiarum, hominumque singulorum sana & morbosa; de temporibus, ratione, & symptomatis conceptionis, gestationis, partus, puerperii, lactationis, abortuum, molarum, & quæ sunt plura in physiologia & pathologia, mancam adhuc esse, non possumus non opinari: immo ipsam negotii hæmorrhoidum morborumque analogorum explanationem insigni exinde spicilegio forsitan indigere, post operas egregias accuratissimorum doctorum, *Stahlii*, *Alberti*, & aliorum veterum recentiorumque.

(1) Mensuram dico, seu durationem, hoc est, tempus men-

struum, seu viginti octo aut nouem dierum. Neque enim lunam pro causâ fluxum menstruum efficiente habemus, quæ, si in hoc vel illud punctum delata sit, exundare faciat sanguinem; uti priscis quibusdam fabulari lubuit, quos recte refellit ill. *Bergerus* physiol. c. 20. Ipsa seminalis crasis sanguinis muliebris, & motus periodicus menstruus particularum aerearum in eo contentarum, & fibrarum corporis motricium, præcipua causâ esse videtur & fluxus ipsius, & temporis exquisiti, quod ad aeris externi, & consequenter ad lunæ motum, quamdam analogiam mechanicam habet. Neque vero nouam lunam, neque plenam, neque aliam phasim quamcunque, sed periodi durationem maxime respicimus. Particulas sanguinis feminales elasticas

vel exquisitè, vel prope accedit, quam vt suspicionem naturalis alicuius causæ ab hac similitudine remouere omnino liceat. (m) Immo quamlibet in multis fluor acceleretur,

cas certo periodice tempore ad certum subtilitatis & orgasmi gradum sensim euehi opinamur, attritu motus progressiui & intestini, & adiuuante oscillatione aeris atmosphærici per mensem periodica, atque ideo perfici solere ipso tempore durationis mensis fere vnus, quod pro corporis & humorum diuersitate accelerari, retardari, & mutari posse facile patet, licet regula generalis salua maneat.

(m) Explicatione opus habet, & limitatione, ex nota proxime superiori, exceptio celeberr. *Hoffmanni*, quam aliqui, mentem forte viri μαθηματικω-
τάτης non perspicientes, ceteris eius doctrinis physicis & mechanicis non bene respondere arbitrentur, dum in medic. system. T. I. p. 228. plurimi, inquit, huius notabilis phænomeni causas in lunam reiciunt, quia ad certum eius statum, vel phasin recurrere solet: at vero imbecille argumentum est, astrum esse

causam, vbi ad certum mensem, diem, vel horam effectus idem recurrit. Ponamus, addit, certam mensuram sanguinis abundantioris requiri; ad hanc vero colligendam requiri certum tempus, v. g. viginti octo dies: manifesto exinde consequitur, non tempus esse directam fluxionis causam, sed mensuram certi temporis necessariam esse ad certam abundantioris sanguinis quantitatem accumulandam, quæ potens sit ad spasmus concitandum, & vasa vteri perrumpenda. Iam non disputabimus, vtrum turgat potius plerumque sanguis menstruus, an semper plethora vera abundet. Directam eius fluxus causam in luna, & certo temporis momento, nemo forte hodie quaesuerit: aerem vero, qui in sanguine humano est, eiusque proportionem ad externum, qui certissime mechanica ratione per lunarem periodum periodice afficitur, esse causam consensus illius manifesti inter
cir.

tur, aut retardetur, subesse tamen sæpe aliquid, quamquam leuiusculè, morbidum esse solet, remediis etiam, quod medici norunt, iusto tempore datis expeditius haud raro medicabile. Motus ipsi & molimina vana, quæ illo tempore præueniunt, aut supersunt, & mutationes, quæ sæpe sæpius ad lunæ solisque vices contingunt, naturam periodo amicam esse, & causâ quadam, quæ ad siderum periodos respectum habeat, incitari suadent. Tempore statò menstruo, quodcunque illud sit, si fluxus non redit, per grauiditatem, vel lactationem, vel causas morbosas suppressus, quis est, qui nesciat, sæpe molimina tunc aliqua sentiri solere, quæ, peracta fluxus alias consueti hebdomade, cessent, & sæpe non redeant prius, quam tempus

P p 2

statum

circuitum lunæ & mensum muliebrium, similibusque affectuum periodicorum, merito suspicamur, neque ipse vir peritissimus non suspicabitur. v. ipsius dissertatio de fato physico & medico §. 12. Nequaquam argumentum illud imbecille est, si recte & in rebus vere physicis applicetur, & mensuram certi temporis & quantitatis necessariæ supponere, non est causam consensus exponere. Semper enim in questione manet, cur non aliud, quam certum hoc tempus, ad hanc quantitatem, cur viginti octo aut nouem dierum mensura, quæ etiam lunaris periodi est, ad propellendum, aut certe mouendum sangui-

nem, in tot femellis requiritur, vt menstruam periodum, & lunare tributum, totum vbique genus humanum, omnia sæcula, omnes fere nationes agnoscant: quamuis in singularibus corporibus exceptiones a regula sint? vt alias cum fluxu & refluxu aeris, marisque, quoad turgendi & mutationes subeundi tempus, similitudines taceamus: vbi itidem, nisi harmoniam mechanicam agnoscas, semper in questione manet, cur temporarii isti motus ita inter se conspirent? Res illa physica est, & quadrat ad eam illud *Newtonianum*: "effectuum naturalium eiusdem generis eandem esse causam."

statum per menstruam periodum reuertatur? Cessauitne tantisper plethora? quæ augeri potius indies debere videtur, & reapse augetur plerumque, quamuis extra orgasmi tempus sæpe ne moliatur quidem exitum, multo minus perficiat. Atque, si non ipsos fluxus, attamen ista tempestiua conamina, obtingere vel minime plethoricis, cuius temperamento vel diætæ addictis, immo, quæ non nunquam satis exhaustæ sanguinis fluxibus ac missionibus, & extenuatæ viribusque cassæ videantur, (n) experientia quotidie docet. Prætereo iam statas circa ipsum pariendi tempus (o) periodos, quæ per menses & hebdomades numerantur, aliaque in generationis negotio miracula naturæ ad tempus exquisitum statuminata. Sileo euacuationes alias

(n) *Ramazzinus* de morb. artific. p. m. 549. sq. "mihi certe, ait, non semel haud sine magna admiratione obseruare licuit, mulieres diuturnis morbis confectas, & ad marasum fere deductas, ac præcipue nobilem monialem, per decennium in lecto decumbentem, prorsus exhaustam, cui quolibet mense, statis diebus, menses, quamuis in satis modica quantitate, & ad paucas stillas, apparent.

de abortibus nota-
ta.

(o) Obiter moneo, quamuis id perpetuum non sit, attamen sæpissime, nisi me omnia fallunt, post abortum fibras certe aliquas, & particulas secundinæ, eiusque membrana-

rum residuas, ita vtero adhærere, vt separentur sensim, & cum menstruo fluore exeant, integre vero separari vix possint, donec *statum gestationis tempus* emensum sit, quo facto vltimæ reliquæ suæ demum sponte maturatæ, seu emarcescentes, decidere soleant, & cum mensibus fluentibus elabi. Fallor, nisi propensio illa multarum ad frequentes, & paucis sæpe mensibus sese excipientes abortus, molas, hæmorrhagias, inde dependet, quod prius concipiant rursus, quam ita per temporis rationem purgamenta prioris abortionis penitus euacuata sint. Ita fieri vix potest, quin, vbi hæc

alias, quas natura ad solis & lunæ periodos molitur. Omitto motus nocturnos falsorum humorum, immo & ascaridum,

Pp 3

ridum,

hæc suo tempore exitum moliantur, excitetur natura iterum iterumque ad eadem symptomata. Laxatur tandem viscerum compages, turbatur partium, & excretionum, & generationis nutritionisque œconomia, adhærescunt magis magisque, & formas informes induunt, remanentia corpuscula, aut etiam nouiter concepti fœtus, & secundinarum rudimenta. conf. *Kerkring. spicil. anat. obs.* 38. vnde malum sæpe in varios affectus anomalos, aut sterilitatem perpetuam degenerat: si præsertim, per vnum aut alterum abortum, vellicetur vterus, vel lædatur, rudiori obstetricis manu, secundinam immaturam tentante. Vana certe sæpe curatio omnis fuit, præseruationis causâ instituta, nisi a præmatura rursus conceptione vel cauerunt sibi mulieres, vel ipsis fortuna cauit. Quod si fiat, sponte sæpe cessat deinde habitus ille patiendi abortus, molas, hæmorrhagias: sæpe vero tunc remediis aperientibus & tonicis feliciter tollitur. * Sueuimus post abortionem

singulis mensibus, per ipsum fluoris tempus, pilulas *Stahlianas*, aut similia remedia exhibere, extra illum orgasmum vel nihil, vel blanda hysterica, & interdum balnea ministrare, maxime postrema ante mensium terminum hebdomade, donec tempus iustæ gestationis absolutum sit, circa quod sæpe tunc notauimus copiosius menstrua, lochiorum instar, manare. Deinceps limaturam martis, sine vllius liquoris affusione in subtilissimum pollinem redactam, remedium nobile, solam, aut vterinis mixtam, per mensem, vel vltra, legitime propinauimus. Atque ita haud infrequenter eo successu beati sumus, vt, quæ per frequentes abortus, aut symptomata his similia, spem melioris sortis amiserant, matres rursus sanæ & felices factæ sint. Adeo verum est, naturam ad suarum periodorum leges adstrictam esse: adeo remedia, ad obseruatas eas leges,

- - data tempore præsumt;

Dum data non apto tempore sæpe nocent.

* obseru. part. 57.

ridum, (p) aliosque lumbricorum, qui suum rursus in se aerem habent, periodicos lunares; exacerbationes catarrhales, arthriticas, venereas, scorbuticas; morbos lunaticos, solstitiales, æquinoctiales varios; & mutationes morborum & symptomatum per tempora fieri solitas: quæ omnia, quum negari nequeant, (q) satis euincere videntur, esse singulare aliquod, idque mechanicum, sine fabuloso astrologorum influxu, imperium in corpus humanum sideribus illis, vel certe eidem causæ, quæ siderum periodos metitur, (r) & medicum sæpe non humanæ solum, sed vniuersitatis naturæ ministerio fungi. (s) "Plerumque enim, aucto-

(p) v. *Vallesius* ad Hippocr. epid. L. II. sect. I. L. VI. sect. I.

(q) conf. litteratissime adductæ obseruationes in viri celeb. C. B. *Behrens* select. diætet. sect. I. tota passim,

(r) v. *Mead.* de imperio solis & lunæ in corpus humanum, vbi ea omnia eleganter & solide explicantur, & ex mathematicis veritatibus demonstrantur.

medicus
naturæ
minister.

(s) Medicum naturæ, scilicet humanæ, dominum, non ministrum sæpe esse, *Heisterus*, medicus mente manuque sagacissimus, argumentis & exemplis, tum ex medicina, tum maxime ex chirurgia, peculiari dissertatione, eleganter demonstrauit. In eandem sententiam olim iam *Helmontius*, in libello

ignotus hospes morbus p. m. 404. dixit: "naturæ iacentis" est medicus patronus atque "herus." Nos, vbi medicum naturæ ministrum vocamus, *uniuersi totius naturam* intelligimus, *quatenus* illa ad humanam respectum quemcunque habet. Nempe medici officium est, vbique ad naturam ægri, & morbi, & remediorum, & temporis, & aeris, aquarum, locorum, rerumque circumstantium omnium attendere, eique ex arte seruire.

- - sic alma ministro
Ipsa suo natura potens, hunc sedula nutu
Dum regit, excelsa pollentem viribus artis,
Indomitos superat duplicato robore morbos.

“auctore *Hippocrate*, (t) hominis natura vniuersi potestatem non superat.

§. VIII.

Verum enim vero vulgares has doctrinas, & mancum theoriæ specimen, præter scopi rationem, obseruationibus practicus cum theoria mechanica & organica leniter diuersis.

præter scopi rationem, obseruationibus practicus cum theoria mechanica & organica leniter diuersis.

Neque de explicandis causis subtilioribus solliciti multum esse debemus, quum rei ipsius veritas sufficiat, quam quilibet obseruator facili negotio comperire potest, modo ad regulas supra scriptas satis accurate attendat. (a) Obseruationes scripsi,

(t) de diebus criticis.

(a) Si quis etiam fuerit, qui id sibi haud adeo exquisite reperiri existimet, uti nobis repertum esse, & indies magis magisque obseruando firmari, sancte testamur, quod de typico reuerfionum, vel moliminum recidiuorum, tempore annotauimus; ille tamende securitate, præstantia singulari, & constantia curationis, interpolatæ ad mensuram certi temporis, eiusque in febribus quotidianis & quartanis longioris, in tertianis breuioris,

non dubitabit, re ad experientiam amussim examinata. Multis, obseruatis istiusmodi alternis medelæ & quietis vicibus, optata cum felicitate reuerfiones præcauerunt, quamuis de accurato febrium recidiuarum typo ne quidem per somnium aliquid in mentem venerit, & longe alias eius processus instituendi causas sibi proposuerint. Atque id nobis ipsis olim ita contigit, & partim etiam iis forsan auctoribus, quos sect. 4. §. 5. adduximus, aliisque multis

scripsi, non theoremata ex opinione condidi. Neque hisce sententiis & obseruationibus theoriæ aliorum mechanicæ, neque illi etiam aduersamur, quæ organica vocari solet, inter quarum doctores hodie, haud sine animorum motibus, multa versatur controuersia. His, qui se sectæ, organicam profitenti, addicunt, cuiusuis hominis naturæ nomine ipsa anima rationalis (b) venit, quæ, sapienti consilio, motus quum naturales, tum morbosos, excitare & moderari creditur; quamlibet, pro organorum, & humorum, & suorum affectuum & consuetudinum vitiis, aberrationi exposita, sæpe etiam impotens, & ministro moderatore & adiutore egens. Liceat vero, pace meritissimorum viro-
rum

multis, qui, quod nos fecimus, ad illorum normam practicam medicati sunt. Si cui ergo nostra hæc obseruatio, quæ ad historiam pathologicam & semeioticam morborum recidiuorum spectat, nondum satis confirmata esse videatur; manebit tamen ipsa regularum practicarum propositarum sincera felicitas, dudum aliis plurimis comperta, quamcunque etiam rationem subesse aliquis opinetur. In opinionibus concedendis simus faciles, modo in praxi consentiamus.

(b) Introduxit hanc hypothesin in medicas Germanorum scholas, quum in academia Halensi, magno cum applausu,

voce & scriptis doceret, ingeniosissimus *Stablius*, & multos passim asseclas reperit. Magnus exinde systematum, aliorumque librorum medicorum, latino & teutonico idiomate, numerus prodiit, quibus hæc hypothesis tamquam fundamentum substernitur, & vbi omnis theoria & praxis medica inde maxime deriuatur, & ad eius doctoris mentem docetur, theoriæ veræ, praxeos naturalis, nomine insignita. Argumenta, quibus eam sententiam probabilem reddere allaboratur, cumulauit genuinus summi viri discipulus, *Michael Albertus* introduct, in vniuers. medicin. c. 2.

rum, a quibus leuiter dissentire (c) audeo, mentem meam indigitare, vt norint, qui meum hoc leuidense opusculum legere dignabuntur, quid per naturæ sanantis, indicantis, errantis vocabulum intelligam. Sapienter equidem plurimos in corpore sano & ægroto motus fieri sentio. Neque ipsos errores & imperfectiones naturæ, quæ vocantur, sapientis consilii expertes credo, quum medico prudenti, & historiæ morborum & remediorum bene gnaro, eligendam & adhibendam medelam indicent. Verum ea omnia non ab occulta quadam imbecillis humanæ rationis virtute, sed a manifestissima per totam rerum vniuersitatem sapientia infiniti creatoris, (d) *καὶ γεωμετρικῆς*, deducere velim.

Qq

Hic,

(c) cl. *Furstenau*, professor Rintelensis elegantissime doctus, desiderat. med. p. 146. "*Stahlianæ*", ait, dogmata inter se belle nihilominus cohærent, si vel maxime primum illud principium vacillaret, aut liberum cuius relinqueretur, quid naturæ nomine denotatum intelligat. Ipse auctor *Stahlianus*, præf. ad *Iunckeri* conspect. med. "pro fundamento, ait, substerno, quod vera caussa efficiens directionum sit in homine ipsa anima. Agnosco, quod hac propositione, vt potest non tam ad medicam, quam physicam; anthropologiam pertinente, plane superfedere potuisssem." Et potuisset profecto.

(d) *Hippocrates* de morbo sacro, "homines, ait, ex imperitia & admiratione, morbo comitiali naturam quamdam & causam diuinam inesse censuerunt. Diuersi sunt morbi, neque minus admirabiles, neque minus prodigiosi: & primum quidem febres quotidiana, tertiana, quartana, neque minus, quam hic morbus, a deo fieri videntur. - Neque tamen hominis corpus a deo inquinari existimo, impurissimum a purissimo, quin, si forte contingat, vt ab alio coinquinetur, aut patiatu aliquid, purum & sincerum denuo reddi diuinitus nitatur. - Morbus qui sacer appellatur, ex iisdem causis

Hic, quod res ipsa docet, & sanum esse corpus, & ægrotare, & sponte sua ab impuritatibus & functionum impedimentis liberari, & limitatum tamen in ea virtute esse, & medico indigere, & medelas, quas ipse deus arti largitus est, indicare, & corruptioni tandem ac mortalitati subiectum esse voluit, iussit, effecit. (e) Menti vero intelligenti, & volenti, & eius, quod ipsa intelligit & vult, dummodo meditando attendat, sibi conscia, ea lege, coniunxit corpus, ut pro voluntatis arbitrato certis organorum motibus præsit, sensuumque instrumentis afficiatur, ceterarum rerum, quæ sponte intra corpus aguntur, quicquid meditetur etiam vel attendat, plane inscia, (f) neque, si velit, & sollicitè curet, quicquam mutare potens. (g) Attamen forte fortuna sæpe

"caussis, ex quibus reliqui, ori-
 "ginem trahit, ex his nempe,
 "quæ accedunt & decedunt,
 "velut frigore, sole, ventis, &
 "mutationibus nunquam conquie-
 "scentibus. Atque hæc diuina
 "sunt, ut nihil opus sit existima-
 "re, hunc morbum reliquis diui-
 "nitate præcellere, sed omnes di-
 "vini, omnesque humani reputan-
 "di sunt. Naturam autem & vim
 "morbus in se quisque habet, &
 "nullus est, qui tentari, & me-
 "chanica ratione curari nequeat,
 "ἀπειρος καὶ ἀμύχανος. Ple-
 "rique vero eiusdem generis re-
 "bus curantur, a quibus fiunt:"
 id est, physicis & mechanicis.
 (e) "Fato," (hoc est, diuino

consilio, & caussis mechanicis
 a deo conditis, non propriæ
 animæ sapientia) "viuimus,
 "languemus, conualescimus,
 "morimur." *Quintilianus.*

(f) "Medica ars in homine plus
 "inuenit, quam in se ipse co-
 "gnoscit." *Cassiodor.* formul.
 archiatr.

(g) Huc ergo plane non spectant,
 qui a quibusdam cum mo-
 tibus vitalibus comparantur,
 actus animæ per consuetudi-
 nem, & neglectum, & subita-
 neo impetu facti, quorum sæpe
 ipsa sibi conscia non esse, eos-
 que impedire non posse, vide-
 tur: conscia tamen futura, &
 prohi-

sæpe fieri necessum est, vt animi affectibus machina corporis, corporeis vitiis anima inconsulto moueatur, aut perturbetur: quoniam ipsa animæ instrumenta, nempe sensuum & voluntariorum motuum organa, partes esse corporis, & toti artificio arctissime intertextæ & mixtæ esse, immo ipsa aliis etiam corporis vsibus seruire, & mechanicis motuum adiumentis diuersimode subiacere & indigere voluit creator. (h) Hæc igitur res toto cælo a sapienti voluntariorum motuum moderamine differt, neque vlla ratione probabile facere potest, motus etiam non voluntarios ab vnus eiusdemque principii sapientia dependere. Nulla enim est consequentia a fortuita & turbulenta (i), etiamsi maxima, rerum arte coniunctarum

Qq 2

inter

prohibitura, si eo ipso, quo impetum facit, momento attenderet, & contra nitetur.

(h) Numquid id eo consilio factum est, vt, dum motor spiritus, seu anima rationalis, quouis fere momento voluntarios motus excitat, excitentur etiam, & in motu mechanice impresso conseruentur partes corporis mere mechanicæ, voluntati non subiectæ, sed cum voluntariarum motionum instrumentis connexæ? Hinc citæ ratio dari potest, cur in fibris & humoribus corporis nostri, quamdiu id integrum est, motus ille obseruetur perperius, sine externo motore,

quem tam anxie in arte factis machinis inuentum dare laborant artifices?

(i) Huc etiam pertinet ipsa illa mirabilis efficientia pathematum animi materni in turbando contextu tenerorum foetus flaminum: in qua singulare sibi videntur reperire opinionis suæ patrocinium, qui sapiens animæ moderamen in motibus haud voluntariis statuere amant. At ista profecto turbatio a ratione & sapientia non proficiscitur. Immo sibi ipsi non bene consentire videntur, qui imbelles hoc argumentum vrgent, & tamen non maternæ, sed ipsius embryonis animæ, corporis formationem

inter se, & iisdem organis vtentium, in se inuicem efficacia, ad rei vnius rationalis in alteram corpoream occultum imperium, & sapientem directionem omnium motuum, præsertim etiam eorum, qui euidentissime in corporea mechanica fundati, & nullo finitæ voluntatis arbitrio subiecti sunt. Neque opus esse putauerim, vt ad suspicandum singularem aliquem archeum, naturam plasticam, animam a spiritu rationali diuersam, vel huius ipsius vniusque spiritus *incognitam & duplicatam potestatem & prudentiam* confugiamus, motus, qui intra nos sapienti consilio fieri apparent, vitales, & morbis profligandis aptos, nobis neque *sentientibus* neque *volentibus*, immo vel *contra optantibus laborantibusque*, sollicitè & sapienter meditantem, eligentem, perficientem. Ita, vt alia ne quidem animata corpora in tellure nostra taceam, in quibus motus spontanei pro conseruatione & depuratione, mirabiles obseruantur, nec ipse terrarum orbis (k) sua quadam rationali anima opus

nem tribuunt: quasi harmoniam rationis inter matris & foetus animas demonstrare possint. In corporibus matris & foetus confluere & conspirare, omnia scio: nescio vero an inter animas. Subtilissimorum staminum, particularumque minutissimarum, in quavis embryonis parte, suus est cum similibus partibus corporis materni consensus mechanicus & hydrostaticus, pro legibus connexionis, & *ὁμογενεωv*, & circulationis mutue: vt rationi con-

sentaneum videatur, quod experientia docet, factam a maternæ animæ pathematibus impressionem fortuitam & turbulentam id efficere posse in tenerrimis embryonis crescentis staminibus, quod in obfirmato matris corpore sentiri nequeat.

(k) " Terram ad similitudinem
" corporum humanorum natura
" formauit, vt maiores quoque
" nostri aquarum appellauerint
" venas. " *Plinius*. Quod in
ipso terrarum orbe, in ipso
mundi

opus habet, quamuis motus in eo, tum consueti & blandiores, tum insoliti & tempestuosi aquarum, vaporum, ventorum, ignium, ad sapientem scopum conseruationis, & depurationis destinatae euidenter collineent. Nolumus iam de brutis animantibus & plantis dicere, quibus quidem animam occulta sapientia instructam recentiorum quorundam auctorum hypothesis lubenter largitur. (1) Neque ergo tenuem nostram rationem, cui talia incredibilia videntur, & ἀκαταληπτα, eo vsque torquere cupimus, vt credamus non intellecta, aut non necessaria difficulter comprehendamus. Nos, secundum naturam rerum, singulorum hominum *unum* agnoscimus spiritum, seu animam, substantiam simplicissimam, eiusque *unum* intellectum, *unam* voluntatem, & huic certis legibus subiectum & vnitum vnum corpus naturale, incomparabili artificio mechanico & hydrostatico mixtum, constructum, & motum. Conditorem potentissimum, & motorem eundem machinae sapientissimum non suspicamur, sed nouimus. Archeum, seu animam nouam & duplicem, vel

Qq 3

duos

systemate, in omnibus mundi partibus, eiusmodi motus mechanice, sed sapienti consilio procedens, a primo motore deo impressus, obseruetur & conseruetur, sine aliqua peculiari intelligentia, aut anima mundi rationali, vix puto in dubium vocari posse, aut debere. Euidens est, voluntarias motiones substantiarum creatarum in orbe degentium varios impetus facere, mutare varia, partim consulto, partim fortuito, in

ipsis motibus, qui sponte fiunt. Neque tamen iccirco quaquam harum substantiarum occultum sibi arbitrium arrogabit in cetera, quae, sine suo consilio, sapienter fieri & moueri sentit in orbe, aut in orbis parte virtuti suae motrici exposita, vel suo corpori contigua.

(1) v. celeberr. *Alberti von der Seele der Menschen, der Thiere, und der Pflanzen.*

duos intellectus, alterum sæpe altero sapientiores, & res *contraria* ratione intuentem, immo tunc alterum clam sapientissimum, cum alter manifeste nihil sapit; (m) item *duas*, & sæpe *eodem temporis momento sibi inuicem repugnantes voluntates*, manifestam vnā, alteram clandestinā; in *vna simplici anima naturali*, sibi relicta, & nullam in se pugnam sentiente, (n) non scimus, sed coniectura ingeniosa opinamur, si ita lubet, vel fingimus, & excusationibus argumentisque dialecticis sustentamus, quo vsque placet. Nodum scindere prudenti consilio, non soluere videntur medici, qui, explicationem multarum difficultatum superuacua putantes, principium eiusmodi vitale, tamquam deum aliquem ex machina interponunt, quod ipsi haud serio credant: quemadmodum fere sagacissimus *Newtonus* attractionis vocabulo inutiles in naturali

(m) Vicissim sæpe naturæ in corpore motus pessime a sanitatis scopo aberrant, dum intellectus ægrotantis sapienter satis agnoscit, quid ipsi agendum foret, si ipse & natura vnum essent idemque. Sæpe medicus, aut alius peritior ægrotans, si errores naturæ, seu animæ suæ, si diis placet, manifesto animæ eiusdem suæ intellectu intelligat, eandem animam precibus flagitare opus habuerit, & o, dicere:

animula vagula, blandula,

hospes comesque corporis,

agnoscis errores tuos, corrige

quæso, quod leui motuum mutatione potes, neque te ipsam adeo insipienter excrucia!

(n) Itaque, ne quid durius dicam, frustra certe plane sunt, qui hanc, de duplicatis & repugnantibus animæ naturalis facultatibus, opinionem probabilem reddere tentant, adducto in exemplum illo sacrae religionis *μυστηριον*, dum, adiuuante spiritu dei, repugnantem naturalibus cupiditatibus spiritum in se, supra naturam, sentiunt homines ex deo iterum geniti. Diuina *μυστηρια* ad hominum opiniones temere applicantur.

rali philosophia curiositates fecat, quod ipse ætiologiam rerum absolueret non censeret. (o)

§. IX.

Naturam itaque humani, vti alius cuiusque corporis naturalis semel a deo in motum constituti, consistere arbitror "in mechanico & hydrostatico solidarum fluidarumque partium diuersissimarum artificio, & singulis "particulis impresso nisu, motu, & directione, earundem- "que proportionem tum inter se, tum ad ceteras naturæ "vniuersi partes, a quibus vel intrinsecus, vel extrinsecus "afficiuntur." Innumerabilia corpora sunt, etiam non animata, quæ sua huiusmodi natura se suosque motus sponte seruant, & a peregrinis particulis depurant, quam rem humanum corpus, eminentiori consilio creatum, exsuperantius præstat. Facile hinc patet, quid per naturam conseruantem & medentem intelligendum sit. Medicus, qui historiam sanitatis, morborum, remediorum, quantum id fieri potest, notam habere debet, ex motuum salubrium & insalubrium notitia, indicationes a natura mutuatur. Errare vero eam tum dicimus, quum, ex ipsa structuræ, motuum, proportionum ratione physica, inutilis ægritudo, vel periculum quodcunque consequitur, quod medicæ artis ope præcaueri, aut auerti possit, aut debeat. (a) Ita corpus humanum naturale consideramus, non tantum tamquam mixtum, quod frustra medicis mechanicis exprobratur; sed etiam tamquam natiuo nisu, & motu, per varias sui partes, diuersimode moderato & directo, quem sapienter machinæ

*Natura
humana
conser-
uans, sa-
nans, er-
rans, in-
dicans.*

(o) Princip. philos. natur. mathem. L. I. defin. 8. & passim.

(a) *Fernelius* I. therap. I. " quor-
" sum, quæso, constituta ars hæc

" esset tot tantisque maiorum
" vigiliis, nisi maius quoddam,
" & excellentius, quam natura,
" præstaret?

næ creator impressit, instructum, & tamquam proportionem habens tum inter ipsas partes, tum ad animam sibi iunctam, eiusque pathemata, tum ad ceteras res, quæ non naturales & præternaturales vocantur. Quisquis, occulta quadam intelligentia nobis præterea opus esse, demonstratum dare voluerit, is, quod humanæ manus mentisque potestatem superare videtur, prius præstet necesse est: fibrarum, humorum, vaporum omnium, in corpore mixto, moto, calido, viuo, omnes perscrutetur subtilitates, nîsus, motus, connexiones, confluxus, conspirationes, separationes, proportiones: is, inquam, quod olim in poemate quodam scripsi,

- - - ex imis eruat ima

*Viscera visceribus; mensuras, pondera, formas,
In tenebris lustret; natiuaque stamina soluat;* (b)

Explicit impressos nîsus, legesque mouendi; (c)

Purpureumque cruoris iter, thermasque perennes (d)

Diuerse

(b) "Rerum natura nullibi magis,
"quam in minimis, tota est."
Plinius.

(c) Egregie *Hoffmannus* medic.
system. T. I. prolegom. c. 3. §. 14.
"Vis mouens & ex necessitate
"agens corporibus substantialis
"& essentialis adsignatur. Atque
"adeo non opus est pro iis pe-
"culiare agens fingere, siquidem
"omne corpus est agens, &
"perpetuo est in *nîsu* ad motum,
"vel in *motu*, vnum in alterum
"agit ac reagit, & *mutationem*, licet
"non semper ratione loci, pro-
"ducit." Scilicet impressit crea-

tor seruatque singulis corpori-
bus conditis, corporumque par-
ticulis, motum & nîsum sponta-
neum, quo sigillatim perspecto,
leges mouendi explicari de-
mum possunt. Iis, quæ aduersus
mathematicam hanc veritatem
disputat ingeniosissimus *Alberti*
princip. philos. natur. c. 3. §. 22.
reponimus vniuersa princip.
philos. natur. mathematice de-
monstrata incomparabilis
Newtoni.

(d) Thermas, inquam, id est
liquores non inertes, sed
αὐτοματῶς, propria sponte,
tum

*Diuerſi generis (e) laticum; viuosque Meandros
Neruorum; (f) ex minimis tot texta volumina fibris;*

R r

Sed

tum calore & rapidiſſimo minorum particularum motu inſteſtino, tum etiam ipſo motu progrediente, & ad certas directiones determinato, pollentes, quia a natiuitate inſtructos.

- (e) Hinc corpus humanum non ſolum machina hydraulica dici meretur, verum etiam, quoad minimas particulas, hydroſtaticis vbique legibus, &, quæ in tota rerum natura particulis *ὁμογενεσι* & *ἐτερογενεσι*, & diuerſa vi & proportionemotis & mixtis, ſtatuta ſunt, naturaliter ſubiectum eſt, ex quibus, fibrarumque textura & elatere vario, a deo creatore & motore ſapienter diſpoſitis, iſta miracula naturæ euenire videntur, quæ aliquibus ſuſpicionem, de interna quadam & occulta principii cuiusdam vitalis ſapientia, mouerunt. Innumere diuerſas & natiuo corporis humani ſemini, & alimentis omnibus, & ſanguini circulantibus in eſſe particulas, & inde prodire diuerſiſſimos iſtos humores, conſtat: prodire vero ratum habemus, non per ſingularia fermenta, non per pororum figuram, aut ſolam

diametri diuerſitatem, neque per neſcio quem archeum, aut principium vitale ſeligens & mouens, ſed per naturales varii artificii mechanici, & hydroſtatici conſecutiones. v. celeb. *Boerhaui*, inſtitut. med. aphor. 203. ſq.

in rebus materiæ

Interualla, via, connexus, pondera,
plage,

Concuſſus, motus, ordo, poſitusque,
figura,

Cum permittantur, mutari res quæque debent.

Lucretius.

- (f) Cenſemus, per perennantem cordis motum, neruos, qui admirandis ſuis diſtributionibus *Meandrum* aliquem referunt, viuo, id eſt, perenni flumine irrigari, ſeu perlui, & ad actiones, ſenſationesque aptos reddi, inibique lympham eſſe ſubtiliſſimam ex ſanguine ſecretam, motu certo, & ad motum niſu, & ad ſuſcipiendum habitu inſtructam, & perinde eſſe, ſpiritusne an liquorem neruorum voces. Hos ipſos neruos, varie tenſos, vnitos, ſeparatos, cum liquore ſuo, inſtru-

*nerui li-
quore in-
ſtructi.*

Sed sapienti texta manu, sed texta potenti

Con-

instrumentum esse reputamus motuum tum *αὐτοματικῶν*, tum etiam eorum, qui animæ voluntati subiecti sunt, diuersissimorumque sensuum, atque exinde mutuum inter animi corporisque affectus consensum oboriri, vt adeo ratione neruorum, animæ uiuentis organorum, medicus, corporis, iisdem organis vten- tis, curam gerens, id tamquam haud mere mechanicum, sed etiam tamquam viuum & animatum, considerare omnino debeat. Minime persuadent, quibus contra illum liquorem disputare lubet, quos inter haud pridem surrexit cl. *Gælickius*, scripto, quod spiritum anima- lem ex foro medico relegatum inscripsit, & addita sententia damnatoria Apollinis, fulmine bruto, in illos spiritus, quibus medicos infatuari dicit, vocabulo in summos viros iniurio, qualia aq. hunc auctorem fre- quentia sunt. Respondit egre- gie cl. *Burggrafius*, de existen- tia spirituum neruorum, & cum cl. *Gælickius* vindicias suæ opinionis ederet, has etiam re- pressit opposito libello, cui titu-

lus: spiritus neruosus immerens exsul restitutus. conf. celeb. *Heisteri* compend. anatom. p. 153. sqq. & ibi adducti aucto- res, item *Brunner*. de glandul. duoden. p. 73. sqq. vt taceam, quos abunde adduxit, excer- ptis argumentis & experimen- tis, omni, vt videtur, exceptio- ne maioribus, laudatus *Burg- grafius*, *Vepferum*, *Leeuwen- hoeckium*, *Bohniū*, *Bergerum*, *Boerhauium*, *Hoffmannum*, alies- que. Miramur merito cum *Heistero* l. c. "hodie esse, qui" hos spiritus ob leues causas "negant, immo, qui in illos," qui spiritus hosce admittunt, "commatibus & conuitiis in- uehuntur." Neque vero as- sentimur viris ceteroqui præ- stantissimis, qui liquorem illum neruorum omni virtute elasti- ca carere autumant. Inest profecto elementi aerei elastici portio, suamque vim, pro pro- portione ad fibras tenuissimas, liquorem hunc continentes, exferit in ipso statu sano, & euidentius in morbofo: quod alibi demonstrare locus erit, vbi de neruorum pathemati- bus febriculosus agemus.

Consilio, (g) tota vt, facto ceu fœdere, in vnum

Rr 2

Machi-

(g)* Nihil de humana mente tam
eximium compertum habemus,
quod illam quorundam
sententiam, satis pro humano
genere ambitiosam, fouere
possit, quasi ipsamet mens, ex
sapientia & potentia sibi insita,
& struxerit corpus suum, & nutriat,
& conseruet. Structorem,
nutritorem, conseruatorem
longe sapientiore, potentio-
remque arguunt omnia. Acriter
nuperrime, sed cum argumentis
haud spernendis, refutauit
theoriam ita dictam organi-
cam, quoad hanc præcipue sen-
tentiam, cl. *Stentzelius*, professor
Vitembergensis, diss. de glandu-
larum in plurimis visceribus
absentia. Is, §. 21. "quo, inquit,
applausu, quo rationis suffra-
gio, cum inscia, immo inuita
anima, circulatio sanguinis,
secretio animalis, aliæque
actiones vitales fiant, dicere
possum, quod eadem sit prin-
cipium agens, corpus, tamquam
mere passuum, formans, forma-
tum, tam in sano, quam mor-
boso statu, dirigens? Hanc
virtutem nihilo secius animæ
Stahlius, cum cœcis illius asse-
clis, tribuit. Si vero generatio-

"nis, nutritionis. & totius sani- * corpus
"tatis negotium consideremus; ab anima
"si morbos, eorum originem, propria
"sedem, causam materialem, non for-
" & methodum medendi exami- *natione.*
"nemus; quam iniurius in ar-
"tem salutarem *Stahlius* sit, satis
"perspicere possumus, mihi que
"ipsi multis exemplis misere ab
"eodem curatarum febrium in-
"notuit." Non hæc mea facio;
sed eo consilio huc transfero,
vt nouissimo exemplo pateat,
quam minime hodie generali-
ter viris doctis & sagacibus
ista probetur theoria, eiusque
ad febres præcipue, de quibus
agimus, applicatio, &
quantas iccirco patiatu con-
tradictiones. v. supra p. 131. sq.
Quæ de misera febrium cura-
tione a viro illustri peracta
confidenter, & quasi ex propria
multiplici experientia, dicun-
tur, probatione indigent, re-
sponsione forte aliqua eiusdem,
aut discipulorum alicuius, pro-
pediem refellenda. Neque
enim talia de tanto viro merito
dici putem. Et quæ curatio,
forte infelicio, censuris affici
non potest? quum omnes sal-
uos præstare, omnibus satis
facere

Machina conspiret, motus sine mente (h) faciens

In

facere ægris, & adstantibus,
aliisque medentibus diuersa
opinantibus, neque in cl. *Stab-*
lio, neque in quoquam alio sit
medico.

Tres medico tituli sunt: faustus,
quando rogatur,

* *motus* *Est genius; deus est, si bona fata*
inuuant;

virales si- *Numen at omnipotens si iam sanare*
ue anima, *recusat,*

Hei, quot iudiciis contemnerandus
homo est!

Mox ita non meritum calo fortuna
locabit;

Mox æque immeritum precipita-
bit humi.

Consentio vero plane cl.
Stentzelio, disputationem de
animæ virtute formatrice fi-
nienti exclamatione Iobi:
"manus tuæ, domine, (non
" *Stabliana* natura) fecerunt &
"formarunt me totum!" Nihil
enim omnino me ipsum, id est
animam meam, ad mei forma-
tionem contulisse, æque per-
suasum habeo, ac mundum
totum, stellas, terram, anima-
lia, plantas, mineras, cetera
dei opificia, ad condendum
sele insita anima quadam sua
rationali, nihil quicquam præ-

stitisse. " Dumque ex lege a
" deo præscripta, motuque ad
" has optime consequente,
" omnia succedunt, durant sin-
" gula & perdurant, nec indigent
" alieno auxilio." *Schelhammer.*
de natura p. 214.

(h) * Id est, sine mentis arbitrato,
quod euentissimum est. Im-
mo motus, qui corporis viui
motibus similes sint, anima
absente, restitui possunt in ca-
dauere recenti, cuius machina
adhuc incorrupta est, &
dum meatus subtiliores per-
uii, fibræque satis mobiles
sunt: quo experimento, simi-
libusque, satis probari posse vi-
detur, non opus esse, vt ad
animam naturam confugia-
mus. *Brunner.* de glandul.
duod. p. 73. sqq. " Canem
" strangulatum cultro subieci.
" In oculos incurrit lymphæ re-
" ceptaculum speciosum, chylo
" turgidum. Inflicto vulnuscu-
" lo tubulum adaptaui & infla-
" ui. Flatus hinc procurrit fa-
" cile per ductum thoracicum
" ad cor, cuius auriculas dum
" flatus distendit, ecce, post-
" quam æternas diu ante ferias
" agere cœperat, denuo in vitam
reuo.

In se sponte suos, quos mens sociata stupescat.

Tum demum certo negari vel affirmari poterit, quid hic infinita sapientia structus mechanismus, vt barbaro *Boylei* vocabulo hodie vulgatissimo vtar, sine humanæ animæ moderatione, polleat, quidue secus; & ne tum quidem spiritus cum corpore vnionem, seu alterius partis in alteram effectus, (nam effectus esse sentio, neque ad harmoniam me-

R r 3

poris

“reuocatur, & auriculæ motita-
 “ri cœperunt, primo lenius,
 “abhinc vegetius, ab octaua
 “hora vsque ad duodecimam.
 “Quod si vel maxime animam
 “quis brutis concedendam esse
 “existimauerit, hanc tamen ab
 “orco me reuocasse nemo cre-
 “diderit. Quod in bruto ego,
 “idem in homine experti fue-
 “runt cum *Peiero* aliquot phi-
 “liatri” v. eius miraculum na-
 turæ parerg. anat. 7. & ibi ad-
 ditament. *Harderi*, add. *Harueus*
 de generatione animal. ex-
 erc. 4.

(i) *Nota est virorum acutissimo-
 rum, *Leibnitii*, *Volfii*, *Bülfinge-
 ri* hypothesis. Nuperrime cl.
Grossius, doctor medicus apud
 Halenses, in tractatione, qua
 verum vniuersæ medicinæ prin-
 cipium in corporis structura
 mechanica sistit, ingeniosum,
 sed *παράδοξον*, de præstabilita

harmonia dogma, ex *Leibnitia-
 na*, seu *Volfianæ* philosophiæ
 principiis, ad theoriam artis
 medicæ applicauit, nexum,
 vt ait, *effectuum* animæ & cor-
 poris inuicem negans, &
 corporis motus, cum anima
 conspirantes, omnimode, se-
 cundum statum antecedentem
 & regulas motus, in ipso cor-
 pore, animæ vero sensa, cor-
 poris motibus congruentia, in
 ipsa anima determinata existe-
 re disputans §. 31-44. Ibidem
 §. 33. 35. effectus animæ & cor-
 poris mutuos physicos esse
 non posse ex eo probat, quod
 illa, quia partes non habeat,
 neque tangere possit, neque
 tangi, adeoque nec agere natu-
 raliter in aliquod corpus, neque
 a corpore affici. Iudicent phi-
 losophi, quo vsque hæc, a cor-
 porei attactus negatione cuius
 obuia, ad naturales spirituum

* de har-
 monia
 præstabi-
 lita.

cor-

poris in se mutuos, & societatem illam admirabilem, diuinum

corporumque effectus negandos, argumentatio valeat. Vtrumque essentiam & naturam perspectam non habemus, adeoque nec effectus naturales omnes: neque deum, spiritum, sine præstabilita harmonia, & sine attactu corporeo, agere in corpora, & eorum motorem esse, dubitare licet: nec quo agendi modo vis motrix primitus operetur, & in corpora transeat, cognoscimus. Corpora physica iam in motum acta haud sine attactu physico partium a se inuicem moueri scimus. Quomodo primus motor deus, spiritus simplicissimus perfectissimus, corpora mouerit moueatque, quas potentias creatis spiritibus circa motum tribuerit, aut negauerit, & hi quomodo moueant & afficiantur, neque nouimus, neque affirmare aut negare possumus. Cautè, instar philosophi de sua hypothese dubitantis, loquitur ipse cl. *WVolf*. metaphys. §. 530. 537. Et sane motus productio in corporibus, & vicissim perpeffio a corporum motibus, earumque rerum modus fiendi, non magis captum no-

strum superat, neque simplicitati spirituum magis repugnare videtur, quam repræsentatio diuersa, quasi speculi res compositas repræsentantis speciem habens, diuersitas spirituum inter se infinite varia, mutatio interna, gradus potentiæ & limitationum, ceteraque, quæ de vnitatibus schola *WVolfiana* docet. Affirmabit forte aliquando sectatorum *Leibnitii* aliquis, monades, seu atomos, ex quibus innumeris, diuersa vi repræsentandi præditis, ipsa corpora composita isti reputant, attactum mutuum cum monadibus spiritibus habere posse, atque ita influxus physici systema, experientiæ & sensibus probatissimum, in ipsam philosophiam *WVolfianam*, quasi postliminio, recipiet. Nos neque illi sectæ, *Stahlianæ* *δὲ δια πασῶν* refutanti, neque ulli alii nos addicimus, nota ab ignotis, opiniones ab euidentiâ, sollicitè discriminare studentes, & medicinam ab omni hypothese liberandam, sensibus vero & experientiæ existimantes vindicandam.

num & imperscrutabile spiritus creatoris opificium, explicare quisquam & determinare potuerit. (k) "Nec me pudet
"nescire, quod nesciam." (l)

EPICRISIS.

Quo tamen cunque modo illæ se res habeant, equidem *Aequa*
obseruationes meas neque ex aliena, neque ex mea *petitio.*
etiam theoria, iudicari velim; sed ad tribunal solius sinceræ experientiae (a) prouoco, cui ratio (b) *ἀνάλογιαν*,
prudentia moderationem ministret, neque vlla dominetur
opinio, multiplici sensuum accurate, & seposita hypothesi
quauis, adhibitorum testimonio, & veritatis conscientia
conuictus. Si qua, per sollicitos itidem praxeos clinicæ
labores, quibus præeuntibus & comitantibus interpolatas
has pagellas scribimus, meliora quisquam, accuratiora, ex-
pedi-

(k) Sapienter v. cl. R. A. *Behrens*, medicus *Brunsuicensis* plane eximius, in consideratione animæ rationalis medica: "libere, inquit, ignorantiam meam profiteri, atque
"acquiescere in voluntate &
"omnipotentia diuina, cuius
"beneficio factum, vt duo entia
"essentialiter a se inuicem discrepantia, tam exacte semper sint
"vnita, atque ita conspirent, vt
"vnum alterius ope atque auxilio indigeat, vnumque in alterum agat, & inuicem quoque
"patiantur, satius esse duco,
"quam iusto fortassis scrupulosius, in *vincula*, vel *vocabula*

"hunc nexum declarantia, inquire
"rere pag. 34." Etenim, censente ill. *Bergero*, "nihil obest,
"quo minus deum animæ &
"corporis naturam, quam vtrimque non satis perspectam habemus, sine eiusmodi glutine
"& coagmentatione, coniunctionis capacem condidisse,
"credamus, omneque adeo vinculum repudiemus.

(l) *Cicero*.

(a) Quisnam iudex est sapientissimus? experientia. *Stobæus*.

(b) *Brunner*, de glandul. duoden. p. 149. "vti ratio sine experientia mendax, ita experientia sine ratione fallax.

regula
nobis præ-
scripta.

peditiona, iucundiora, pro ægrotantium commodis, inue-
nerit, quum vix certiora, tutiora ne vix quidem possint
reperiri; (quamvis longe melius, vberiusque hæc explica-
ri posse & debere norim) aut, si quas eodem modo aliquis
didicerit vtilis mutandi, limitandi, addendi regulas, quod
pro locorum, corporum, temporum differentiis, & vbi
penitius cuiquam in rerum naturam & causas introspicere
datum fuerit, facile posse fieri concedimus, & ipsi pro vi-
rili præstare conabimur; is, vt eodem cum candore dilu-
cide sua impertiatur candide peropto, quo ego in exi-
gua hac opella consignanda vsus sum, (c) & in posterum
vti propositum habeo. Nullius doctrinæ theoreticæ odio
ducor, nullius etiam amore, nisi quo vsque ea perpetuæ
expe-

(c) Liceat mutuari, pro finiendo
leuiori hoc opusculo, verba
cl. Torti, quibus exasciatissimæ
therapeuticæ speciali colopho-
nem imponit. "De cortice
"dixi, quæ animaduerti in vrbe
"ac regione mea. Quid præ-
"stet ille apud alienigenas, im-
"mo non in Europa tantum
"nostra, sed & in America &
"Asia, ex scriptoribus fide
"dignis iam satis innotescit.
"Facile est autem ex eo, quod
"huc vsque præstitit, quid sit
"in posterum præstiturus, con-
"iicere. Nemo proinde me
"insimulet vanitatis, si quando,
"quod ægre crediderim, votis
"respondentem non plane sor-

"tiatur euentum in regione
"sua, vt ego, dubio procul, ea-
"demque certitudine, qua pro-
"tuli, sum sortitus in mea.
"Nullus tamen dubito, quin,
"seruatis exacte regulis, &
"limitationibus a me proposi-
"tis, euenturum sit semper, vbi-
"que terrarum, quod hic quo-
"tidie contingit, siue curatio-
"nem spectemus, siue febres ac
"signa febrium curandarum.
"Sicuti enim, ex Hippocrate,
"in omni anno, & omni tem-
"pore, mala malum, & bona
"bonum significant, ita proba-
"biliter idem significant in omni
"loco.

experientiæ respondet. Nullius in verba doctoris, (d) in nullius sectæ philosophicæ, aut medicæ, dogmata (e) iuro. Vereor, ne tandem omnes vaticinium impleant:

Serius aut citius mors sua quamque manet: (f) quantumcunque forsan aliquibus faueat sæculi vel hominum indoles, aut breue pabulum ministret siue auctoris, siue discipulorum, ingenium aut auctoritas. Ipse me quotidie monitum volo, quam sit ad errores pronum, si præstabilitæ hypothese, praxin subiicere sustineamus. Noui enim, quam facile nostri vel magistrorum nostrorum ingenii fœtus, nondum experientia maturatos, paterno vel germano animi fauore amplectamur, & delato iisdem praxeos moderamine, quicquid ipsis visum fuerit aduersari, sine adæquato examine, condemnare amemus. Admonet me symbolum paternæ eiusmodi indulgentiæ, vbi ipse Phœbus medicus Phaethonti habenas concessit, impari illis moderandis & inepto. Amo adminicula & delectationes theoriæ; modo hæc communem mecum dominam pedissequa veneretur, sinceram experientiam. Veritates certas a coniecturis dubiis, & quæ certi speciem habent, exquisitè dirimere conor. Nullum naturæ nutum neglectum habeo, (g) quo vel sibi ipsa sufficere, vel, titu-

Ss bans

(d) *Schelhammer*, de natura p. 322.
 "nolim, ait, in vno acquiescere
 "tirones; sed, post cursum
 "studiorum sub vno absolu-
 "tum, & alios adire. Utantur
 "magistro, nec propria sua
 "principia commendante, nec
 "sectario, sed, qui in omni ge-
 "nere philosophiæ sit versatus,
 "omnium perspecta habeat
 "dogmata, nullis addictus sit
 "partibus. Neminem enim

"vnum mortalium veritatem
 "per omnia affecutum, & ex-
 "hausisse Democriti puteum
 "credi potest.

(e) "Nulla secta est, quæ omne
 "vidit verum; nulla, quæ non
 "aliquid ex vero." *Grotius*.

(f) *Propertius*.

(g) "Nihil temere fit, nihil præ-
 "teruideri debet," *Hippocr.* 6.
 epid.

bans & labascens, remedio opus habere indicat: eundem medici & medicinæ sapientissimum auctorem & moderatorem esse persuasus, qui humanæ naturæ vires condidit, & limitibus terminavit. Nullum efficax artis medicæ præfidium vel sperno, vel cæco impetu amplector, antiquum (h) illud sit, an novum; (i) domesticum, (k) quod

(h) *Cassiodor. formul. archiatr.*
 "Medici vacent libris, dele-
 "ctentur antiquis. Nullus iu-
 "stius assidue legit, quam qui
 "de humana salute tractaverit."
 v. ibi notæ elegantissimæ I. H.
Meibomii.

(i) *Lucretius:*
Desine, novitate exterritus ipsa,
Exspuere ex animo rationem, sed
magis acri

Iudicio perpende, & si tibi vera vi-
derur,

Dede manus; aut, si falsa est, accin-
gere contra!

"Rerum natura sacra sua non
 "simul tradit. Aliud hæc ætas,
 "aliud quæ post nos subibit, ac-
 "cipiet." *Seneca.* "Nihil infelicius
 "iis ingeniis, quæ mordicus sen-
 "tiunt, maiores nostros nihil
 "ignorasse." *Scaliger* contra *Car-*
danum exerc. 306. v. *Ramaz-*
zin. orat. 7. "antiquitatis &
 "novitatis studio medicum per-
 "fici probans.

(k) v. celeb. *Heisterus*, eleganti
 dissertatione de medicamentis

indigenis Germaniæ sufficien-
 tibus. Ibi tamen §. 10. recte
 monet: "in febribus inter-
 "mittentibus pertinacioribus,
 "præsertim autumnalibus, &
 "quartanis, difficilius sane cura-
 "tio succedit, sine corticibus
 "peregrinis, Peruviano scilicet,
 "& cascarilla." Cascarillam,
 puto, cum vero cortice con-
 iunctam intelligit vir inclitus.
 Nam ea solitaria quartanam,
 aut alias febres difficiliore
 fugare, tentatum nobis aliis-
 que sæpissime est, non perfe-
 ctum: quamvis & calidior
 acriorque, & magis aromatica
 sit, & in ipsis etiam alui fluxi-
 bus, evidentiori efficacia, licet
 gustu vix percipienda, ad-
 stringens. *Novum quartanæ
 remedium, quod, si certum
 esset, medelaram Germaniæ
 sufficientium augere posset ca-
 talogum, candide reuelavit
 egregius apud Vratislavienses
 rerum medicarum & natura-
 lium scrutator, *Klarnigius*, in
 noso-

* *mercu-*
rius vitæ
cælestis.

(quod , si curationi tutæ , celeri , & iucundæ
Ss 2

nosocomio caritatis, obseru. 18.
de medicamentis antiquarum.
p. 82. "Componitur, ait, effi-
"cacissimus puluis, quem mer-
"curium vitæ cælestem ap-
"pellare amant, ex vitri anti-
"monii puluerisati & olei vitrioli
"partibus æqualibus: oleum hoc
"ad siccitatem vsque a vitro an-
"timonii abstrahitur, iterumque
"eadem eiusdem olei quantitas
"affunditur, & abstrahendo &
"affundendo septies proceditur.
"Hoc modo pulueri præparato
"addi solet spiritus, qui ex spiri-
"tus vini rectificati libra vna,
"& spiritus mastichis vncia vna,
"per quatuor dies digerendo fit,
"& trium dierum digestionem com-
"mittitur. Abstracto postmo-
"dum, vel decantato spiritu,
"pulueri recens iterum spiritus
"ad deflagrandum affunditur,
"quæ deflagratio bis erit repe-
"tenda, commouendo interim
"spatula puluerem, donec flam-
"ma cesset. Puluis, qui restat,
"bene exsiccatus, admirandi
"sane est effectus, si eius vel
"granum vnum semis, vel gra-
"na duo, cum amaricante aliquo
"extracto, v. g. centaur. min. in
"pilulam, redacta, duabus horis

"ante paroxysmum, quartanario
"exhibeantur, hac tamen lege,
"ne per bihorium aliquid super-
"bibatur, vtpote quo infringe-
"retur medicamenti energia.
"Vix deglutita pilula, leniter se-
"quuntur & vomitus, & seces-
"sus, & sudor, & quod omnium
"optimum est, paroxysmus ex-
"sulat, si, quod raro accidit,
"non prima, altera tamen
"vice, nec memini vlli latentis
"miasmatis febrilis semina cu-
"ras fecisse. Habes hic, lector,
"euporiston plane diuinum, tam
"experientia, quam ratione,
"comprobatum. Testes
"preuoco ægros famosa pilula
"restitutos." Miror, huius
"medicamenti adeo celebrati
"nullam in actis medicis Vra-
"tislauiensibus mentionem fieri,
"quum tamen & liber ibi laude-
"tur, & omnis generis remedia
"ληξιπυρετα recenseantur, iu-
"dicenturque. Forte b. Kanoldo,
"qui vomitoria in quartana reie-
"cit omnino, & varia de eorum
"noxis ibidem scripsit, non pro-
"batum est medicamen, quod,
"quia a medico ciue commenda-
"tum fuit, publica censura affice-
"re noluit, Nobis elegans videtur
"præ-

da æque sufficiat, præferendum plerumque, commoditatis causa, fuerit) an peregrinum; (l) *ευπορι-*

504

observ.
partic. 58.

præparatio, eamque exquisite a pharmacopœo nostrate fieri curauimus. Mense Octobri & Nouembri tribus iam ægris quartanis, duobus bis, tertio semel, ex præcepta methodo, accurate dedimus. Sed, quamuis effectus per vomitum, secessum, & sudorem, satis valide sit insecutus, & in duobus ægris prima quidem die, in altero etiam altera, veri horroris sensus non accesserit; attamen deinceps ipse rediit horror, cum tota febris tragœdia, & morbus singulos haud fegnius, quam antea, lacerauit, solo cortice Peruuiano, methodo supra præscripta, plane curatus. Etsi igitur, uti antiquitus de vomitoriis omnibus notum est, hoc etiam remedio apte dato multæ forsan febres quartanæ, præsertim circa solstitium, & quando satis defebuerunt, sanari possint; omnes tamen sanari, & certum id esse medicamentum, per ista tria prima tentamina conuicti, negare cogimur, & soli cortici exotico titulum remedii ad febres fugandas certi adhuc asserere. Vberiori interim expe-

rientiæ seruamus elegans & sat blandum emeticum, quod, ne cælestis vitæ mercurium nominari aliquis putet, quod in vulgari mercurii vitæ vituperium dici solet, antimonii vitriolati nomine magis congruenti, insigniuimus.

(l) *Virgilius:*

Nec vero terra ferre omnes omnia possunt.

Adspice & extremis domitum cultoribus orbem,

Eoasque domus Arabum, pictosque Gelonos!

Diuisa arboribus patria.

Brunner. de glandul. duoden. p. 149. "mirandum sane, sicut, vel nostra ætate barbaros & Indos plus contulisse, quam vel omnium ætatum schola. China china quid præstet in curandis febribus, & multis aliis morbis; radix ipecacoanna in diarrhœis & dysenterijs; quid parreira braua in affectibus renum & vesicæ; abunde iam innotuit: hæc tamen & tanta beneficia barbaris debemus, & Indis, & vsum guaiaci, salsa parilla, & ceterorum, qui magnus est in vitiis lymphæ." Lentilius miscell. med. pract. p. 548. exo.

sov, (m) (quod semper potius habemus) an multo labore parandum; (n) mite, & quod lenitate sua apud ignaros fere euilescat, (o) an magis generosum;

Ss 3

"exoticomaniam, inquit, damno;
 "sed neque exoticudeniam lau-
 "dare possum. Deme nostris
 "officinis exotica, radicem chi-
 "næ, contrayeruæ, rha barbari,
 "squillæ; deme folia sennæ;
 "deme fantonicum, cassiam, co-
 "locynthidem, dactylos, tama-
 "rindos; deme tot gummata &
 "resinas, aloen, ammoniacum,
 "camphoram, mastichen, galba-
 "num, opium; deme caryophyl-
 "los, piper, nucem moschatam,
 "macin, zedoariam, zingiber;
 "deme ambram, moschum, zi-
 "bethum, sperma ceti, catechu,
 "reliqua; deme quæuis exotica:
 "clauas nempe Herculis deme,
 "& inerme fatuumque olitorium
 "relinquetur.

(m) *Pauli* quadripart. botan. p. m. 540. "Serio suadeo medi-
 "cinæ candidatis, maximopere
 "sibi euporista commendata ha-
 "beant, ob quæ ringi sinant
 "pharmacopœos, ceu ex quibus
 "paulum lucri captare possunt.

(n) *Borrichius* de medic. hermet. p. 383. "non id agunt sapien-
 "tes, nempe, qui multo ope-
 "re remedia elaborant, "vt adi-
 "matur sua efficacia vulgaribus;

"sed in hoc euigilant curæ eo-
 "rumdem, vt nitor & elegantia,
 "vt decus & robur vetustæ præ-
 "parationi accedat.

(o) Sæpe medici, *Martialis* elo-
 "gio,

- - *mitibus herbis*
Parcarum exorant pensa, breuesque
colos.

Egregie hanc doctrinam per-
 tractauit B. D. *Behrens*, archiater
 quondam Brunsuicensis incli-
 tus, in de leniorum medica-
 mentorum eximio usu, & de
 aquæ calidæ potu dissertationi-
 bus, quæ *Meibomii* præsidis no-
 men etiam præferunt; & celeb.
Hoffmannus, opusculis latinis &
 teutonicis plurimis, de viribus
 insignibus aquæ simplicis, bal-
 neorum ex aqua dulci, pedi-
 luuiorum, lactis eiusque feri,
 infusionum ex plantis benignis-
 simis, aliarumque medelarum
 simplicissimarum blandissima-
 rumque. Respondent his,
 quæ de iusculis medicatis ex
 herbis domesticis, de potu
 auenaceo, similibusque, *Vvepfe-
 ri*, *Lentilii*, aliorumque genui-
 norum medendi artificum
 scripta memorant.

sum; (p) tutissimi semper cuiusvis saluberrimique, & , ubi id quoque licet, præsentissimi ac iucundissimi, pro singulorum ægrotorum diuersa ratione, studiosus. In votis mihi est illud *Asclepiadis*, tuto, celeriter, ac iucunde curare. Sed memini, quod *Celsus* addit, periculosam sæpe esse nimiam & festinationem, & voluptatem. Quamdiu per morbi indolem, & humanæ artis imbecillitatem, prodesse satis medicina non potest, id maxime cauendum mihi duco, saltem ut ne noceat, (q) persuasus, eum curare nescire, qui nesciat expectare. Vbicunque vero est aliqua artis potestas, quæ morbi tolerantia, aut periculo potior sit, ut cruciatus leniri, aut morbus breuior certiusque salubris reddi, aut discrimen quodcunque auerti possit, piaculum esse reor, quicquam horum procrastinare. r) Vito farraginem, & sesquipedales formulas. Naturæ parentis simplicitatem & componendi artem amo, (s) neque compositiones præter necessitatem multiplico.

(p) "Medicus, si frustra molliora
"cesserunt, ferit venam, mem-
"brisque, si adhærentia nocent, &
"morbum diffundunt, manus
"affert: nec vlla dura videtur
"curatio, cuius salutaris effectus
"est." *Seneca*,

(q) Est regula *Hippocratis* epid.
6. sect. 2.

(r) "In medicis nisi plenus mise-
"ricordiæ & humanitatis sit
"animus, omnibus diis & homi-
"nibus inuisi esse debent." *Scri-
bonius Largus* in epist. ad *Ca-
listum*.

(s) v. *Ramazzin*. p. 93. orat. 8. quæ
inscribitur: "in medicina facien-
"da remediorum simplicitatem
"operosæ compositioni præfe-
"rendam." Ibi, quum exem-
pla curationis per simplicia af-
fert: "solus, inquit, Peru-
"uianus cortex, nobis a diuina
"beneficentia munus conces-
"sum, sine alterius rei mixtura,
"in qualibet regione, quo-
"cunque anni tempore, ætate,
"sexu, temperamento, febres,
"saltem recurrentes atque in-
"teruallatas, fugat & extermi-
"nat: quamquam non defue-
rint,

plico. Multitudine laudatorum medicaminum, in singulis fere morbis & symptomatis, ita obrui artem nostram scio, vt, vbi aliquid veræ experientiæ fidei respondens in ipsa praxi requiritur, dubius sæpe medicus merito cum Aenea exclamet, τὴν ὕλην ἰατρικὴν circumspiciens:

O si se nobis ille aureus arbore ramus

Ostendat nemore in tanto!

Amplector eo magis remedia polychresta, &, quam maxime fieri potest, mihi ipsi experta. Vnius vero hominis non est, omnia experiri, & cauendum maxime esse videtur, ne, nimis multa experiendo, nihil experiamur. Attamen neque illi assentor nimiae quorundam affectationi paucitatis, qua decem forte plus minus ex omni medicæ materiæ penu medicamenta simplicia, aut singulariter composita, indicationibus omnino omnibus sufficere reputantur, ceteris auxiliis quasi in exsilium missis. Morborum, symptomatum, causarum, locorum, temporum, personarum diuersitates innumerabiles medicæ, physicæ, morales, quas in numerosa praxi clinica videre est, gratum merito animum mouent, vt æterno omnium naturæ regnorum regi gratias agamus immortales, quod tanta munerum varietate tam variis casibus benigne prospexerit. Sunt enim profecto plurima medicamenta efficaciam suo modulo explorata; sunt alia, quæ, licet nondum satis certa, tuta sunt tamen, & spem utilitatis probabilem faciunt, prudenti tentamine digna; & nullum non suos potest habere vsus, quos, si nondum matura experientia firmati sunt satis, cauta exploratione & obseruatione adhibita,

paulla-

"rint, qui hieron hoc picron,
"ex arbore vitæ decerptum, te-
"merare pertentariint, aliis rebus
"adiectis." Hanc inuidendam re-
medii laudationem pronuntia-
uit, scripsit, edidit senex septua-

genario maior, paucis annis an-
te cl. Torti therapeuticam spe-
cialem, postquam statim, fungi
instar, nata est inuidiosa illa de
vsu & abusu chinæ chinæ epi-
stola, v. suprap. 209. sqq.

paullatim protrahet ætas

In medium, ratioque in luminis eruet oras. (t)

Medicorum cuiusvis ætatis, nationis, sectæ, experimenta, observationes, inventiones, caute, ad historiæ naturalis & medicæ normam & ἀναλογίαν, meditatus & expertus, cum selectu probo; ipsa haud statim, quæ mihi non succedunt, experimenta, multo minus ea, quæ nondum, aut vix tentavi, aut quæ non bene perspicere licet, vanitatis arguo; (u) arcanas obvelationes neque laudo, neque selector; (x) sententias & hypotheses, quæ ipsæ felicibus experi-

(t) *Lucretius.*

(u) Licebit huc applicare, quod ingeniosissimus *Boerhaavius* in elementis chemiæ, cum elegantia scriptonis, doctrinæque & experimentorum vbertate insigni, nuperrime editis, de vetustis scriptoribus alchemicis dicit p. 120. sq. "Cur
"falsi arguam eos, qui in arte se
"longe præstantiores dederunt
"me ipso? meam potius igno-
"rantiam in hisce, quam illo-
"rum vanitatem incuso. Vnum
"tantum pace illorum dixerim:
"dubito sæpe numero mecum,
"quoties arcana illorum lego,
"an forte summi hi, & naturæ
"rerum peritissimi artifices,
"postquam tot, tamque singu-
"laria, detexissent per since-
"ras observationes, tandem, ve-
"locitate prævidendi, & ea pro

"factis narrauerint, quæ fieri
"posse, immo quæ debere fieri,
"colligebant." Ego vero etiam
atque etiam in eiusmodi experi-
mentis alienis medicis dubito,
an forte euentum singu-
larium veras causas præterui-
derint artifices, & experimenti
alicuius efficaciam laudauerint,
vbi alia plane res successum
produxerat. Repetita passim,
sub plane simili rerum circum-
stantium statu, experientia ius-
tum fidei experimentorum
pretium statuere debet. Atque
hæc mihi dubitatio semper se-
det, quo usque aliquod reme-
dium arcanum seruetur, & a
publica peruestigatione & ex-
perientia secluditur.

(x) *Schelhammer.* de natura c. 5.
§. 21. "ohe, inquit, quam
"multa hic sunt, quæ expecta-
tionj

perimentis ansam sæpe præbent, honorifice sine superstitione habeo; successus & defectus, quos sol videt, aut terra tegit, neque arti, neque naturæ, neque aliis causis temere imputo; aberrationes, quæ humanæ sunt, sine rixa, vel contumelia, vitare contendo; disceptationes priuatim inimicas, vel

T t

pro-

"titioni haud respondent! Rogandi omnes, qui vera & efficaciora, quam quibus nunc utimur, possident, ea inuidere humano generi nolint, vel saltem, si qua inuenerint, laudes ipsis tributas haud sustinentia, id admoneant publicum: neque enim par est aut humanum committere, ut vel diutius in errore fatali hæreant medentes, vel propter vnius lucrum domesticum publica salus, multorumque vita periclitetur." Sæpe profecto, quod maximi momenti creditum est, dum occultatum fuit, si in lucem tandem protrahatur, aut minimi esse apparet, aut dudum cognitum, & sola superuacua miscela vel mutatione, tamquam fuco aliquo, incrustatum. *Meibom.* ad iusiur. Hippocr. p. 150. "Si scrinia excutiendi forte facultas se sistat, mera saltem deprehendas aliorum inuenta, & remedia in vulgus nota, quæ, si tollas, nihil offendas reliqui, præter ieiunam maciem:

"*Aut apinas, tricasque, & si quid vilius istis.*"

Si quid vero aliquis vere nouum, singulare, & vtile, inuenit ipse, vel aliunde possidet, nescio an salutis publicæ fiat satis, si quis laudes alicuius remedii, quod sibi, vel domui suæ, arcanum seruat, ex sua experientia in publicum propallet, idque venale exponat. Non ita crescit ipsa ars, quæ hodie manus habet oculatas, nihil recipiens, nisi quod sine velo hominum tegentium videt, & mystis suis vniuersim omnibus scrutandum dare potest. Neque est quod terreamur empiricorum abusibus, quos caussantur, qui arcana iactant seruantque. Augent potius medicastrorum numerum & errores vendita sine luce, vel semitecta, medicamenta: dum male diuinant & imitantur varii artifices, & vulgus, sine arte & medico, sequitur breues, & male sæpe intellectas, schedæ vernaculæ regulas, & abstinent docti a rei non satis exploratæ usu.

*Consilium
de feri-
bendo
opere ple-
niori.*

propriæ ambitioni, aut vtilitati, aut aliis animi affectibus li-
tantes, (y) & censuras infructuosas, (z) candidarum men-
tium terrores, & artis incrementorum pestes, doleo & auer-
for. (a) Complura mihi dicenda restant de singulis, in quæ di-
gitum hac leuiuscula scriptione intendere lubuit, argumen-
tis. Statui apud animum meum, quæ de his indies obser-
uando, legendo, meditando, per subsœcia momenta col-
ligere licet, deo forsan aliquando plus otii faciente, in qua-
lecunque boni publici emolumentum conuertere, conscri-
pto, pro tenuitate mea, plene, ordinate, distincte, luculenter,
opere theoretico & practico, de febribus intermittentibus,
ceterisque ex earum genere morbis, & fido artis medicæ
omnisque generis remediorum in illis vsu. Valete, viri
experientissimi, meisque conatibus sinceris, qui vestris ipse
studiis meritisque enixe fauco, fauete! Scribebam
mensibus Octobri, Nouembri, & Decembri,
anni clō 15 CCXXXI.

(y) "Hinc illæ circa ægros mise-
"ræ concertationes, nullo idem
"consente, ne videatur accessio
"alterius." *Plinius. l. 29. c. 1.*

(z) *Hippocrates* de arte: "verbo-
"rum inhonestorum arte ad ea,
"quæ ab aliis inuenta sunt, con-
"fundenda promptum esse, nihil
"quidem corrigendo, eorum ve-
"ro, qui aliquid sciunt, inuenta
"calumniando, non sane scien-

"tiæ votum aut opus esse vide-
"tur, sed potius proditio indo-
"lis propriæ, vel ignorantia ar-
"tis.

(a) "Deponite, medendi artifi-
"ces, noxias ægrotantibus con-
"tentiones, vt, cum vobis non
"vultis cedere, inuenta vestra
"inuicem videamini dissipare!
*Cassiodor. form. comit. ar-
chiatr.*

CORRIGENDA.

P. 13. not. col. 2. lin. 22. vero, *adnotante Alpino*, p. 17. not. col. 1. lin. 12. *de typ. 4. & epid. 6. comm. 2. tit. 23.* p. 21. not. col. 1. lin. 5. *de aſu* p. 23. lin. 6. *viridescence* p. 26. not. col. 2. lin. 2. *cocti* p. 32. lin. 6. *in potum* p. 32. not. col. 2. lin. 6. *ſect. V. §. 2.* p. 35. lin. 1. *πρακτικω-
τατος* p. 37. lin. 18. *exinanitione* p. 38. not. col. 1. lin. 6. (c) p. 39. lin. 8. *artis.* p. 40. lin. 2. *iuuiſſe* p. 42. lin. 2. *aliquando referen-* p. 49. lin. 12. *nempe quamlibet cunque* p. 53. lin. 1. *augescentibus* p. 54. not. col. 1. lin. vlt. *antiquiores Angli,* p. 62. lin. 16. *dedimus.* p. 64. not. col. 2. lin. 18. *ex obſtru-* p. 78. lin. 12. *ſcarificatione* p. 80. not. col. 1. lin. 2. *de apoplexia eiusque generoſioribus remediis,* lin. 6. *Miſtichelli* p. 78. not. col. 1. lin. 13. *πρακτικωτατε* p. 88. not. col. 1. lin. 22. *aqua* p. 90. lin. 4. *interquiesci* p. 91. lin. 2. *auctoribus, & ita mutatum mo-* nitum, p. 92. lin. 1. *tamquam* p. 92. not. col. 2. lin. 10. *euaneſceret* p. 98. lin. 17. *curata, fixum tamen, ob-* p. 99. not. col. 2. l. 14. *calidiori, ſeu rheumatismo externo vago,* p. 109. in margine: *paucarum & minu-* tarum p. 115. lin. 4. *vel ſuppoſi-* p. 123. lin. 3. *medicamentum* p. 124. lin. 27. *potentiori* p. 131. not. col. 1. lin. 9. *ſq. ſect. 6. §. 8. 9.* p. 139. lin. 19. *ope* p. 141. lin. 14. *hæmorrhoidum* p. 145. lin. 1. *vere* p. 152. not. col. 2. lin. 8. *eos* p. 162. not. col. 2. lin. 4. *efficacitate* p. 170. not. col. 1. *illud-* que p. 190. not. col. 1. lin. 24. *vrenti* p. 198. not. col. 1. lin. 9. *& ſuppoſiti-* tiis p. 203. not. col. 2. lin. 28. *fluctus* p. 214. *imputata* p. 223. not. col. 2. lin. 14. *me nota* p. 224. not. col. 1. lin. 1. *millies* p. 229. not. col. 2. lin. 22. *totam* p. 236. not. col. 1. lin. 16. *poſſit. Nescio* p. 238. lin. 4. *ſunt* p. 240. not. col. 2. lin. 13. *omnis omnino* p. 262. lin. 13. *præſertim* p. 271. not. col. 1. lin. 16. *diximus* de p. 280. lin. 17. *ſalina* p. 293. not. col. 1. lin. 6. *errans* p. 320. lin. 10. *exopto* p. 321. lin. 22. *neglectui.*

ADDENDA

ad pag. 255.

Corticis
usus ad
sphace-
lum con-
firmatus.
observat.
partic. 59.

Quæ de recens feliciter inuento usu corticis ad sphace-
lum p. 255. dicta sunt, vberiore explanationem
accipiunt ex libello nuperrime edito Ioannis *Rushvorthi*,
chirurgi doctissimi, qui inscribitur *a proposal for the*
improvement of surgery. P. 3. sqq. narratur historia,
quam latine heic reddere licebit. “Anno 1715. ad virum
“quemdam arcessebar sphacelo in pede ex causa interna
“laborantem, cum pulsu inordinato, iis in casibus consue-
“to. Profundas incisiones ad os vsque in parte fiderata
“faciebam, & circumcirca, quo vsque aderat inflam-
“matio, scarificabam, vulgariaque admouebam loco præ-
“fidia. Febris hinc deflagrauit, pulsus non solum euasit
“tranquillus, sed etiam ordinatus, & intra paucos dies
“suppuratio in marginibus notata est. Linquere ægrum
“& pharmacopœo committere coactus sum. Sed breui post
“tempore vocatus sum denuo, reuerfa febre, & ad su-
“periores partes progressa fideratione. Eandem, quam
“prius, methodum, simili cum successu, adhibui: sed
“symptomata priora omnia tertium regressa sunt; repe-
“tita vero denuo eadem methodo, cessarunt. Inutilem fore
“amputationem ratus sum, quippe nimis sæpe reditum mali
“expertus, vbi causa in sanguine & humoribus hæsit, donec
“tum primum prouidentia me direxit, vt corticem hoc in
“casu præscriberem, observata febris remissione. Respondit
“vltra expectationem euentus. Febris non amplius re-
“diit: corruptum crus amputatum est: & vidi homi-
“nem sanum vegetumque post multos exinde annos. Post-
“hac aliquoties bonum effectum in similibus casi-
bus

“bus, haud exigua cum animi voluptate, notavi”
P. 12. sqq. epistola exstat Claudii *Amyandi*, chirurgorum ma-
gistri, ad libelli auctorem, vbi p. 14. sqq. “tuo, inquit,
“exemplo corticem in omni sphacelo, eodem cum
“successu dedi, qui eos viros egregios, quorum tu (in
“epistola non edita) mentionem facis, exhilarauit.
“Iam curo virum honoratum septuaginta octo annos na- *observ.*
“tum, qui isti medicamini vitam seruata debet. Gangræ- *partic. 60.*
“na primum laborabat ex phlegmone. Vsitata remedia
“videbantur periculum remouisse. Sed, quum febris sine
“remissione aut intermissione perduraret, sphacelus subi-
“to apparebat, cuius progressus nulla ope sistebatur, donec
“vsurparetur cortex, quo facto, viginti minus horis separa-
“tio incipiebat, cum pure laudabili. Idem ante aliquot *observ.*
“annos Iudæo contigit in sphacelo tribus hebdomadibus ob- *partic. 61.*
“firmato, quauis medela a variis chirurgis frustra ad-
“hibita: alii item ægrorum meorum. In septem eiusmodi
“casibus id medicamen iam præbui, discrepantibus sin-
“gulorum circumstantiis; & in omnibus tamen præstitit
“officium: etiam intra hos paucos dies in *De lenorio*, bal- *observ.*
“nei in vico S. Iacobi magistro, cui fideratio accidit post *partic. 62.*
“varias in cruribus hydropicis puncturas. Cortex pro-
“gressum infra viginti quatuor horas stitit, & escharæ se-
“parari cœperunt. Sed, corpore iam icterico, & euacuatio-
“nibus exhausto, rediit sphacelus, & alterum crus inuasit,
“vnde quamuis mortem obierit æger, vis tamen remedii
“adeo fuit manifesta, vt, hoc ceterisque casibus attestantibus,
“euidens esse putem, æque nos de meliori exitu, aut cer-
“te de sistenda fideratione ex quacunque causa interna, cer-
“tos esse per corticem posse, quam de febre intermittente
“per eum superanda.” Respondet auctor p. 22. “Eximio
“cum gaudio percipio, tot tibi experimentis salutarem cor-
“ticis effectum demonstratum esse: quamuis iste magnam
T t 3 certe

observ.

partic. 64.

“certe partem bonæ tuæ & aptæ directioni debeatur.
 “Monebo solum, in ægra quadam mea, cito nimis omis-
 “so cortice, rediisse fiderationem, intra circiter quin-
 “que dies; sed scarificando partem, & repetendo re-
 “medium, præsentissimo rursus effectū beatus sum, iamque
 “mulier perfectē conualuit. Et licet antea perquam malo
 “corporis habitu fuerit, melius iam quam aliquot superiori-
 “bus annis habet: id quod ipsa facies cunctis, qui antea no-
 “rant, ostendit, quamvis quinquaginta iam numeret ætatis
 “annos” P. 30. exstat epistola cl. *Douglassi* sequens. “Ante
 “menses duos vocabar ad virum honoratum, circiter quin-
 “quagenarium, in calce pedis sphacelo ex causā interna
 “laborantem. Scarificabam & deligabam secundum artem,
 “& medici eius cardiacum *Raleighi*, rad. serpent. Virg. cetera-
 “que pro more præscribebant remedia. Sequenti die *Dickin-*
 “*sus* & *Cheseldenus* consulti sunt. Confirmarunt quæ a nobis
 “acta fuerant, & pergi ita voluerunt. Fecimus sine successu
 “vilo per dies octo: gliscente fideratione, neque remittente
 “febre. Collatis iterum consiliis, omnes vero haud simile re-
 “perimus, ægrum *νυχθήμερον* superfuturum. *Dickinsius*
 “tunc corticem proposuit, non propria experientia, sed tua
 “auctoritate, & *Amyundi*, itidem variis felicibus experimen-
 “tis fortunati. Consensere omnes, haud sine aliqua hæsitatio-
 “ne. Assumpto cortice, febris statim discessit, stetit sphace-
 “lus, digestum est vulnus, delapsæ sunt escharæ, cum omni-
 “um, qui viderunt, aut fando acceperunt, stupore. Ob novum
 “hunc corticis usum ad sphacelum, maiores tibi deben-
 “tur gratiæ, quam ipsi illi, qui primus utilitatem ad febres
 “intermittentes ostendit.” Monet denique auctor p. 35. ita
 “experimentum suum capiendum esse, quod ipsa ratio dictat,
 “ut non ab omnibus omnino causis internis oriundi spha-
 “celi eius medicinæ viribus expositi esse iactentur: quum, quod
 “de omnibus medelis valet, quibusdam hanc causis posse non
 con-

congruere, methodus specialis quemlibet peritum doceat. Congruit certe præcipue, vbi febrilis materia periodica subest, & ubicunque intus in visceribus inflammatio, fideratio, aut abscessus, aut insuperabilis putredo, aut spasmorum fluxionumque impetus continens, efficaciam vtili obicem non ponit. De viscerum obstructione referanda, & humorum abundantia minuenda, in tam præcipiti periculo, ante remedii præbitionem vix licebit cogitare. Sufficiat heic vires medicinæ eius summopere in morbo nocentissimo innocuas & eximias, ex aliena maxime experientia, annotasse, quæ, in tam desperatis casibus, tanto successu beata est, vt & imitatione prudenti dignissima sit, & vel sola hisce silentium imponere debeat, si qui adhuc diuinum illud beneficium calumniari, & suspectum reddere, & medicos ægrosque, quantum fieri potest, ab usu eius abstertere amant. Næ isti vereor ne tandem deo, medicinæ datori, difficulter rationem reddituri sint, vanæ dicam timiditatis, an præfractæ in morborum impetu permittendo temeritatis, immitisque in omittendo miserorum ægrotantium leuamine pertinaciæ; ni, abunde moniti, meliora acceptare, & acceptata candide profiteri, aut saltem, donec usum multiplicem ab abusu rite distinguere didicerint, tacere discant.

